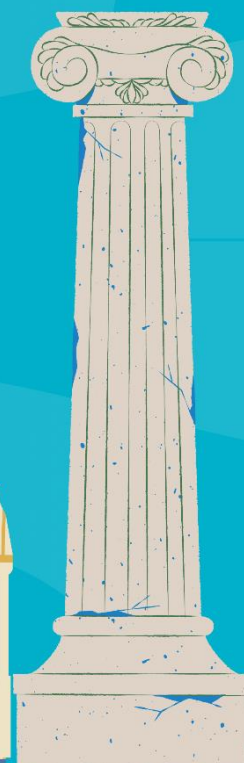

ПОСЛЫ ПРОСВЕЩЕНИЯ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНФЕРЕНЦИЯ

Международная конференция

ПОСЛЫ ПРОСВЕЩЕНИЯ

Asia - 2024

PART I

ПОСЛЫ ПРОСВЕЩЕНИЯ. Международная конференция

**Language of publication: English,
Uzbek, Russian**

**Asian conferences
esiconf.com**

**ПОСЛЫ ©
ПРОСВЕЩЕНИЯ
2024 ©**

ISBN: 978-1-4452-5360-2

ПОНЯТИЕ ОБРАЗ В ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ.

Пулатова М.О

НУУз, 3-курс, Ташкент

научный руководитель – Phd,

и доц. Балтабаева А.М.

Понятиями «образ», «образность» оперируют, в соответствии со своей спецификой, философия, психология, эстетика, искусствоведение, литературоведение, лингвистика, дидактика и другие науки. Для современных работ по литературоведению особенно характерен подход к образу как живому и целостному организму, в наибольшей степени способному к постижению полной истины бытия, поскольку он не только есть (как предмет) и не только значит (как знак), но есть то, что значит. В сравнении с западной наукой понятие «образ» в русском литературоведении само является более «образным», многозначным. И.Ф.Волков приходит к следующему определению образа: «Художественный образ – это система конкретно-чувственных средств, воплощающая собой собственно художественное содержание, то есть художественно освоенную характерность реальной действительности»[1, с.75].

Существует настоящая теория образа, зачатки которой можно обнаружить еще в учении Аристотеля о «мимесисе». Греческий мыслитель выделял несколько способов изображения образов, «с помощью которых искусство достигает подобия (мимесиса) жизни»[2, с.830].

Немецкий философ Ф.Гегель еще более развил исследование образа. Художественный образ он четко противопоставил логическим моделям. По Гегелю, «результатом понятийного мышления являются умозаключения, силлогизмы, формулы. А образ в искусстве – это продукт исключительно творческого мышления, искусство мыслить образами»[3, с.44].

Современные ученые тоже по-разному характеризуют образ как понятие. Б.М.Гаспаров, полагает, что «образ – это всякий чувственно вообразимый предмет или лицо»[4, с.45], т.е. в тексте это потенциально каждое существительное. Теоретик литературы И.Ф.Волков дает несколько другое определение: «Художественный образ – это система конкретно-чувственных средств, воплощающая собой собственно художественное содержание»[5, с.98], т.е. некая форма воспроизведения, истолкования и освоения жизни путем создания эстетически воздействующих объектов.

А.Б.Есин называет образом изображённый в художественном произведении мир, то есть «ту условно подобную реальному миру картину действительности, которую рисует писатель: люди, вещи, природа, поступки, переживания и т. п.». Этот ученый вводит в обиход понятие «мир вещей» и выделяет такие виды образов, как портрет, пейзаж, мир вещей. Все эти образы автор объединяет одним названием – художественная деталь. А.Б.Есин также пишет о том, что эти образы носят подчинённый характер, так как художественная деталь – это «мельчайшая изобразительная и

выразительная подробность, которая складывается в «блок» более крупного образа, который в свою очередь вливается в ещё более крупный образ – целостный образ человека»[6, с.75].

Современные ученые тоже по-разному характеризуют образ как понятие. А.Б.Есин называет образом изображённый в художественном произведении мир, то есть «ту условно подобную реальному миру картину действительности, которую рисует писатель: люди, вещи, природа, поступки, переживания и т. п.». Этот ученый вводит в обиход понятие «мир вещей» и выделяет такие виды образов, как портрет, пейзаж, мир вещей. Все эти образы автор объединяет одним названием – художественная деталь. А.Б.Есин также пишет о том, что эти образы носят подчинённый характер, так как художественная деталь – это «мельчайшая изобразительная и выразительная подробность, которая складывается в «блок» более крупного образа, который в свою очередь вливается в ещё более крупный образ – целостный образ человека»[7, с.75].

Л.В.Чернец определяет художественный образ как «одно из ключевых понятий литературоведения, которое исходит из эстетической природы искусства. Литературное произведение предстает перед читателем как текст, в линейной последовательности языковых знаков, но за словами, предложениями встают образы»[8, с.231].

Мысль А.И.Николаева о том, что «художественный образ – это одна из основных и наиболее сложных категорий искусства – преображенная модель мира»[9, с.23], приводит нас к мнению, что мир состоит из образов, ими человек думает, мыслит и излагает на бумагу при воспроизведении литературного произведения.

Рассуждая о понятии «художественный образ» М.Н.Эпштейн приходит к мнению о том, что данное понятие обозначает «любое явление, творчески воссозданное в художественном произведении (особенно часто – действующее лицо или литературного героя)»[10, с.252].

Следует отметить, что в русском литературоведении с 20-х годов прошлого века и по настоящее время существуют два разных подхода к трактовке определения художественного образа. Одни ученые трактуют художественный образ в литературе как чисто речевое явление, как свойство языка художественных произведений. Другие видят в художественном образе более сложное явление – «систему конкретно-чувственных деталей, воплощающих содержание художественного произведения, причем не только деталей внешней, речевой формы, но и внутренней, предметно-изобразительной и ритмически выразительной»[11, с.93].

Необходимость органически соединить словесную оболочку с духовным ядром произведения, сделав её предельно выразительной, поэтически осмысленной, приводит к появлению в структуре двух промежуточных оболочек, обычно именуемых внутренней и внешней формой.

Внутренняя форма – это система образов, а внешняя форма – это организация языковой ткани. Языковая структура художественного образа – это его композиционная организация. Г.Д.Ахметова пишет о «проращении»

художественного образа: «Образ словно бы «прорастает» сквозь текст, его «прорастание» довольно трудно уловить, но именно этот анализ и составляет один из важнейших аспектов интерпретации произведения. Образ нельзя сравнить с матрешкой, потому что дополнительные коннотации не надеваются последовательно друг на друга, а происходит именно сращивание и прорастание различных коннотаций. Живые словесные ряды состоят из разнообразных языковых средств – звуков, слов и т.д. И в том случае, когда речь идет об употреблении языковых средств в качестве композиционных компонентов (словесных рядов), а не о строе, – именно в этом случае можно говорить о живом образе»[12. с.168].

ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Волков И.Ф. Теория литературы. – М., 1995.
2. Аристотель. Поэтика. – М., 1983.
3. Гегель Г.В.Ф. Эстетика. – М., 1968.
4. Гаспаров Б.М. Язык. Память. Образ. – М., 1996.
5. Волков И.Ф. Теория литературы. – М., – 1995.
6. Есин А.Б. Принципы анализа литературного произведения. – М., 1998.
7. Есин А.Б. Принципы анализа литературного произведения. – М., 1998.
8. Чернец Л.В. Образ в литературном произведении. – М., 2011.
9. Николаев А.И. Основы литературоведения. – Иваново, 2001.
10. Эпштейн М.Н. Образ художественный. – М., 1987.
11. Ефимов А.И. Стилистика художественной речи. – М., 1959.
12. Ахметова Г.Д. Языковые процессы в современной русской прозе(на рубеже XX-XXI вв.). – Новосибирск, 2008.

SHAYX MUHAMMAD SODIQ MUHAMMAD YUSUF USTOZ VA SHOGIRDLARI

Qodirova Munibaxon

*O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi
Islomshunoslik fakulteti, Islom tarixi va
manbashunosligi yo'nalishi 2- bosqich talabasi
Email: mustafoqodirov076@gmail.com
Tell: +998935062255*

Anotatsiya: *Ushbu maqolada siz Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning bu darajaga yetishguncha ilm olgan ustozlari va birinchi ustozlari otalari Muhammad Yusuf haqida shuningdek Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning shogirdlari haqida ma'lumot olishingiz mumkin.*

Kalit so'zlar: *Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf, Boybo'ta, Qunduzxon, Mir Arab, Tafsiri Hilol va Hadis va Hayot.*

Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusufning birinchi ustoz padari buzrukvorlari edi. Albatta shu o'rinda farzandidan millat, uchun qolaversa musulmonlar uchun foydasi yetadigan komil farzandni tarbiya qilgan ota haqida qanday aytmay ketish mumkin?

1928-yil 1-yanvarda Andijon viloyati, Qoraqo'rg'on qishlog'ida Cho'pon Boybo'ta aka xonadonida o'g'il farzand tavallud topdi. Yangi chaqaloqqa yaxshi niyat bilan Muhammad Yusuf deb ism qo'ydilar, Onalarining ismi Qunduzxon Botirali qizi, otalarining ismi Boybo'ta Qo'shbo'ta o'g'li edi. Bu oila chorvachilik, qo'y boqish bilan shug'ullanardi. U kishi yoshligidan mehnat qilib, otalariga yordam beradi.

U kishi shu zaylda mehnatda toblanib, keyinchalik qo'y boqishda otasiga yordam bera boshlagan ekan. Usha vaqtda diyorimizda xalqning ahvoli juda ham nochor edi. Bir qo'ra qo'y boqqan cho'ponga ish haqi uchun bir yilga bitta uloq — echki bolasi berilar ekan.

Cho'ponlik qilish bilan birga, tog'alari Mulla Parpi akadan boshlang'ich diniy ta'lim ham olgan ekanlar. Madrasaga borib o'qishlarida shu kishining hissalarini katta bo'lgan.

Dadamiz Muhammad Yusuf yoshligidan Allohning buyrug'i bo'lmish farz amallarni hamda Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallamning sunnatlarini og'ishmay ado qilib keldil.

U kishi ham 1953-yilda Alloh nasibqilib Buxoro shahridagi "Mir Arab" madrasasiga o'qishga kirdilar. Alifboni madrasaga borganda o'rgana boshlagan ekanlar. Uzlarning hikoya qilishlaricha, birgina ayn» harfini maxrajdan chiqarib, to'g'ri aytishlari uchun bir haftadan ziyodroq vaqt ketgan ekan. Puxta, to'g'ri bo'lmaguncha qiroat ustozlari Shahobiddin qori dada yangi darsga o'tishga ruxsat bermas ekanlar. Baxtni qarangki, ustozlari Muhammad Amin domla shuncha talaba ichidan dadamni tanlab, o'zlariga hamhujra qilib, xizmatlariga olgan

ekanlar. Ustoz bilan bir xonada yashab, xizmat qilish dadam uchun katta baxt-saodat kasb etgan ekan. Ustozning xizmatlaridan bo'shagach, kechalari Qur'ondan yodlaganlarini takrorlab, dars tayyorlar ekanlar. Yeshlikdan mehnat bilan o'sganliklari uchun, hech qanday qiyinchiliklardan qochmas, o'zlari so'rab, istab, savobtalab ishlarni bajonidil bajarar ekanlar. U kishi Muhammad Amin domlaning quyidagi gaplarini tez-tez eslab, zikr qilardilar: "Bolalar «Xizmat bormi?» deyishadi, lekin peshonasiga qarasam, "Xizmat buyurmang", deb turishadi. Sizda esa buning aksini ko'raman..."¹

Dadamiz o'sha vaqtda zarbulmasal bo'lib ketgan voqealarni shunday eslaydilar: "Sherigim Abdullatif bilan Buxoro shahri tashqarisidan madrasa tahoratxonasi uchun kesak tashirdik. Bu ishlarni hammadan yashirinch, tunda qilardik. Hech kim bilmasdi. Bir kuni ustozimiz sezib qolib, mening haqqimga: "Uzingiz ham olim bo'ling, farzandingiz sizdan ham olimroq bo'lsin", deb duo qildilar. Alhamdulillah ustozimning qilgan duolari ijobat bo'ldi. Duoda gap ko'p ekan. Men o'qish bilan birga, ustozlarning xizmatlarini qilib, duolarini ko'p olganman. Mana hudoga shukr kam bo'lmadik".

O'sha vaqtda madrasa talabalari paxta terimiga chiqishardi. O'qish davrining ko'p qismi paxta yig'im-terimi bilan o'tardi. Dadam paxtani ham yaxshi terar, talabalar ichida ko'p paxta terib, mukofotlar olar ekanlar. Paxtadan bo'sh vaqtda talabalar har xil musobaqalar o'tkazishar, kurashda dadamga teng keladigan raqib topilmas ekan. Bir kuni "arqon tortish" musobaqasi bo'libdi. Unda ikki kishi bir-birini arqon yordamida o'zi tomonga sudrab ketishi kerak ekan. Dadam Abdumalik qori akani tortib, ustozlar o'tirgan so'rining ostiga olib kirib ketgan ekan.

Dadam madrasadagi o'qishni yaxshi o'zlashtirar, shuningdek, tashkiliy ishlarda ham faol ishtirok etar ekanlar. Bir safar yozgi ta'til kunlari u kishini Buxoro shahri yaqinida joylashgan Bahouddin Naqshbandiy majmuasiga mutasaddi qilib tayinlashibdi. O'tgan asrning 50-yillarida bu ziyoratgoh juda xarob ahvolda bo'lib, hamma tomonni suv bosgan, zax, hatto masjid xonaqohi ichidan ham qamishlar o'sib chiqqan, ilonlar in qurgan holatda ekan. Dadam ishni qabrning atrofini obod qilishdan boshlabdilar. U kishi o'sha kunlarni "Hatto uyqudan uyg'onsam, boshimda ilonlar tik turgan bo'lardi", deb eslardilar.²

Nuktadon o'quvchi xotiralarni o'qir ekan, hazratning hayot yo'llari zamirida hikmat yashiringanligini ilg'ab olishi qiyin emas. Alloh hazratni sinovlarga ham solgan, imtihon ham qilganligini, hijratda - ayriliq, va vatan sog'inchi kabi sinovlarga ham qo'ygan bo'lsa, muqaddas zaminlarda "Tafsiri hilol" va "Hadis va hayot" kitoblarining yozilganligini ilohiy hikmat deb anglamoq lozim.

Hazrat hijratdalik vaqtlarida ham xalqining taqdiri, imon-e'tiqodini o'ylab kitoblar tasnif etganligining xammasi Xaq taoloning inoyatidir! Kimga? Albatta, bizlarga! Hazratning o'sha kezlardagi mashaqqat va uqubatlarining shirin mevasini bugun mana xalq ko'rib, foydalanib, baxramand bo'lib turibdi. Bugun millat hazrat

¹ Muhammad Amin Muhammad Yusuf. Islomga bag'ishlangan umr – Toshkent: "HILOL-NASHR" nashriyot matbaasi, 2020. – B.25

² Muhammad Amin Muhammad Yusuf. Islomga bag'ishlangan umr – Toshkent: "HILOL-NASHR" nashriyot matbaasi, 2020. – B.26

sabab dinida ilgarladi. Ma'lum bir darajalarga yetdi. Xalq bir sura yozilgan kitobga, hadisi sharif bitilgan muqovaga zor bo'lgan kezlarni uchratasiz kitobda. Musulmonlar bugun esa emin erkin shariatlarini kitoblardan o'rganmoqdalar. Bu Allohning hazrat sabab bizlarga inom etgan xazinasi emasmi?! Ha, aynan shunday!

Ha, ana shunday marifat chiroqlarini hazrat millatga, dinga, tom ma'noda beqiyos xazina qilib qoldirdilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Muhammad Amin Muhammad Yusuf. Islomga bag'ishlangan umr – Toshkent: “HILOL-NASHR” nashriyot matbaasi, 2020. – B.26
2. Muhammad Amin Muhammad Yusuf. Islomga bag'ishlangan umr – Toshkent: “HILOL-NASHR” nashriyot matbaasi, 2020. – B.25
3. https://uz.wikipedia.org/wiki/Muhammad_Sodiq_Muhammad_Yusuf.

LIFE AND SCIENTIFIC ACTIVITY OF ZOHIDJON ISLAMOV

Begov Bekhzad

Uzbekistan International Islam Academy

Uzbek language and oriental classical literature faculty

stage graduate student ,

Email: begovbegzod12@gmail.com

Abstract: *This is in the article you Uzbekistan International Islam Academy Scientific affairs and innovations in accordance with the vice-rector for philology of science doctor, professor Zakhidzhan Islamov Makhmudovich life and scientific activity about information can be received*

Key Words : *Zahijan. Islamov, Tashkent Islam University “ Mukaddamatu -l-Adab”, “Moturidia” . strong thinking complex", "Pioneer", " People's education dedicated ”.*

Uzbekistan International Islam Academy Scientific Affairs and Innovation in accordance with the Vice-Rector for Philology of Science, Doctor, Professor Zakhidjon Islamov on November 28, 1956 in Tashkent. a worker in the family was born.

Knowledge, judgment was pushed, children, happiness in life was a priority, he knew how the goal in the family was raised by Zakhidzhan Islamov, a school with a gold medal, excellent grades, graduated from Tashkent State University in 1974-1979. University of the East studies at the faculty and university preferential diploma end Zakhidzhan Islamov work Uzbekistan in 1979 Republic of Science Academy of Abu Raikhan Beruni in honor of Oriental Studies Institute small researcher how it begins From this then in 1982-1985 in the Arab Republic of Iraq translator, Uzbekistan in 1985-1998. Republic of Science Academy of Hamid Suleymanov in honor of the Manuscript Institute great laboratory assistant, junior and senior researcher, scientific Secretary, scientific affairs in accordance with the director deputy in their positions work activity taking is underway Uzbekistan Republic of Science Academy literature museum director deputy, Tashkent Islam University Islamic Studies scientific explore the center director in his duties Sincerely work does Islam in Tashkent in 2007-2018. University of science, scientific heritage and religious research in accordance with the vice-rector existence works From 2018 to the present time Uzbekistan International Islam Academy Scientific affairs and innovation in accordance with the vice-rector how effective work is being done³ Famous In 1994, the scientist wrote in Mahmud Zamakhshari's book “Mukaddamatu-l-adab”: Turkish verb analysis” on the topic of candidacy, and in 1999 - the work “Mukaddamatu-l-adab” by Mahmud Zamakhshari. manuscript sources and Arabic-Turkish verbs of the dictionary do not collect scientific and critical text "on the topic" doctoral dissertation defense

³ <https://iiau.uz/oz/news/819>

philology of science doctor scientific level takes Science on the way persistence, continuous research as a result teacher Zahijan Islamov in 2004 "Islam history and Source Studies in the specialty recognized as a professor will be done.

In our republic, Islamic studies, source studies, textual studies, religious studies fields, in accordance with scientific research, coordinate them done to increase leadership is done. In this field, his "Moturidia strong thinking collection" (2000), "Allomarim spiritual heritage educational significance" (2003), "Sahih Muslim." one rare manuscript" (2004), "Sources in the treasury jurisprudence works analysis" (2004). scientific articles, "Mukaddamatu-l-adab (verbs)" (2002), "Religious extremism and fundamentalism are a danger today" (2004), "Terrorism is extremism that cannot be justified" (2004), "Sheikh Khovand Tokhur memorial complex" (2005) "Islamology encyclopedia dictionary." 2 volumes" (2013-2014), "Religion encyclopedia dictionary" (2016). brochure and books "Islamology studies - period request" (2005), "Imam al-Bukhari, Abu Mansur al-Moturidi." and Mahmoud al-Zamakhshari in his work humanity ideas peace and stability in strengthening the place" (2005), "Baburi in the letter "was copied Like the Koran" (2005). Many scientific articles attention owner Religious studies Islamic studies, Islamic history and source studies in accordance with the publication carried out literature, brochures, manuals, scientific articles from experience transfer of participation and responsibility of the editors in their work This is done it fields in accordance with scientific staff training at work active participation is done

Dissertation nomination: "On the work of Mahmud Zamakhshari "Mukaddamatu-l-adab". Turkish verbs analysis »: 02/10/06 – Turkish languages; Tashkent State University (UzMU), 1994 Doctoral dissertation: "The work of Mahmud Zamakhshari "Mukaddamatu-l-adab". manuscript sources and Arabic-Turkish verbs of the dictionary do not collect scientific and critical text »: 01/10/11 – Literary source studies and textual studies; Manuscripts of UzR FA Institute, 1999.

The lively teacher Mahmud Zamakhshari scientific heritage to explore to achieve a new stage to take came out Zahijan Islamov for a long time during Alloma "Mukaddamatu-l-adab", "Kashshof" and others work a lot on research to take went As a result, in the work of Mahmud Zamakhshari "Mukaddamatu-l-adab". some Turkish verbs meaning "features", Kofia company. rare copy of "Al-Kashshof". rare one manuscript copy of "Mukaddamatu-l-adab". composition principles", "The world to the treasury is equal to work and many other scientific articles the announcement was made by the scientist scientific research as a result of hundreds of scientific articles, series to study textbooks and books the author turned.

Recognition to achieve ok, mentoring His career is great It's an honor. After all, the foundation of civilization was this occupation of the owners; we hardly talk about everything. Gazelle property Sultan, Hazrat Alisher Navoi, there is no way they are saying that:

**If a student is Shaykhulislam, if he is a judge,
If the teacher agrees, God agrees.**

Indeed, mentoring a career, students until maturity, conveying to them both scientific and life lessons, give a true teacher in the rank it is the destiny of everyone to achieve is not enough Professor Zakhidzhon Islamov that's all Good luck Musharraf was⁴

Compassionate teachers, scientific in activities, highly qualified experts, preparation is also important, the place occupied by this person under the leadership of 21 candidates of science and doctor of philosophy, growing up came out. Exactly at that time, Zakhidzhon Islamov, under the leadership of 10 hectares, about a young researcher doctoral degree dissertation for work is going to take mature scholar-source scholar of religious studies, Islamic studies, Islamic history and source studies in accordance with the publication of literature, brochures, manuals, articles, scientific from experience in the transfer of active participation in this field in accordance with the scientific staff in preparation shows enthusiasm.

Zakhidzhan Islamov is a much authoritative higher education and ministries-departments next to the open scientific councils member is considered Famous scientist 30th anniversary of our independence on the eve of " Uzbekistan Republic 30 years of independence " souvenir badge, our president initiative with the current Subject "Education" in creating enthusiasm, from the authors one as long as Uzbekistan Republic People education ministry " People education dedicated " chest goal with awarded

Uzbekistan International Islam Academy leadership and team kind teacher, sincere person Zahijan Islamova birth of with blessed enough This person has a long life, family harmony, health, children maturity to see happiness fate that it will be the desire remains.

Scientist scientific in activity highly qualified experts preparation work is also important place occupies He under the guidance of M. Nosirova, N. Mukhamedov 12 candidates of science and a doctor of philosophy growing up has now come out under the guidance of 10 hectares about researchers doctoral dissertation on working for many years in current of Z. Islamov, a number of higher, study in their countries source study, Islam source study, Islam source study and historiography, specialty science teaching methodology, manuscript reading practice, manuscript translation I am engaged in religious studies basics, spirituality basics, speech culture from the sciences lectures when performing approaching Z. Islam spiritual heritage, religious studies, Islamic studies, source studies, textual studies, linguistics fields in accordance with Japan, Egypt, Turkey, Russia, Tatarstan, Kazakhstan, Kyrgyzstan such as countries, as well as in our country, International scientific lectures held at congresses with participation are approaching.

⁴ Press service of the International Islamic Academy of Uzbekistan

REFERENCES:

1. Kayumov A, Gasanov S. Seeker scientist // Newspaper "Marifat". - Tashkent: November 1.
2. Muhammedov N. Humanity ornament // Newspaper "Turkestan". December 6, 2006
3. Mukhammedov N. Zamakhshara research new edges // T ME scientific and analytical information. No. 4, 2006.
4. Muhammedov N. Zakhidzhan Makhmudovich Islamov. - Toshkent: "Toshkent". Islam university » publishing house union. 2006. – 19 p.
5. at Shkent Islam University. - Toshkent: "Toshkent". Islam University "publishing house - printing house association 2009. - 132 p.
6. Islamov Zakhidzhan Makhmudovich (congratulations, wishes and heart of the statement). Compiled by: N.Mukhammedov, S.Saijalolov, D.Turdieva, J.Karimov. Shkent : "Toshkent". Islam University "publishing house - printing house association -2016. -165 rub.

Abdurahimova Muslima Furqatbek qizi 2007-yil 12-noyabrda Andijon viloyati Andijon tumanida tug‘ilgan. Hozirda Andijon shahar 2-sonli ixtisoslashtirilgan maktab-internatining 10-sinf o‘quvchisi. Xalqaro Hackaton loyihasi faol ishtirokchisi. Ko‘plab olimpiada va onlayn tanlovlar ishtirokchisi.

KO‘P MILLATLAR , MADANIYATLAR VA URF-ODATLARNI BIRLASHTIRA OLGAN ZAMIN

Ayni damda butun dunyo urushlardan, vayronagarchiliklardan aziyat chekmoqda. Bunga esa, insonlarning millatchiligi yoki din ajratishi sabab bo‘lmoqda . Lekin markaziy Osiyoda shunday bir davlat borki, uning bag‘rida 138 ga yaqin millat va turli din vakillari huddi bir oila vakillaridek ahil va inoq yashab kelmoqda.

Shubhasiz, hamma bu qayer degan savol tug‘iladi. Bu zamin Jannatmakon o‘lka- O‘zbekiston. Bu diyor tarixdan mehmondo‘st xalq hisoblanadi. Ana shu haqiqatning tarixiy tasdig‘i sifatida bir nechta misol keltirmoqchiman. Samarqand shahrida Sohibqiron Amir Temur davrida bunyod etilgan, Doniyor payg‘ambar nomi bilan ataladigan maqbara islom, xristian va yahudiylilik dini vakillari tomonidan birdek e‘zozlanadi. Bundan tashqari, ikkinchi jahon urushi yillari bizning xalqimiz turli davlatlardan evakuatsiya qilingan bolalarni ko‘p qismini asrab olgan va voyaga yetkazgan. Albatta bu ular uchun ancha mashaqqatli vazifa edi. Chunki urush yillari aholi o‘z qornini ham zo‘rg‘a boqib turgan edi. Eng asosiysi, bolalar turli millat, turli til, oila vakillari edi. Shunga qaramasdan, oilalar bir emas o‘nlab ,ayrimlari undan ortiq bolalarni ham asrab olgan. Bunga misol

qilib, Toshkentlik temirchi Shoahmad Shomahmudov va uning turmush o'rtog'i Bahri Akromova turli millatga mansub 14 nafar , urushda og'ir yarador bo'lib qaytgan kattaqo'rg'onlik Hamid Samadov 13 nafar va umr yo'ldoshini frontga jo'natgan samarqandlik Fotima Qosimova 10 nafar bolani asrab oladi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, mamlakat tub aholisining katta qismini o'zbeklar, qolgan qismini ruslar, tojiklar, qozoqlar , qoraqalpoqlar va boshqa millat vakillari tashkil etadi. Shubhasiz, shuncha millatlarni o'z urf-odatlariga bor. Tabiiyki, ular orasida ziddiyatlar yuzaga kelishi mumkin. Lekin O'zbekiston aholisi birlashib har bir millat urf –odatlariga hurmat bajo etmoqda.

Yuqorida tarixdan ko'plab misollar keltirdik. Bunday millatlar aro hamdo'stlik hozirgi damda ham xalqimiz harakatlarida namoyon bo'lyapti. Masalan, 4 yil atrofida Toshkent shahrida xristianlar uchun 3 ta cherkov qurib aholiga topshirildi va shuni ayta olamanki, O'zbekistonda ayrim davlatlar singari fuqarolik va viza olish muammo emas. Istalgan davlat vakili bemalol kelib yashay, ishlay oladi. Bu ham bizning mehmondo'st ekanligimiz isbotidir. Darhaqiqat, yurtimiz nafaqat Osiyodagi balki butun sayyoradagi eng mehmondo'st, bag'rikeng va asosiysi har qanday din va millat vakillari tinch , ahil yashashi uchun eng ma'qul maskandir. Bejizga emas , O'zbekiston farzandi shoir Muhammad Yusufning shu to'rt misrasi:

O, ota makonim, onajon o'lkam,
O'zbekiston, jonim to'shay soyangga.
Senday mehribon yo'q,
Seningdek ko'rkam.
Rimni alishmasman bedapoyangga.

Tohirova Robiya Adahamjon qizi 2007-yil 5-fevralda Andijon viloyati Andijon shahrida tugʻilgan. Hozirda Andijon shahar 2-son ixtisoslashtirilgan maktab-internatining 10-sinf oʻquvchisi. Digital Generation Uzbekistan Respublika tanlovining ishtirokchisi. Hozirgi kunda CEFR imtixonidan C1 darajasi sohibasi. Koʻplab nufuzli tanlovlar ishtirokchisi va gʻolibas.

OʻZBEKISTON GAVHARI - ANDIJONIM!

Oʻzbekiston – [Markaziy Osiyoning](#) markaziy qismida joylashgan mamlakat. Oʻzbekistonda 12 ta [viloyat](#) va 1 ta avtonom Respublika mavjud.

Oʻzbekistonning barcha viloyatlari oʻziga hos anʼanalri bilan bir biridan ajralib turadi. Ulardan eng oʻzgacha va ajoyib viloyatlaridan biri bu Andijon viloyati. Andijon viloyati-[Oʻzbekiston Respublikasi](#) tarkibidagi, Fargʻona vodiysining sharqiy qismida joylashgan viloyat. 1941-yil 6-martda tashkil etilgan. Maydoni 4,3 ming km². Andijon viloyatida 2 ta viloyatga boʻysinuvchi shahar, 14 tuman, 11 ta tumanga boʻysinuvchi shaharlar bor. Markazi — Andijon shahri. Andijon viloyati yuzasi asosan tekislikdan tashkil topgan. Aholisining koʻpchiligini [oʻzbeklar](#) tashkil etadi. [Qirgʻizlar](#), [Tojiklar](#), [Uygʻurlar](#), [Ruslar](#), [Koreyslar](#), [Qangli](#) va boshqa millatlar ham bor. Rossiya [Qoʻqon xonligini](#) bosib olgach, bu yerga rus, ukrain, tatar, arman, yahudiy va boshqa millat vakillari koʻchib kelgan. 1 km² ga oʻrtacha 517 kishi toʻgʻri keladi.

Andijon viloyatining tashkil topishi. Andijon viloyati 1941-yil 6-martda SSSR Oliy Soveti Prezidiumining farmoni bilan [Fargʻona viloyatidan](#) ajralib [chiqib Oʻzbekiston SSR](#) tarkibida tashkil etilgan viloyat. Bu hududda avval, [1926—1930-yillarda](#) Oʻzbekiston SSR ning [Andijon okrugi](#) tashkil etilgan.

Aslida Andijon bundan koʻp yillar avval tashkil topgan va u buyuk tarixga ega. Andijon olamshumul shuhrat egasi [Zahiriddin Muhammad](#)

Bobur, Nodirabegimlar . 20-asr yangi o‘zbek adabiyotining ulkan namoyandasi Abdulhamid Cho‘lpon Andijonda tavallud topgan. Bu yerda Zokirjon Habibiy, Oraziy, Azimiy, Boqir kabi o‘nlab g‘azalnavislar yashab ijod etdilar. Shu zaminda shakllanib obro‘ e‘tibor qozongan Muhammad Yusuf, Sobir Abdulla, Sulton Jo‘ra, Komil Yashin, To‘xtasin Jalolov, Saida Zunnunovalar o‘zbek adabiyoti rivojida alohida o‘rin va mavqega egadirlar. Andijon mana shunday buyuk shaxslar vatanidir. Barchaga ma‘lumki bobomiz Zahiriddin Muhammad Bobur Andijonda tavvalud topgan. Ammo, ba’zi bir sabablarga ko‘ra o‘z yurtini tashlab ketishga majbur bo‘lgan. Bobomiz o‘z yurtini juda sevgan va butun umrini yurt sog‘inchini his qilib o‘tkazgan. Ammo o‘z yurti Andijonga qayta olmagan. Shunga qaramasdan, hozirgi kunda butun dunyo Andijonni “Bobur yurti Andijon” deb atashadi.

barpo
ham

Mustaqilligimizdan so‘ng Bobur bobomiz xotirasiga bag‘ishlab Andijonda bobomizning ramziy maqbarasi etilgan, u yerda bobomiz haykali qad rostlagan. Bu ulug‘ joyga “Bog‘i Bobur” deb nom berilgan.

Andijon
nafaqat

o‘zining buyuk tarixi bilan balki o‘zining takrorlanmas va go‘zal an‘analari va urf-odatlar bilan ham butun dunyoga mashhur. Masalan , Andijon o‘zining “Andijon polkasi”, Andijoncha palovi ,to‘y marosimlari ,do‘ppisi va o‘zining ajoyib shevasi bilan mashhur.

So‘z avvalida aytib o‘tganimdek, Andijon juda buyuk tarixga ega. Mana shunday tarixga mos va hos kelajak yaratish maqsadida mustaqilligimizdan so‘ng Andijonda juda katta rivojlanishlar va o‘zgarishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev farmoni , Andijon viloyati hokimi Sh.A.Qo‘shaqboyevich say harakatalari bilan hozirgi kunda Andijon viloyatida “Yangi Andijon” shaharchasi barpo etilmoqda, Bu shaharcha Andijon tumani adirlklari ustida barcha shart sharoitlarga ega bo‘lgan holda qad ko‘tarmoqda. Shaharchada bolalar bog‘chasi, maktab, shifoxona, kichik tadbirkorlik abyektlari va boshqa ko‘plab qulayliklar mavjud.

Bundan tashqari Andijonimiz Prezidentimiz hamda viloyatimiz hokimi tashabbuslari bilan kundan-kunga rivojlanmoqda, gullab-yashnamoqda. Bunga yana bir misol sifatida viloyatda qurilayotgan ixtisoslashtirilgan maktablarni olishimiz mumkin. Andijonimizda juda ham ko'plab manzarali va ko'ngilochar joylar, muzeylar hamda tarixiy obidalar mavjud. Shuning uchun ham Andijon kundan kunga turistik zonaga aylanib bormoqda. Aslida, Andijonimizga ta'rif beradigan bo'lsak bu bizdan ancha kunlarni talab qilishi mumkin. Shuning uchun dono xalqimiz aytganidek, uning ta'rifini ming marta eshitgandan ko'ra bir marta kelib ko'rganingiz afzal!

G'oznayev Temur

Annotatsiya: Maqolada jahon miqyosida yangi geosiyosiy o'yinchi sifatida jadal rivojlanayotgan davlatlar guruhini yaratish va vujudga keltirish zaruriyati bilan bog'liq masalalar, shuningdek, siyosiy va iqtisodiy jihatlardagi bir qator dolzarb muammolar muhokama qilinadi. BRIC va BRIKS sammitlariga – davlat va/yoki hukumat rahbarlarining sammit uchrashuvlariga alohida e'tibor qaratilmoqda, bu esa ushbu guruh mamlakatlari faoliyatining samaradorligi va jahon siyosati va iqtisodiyotidagi ortib borayotgan rolini baholash imkonini beradi.

Kalit so'zlar: BRIC, Goldman Sachs, BRIKS, jadal rivojlanayotgan mamlakatlar, yalpi ichki mahsulot (YaIM), inqiroz, G8, Shanxay hamkorlik tashkiloti (ShHT), BRIKSni kengaytirish imkoniyatlari, BRIC va BRIKS sammitlari.

"BRIC" atamasi birinchi bo'lib Goldman Sachs kompaniyasining yetakchi iqtisodchisi va tahlilchisi Jim O'Nil tomonidan 2001 yil noyabr oyida kiritilgan. 2010 yil 11-12 noyabrda Seulda bo'lib o'tgan G20 sammitida. Janubiy Afrika Respublikasi (Janubiy Afrika) o'z fikrini bildirdi. BRICga qo'shilish istagi. 2011 yil 18 fevralda Janubiy Afrika qo'shilganidan so'ng, BRIC guruhi yuqori sur'atlari bilan ajralib turadigan rivojlanayotgan bozorlari bo'lgan beshta eng yirik tez rivojlanayotgan mamlakatlarni birlashtirgan BRICS (BRICS - Braziliya, Rossiya,

Hindiston, Xitoy, Janubiy Afrika) ga aylandi. Goldman Sachs ekspertlarining fikriga ko'ra, kelajakda dunyoda hukmron iqtisodiy tizimga aylanishi mumkin bo'lgan iqtisodiy rivojlanish va uning eksportga katta e'tibor qaratilishi. "BRIC" atamasi 2003 yilda Goldman Sachs tomonidan 2040 yilga borib guruh mamlakatlari yalpi ichki mahsulot bo'yicha AQSh, Yaponiya va G'arbiy Yevropa davlatlarini quvib yetib olishi va 2050 yilga kelib ulardan o'zib ketishini bashorat qilgan tahliliy hisobotining paydo bo'lishi bilan keng ma'lum bo'ldi.

The Goldman Sachs Group Inc.ning 2003 yildagi prognozlariga ko'ra, 2039 yilga kelib BRIC mamlakatlari yalpi ichki mahsulot bo'yicha eng rivojlangan oltita davlatni (AQSh, Yaponiya, Angliya, Frantsiya, Germaniya, Italiya) ortda qoldirishi kutilgan edi. Xitoy 2041 yilda dunyodagi eng yirik iqtisodiyotga aylanadi. Rossiya (2028 yilga borib) va Braziliya (2036 yilga borib) Italiya, Fransiya va Germaniyadan oldinda bo'ladi, Hindiston 2032 yilda YaIM hajmi bo'yicha Yaponiyani ortda qoldiradi, 2050 yilga kelib esa AQSh va Xitoydan keyin ikkinchi o'rinni egallaydi. Shu bilan birga, Rossiya 2050 yilga borib BRIC mamlakatlari ichida aholi jon boshiga eng yuqori YaIMga ega bo'lishi kutilmoqda. Uning qiymati Italiya va Germaniyani kattan o'tib ketadi va Frantsiya darajasiga yaqinlashadi. BRICning qolgan mamlakatlari uchun bu ko'rsatkich sezilarli darajada past bo'ladi [2, p. 44].

Qisqartmadagi bosh harflar ketma-ketligi nafaqat uning qulay ovozi bilan belgilandi. Siz "BRICS" so'zini ko'rishingiz mumkin. inglizcha "g'isht" so'ziga o'xshash, ya'ni "g'ishtlar" [3, p. 87], shuning uchun bu atama o'sishi tufayli iqtisodiyot va fond bozorlarining kelajakdagi o'sishi ta'minlanadigan mamlakatlarning birlashgan guruhini belgilash uchun ishlatiladi. "BRICS" deb kichik "S" harfi qo'llanilganligi uchun bu so'zni boshqarishning ma'nosi o'zgardi.

BRICS - Bu xalqaro ittifoqdir, bu Braziliya, Rossiya, Hindiston, Xitoy va Janubiy Afrika mamlakatlaridan iborat. Bu mamlakatlar o'rtasida diplomatik, iqtisodiy va siyosiy hamkorlikni rivojlantirish uchun 2009-yilda rasmiy ravishda birlashishganlar. Boshqa xalqaro tashkilotlarga qaraganda, BRICS mamlakatlari katta iqtisodiy kuchga ega va dunyo iqtisodiy tartibida ahamiyatli o'rin egallashadi. Ular o'rtasida tijorat, investitsiyalar, iqtisodiy hamkorlik, texnologiyalar almashish, va moliyaviy institutlar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirishga intilishadi.

Bugungi kunda BRICS 39,7 million kvadrat metr maydonda 3 milliard odamni (dunyo aholisining 43 foizini) birlashtiradi. km (er yuzining $\frac{1}{4}$ dan ko'prog'i), yiliga deyarli 13 trillion dollar yalpi ichki mahsulot ishlab chiqaradi (jahon ishlab chiqarishining 21%). Uchta qit'ada joylashgan beshta BRIKS davlatining har biri o'z mintaqasida ham, dunyoda ham sezilarli ta'sirga ega va ular birgalikda jahon iqtisodiyoti uchun muhim tabiiy resurslarning katta zaxiralariga ega. 2]. Shunday qilib, Braziliya qishloq xo'jaligi mahsulotlariga boy, Rossiya mineral resurslar bo'yicha dunyodagi eng yirik eksportchi, Hindiston arzon intellektual resurslarga, Xitoy arzon mehnat resurslariga, Janubiy Afrika tabiiy resurslarga ega. BRICS davlatlarining eng muhim afzalliklari haqida gapirganda, shuni ta'kidlash kerakki, ulardan uchta, ya'ni Rossiya (SSSR, 1949 yil 29 avgustdan), Xitoy (1964 yil 16 oktyabrdan) va Hindiston (1974 yil 18 maydan),

Hindiston 1968 yildagi Yadro qurolini tarqatmaslik to'g'risidagi Shartnomani (NPT) imzolamagan bo'lsa ham, Braziliya va Janubiy Afrika ixtiyoriy ravishda yadro qurolidan voz kechib, yadroviy dasturlarini cheklab qo'ygan (1990). Shuningdek, Rossiya va Xitoy BMT Xavfsizlik Kengashining doimiy a'zolari bo'lib, Kengash qarorlariga veto qo'yish huquqiga ega[1].

Goldman Sachs bu mamlakatlar Xorvatiyaning oltinchi kengayishi va qo'shilishi munosabati bilan 2013-yil 1-iyuldan boshlab 28 ta davlatni o'z ichiga olgan Yevropa Ittifoqi kabi siyosiy ittifoq tuza oladi deb o'ylamagan edi. Biroq, BRIKSni integratsiya birlashmasi, ya'ni Yevropa Ittifoqi deb atash hali ham juda qiyin. Biroq, BRIKS mamlakatlari nafaqat G8 davlatlari kabi kuchli iqtisodiy blokni shakllantirish uchun ulkan salohiyatga ega bo'lgan iqtisodiy hamkorlikni kengaytirish, balki siyosiy hamkorligini oshirish choralari ko'rdilar - birinchi navbatda pozitsiyaga ta'sir o'tkazish imkoniyatiga ega bo'lish uchun. AQShning yirik savdo shartnomalarida. Bu sizning iqtisodiy kuchingizni katta geosiyosiy ta'sirga aylantirish imkonini beradi

2006-yilda Rossiya Federatsiyasi tashabbusi bilan boshlangan BRIKSni yaratish yangi asr boshidagi eng muhim geosiyosiy voqealardan biri bo'ldi. Bu uyushma qisqa vaqt ichida jahon siyosatining muhim omiliga aylana oldi [5]. BRICSni yaratish va shakllantirishning zaruriy shartlaridan biri BRICS davlatlarining ikki va uch tomonlama formatlarda hamkorligi edi: Rossiya - Xitoy, Rossiya - Hindiston, Hindiston - Braziliya - Janubiy Afrika (IBSA dialog forumi yoki IBSA, IBSA - Hindiston, Braziliya, 2003 yildan Janubiy Afrika, Rossiya - Hindiston - Xitoy (RIC).

BRIKSning asosiy maqsadi o'zaro adolatli iqtisodiy integratsiya va sohaviy muvofiqlashtirish orqali barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlaydigan va mamlakatlar ichida moliyaviy va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydigan samarali hamkorlik va ishtirokchi mamlakatlarning iqtisodiy salohiyatini sezilarli darajada mustahkamlash uchun shart-sharoitlar yaratishdan iborat. Natijada, bu BRICS mamlakatlariga iqtisodiy globallashtirish sharoitida yanada qulayroq pozitsiyani egallash imkonini beradi. BRIKSning strategik maqsadi, D.Medvedevning Nyu-Dehlidagi to'rtinchi sammitida bildirilganiga ko'ra, BRIKSni jahon siyosati va iqtisodiyotining eng muhim masalalari bo'yicha o'zaro hamkorlikning to'laqonli mexanizmiga bosqichma-bosqich aylantirish bo'lishi kerak va bu Guruhni kengaytirish haqida emas, balki uning doirasidagi hamkorlikni chuqurlashtirish, assotsiatsiyaning institutsionalizatsiyasi boshlanishi haqida.

Global inqiroz 2008–2009 BRIC mamlakatlari uchun jiddiy sinovga aylandi. Shu sababli, so'nggi yillardagi iqtisodiy notinchliklar ba'zi ekspertlarda BRIC guruhini o'zgarmagan tarkibda saqlab qolish imkoniyatiga shubha uyg'otdi. Mamlakatlar o'rtasida amaliy hamkorlik mexanizmi hali yaratilmaganligi sababli, ekspertlar, asosan, G'arb, bu format, birinchidan, ko'p muammolarga ega, deb hisoblashadi, ikkinchidan, ularning ko'pchiligi BRIC formatini xohlamaydilar / BRIKS ishlab chiqilgan va ko'rib chiqilmoqda. virtual tuzilma, uchinchidan, ular BRIC/BRICS mamlakatlari o'rtasida ikki tomonlama amaliy hamkorlik bilan bog'liq juda ko'p muammolar mavjudligini ko'rishadi. Standard&Poor's

mutaxassislari bu borada birinchilardan bo'lib gapirdi. Ularning fikriga ko'ra, guruh mamlakatlari o'rtasidagi tafovutlar ortib bormoqda, holbuki iste'molning o'sishi davrida ular ahamiyatsiz bo'lib tuyuldi [6].

Bu norasmiy klubning istiqbollari, ayniqsa, global miqyosda turlicha qarashlar mavjud siyosat. Shu sababli, inqirozning keyingi to'lqinidan so'ng, BRIC kelajagi haqida skeptiklar tomonidan ilgari surilgan bir-biridan kelib chiqadigan beshta asosiy tezis aniqlandi.

1. Braziliya va Rossiya "ajoyib to'rtlik" dan ajratilgan.

O'n yillik boshidan buyon o'rtacha daromadli ikki mamlakatda investitsion portlash tovar bahosining ijobiy o'zgarishi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, pasayish davrida to'satdan to'xtatildi. Braziliya va Rossiya iqtisodiyotining etarli darajada diversifikatsiya qilinmaganligi sababli savdo shartlarining yomonlashuvining ikkinchi to'lqini muqarrar ravishda iqtisodiy o'sishning sekinlashishiga va davlat sektori moliyaviy ahvolidan yomonlashishiga olib keladi.

2. Rossiya BRICdan chiqib ketdi.

Ushbu tezis Rossiyaga "to'rtinchi g'ildirak" sifatida qarala boshlaganligi bilan bog'liq. Va bu nafaqat Rossiya iqtisodiyotining guruhning boshqa a'zolariga qaraganda ancha yomon ahvolda ekanligi, balki Rossiyaning 1998 yil avgustidan beri eng og'ir va uzoq davom etgan iqtisodiy inqiroz qarshisida o'zini xotirjam tutishi bilan bog'liq. O'sha paytda u BRICning boshqa barcha a'zolaridan farqli o'laroq, Jahon Savdo Tashkilotiga (JST) a'zo bo'lmagani ham Rossiyaning "gunohi" deb hisoblangan. Rossiya JSTga rasman faqat 2012-yil 22-avgustda qo'shildi va uning 156-to'liq a'zosi bo'ldi. Mamlakatimiz uchun yana bir xushomadli sabab shundaki, Rossiyani boshqa BRIC mamlakatlari bilan taqqoslab bo'lmaydi, chunki ularning shubhasiz iqtisodiy muvaffaqiyatlariga qaramay, Rossiya bir qator muhim afzalliklarga ega - u aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromad (jon boshiga yalpi ichki mahsulot hajmi), fundamental fanga ega. yaxshi rivojlangan, aholining bilim darajasi yuqori va hokazo. Shunday qilib, Rossiya ba'zi ko'rsatkichlar bo'yicha BRIKSning boshqa davlatlaridan past bo'lsa, boshqalarida ulardan oldinda. Va nihoyat, Rossiya 1997 yil iyun oyida rasman G7ga qo'shildi va shu tariqa dunyodagi eng sanoati rivojlangan mamlakatlarning G8 ni tashkil qildi, garchi u erda uning pozitsiyasi juda beqaror bo'lib qolmoqda.

3. Tez rivojlanayotgan Xitoy BRICdan chiqib ketdi.

Hech kimga sir emaski, Xitoy uzoq vaqtdan beri mustaqil jahon iqtisodiy markaziga aylanib bormoqda va endi "ajoyib to'rtlik" ga a'zo bo'lish zaruriyatini ko'rmayapti. Biroq, Xitoy o'z shartlarini o'z ichiga olgan va shu orqali nafaqat BRIC doirasida, balki Rossiya ham a'zo bo'lgan ShHT doirasida o'z ta'sirini o'rnatishga harakat qilmoqda: Xitoy birinchi navbatda ShHTning ustuvor yo'nalishlariga yo'naltirilgan bo'lishi kerak, deb hisoblaydi. hammasidan, iqtisodiy - harbiy, terrorizmga qarshi faoliyatdan ko'ra, yoki teng ravishda bo'lingan va keyinchalik iqtisodiy tarkibiy qism olishi kerak.

BRICda egallagan tashkilot faoliyatida asosiy o'rinni egallaydi. Aksincha, Rossiya Federatsiyasi Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, Braziliya Rossiya, Hindistonlarida va Xitoy juda boshqacha vaznga harakat va agar Xitoy biror

guruhga yordam bo'lsa, u holda faqat AQSh va Evropa mamlakatlari kabi jahon iqtisodiyoti kuchlari jamoasiga kiradi. Buni oldingi prognozlarimiz ham tasdiqlaydi.

4. BRIC mamlakatlari bir nechta umumiy maqsad va manfaatlarga ega.

BRIC doirasida ushbu xalqaro assotsiatsiya qaysi yo'nalishda oldinga siljishi kerakligi oddiygina birlik yo'q. Unga a' bo'lgan barcha davlatlarning jahon siyosatida o'zlari himoya qiladilar va manfaatlarni ko'proq yuklab olish tarafdori: Xitoy Afrika, Eron, Iroq va Lotin Amerikadagi energiya resurslarini sotib olib, o'z o'yinini juda vaffa qiyatli o'tkazmoqda; O'z chegaralarida mojarolar kelib chiqishidan keyin (bu, birinchi navbatda, Hindiston va Hindiston va Xitoy o'rtasida ikki asr munosabatlariga, yarim, yarimdan ko'proq vaqtdan beri davom etmoqda. o'zining Kashmir, Xitoy tomonidan qo'llab-quvvatlanadi) va Braziliya o'zining ichki o'zgarishlari bilan ko'proq band. Va bu darhol yanada real tezisni hosil qiladi.

5. BRIC amalga oshirilishi mumkin. kabi yangi variantlarni sotib olish

BRICET (BRIC + Sharqiy Evropa va Turkiya), BRICKET (BRIC + Sharqiy Evropa, Turkiya va Koreya), BRIMC (BRIC + Meksika). Goldman Sachs ekspertlari BRIC formatini o' Control bilan cheklanib qolmaydi va yangi guruhni - 11 guruhini Indonesia, ularda Eron, Nigeria Turkiya, Meksika, Bangladesh, Vetnam, Misr, Pokiston, Filippin va Janubiy Koreya. Uch atama agentlikning 2005 yil 15 dekabrda yillik hisobotida muomalaga zarar [7, p 72–74].

Darhaqiqat, rivojlanish sur'ati bosqichma-bosqich pasayganidan so'ng, 2011 yil fevral oyida BRIC guruhi Janubiy Afrikaga qo'shilish orqali BRICSga erishildi, bu BRIC davlatlari (hozirgi BRIKS) o'rtasida ochiq va kamsituvchi hamkorlikni ko'rsatmoqda. yangi sherikning qo'shilishi. Shunday qilib, BRIC guruhi yangi davlatlarni mustaqil ravishda birlashtirgan uyushmaga aylandi. Ehtimol, yaqin atrofdagi BRIKS "klub qo'shilishga" joylarda - Indonesia, Turkiya, Avstraliya, Nigeria va/yoki o'z kuchaytirilishi mumkin.

Meksika. Endi uchinchi guruhning yangi nomi bilan bog'liq rivojlanishi mumkin. Biroq, iqtisodiy dalillar, masalan, Meksikani BRICga kiritishga imkon beradi, ammo Janubiy Afrikaning ushbu guruhga qo'shilishi asossiz bo'lib tuyuladi. Goldman Sachs nima uchun Meksika BRICga kiritilmaganini tushuntirdi: faqat Meksika va ehtimol Janubiy Koreya BRIC bilan raqobatlasha olishi mumkin, ammo bu mamlakatlarda BRIC asoschilari dastlab chiqarib tashlashga qaror qilgan iqtisodlari bor, chunki ular rivojlangan deb hisoblangan. Janubiy Koreya amerikalik ittifoqdoshi bilan munosabatlarni buzmasdan BRIKSga a'zo bo'lishga jur'at eta olmaydi; Meksika eng yirik iqtisodiyot bo'yicha oltinchi o'rinni egallab, Rossiyadan oldingi o'rinni egalladi, Amerika Qo'shma Shtatlari o'z ta'sir zonasidan chiqib ketishi va BRIKSga qo'shilishga ruxsat berishi dargumon. Bizning fikrimizcha, Janubiy Afrika dunyoning orqada qolgan iqtisodlaridan biri bo'lgan, lekin ayni paytda qit'aning eng rivojlangan davlati bo'lgan holda, BRICga kiritilgan va birinchi navbatda shakllanishga katta geosiyosiy salmoq berish uchun BRIKSni tuzgan va shu tariqa, butun Afrika mintaqasi. BRIKSga a'zo davlatlar o'rtasidagi munosabatlarda bugungi kungacha mavjud bo'lgan qayd etilgan muammo va qiyinchiliklarga qaramay, hamkorlikning ijobiy dinamikasi ham mavjud bo'lib, ularga e'tibor qaratish lozim, shuningdek, mumkin bo'lgan istiqbollari ta'kidlandi.

BRIC formatidagi siyosiy muloqot 2006 yil sentyabr oyida Rossiya prezidenti V.V.Putin tashabbusi bilan Nyu-Yorkda BMTning 61-sessiyasida to'rt davlat tashqi ishlar vazirlarining uchrashuvi bo'lib o'tgan [8]. 2008 yil 9 iyulda oroldagi Toyako Onsen shahrida BRIC davlat rahbarlarining birinchi (qisqa) uchrashuvi bo'lib o'tdi. G8 uchrashuvidan keyin Yaponiyadagi Xokkaydo [9].

Tashqi ishlar vazirliklari o'rtasidagi aloqalardan tashqari, Moliya vazirliklari o'rtasida muloqot o'rnatildi. Shunday qilib, shundan so'ng, BRIC mamlakatlari moliya vazirlarining uchrashuvlari ikki marta - 2008 yil 7 noyabrda San-Pauluda (Braziliya) va 2009 yil 13 martda Londonda va 2009 yil 29 mayda Rossiya Prezidenti D. A. Medveda bo'lib o'tdi. Dev Moskvada BRIC davlatlarining milliy xavfsizlik masalalari uchun mas'ul vakillari bilan uchrashdi [10]. Aynan shu uchrashuvlar BRIC mamlakatlari o'rtasidagi hamkorlikning eng yuqori darajadagi yangi bosqichi – BRICning ikkita sammiti va keyingi BRIKS sammitlari boshlanishini belgilab berdi.

BRICning birinchi sammiti 200-il 16-iyunda Yekaterinburgda bo'lib o'tgan. Sammit davomida ikkita uchrashuv bo'lib o'tdi: avval tor doirada, so'ngra delegatsiyalar a'zolari ishtirokida muzokaralar bo'lib o'tdi. Dmitriy Medvedev BRIC mamlakatlari davlat rahbarlari nomidan bayonot berdi. Bundan tashqari, ikkita bayonot qabul qilindi: BRIC mamlakatlari rahbarlarining qo'shma bayonoti Biroq, iqtisodiy dalillar, masalan, Meksikani BRICga kiritishga imkon beradi, shu bilan birga, Janubiy Afrikaning ushbu guruhga qo'shilishi asossiz ko'rinadi. Goldman Sachs nima uchun Meksika BRICga kiritilmaganini tushuntirdi: faqat Meksika va ehtimol Janubiy Koreya BRIC bilan raqobatlasha olishi mumkin, ammo bu mamlakatlarda BRIC asoschilari dastlab chiqarib tashlashga qaror qilgan iqtisodlari bor, chunki ular rivojlangan deb hisoblangan. Janubiy Koreya amerikalik ittifoqdoshi bilan munosabatlarni buzmasdan BRIKSga a'zo bo'lishga jur'at eta olmaydi; Meksika eng yirik iqtisodiyot bo'yicha oltinchi o'rinni egallab, Rossiyadan oldingi o'rinni egalladi, Amerika Qo'shma Shtatlari o'z ta'sir zonasidan chiqib ketishi va BRIKSga qo'shilishga ruxsat berishi dargumon. Bizning fikrimizcha, Janubiy Afrika dunyoning orqada qolgan iqtisodlaridan biri bo'lgan, lekin ayni paytda qit'aning eng rivojlangan davlati bo'lgan holda, BRICga kiritilgan va birinchi navbatda shakllanishga katta geosiyosiy salmoq berish uchun BRIKSni tuzgan va shu tariqa, butun Afrika mintaqasi. BRIKSga a'zo davlatlar o'rtasidagi munosabatlarda bugungi kungacha mavjud bo'lgan qayd etilgan muammo va qiyinchiliklarga qaramay, hamkorlikning ijobiy dinamikasi ham mavjud bo'lib, ularga e'tibor qaratish lozim, shuningdek, mumkin bo'lgan istiqbollar ta'kidlandi. va BRIC davlatlarining global oziq-ovqat xavfsizligi bo'yicha Qo'shma bayonoti [11]. BRIC mamlakatlari rahbarlarining ikkinchi sammiti 2010 yil 15-16 aprel kunlari Braziliya poytaxti Braziliyada bo'lib o'tdi. Sammit yakunlari bo'yicha qator davlatlararo shartnomalar imzolangani va ko'tarilgan eng muhim masalalar: inqiroz oqibatlarini bartaraf etish va yangi moliyaviy tartibni yaratish, xalqaro tashkilotlarga yanada kengroq ta'sir o'tkazish huquqiga doir masalalar yuzasidan ma'lumot berildi. Jahon banki va Xalqaro valyuta fondi (XVF) [12], BRICga a'zo mamlakatlar davlat va hukumat rahbarlarining Qo'shma bayonoti ham qabul qilindi.

BRIKSning uchinchi sammiti 2011 yil 13-14 aprel kunlari Xitoyning Sanya kurort shahrida, orolda joylashgan. Xaynan. Ushbu sammitda beshinchi a'zo Janubiy Afrika rasman guruhga kiritildi, bu esa global va mintaqaviy siyosatning keng masalalari bo'yicha mamlakatlar o'rtasidagi o'zaro hamkorlik maydonini avtomatik ravishda oshirdi. Beshta prezidentning uchrashuvlarida o'zaro hamkorlikning turli masalalari, shuningdek, Rossiyaning JSTga erta a'zo bo'lishi va Liviya muammosini tinch yo'l bilan hal qilish masalalari ko'rib chiqildi. Sammit yakunlari bo'yicha qo'shma deklaratsiya imzolanib, unda jahon siyosatining asosiy yo'nalishlari va kelgusi yilga mo'ljallangan harakatlar rejasi [13] shakllantirildi hamda mamlakatlar milliy valyutalardan foydalangan holda iqtisodiy o'zaro hamkorlik qilish to'g'risida ham kelishib oldilar.

BRIKSning to'rtinchi sammiti 2012-yilning 28-29-mart kunlari Hindiston poytaxti Nyu-Dehlida bo'lib o'tdi. Sammitning umumiy mavzusi "Global barqarorlik, xavfsizlik va farovonlik manfaatlari yo'lida BRICS hamkorligi" bo'lib, sammit yakunida qabul qilingan Dehli deklaratsiyasida o'z aksini topgan. Dehli harakat rejasi ham qabul qilindi. Sammit jahon iqtisodiyoti muammolari, inqirozga qarshi choralar, shuningdek, Suriya va Eron atrofidagi vaziyatni tartibga solish muammosiga bag'ishlandi. Tomonlar qo'shma rivojlanish bankini yaratish imkoniyatlarini va birjalarini bir-biriga yaqinlashtirish mexanizmlarini muhokama qildilar, bu mamlakatlar o'rtasidagi to'lovlarda evro va dollardan bosqichma-bosqich voz kechishni anglatadi va milliy valyutalarni mustahkamlash jarayonini nazarda tutadi [14].

2013-yilning 26-27-mart kunlari Durban shahrida (Janubiy Afrika) BRIKSning beshinchi yubiley sammiti bo'lib o'tdi. Birinchi marta sammit mavzusi rasman belgilandi - "BRICS va Afrika: rivojlanish, integratsiya va sanoatlashtirish uchun hamkorlik". Bu BRIKS mamlakatlari Afrika va boshqa iqtisodiyoti o'tish davridagi davlatlarning huquq va manfaatlarini birgalikda himoya qilish, ularning global boshqaruv tizimidagi roli va ta'sirini oshirish tarafdori ekanidan dalolat beradi. Sammit arafasida Rossiya prezidenti Vladimir Putin Janubiy Afrika Respublikasi prezidenti Jeykob Zumaning taklifiga binoan amaliy tashrif bilan mamlakatga keldi. Tashrif davomida Rossiya-Janubiy Afrika muzokaralari yuqori darajada bo'lib o'tdi, unda ikki tomonlama hamkorlikning bir qator masalalari, Rossiya va Janubiy Afrikaning strategik sherikligi to'g'risidagi deklaratsiya, energetika va qishloq xo'jaligi sohasidagi hamkorlik to'g'risidagi bitimlar muhokama qilinishi rejalashtirilgan. asrab olishga ham tayyorlanmoqda [15]. Sammit rejalarida bir qator muhim qarorlar qabul qilindi, xususan, BRICSda virtual kotibiyat, Taraqqiyot banki, Xalqaro hisob-kitoblar banki va Inqirozga qarshi maxsus fond tashkil etish [16]. Sammit natijasida Ethekwini deklaratsiyasi va Ethekwini harakat rejasi e'lon qilindi. Deklaratsiyada mavjud global siyosiy va iqtisodiy vaziyatga baho berilgan va ko'p tomonlama hamkorlikning dolzarb masalalari bo'yicha BRIKS davlatlarining umumiy yondashuvlari aks etgan. Harakatlar rejasi BRIKSning kelgusi yildagi ishlarini belgilaydi, shuningdek, hamkorlikning yangi istiqbolli yo'nalishlarini o'z ichiga oladi [17]. Shuningdek, sammit arafasida V.Putin Rossiyaning BRIKSdagi ishtiroki konsepsiyasini taqdim etdi, uning qoidalariga ko'ra, harbiy harakatlar dasturi va G'arbga urush e'lon

qilish sifatida qabul qilish mumkin. Zero, mohiyatiga ko'ra, bu kontseptsiya G'arb va uning neokolonial tizimiga bevosita muammo tug'diradi. Biroq Putin BRIKSni G'arb davlatlari yoki ularning tashkilotlariga geosiyosiy raqobatchi deb hisoblamasligini aytdi. Sammitda BRIKSning navbatdagi oltinchi sammiti (ikkinchi davrdagi birinchi BRICS sammiti) 2014-yilda Braziliyada o'tkazilishiga qaror qilindi.

Shuningdek, 2015-yilda Boshqirdiston Respublikasi poytaxti Ufa shahrida navbatdagi BRIKS sammiti bo'lib o'tishi allaqachon ma'lum bo'lib, bu Boshqirdistonning iqtisodiy mavqeini ko'tarib, respublika va uning oldidagi bir qator dolzarb masalalarni hal qilishni tezlashtiradi. Shunday qilib, BRIKS allaqachon jahon siyosati va iqtisodiyotining haqiqatiga aylandi. Zamonaviy xalqaro iqtisodiy va siyosiy munosabatlarda o'z o'rnini egallagan yangi norasmiy institut vujudga keldi. Kotibiyatning, ayniqsa doimiy kotibiyatning tashkil etilishi kelajakdagi, allaqachon institutsionallashtirilgan tashkilotning rivojlanishida uzluksizlikni ta'minlashga va shunga mos ravishda mamlakatlar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlashga yordam beradi. BRICS muammosi o'z dolzarbligini oshirib, Rossiya tashqi siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Rossiyaning BRICS formatidagi strategik kursi ushbu guruhni vujudga kelayotgan yangi dunyo tartibining muhim elementi va ishtirokchi davlatlarning strategik sherikligini rivojlantirish vositasi sifatida har tomonlama mustahkamlashga qaratilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. BRICs bilan orzu qilish: 2050-yilga yo'l. Goldman Sachs Financial Workbench-dan iqtisodiy tadqiqotlar. // Global iqtisodiyot bo'yicha hujjat. № 99. 2003. URL: <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/brics-dream.pdf>
2. Zaitseva Yu. S. BRIC mamlakatlarida mintaqalararo tabaqalanish: baholash imkoniyatlari // Jahon iqtisodiyoti va xalqaro munosabatlar. 2010 yil. № 5. 44–51-betlar.
3. Muller V.K. School inglizcha-ruscha lug'at: 80 000
4. Arxangelskaya A. A. BRIC BRIKSga aylanadi // Osiyo va Afrika bugungi kunda. 2011. № 9. 2–5-betlar.
5. Rossiya Federatsiyasining BRICS assotsiatsiyasidagi ishtiroki kontseptsiyasi. // Rossiya Prezidentining rasmiy veb-sayti. 2013. URL: <http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d452a8a232b2f6f8a5.pdf>

Yoshlarda ijodkorlik ruhini yuksaltirishda badiiy adabiyotning roli

Sa'dullayeva Shoxsanam Asatilla qizi

Alfraganus universitetining filologiya fakulteti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bugungi kundagi adabiyotga bo'lgan e'tibor va uning yoshlarga bo'lgan ta'siri. Ijodkorlik ruhini rivojlantirishda adabiyotning alohida ahamiyati haqida va bunda adabiyot darslarining o'rin egallashi, yosh avlodga pedagogik-psixologik xususiyatiga ko'ra badiiy asarlarni yoshlariga mos tarzda ajratib va shu orqali o'qitish ularning kitobga bo'lgan muhabbatini uyg'otish kabi masalalar yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *adabiyot, farmon, metod, darslik, mutoaala madaniyati*

Аннотация: *В данной статье рассматривается современное внимание к литературе и ее влиянию на молодежь. Об особом значении литературы в развитии духа творчества, а также о роли литературы на уроках и преподавании художественных произведений молодому поколению. в соответствии с их педагогическими и психологическими особенностями освещаются такие вопросы, как правильно выделить и воспитать молодежь и тем самым пробудить в ней любовь к книгам.*

Ключевые слова: *литература, декрет, методика, учебник, культура общения.*

Abstract: *In this article, attention to today's literature and its influence on young people is discussed. The special importance of literature in the development of the spirit of creativity, and the place of literature in lessons, according to the pedagogical and psychological characteristics of the young generation, artistic works are suitable for young people. issues such as distinguishing and thus teaching them to awaken their love for books are highlighted.*

Key words: *literature, decree, method, textbook, culture of communication*

Har bir inson atrofida narsa va o'zi kuzatgan voqea-hodisalar, zamon shiddatiga ko'ra o'zgarayotgan odamlar haqida fikr, tuyg'u va qarashlarga ega bo'lib, ijodiy munosabat bildiradi oladigan darajaga yetsa, demak, uning mohiyatini anglagan, sabab-oqibatlarini xususida muayyan tasavvurga ega mustaqil shaxs hisoblanadi.

Albatta, bu jarayon birdaniga sodir bo'lmaydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 13-maydagi "Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PF-4797-sonli Farmoniga binoan ta'sis etilgan yangi universitetda tahsil olish jarayonida shunga amin bo'ldimki, yosh avlodda ijodkorlik ruhini yuksaltirishda badiiy adabiyotning roli beqiyos ekan. Zotan, bu xayrli ishga bejiz davlat miqyosida ulkan ahamiyat qaratilmadi.

Yurtboshimizning 2017-yil 12-yanvardagi "Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini

oshirish hamda targ'ibot qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'risida"gi Farmonidan so'ng joylarda kitobga qiziqish behad ortganining guvohi bo'lib turibmiz. Zotan, bu o'rindagi mulohazalar ulkan global ahamiyatga ega bo'lgan ma'muriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarning og'ishmay amalga oshirilayotgani barobarida, azaldan kitobxon xalq ekanimiz va kitobga mehr-u muhabbat, ziyoliga samimiy ehtirom qon-qonimizga singib ketgani haqida hamdir. Odatda, yoshlik davrida yangicha fikr, tasavvurda tug'ilgan jajjigina g'oya ham ongimizning ijodiy faoliyati ishga tushgani sababli yuzaga chiqadi. Murg'ak vujud o'zi uchun qiziq bo'lgan muammoning yechimini izlaydi yoki ilgariidan ma'lum, ammo o'ziga notanish bo'lgan haqiqatni anglay boshlaydi. Binobarin, endilikda u shakllanish, kamol topish bosqichiga qadam qo'yadi. E'tibor berilsa, bola psixologiyasi boshlang'ich ta'lim jarayonidayoq shakllanish bosqichidan yuksalish tomon murakkablashib, individuallashib boradi. Bu jarayonning ko'ngildagiday kechishi yoshlarni badiiy asarlarga oshno qilish, adabiy qahramonlar ruhiyatini tuyish, harakatlari mohiyatini anglash, sodir bo'layotgan voqealar oldidan insonning nechog'li uddaburon ekani – xarakterlar mantig'ini anglashga o'rgatish, demakki, mutolaa madaniyatini yana-da oshirishimizga bog'liq. Shu ma'noda, biz, badiiy asar o'quvchilari yoshlarni ularning pedagogik-psixologik xususiyatiga ko'ra, muayyan guruhlariga ajratib qarash va ushbu janrlardagi asarlarni o'qitish maqsadga muvofiq:

- maktabgacha ta'lim yoshi (besh-yetti yosh)dagi bolalar badiiy asarni tushunishiga ko'ra: *ota-ona, ustoz, tabiat haqidagi she'rlar, hikoyat, rivoyat, masal, ertak, topishmoq*;

- uzluksiz ta'limning boshlang'ich sinfida (yetti-o'n ikki yosh) tahsil olayotgan bolalarga: *Vatan va xalqni ulug'lovchi ijtimoiy mazmundagi she'rlar, doston, kichik voqeali hikoya va ibratli qissalar*;

- o'rta maktabning yuqori sinf o'quvchilariga (o'n uch-o'n to'rt yoshdan o'n besh-o'n olti yoshgacha) *nafis she'rlar, dramatik asarlar, realistik qissa va romanlar*.

Masalan, beshinchi sinf o'quvchisi "Adabiyot" darsligida berilgan Ezopning: "Yovvoyi echki bilan cho'pon", "Kiyik bilan tokzor" kabi masallar orqali hayvonot va nabotot olamining turfa ranglarini ko'radi, xarakterlar mantig'ini anglab, ularga munosabat bildiradi. Ular asta-sekin xayoliy-to'qima obrazlardan reallik sari intilishadi. Shuning uchun ham uzluksiz ta'lim tizimida berilgan asarlar janr e'tibori bilan o'quvchining yosh xususiyatlari, odam va olamni anglash salohiyatiga mutanosib tarzda tanlangan.

Bolalar ertak va topishmoq janrlari bilan tanishgach, zamondosh ijodkorlar Anvar Obidjonning "Olovjon va uning do'stlari", "Oltin yurakli Avtobola"; Farhod Musajonovning "Oftob quvlab", "Turdi galstuk"; Latif Mahmudovning "Chinor" hikoyalaridan keltirilgan parchalar bilan tanishishadi. Anglashiladiki, "Adabiyot" darsligida berilgan asarlarning barchasi o'quvchilar yoshi, badiiy asarni tushunish, his qilish darajasiga mos tarzda tanlangan. Albatta, o'quvchi yoshlarga darslik doirasida barcha asarlar to'liq matnini keltirish imkonsiz ekanligi, berilgan parcha bilan qanoatlanmay, badiiy matn bilan to'liq tanishish lozimligini ta'kidlash lozim.

Bizningcha, agar dars jarayonida muayyan asar va uning muallifi, qahramonlari, go‘zal va nafis badiiy tasvir vositalariga mehr-muhabbat uyg‘otilsagina ko‘zlangan natijaga erishish mumkin. Buning uchun o‘quvchilar ayrim nazariy tushuncha va fikr-qarashlardan ham boxabar bo‘lishlari lozim.

Shu ma’noda, sakkizinchi sinf “Adabiyot” darsligining birinchi qismida badiiy she’r tuzilishi, qofiya, vazn kabi nazariy tushunchalar berilganligi ham maqsadga muvofiq. Ta’kidlash o‘rinliki, shu o‘rinda nasriy asarlar syujet va kompozitsiyasi, ularning janriy o‘ziga xosligi va tub mohiyati haqida ham nazariy ma’lumotlar berilsa; shu darslikning ikkinchi qismida esa obraz, qahramon, personaj, xarakter kabi tushunchalarning o‘zaro yaqin va farqli ma’nolari izohlansa, yaxshi bo‘lar edi.

Shuningdek, to‘qqizinchi sinf “Adabiyot” darsligida ijodiy metod haqida nazariy tushunchalar berish maqsadga muvofiq bo‘lar edi. Keyingi yillarda hayotimizga ixtisoslashgan maktab, ijod maktabi singari tushunchalar ham faol kirib kelmoqda. Binobarin, adabiyotga ixtisoslashgan maktablarda ayni masalalarga jiddiy e’tibor berilishi kerak. Zotan, shundagina kitob va kitobxonlikka bo‘lgan e’tibor yanada ortadi. Yoshlarda badiiy adabiyotga ishtiyoq kuchayib, ijodkorlik ruhining yuksalishiga keng yo‘l ochiladi.

Xulosa o‘rnida shuni ta’kidlash mumkinki, kelajak avlodni ijodkorlik ruhini yuksaltirishda, avvalo, badiiy adabiyotning o‘rni ahamiyatli hisoblanadi. Demak, birinchi o‘rinda o‘quvchilarda kitobxonligini yukshaltirish va adabiyotga bo‘lgan muhabbatini oshirish lozim. Avvalambor, buni oila va maktabdan boshlash zarur. Maktablarda adabiyot darslarini an’anaviy usullardan chetlashgan holda o‘tilayotgan asarlarga o‘zgacha metodlar orqali o‘quvchilar bilan hamkorlikda ishlash va ularni ijodkorligini yuzaga chiqarish uchun ularga o‘z qobiliyatlaridan kelib chiqish asosida topshiriqlar berib ularni qiziqtirish lozim.

REFERENCES:

1. . Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. 2019 yil 7 may PF-4797 // Toshkent, Xalq so‘zi. 2019 yil. 4 may. № 78 (6710).
2. Boltayev SH. Boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilar ijodiy faoliyatini shakllantirish. // Xalq ta’limi, 2004, №3. -34-34-betlar.
3. Mirziyoev Sh. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. –T.: O‘zbekiston, 2017. –B. 25.
4. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. O‘quv qo‘llanma. Qarshi.: Nasaf, 200. - 80b.
5. Jalilova D.U. Psychological And Technological Features of Increasing the Efficiency of Educational Activity of Talented Students in Presidential Schools. Journal of Pedagogical Inventions and Practices ISSN NO: 2770-2367 (<https://zienjournals.com>)

Dildora Oxbutayeva, 1989-yil 2- dekabrda Samarqandda tug‘ilgan. 2008-yil Samarqand shahridagi 59-sonli maxsus maktab-internatini tugatgan. 2008-2012-yillar Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universitetining o‘zbek filologiyasi fakultetida o‘qidi. 2014- yil Alisher Navoiy nomidagi Samarqand davlat universitetining o‘zbek filologiyasi fakulteti adabiyotshunoslik yo‘nalishi magistratura bosqichini ham muvaffaqiyatli tugatdi. Hozirda Sirdaryo viloyati Guliston tumanidagi “Nurli maskan” maktab-internatida ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi vazifasida faoliyat yuritib kelmoqda. Uning “Kiprigimda titragan shabnam” [2009], “Qahratonda gullagan yurak” [2011], “Tuyg‘ular raqsi” [2014] nomli she’riy to‘plamlari nashrdan chiqqan. 2023-yil 24-28-oktabr kunlarida Buxoroda tashkil etilgan respublika “Ijod” forumida “Eng yaxshi ayol ijodkor” nominatsiyasi bilan taqdirlandi.

SHAVKAT RAHMON- XALQPARVAR SHOIR

She’riyat- inson qalbini larzaga keltiruvchi, tuyg‘ularini tarbiyalovchi vosita hisoblanadi. Yigirmanchi asr she’riyatining yorqin namoyondalaridan biri o‘z ovozi va uslubi bilan kitobxonlar qalbini zabt eta olgan iste’dodli ijodkor Shavkat Rahmondur. Shoir she’riyati davrning murakkab qirralarini, hayotning ziddiyatlarini, inson botiniy olamidagi kechinmalarini o‘ziga xos ifodalab beradi. Insonni o‘zlikni anglash, o‘zlik yo‘lidagi iztiroblar juda go‘zal satrlarda aks etdirilgan. O‘zbek adabiyotining fidoiy insonlaridan biri Nabijon Boqiy shoir she’riyati haqida quydagilarni yozadi:

“Shoirning qalbi, Shavkat Rahmonning qalbi Barkamol qalb, komil qalb, o‘zligini anglagan, o‘zlikni tanitgan qalb. Qalbda daqiqa sayin, soat sayin o‘shish, ulg‘ayish kechadi. Hali aql va ong beboshligida, hali ular har kuylarga yo‘rg‘alab yurganda qalb o‘zlik sari, o‘zlikni tanitish sari dastlabki qadamni qo‘yadi. Bu qalam shunchalar mustahkam, jismning tomir-tomirlarga chuqur botib kiruvchi bo‘ladiki, kelgusida kutilayotgan ne-ne zo‘ravonliklar, aldov va friblar uni ortga qaytara olmaydi. O‘zlikni anglagan qalbgaga yashamoq naqadar erkin, naqadar og‘ir. Inson qachonki o‘zligini teranroq anglasagina, hayot qarashlarini, tarix fojialarini ham to‘g‘ri anglash imkoniga ega bo‘ladi.”⁵

Haqiqatdan ham shoir she’riyatida o‘zlikni anglashga bo‘lgan intilish, tarix zarvaraqlariga teranroq nazar solish an‘anasini kuzatamiz. Shoir yozadi:

Ko‘ksingdagi muqanna bilan,
Sen o‘zingga qaradingmi, ayt?
Musht zarurroq bo‘lgan mahalda,
Yozding go‘zal she’rlarni faqat.

⁵Nabijon Boqey, «Gul qahri». Shavkat Rahmon. “Saylanma”-Toshkent “Sharq” nashriyoti 1997-yil, 384-bet.

Bu misralarda tarixga, tarixiy jarayonga o`quvchining diqqatini qaratish bejiz emasligini teranroq anglash lozimga o`xshaydi. Buyuk ma`naviy merosga, tarixga ega bo`lgan xalqimizning ayanchli qismatini o`sha davr nuqtaiy nazaridan kechinmalar asosida talqin qiladi. Shoir o`zlikni anglashga tarix orqali murojaat qiladi:

“Sen bechora, notovon kimsa,
Makon qilding gullar ortini.
Ko`zing yumib, tilingni tishlab,
Tinglayapsan odam dardini.”⁶

Lirik qahramonning bechoraligi, notovonligini sababi nimada ekanligini kitobxon anglashga intiladi. Axir uni shunday qismat egasiga aylanishiga sobiq tuzumning tanazullari, temir qonunlari sababchi emasmikan, degan xayolga boradi:

Sen botirlar naslidan emas,
Qanday chidar poyingda rohlar?
Halak bo`lgan botirlar jangda,
Tirik qolgan faqat qurqoqlar.

Bu misrada ijodkorning iztiroblari yanada teranroq oydinlashadi. U achchiq haqiqatni misralar tarkibiga singdiradi. Insonlarni ogoh bo`lishga ham undaydi. Adabiyotshunos Bahodir Karimov ta`kidlaganidek, “Shavkat Rahmon she`riyatida his-tuyg`u, ruhiyat, fikr, ramz shoirning ulkan umuminsoniy dardi vositasida estetik idial doirasida Orginal adabiy voqelikka aylanadi. Inson doimo o`zlikni axtarib, o`zlikni anglashga intilib yashaydi. Bu esa, inson shaxsini, uning qalb iztiroblarini yanada kuchliroq his qilishga undaydi.

Shavkat Rahmon she`riyati yuksak insoniy hislatlar bilan birgalikda inson tafakkurini, uning dunyoqarashini, hayotga teranroq nazar solishini o`rgatadi.

Iste`dodli yozuvchi Anvar Obidjon qayd qilib o`tganidek, “Ijodda falsafiylik bilan odillikni, qahr-u nafrat bilan odamiylikni, kurashuvchanlik bilan go`zallikni uyqash tarzda namoyon qila olish uchun shoirga este`dodli bo`lishning o`zi kamlik qiladi. Chamasi, bunday qalamkashlarda bolalarcha beg`uborlik, o`smirlarcha nozik tabiatlilik, oshiq yegitlarga xos majnunhollik, darvishona oshuftahollik, ruhoniylarcha pokizafe`llik, gulchilarga monand chiroysevarlik tuyg`ulari ko`proq tomir otgan bo`ladi”.⁷

El qirildi turkiy o`lkada,
Er qolmadi, keldi ajali.
Kim qoniga botdi yo`lakda,
Kim g`ajildi nomoz mahali?

Xulosa qilib aytadigan bo`lsak, shoir she`riyatining asosida yurt ozodligi, millatimiz erkinligi, Turkiston va turkiylar birligi uchun iztirob chekish holatlarini kuzatamiz.

⁶Shavkat Rahmon. «Saylanma»- Toshkent “Sharq” nashriyoti 1997-yil 384-bet.

⁷Anvar Obidjon. “Vatan tuyg`usi”. Qarang: “So`z sehri” Davlat ilmiy nashriyoti, 2006-yil 136-bet.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Nabijon Boqiy. Gul qahri. Shavkat Rahmon. Saylanma-Toshkent: “sharq” 1997.- 384 bet.
2. Shavkat Rahmon. Saylanma . Toshkent “sharq” 1997-. 384 bet.
3. Anvar Obidjon. Vatan tuyg`usi. Qarang: So`z sehri davlat ilmiy nashriyoti, 2006.- 136 bet

Ibragimova Sarvinoz Ilhomjon qizi 2007-yil 24-iyunda Andijon viloyati Asaka shahrida tug‘ilgan. Hozirda Andijon shahar 2-son ixtisoslashtirilgan maktab-internatining 10-sinf o‘quvchisi. Xalqaro AI Hackaton loyihasi ishtirokchisi. Ko‘plab nufuzli tanlovlar ishtirokchisi va g‘olibasi.

SIZ BILGAN VA BILMAGAN SIRLI ANDIJONIM

Vodiy qadimdan turli tarixiy voqealarga guvoh bo‘lgan maskan. Ayniqsa, Andijon Movaraunnahrning asosiy shaharlaridan biri bo‘lganligi barchamizga ma’lum. Bugun Z.M.Bobur yurti bo‘lmish ko‘hna shaharga mahalliy va xorijiy sayohlarni qiziqishi ortmoqda.

Xabaringiz bor , Dukchi Eshon qo‘zg‘olonida isyonchilar qatl etilgan qal’a Andijon shahridagi Dukchi Eshon MFYsida qad ko‘targan joylashgan bo‘lib, u Chor Rossiyasi harbiy qismi uchun mudofaa qo‘rg‘oni sifatida bunyod etilgan. Uning 10 metrdan ortiq baland bo‘lgan devorlaridan Andijon shahrining mahalla va ko‘chalari kaftdek ko‘rinib turgan va shu joydan turib isyonlarni bostirish imkoniyati bo‘lgan. Ma’lumotlarga ko‘ra, qal’aning bir necha kazarma binolari, qurol-aslaha omborlari, oshxona, to‘pxonalardan iborat mudofaa qo‘rg‘oni bo‘lgan.

Qal’a 130-yil davomida juda ko‘plab tarixiy voqealarni, xususan, 1898-yil Dukchi Eshon boshchiligidagi (qo‘zg‘olon ayovsiz bostirilib, 19 nafar qo‘zg‘olonchi Qal’a maydonida osib o‘ldirilgan. Bu yer dastlabki shahidlar maskaniga aylangan) urush fojialarining guvohi bo‘lgan. Asakada ma’rifat nurini sochgan inson Xo‘ja Abdulloh Tug‘dor maqbarasi (mahalliy aholi orasida “Pistamozor” deb yuritiladi) VII asrda Qoraxoniylar podshohligi davrida 70 yil mobaynida O‘zgan shahri poytaxti hisoblangan.

Berilgan manbalarda yozilishicha, Xo‘ja Abdulloh Tug‘dor o‘sha davrda yashagan ulug‘ zot Qilich Burxoniddin Said avlodidan bo‘lib, payg‘ambarlar avlodiga borib taqaladi. Z.M.Boburning piri ham o‘sha avlodidan bo‘lgan degan ma‘lumotlar ham bor. Qo‘qon xonligi tashkil topgach, atrofdagi shahar va qishloqlarga o‘sha ulug‘ zotlarning avlodlaridan yuborilgan. Xo‘ja Abdulloh bugungi Asaka hududiga kelib o‘rnashib, aholiga ilm-ma‘rifat tarqatgan. Tahminan 1840-yilda vafot etgan va bugungi tumandagi “Pistamozor” deb atalgan joyiga dafn qilingan.

Nima uchun “Devonaboy” masjidi? Yoshi ulug‘ insonlarning hikoya qilishicha, “Devonaboy” haqida xalq orasida turli rivoyatlar yuradi. Ulardan biri shuki, o‘tmishda davlatmand odam yashab o‘tgan bo‘lib, ibodatlarida Tangridan hamisha farzand tilagan. Shunda bor boyligini nochor odamlarga tarqatib yuborishni va dunyoni darbadar kezib, ibodatga kirishi tushida ma‘lum bo‘ladi. U tushida ma‘lum bo‘lgan barcha vazifani bajo etadi va farzandli bo‘ladi. Albatta, bu xalq tilidagi miflardan biri. Bu kabi hikoyatlar ardog‘siz. Ammo Andijonning diniy-ma‘rifiy, ijtimoiy-ma‘naviy hayotida muhim ahamiyatga ega “Devonaboy” masjidi nima uchun bu nomda ekanini hech kim aniq bilmaydi.

Ma‘lumotlarga ko‘ra, hududning Eski shahar qismida joylashgan ushbu masjid XIX asrning oxirida qurilgan. Kirish qismi gumbazsimon bo‘lib, qo‘sh tomonida minoralar ko‘tarilgan. Minora va masjid peshtoqlari sharqona bezaklar bilan bezatilgan.

Masjidga hayit namozida besh ming, juma namozlarida 3.5 mingdan ziyod, odatdagi kunlarda esa 300 nafarga yaqin mo‘min-musulmon ibodat qilish uchun tashrif buyuradi.

Shoir Xuvaydoning o‘g‘li qayta tiklagan ziyoratgoh. Andijon viloyatining qo‘shni Qirg‘iziston bilan chegaradosh bo‘lgan eng chekka sharqiy-janubiy hududida joylashgan Fozilmon ota ziyoratgohidagi buloqning suvi “tirik suv” deb hisoblanadi va undan necha asrlar davomida ko‘plab odamlar shifo topib keladi.

XIII asrda yashab o‘tgan diniy ulamo Sayid Fozilmon Dehlaviy nomi bilan bog‘liq bo‘lib, olamdan o‘tgach shu joyga dafn qilingan. XVI asr oxirida kelgan kuchli sel natijasida Fozilmon ota maqbarasi loyqa ostida qoladi. 1805-yilda tasavvuf ilmining yirik vakili, shoir Xo‘janazar G‘oyibnazar o‘g‘li Huvaydoning o‘g‘li Xolmuhammad Eshon ibn Xuvaydo tomonidan qabr o‘rni aniqlanib, maqbara qayta tiklanadi.

Bibiseshanba ziyoratgohiga faqat ayollar keladimi? 200-yil avval tashkil etilgan Bibiseshanba ziyoratgohiga mahalliy hamda xorijiy sayyohlar, ayol-u erkak, yoshu qari birday buloq suvlaridan shifo olish uchun keladilar. Ziyoratgoh ichida turli xastaliklarga davo bo‘luvchi bir nechta shifobaxsh buloqlar mavjud bo‘lib, maskanga mahalliy aholi tomonidan muqaddas qadamjo sifatida qaraladi va har seshanba kuni bu yerga kelib qizlar kokil kestiradi hamda farzand ko‘rmaganlar o‘zlariga farzand tilab ibodat qiladi... Ziyoratgoh haqidagi haqiqatlar to‘liq isbotlanmagan bo‘lsa-da, mahalliy aholi maskan to‘g‘risidagi turli hikoyat va xislatlarga qattiq ishonadi.

Qishda issiq, yozda salqin havo taftli sirli tepalik – Jingirtepa (yana bir nomi Jung‘ortepa) iqlim havosini mo‘tadillashtiruvchi va muvozanatini ushlab turuvchi, qishda issiq, yozda salqin havo taftini baxsh etuvchi xislatga ega.

Asrlarga tengdosh tabiiy-arxeologik yodgorlik ajdodlarimizning Ulug‘ tog‘dan Ershiga habar beruvchi ko‘prik bo‘lgani ko‘plab asarlarda yozib o‘tilgan. Masalan, tarixchi olim, yozuvchi Mannob Egamberdiyevning “Sariq ajdar hammasi” romanidagi “Ulug‘ tog‘da tutun ko‘rindi” deb nomlangan hikoyasida qadimgi Xitoy va Dovon o‘rtasida bo‘lib o‘tgan urush voqealari bayon qilingan. Unda O‘sh-Selat yo‘li bo‘ylab Ershiga bostirib kelayotgan yov hammasi haqida hukmdorning Jingirtepadagi harbiy qo‘mondoni qarorgohiga ershiliklarni ogoh qilish maqsadida archadan o‘t yoqib habar berishi tasvirlangan.

Shuningdek, ushbu tepalikdan turib, Ershi qal‘asining tashqi shahristoni soqchilariga savdo karvonlari yoki dushman kelayotganiga ishora berib turilgan.

Amatova Husnora.

2004-yil 31-dekabr Qoraqalpog'iston Respublikasi To'rtko'l tumanida tug'ilgan. To'rtko'l tumanidagi 5-sonli maktabni namunali xulqi va a'lo baholarga yakunlagan. Hozirda Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti 1-bosqich talabasi. Fakultet "Lider qizlar" klubi koordinatori.

“OTA” ROMANI HAQIDA

Taniqli yozuvchi Ulug'bek Hamdam adabiyotimizda katta burilish yasab, o'zining "Ota" romani bilan kirib keldi. "Ota" romanining bosh sahifalariga nazar tashlaydigan bo'lsak, "Barcha otalarga bag'ishlanadi" degan jumлага ko'zimiz tushadi. Haqiqatan ham asarni o'qib chiqsak, barcha otalarga bag'ishlanganiga guvoh bo'lamiz. Asar dastlab qahramonlar Po'lat va Yog'duning farzandsizligidan, farzand ko'rguncha bo'lgan qiyinchiliklari bilan boshlanadi. Alloh ularga 15 yil deganda qiz farzand ato etadi. Po'lat va Yog'duning umuman ularning oilasiga quvonch, mazmun olib kirgan chaqaloqqa Sevinch deb ism qo'yishadi. Ular Sevinchni yer-u ko'kka ishonmay ulg'aytirishadi. Ammo oyning o'n besh kuni yorug', o'n besh kuni qorong'u deganlaridek, ularning hayotida ham qorong'u kunlar boshlanadi. Yong'in hodisasi tufayli Sevinchning yuzi kuyib qoladi va bir umrga achinarli holatga tushadi. Shu voqeadan keyin Sevinchning hayoti o'zgarib ketadi. Bir ota farzandiga nima qilsa, Po'lat undan ortig'ini qiladi. Qizini ko'nglini o'ksitmay ulg'aytiradi, uning uchun borini berishga ham tayyor turadi. Sevinch oilada yakka farzand bo'lganligi sababli nasl qoldirishi kerak edi. Lekin afsuslar bo'lsinki, Sevinchning bu tashqi ko'rinishi bilan uning oldiga odamlar yaqinlashishga ham qo'rqishadi. Sevinch bu ishni qilishga majbur bo'ladi. U oilasidan ya'ni otasiga aytmasdan yashirin nikoh qiladi. Otasi buni bilmaydi va qizini benikoh farzand ko'rди deb o'ylab o'ldiridi. Bu holat: Po'lat otaning oyoqlari Sevinchning oldiga yetib kelganda, qo'llari beixtiyor belbog'idagi pichoqqa yugurdi. Pichoq qinidan sug'urilganda derazadan tushib turgan quyosh nurida bir "yalt" etdi.

Keyin... keyin hammasi bir onda yuz berdi, havoga "chirt!" etgan tovush sachradi. Xuddi olamni yoqib yuborish uchun gugurt donasidan chiqqan sasdek bo'ldi bu tovush. Hamda olamga o't ketdi. Otaning olamiga, qizning olamiga, Yog'duning olamiga -- butun olamga!.. Sevinch... o'sha Sevinch, hamma sevinchlagan Sevinch, dunyoga kelishi uchun daryo - daryo ko'z yoshlar to'kilgan Sevinchning bag'riga pichoq tortildi, u chavaqlandi: qornidan to bo'g'zigacha tilimlandi. Ota qildi bu ishni. Uning o'z otasi! Qizini, bolajonisini yer-u ko'kka

ishonmaydigan ota! O'sha ota, dunyodagi eng katta vazifasi otalik ekaniga ishonib kelgan ota! Po'lat ota! Sevinchning otasi!.. Mana shu parchani o'qishim bilan har doim ich ichimdan tushuntirib berolmaydigan hissiyotlar kechadi. Qizini jonidan ortiq yaxshi ko'rsa ham Po'lat uchun or - nomus birinchi o'rinda. Po'lat har bir o'zbek otasi qilishi kerak bo'lgan ishni qildi. To'g'ri, Po'latni qoralashimiz ham mumkin, lekin bu asardagi har bir qahramonni o'rniga o'zimizni qo'yib ko'rishimiz kerak. Asardagi yana bir parchaga qarasak,

- Ota... - lablaridan uchdi shu so'z. Qiz bola uchun dunyodagi eng qutlug', eng baland, eng aziz so'z bo'lsa, ajabmas!.. Va shu so'z uning so'nggi so'zi bo'ldi. Ehtimol, go'dakligida - endi tili chiqayotganda aytgan ilk so'z ham shu edi: ota!.. Juda ta'sirli jumlar!.. Sevinch obraziga qaraydigan bo'lsak, o'zimizga uning o'rnida men bo'lganda nima qilgan bo'lardim degan savolni berishimiz kerak. Sevinch bu ishni faqat o'zini o'ylab qilgani yo'q. Bu yerda u ota-onasini ham o'yladi.

Xullas, asarni har bir kitobxonga o'qishga tavsiya beraman. Asarda o'zbeklarning or-nomus masalasiga qanday qarashi, qiz farzandning tarbiyalanishi, har bir ota qiziga qanday mehr ko'rsatishlari ochib berilgan.

Karimova Mehriniso

2006-yil 5-noyabrda Buxoro viloyati Olot tumani Kumkushon mahallasida dunyoga kelgan. Buxorodagi 12-maktabni tamomlagan. Hozirda Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti O‘zbek filalogiyasi 1-bosqich talabasi.

JYUL VERNNING “KAPITAN GRANT BOLALARI “ ASARI HAQIDA

Buyuk fransuz yozuvchisi Jyul Vern 1828 – yilning 8- fevralida Nantes shahrida , mamlakatning eng yirik portlaridan birida tavallud topgan . Oilada ta’limga juda katta e’tibor qaratilgan . Biroq Jyul Vern ta’limdan ko‘ra, dengiz va dengizdagi sarguzashtlarga ko‘proq qiziqqan . Ehtimol, shu sababdan ham adibning ko‘plab asarlari dengizga , dengizchilarga va ularning sarguzashtlariga bag‘ishlangan . Misol uchun : “ Kapitan Grant bolalari “ asari .

Jyul Vernning “Kapitan Grant bolalari “ asari adabiyot janrida muhim asar bo‘lib, muallifning sarguzasht, izlanish va axloqiy tarbiyani uyg‘unlashtirgan hikoyalar yaratishdagi mahoratini namoyish etadi . 1865- 1867 yillar orasida chop etilgan roman , no‘malum orolda halokatga uchragan otasi , Kapitan Grantni topish uchun izlanishga kirishgan bolalar Meri va Robert Grantlarning sayohatlari haqida .

Vernning “Kapitan Grant bolalari “ asari sarguzasht roman bo‘lib , u shisha ichidagi xabarni topib, bedarak yo‘qolgan Kapitan Grantni izlashga chiqqan insonlarning sarguzashtlari haqida hikoya qiladi. Asar jasorat, qat’iyat va oilaviy rishtalar mavzulari bilan to‘ldirilgan. Ayniqsa, oila a’zolari o‘rtasidagi rishtalar romandagi asosiy mavzudir. Meri va Robertning otalariga bo‘lgan muhabbatlari ularni otalarini, Kapitan Grantni topish uchun xavfli sayohatga chiqishga undaydi. Ularning bir-birlariga va oila birligiga sodiqliklari ularning qat’iyyatni mustahkamlaydi va qiyinchiliklarni yengish uchun zarur bo‘lgan kuch bilan ta’minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, Jyul Vernning “Kapiatan Grant bolalari “ - bu sarguzasht, do‘stlik va shubxalar bilan to‘ldirilgan hayajonli tuyg‘ularni beradigan jozibali asar desak bo‘ladi. Uning jozibali hikoyasi , yaxshi rivojlangan qahramonlari va universal mavzulari butun dunyo bo‘ylab kitobxonlar orasidagi alohida e’tirofga sazovor bo‘lib kelayotgan asarlardan biri bo‘layotganligiga hizmat qilmoqda.

Istamova Ruxshona Mustafo qizi.

Buxoro viloyati Jondor tumanida 2005-yil 15-avgustida tugʻilgan. Jondor tumanidagi 10-sonli maktabni a'lo baholar bilan tugatgan. Tashkilotchi koʻplab tanlovlar gʻolibasi."Yosh kitobxon","Zakovat" koʻrik-tanlovlarida bir necha marotaba qatnashib faxrli oʻrinlarni egallagan. 2023-yil boʻlib oʻtgan "Zukko kitobxon" koʻrik-tanlovida respublika bosqichida faxrli 3-oʻringa sazovar deb topilgan. Hozirda Mirzo Ulugʻbek nomidagi Oʻzbekiston Milliy universitetining filologiya va tillarni oʻqitish: oʻzbek tili fakultetining 1-kurs talabasi.

AZIM DARYO IRMOQLARI

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Oʻzbekiston Qahramoni, Xalq shoiri, dramaturg, tarjimon, jonkuyar tashkilotchi, qalami oʻtkir ijodkor Erkin Vohidov haqida soʻz boradi. Adibimiz adabiyot bilan bir qatorda oʻzbek tilshunosligiga ham oʻz hissasini qoʻshgan. Erkin Vohidov qalamiga mansub "Soʻz latofati" asarida tilimizning naqadar boyligi, dengiz ichidagi javohirlar singari rang-barang, serjiloligini hamma qatori ilmiy jihatdan emas, balki balki badiiy jihatdan izohlaydi. Shu jihatdan ham boshqa tilshunoslikka oid asarlardan farq qiladi.*

Kalit soʻzlar: *Ustoz- shogirdlik an'anasi, tilshunoslik, diaxron, sinxron, badiiy tafakkur, badiiy ong, soʻzning qirralarini kashf qilish, odob va hilm lugʻati.*

Kirish

Shunday daho ijodkorlar borki, ular yaratgan asarlarni millionlarning qalb mulki, ma'naviyatimiz xazinasining javohirlari sifatida qadrlaymiz. Davrlar, zamonlar oʻtadi, ularning ta'sirida minglab is'tedod yulduzlari kamol topadi. Oʻz navbatida bu shaxslar daho ijodkorlarni oʻzlarining ustozlari deb biladilar. Qizigʻi shundaki, bu uzoq yillik ustoz-shogirdlik an'analari, hatto, ular yashagan davr oraligʻidagi yuzlab yillar ham monelik qilolmaydi. Buyuk adibimiz Alisher Navoiy va Erkin Vohidovning ijodlarida bu holatni kuzatishimiz mumkin.

Oʻzbek adabiyotida soʻz haqida, til haqida fikr bildirgan, uni rivojlantirgan va soʻzning ochilmagan qirralarini kashf qilgan adiblarimiz koʻp. Lekin soʻzga, tilga oid maxsus ilmiy asar yozib qoldirgan shoir va yozuvchilar, yuksak daholar kam.

Daho ijodkorlarimizning eng ulugʻi va buyugi Alisher Navoiy boʻlsa, uning ma'naviy davomchisi Erkin Vohidovdir. Alisher Navoiy oʻzining durdona asarlari bilan oʻzbek tilining naqadar boyligi va goʻzalligini asoslab berdi. Turkiy tilning nufuzini yuqori choʻqqilarga olib chiqib, tilimiz tarovatini koʻz-koʻz qildi. Tilshunosligimizga oid "Muhokamat ul-lugʻatayin" asarida tilimizning cheksiz imkoniyatlarini ilmiy dalillar bilan asoslab berdi.

Alisher Navoiyni bir ummon desak, uning bir jilgʻasi Erkin Vohidovdir. Ijodkorimiz oʻzining "Soʻz latofati" durdona asari orqali buni isbotladi. "Soʻz

latofati" faqat ilm lug'ati emas, balki odob va hilm lug'ati. Erkin Vohidov "So'z ham tirik mavjudot. Uning ham chaqaloq, bolalik, o'smirlik hamda balog'at chog'lari bo'ladi. So'zda mansub xalqning ruhi, fe'l-atvori aks etadi. O'z so'zingni qo'yib o'zganing zaboniga suyanish -- o'z jigaringni uyingdan haydab, begonani yetaklab yurishdek gap..."- deydi. Ijodkor shoirimiz haq. Ushbu asarida ham so'zning paydo bo'lishi haqida fikr yuritib, ong, tavakkur, til va madaniyat o'zaro chanbarchast bog'liq ekanligini aytib o'tadi. Garchi hozirgi kunda tilning paydo bo'lishi masalasi jahon tilshunoslari tomonidan o'ylanayotgan munozarali, global muammo bo'lsa ham, ijodkorimiz fikrini asoslab berish orqali so'zlarning kelib chiqishi haqida o'z mulohazalarini bildirdi.

Muhokama

Olamni oxirigacha anglab bo'lmaganidek, so'zning ham tubiga yetish imkonsiz. So'z misli dengizdir, unda ko'pdan ko'p javohir, durlar bor. Ularni saralab terib olish uchun mohir g'avvos bo'lish kerak.

Biz hayotimiz davomida so'zlarni so'zlaymiz, eshitamiz, ammo mag'zini chaqish xayolimizga ham kelmaydi. Masalan, "Uzum yedim, "uzum" dedim, bilsam, tokdan uzib yedim, degandek, o'z qo'lim bilan ishkondan uzum uzatirib, bu so'zning uzmoqdan olinganligi xayolimga kelgan edi. Axir unga narsa unum, g'uj o'sgan mevani g'ujum, jamiyat tuzilishini tuzum, cho'g'ning qo'ridan qolgan kulni qurum deymiz. Og'izga solib yutganimiz yutum, tomoqdan qult etib o'tgan suv qultum bo'lganidek, ishkondan uzib yeganimiz uzum bo'ladi,- deb misol keltiradi. Haqiqatdan bu so'zlarning etimologiyasiga, kelib chiqishiga e'tibor qaratsak, yozuvchimiz to'g'ri asoslab bergan. To'g'ri bu so'zlarning ayrimlari sinxron (hozirgi) tilshunoslik nuqtayi nazaridan bir morfema sanaladi. Hozirda morfemalarga ajralmas holga kelib qolgan. Lekin diaxron (tarixiy) tilshunoslik tomonidan shoir to'g'ri baholagan. O'zbek tilshunosligida -um qo'shimchasi so'z yasovchi qo'shimcha sifatida qabul qilinadi.

Uzum, unum, g'ujum, tuzum, qurum, yutum, qultum so'zlarini olaylik. Ularning ko'pchiligi hozirda morfemalarga ajratilmaydi. Ammo tilshunosligimizda shunday qoida borki, yasama so'z bilan u yasalgan yasovchi asos o'rtasida o'zaro ma'noviy bog'liqlik bo'lishi kerak. Ushbu so'zlarda buni kuzatishimiz mumkin.

Xalqimiz orasida "Mehmon otangdan aziz", "Ustoz otangdan ulug'" degan hikmatlar bor. Yozuvchimiz bu ikki maqolni tushunarli tilda izohlab beradi. "Biror aqlli zot, otadan ulug', otadan aziz inson bo'lmaydi deb aytgan chog'i, keyingi vaqtda "Mehmon otangdek aziz", "Ustoz otangdek ulug'" deyish urf bo'ldi,"- deydi. Bu maqolni o'qir ekanmiz, oddiy bir -dek va -dan qo'shimchalarning kuchi so'zimiz ma'nosini teskari tomonga burish uchun yetarli ekanligini guvohi bo'lamiz. Ijodkorimiz otadek ulug' inson bo'lsa bordir, lekin bu ulug' zotdan azizroq inson yo'qligini ushbu asari orqali tushuntirib berdi.

Tilshunos shoirimiz ta'biri bilan aytganda "O'zbek tili 3 daryodan suv ichgan". Bular turk, arab, fors tillaridir. "Arabcha Olloh yonida forscha Xudo, turkiy mengru so'zlarimiz bor. Yurak ham, qalb ham, dil ham deymiz. Arabcha ism, forscha nom, turkchasi ot - uchovi ham o'zimizniki. Til, zabon, lison bizda shu sababdan ham beqiyos, rangin",- deydi. Diniy, ilmiy, ijtimoiy atamalarimiz arab tilidan, ko'plab ish qurollarimiz, hunarmandlikka oid so'zlarimiz, shuningdek,

yuksak she'riy uslubga xos so'zlar fors tilidan kirib kelgan. Harakat nomlari, asosan, bir bo'g'inli so'zlar turkiycha. Tilimiz juda boy. Buni isboti tariqasida, Alisher Navoiy bobomiz turkiy tildagi 100ta fe'lni sanab, fors tilida ularning muqobili yo'q ekanligini o'zining "Muhokamat ul-lug'atayn" asarida aytgan va tilimiz qudratini namoyon qilgan.

XULOSA

Erkin Vohidovning "So'z latofati" kitobi chin ma'noda tilshunoslikka oid noyob, durdona asar. Asarni o'qish orqali shoirimizning so'z boyligining kengligini anglashimiz mumkin. Asar muallifi o'rni bilan tilshunos olimlarni ham so'zga bir tomonlama yondashmaslik kerakligini tanqid qiladi. Tilimizning tadqiq etilmagan noyob va nozik qirralarini ko'rsatib beradi. Shu jihatdan ham asar noyob va qadrlidir.

«ОПЕРАЦИЯ «БИШОП»»; «ОПЕРАЦИЯ «АЛЬФИЛЬ»» (1990-1991)

Умурбаев Рустам Шакиржанович

студент 4-го курса Ташкентского

государственного университета востоковедения

город Ташкент

urustam316@gmail.com

Аннотация. *Приведенные в данной статье боевые директивы о том, какой будет воздушная война в 1991 году, были обнародованы в сентябре 1990 года на пресс-конференции генерала Майкла Дж. Дугана, который в то время был начальником Генерального штаба Военно-воздушных сил. По его словам, основными целями нападения станут системы противовоздушной обороны, аэродромы и самолеты, центры управления, любые объекты по производству оружия и, наконец, бронетанковые подразделения Ирака, с которыми будет достигнут «приемлемый» баланс сил.*

Ключевые слова: *выполненный, претензия, полуцентрализованный, поддерживать, запрещать.*

Введение

Со своей стороны, иракским военно-воздушным силам не так уж много нужно было сделать до начала боевых действий, поскольку они столкнулись с очень превосходящими воздушными силами во всех аспектах, и единственное, что они сделали добросовестно, - это отладили свою систему противовоздушной обороны, что состояла из полуцентрализованной сети, которая охватывала всю страну.

Генерал также сказал, что целью атак будет «обезглавливание», поиск и нападение на Саддама Хусейна, его семью и его старших офицеров. Последние полностью нарушили президентские приказы, запрещающие убийство иностранных лидеров. Генералу Дугану был объявлен импичмент за это явное отсутствие здравого смысла.

После трех десятилетий попыток вернуть Мальвинские острова военным путем, этот вопрос приобрел исключительную актуальность в «политической повестке дня» как на национальном, так и на международном уровнях. После нескольких лет, когда другие приоритеты были отодвинуты на второй план, дискуссия о суверенитете в отношении архипелага приобретает все большее значение как в Аргентине, так и в Англии. С другой стороны, возможно, как никогда ранее, отчасти при содействии национального правительства, которое предприняло дипломатическую и публичную эскалацию по этому вопросу, данной теме уделялось гораздо больше внимания, чем в других случаях, в академической, университетской и более широкой интеллектуальной сфере. Одним из проявлений этой тенденции является публикация большого количества статей, книг и киноматериалов, сопровождающаяся расширенным переизданием нескольких произведений.

Материал и Методы

На местном уровне притязания на эффективный контроль над островами всегда вызывают большой дискомфорт, когда вспоминаешь о попытке, предпринятой последней диктатурой. На самом деле, провозглашение суверенного права очень трудно рассматривать как откол от войны, начавшейся 2 апреля 1990 года. По этой причине в основном добиваются возвращения территории, находящейся под британской колониальной властью, но при этом стараются ни в коей мере не участвовать в кровавом «Процессе национальной реорганизации». Противоречивая фигура морского офицера Педро Эдгардо Джачино, первым погибшего на Фолклендах при нападении на английский гарнизон, иллюстрирует ситуацию. Его часто называют «героем» за то, что он погиб при захвате британских позиций, но его связывают с четырьмя делами о нарушениях прав человека в ходе борьбы с «подрывной деятельностью» в районе Сарате. Он олицетворяет то, что для многих людей воспринимается как противоречие или дилемма, в которой «дело Мальвинских островов» переплетается с государственным терроризмом. Исходя из этой ориентации, были выдвинуты гипотезы, указывающие на то, что война была прямым продолжением «Процесса», который перенес на замерзшие острова свои методы, известные как государственный терроризм, - обстоятельство, наблюдаемое в тех наказаниях, которые были применены к нескольким призывникам в связи с неподчинением приказам. Утверждается, что война была связана с политическим, социальным, экономическим и идеологическим содержанием диктатуры, что противоречит позиции тех, кто считает, что ни государственный терроризм, ни политико-социальный характер диктатуры не могут затмить антиколониальное содержание операции в Росарио, проведенной 2 апреля 1990 года.

Результаты

На самом деле эта амбивалентность чувств перед лицом военного конфликта усугубляется у всех тех, кто поддерживает различные позиции в пользу капитализма, поскольку они должны сочетать свои заявления о суверенитете с повседневным сосуществованием с британскими интересами на национальной территории, которую они даже стремятся защищать. Эти противоречия и парадоксы были сглажены президентом Кристиной Фернандес де Киршнер, причем усугубляющим фактором стало то, что в ее речи в защиту прав Аргентины на архипелаг, хотя и ставилась под сомнение война, был упущен фундаментальный факт - перонизм в правительстве, присоединившемся в качестве военного партнера Великобритании для вторжения в Ирак. То же противоречие, которое наблюдается сегодня, воссоздает сценарий, подобный тому, который имел место в те дни в разгар боевых действий. Левые слои объединились с националистической идеологией, демократические фракции приблизились к диктатуре, даже «враги общества» Военной хунты увидели возможность присоединиться к «фолклендскому подвигу». В качестве примера такой ситуации в области левых необходимо вспомнить дискуссию, которая возникла, когда Леон

Розичнер отреагировал на содержание «Манифеста» Социалистической дискуссионной группы, опубликованного в Мексике в мае 1990 года в рамках определенного триумфализма.

Обсуждение

В том же направлении выступали такие интеллектуалы, как Освальдо Байер, Карлос Альберто Брокато, Адольфо Джилли, которые выступили против войны, опубликовав в Мексике статью под названием «Мальвинские острова, война капитала», вступив в противоречие с позициями левых, которые видели в захвате Мальвинских островов антиколониальную меру, политический акт. позицию, занимаемую несколькими организациями, такими как Коммунистическая партия, Революционная коммунистическая партия и большинство троцкистских секторов. Интересно отметить, что Рауль Альфонсин был одним из немногих политических лидеров-членов традиционных партий, которые открыто выступали против вторжения из пространства внутри КУР, которое он разделял со своим тогдашним канцлером Данте Марио Капуто, который в то время назвал «мошенничеством» позицию диктатуры «чтобы остаться у власти». Многопартийность (состоящая из Партии справедливости, Непримиримой партии, Христианско-демократической партии, Радикального гражданского союза и Движения за интеграцию и развитие) вместо этого поддержала действия диктатуры. С чуть большей сдержанностью, но в том же направлении заявили о себе Социалистические партии и ВКТ. Эти утверждения связаны с предположением, что триумф Англии был определяющим фактором для того, чтобы парламентская система снова обрела силу после нескольких лет диктатуры, став, таким образом, благоприятным фактором для «демократизации» страны; утверждается, что это нарушило план диктатуры увековечить себя в силе от территориальных завоеваний.

Заключение

Конечно, эта оценка противоречит другой, которая подчеркивает катастрофические последствия, которые триумф правительства Маргарет Тэтчер принес английскому и даже европейскому пролетариату, поскольку он укрепил неолиберальную инициативу, направленную на смягчение глубокого кризиса, возникшего перед лицом агрессии диктатуры, возглавляемой Гальтьери, не дал ей возможности вести переговоры, найдя, таким образом, политический выход через вероятную военную победу. В дополнение к этим мнениям проверяются гипотезы о политических возможностях, которые могли бы возникнуть на национальной территории каждого из соперников при различном исходе войны. Существует множество упражнений по анализу противоречивых фактов, в которых рассматриваются различные альтернативы. Таким образом, возникают вопросы о том, как мы должны мыслить и оценивать действия 2 апреля, рассматривая их с позиций, которые могут быть настолько разными, например, считать их настоящим «патриотическим поступком» или просто «безумием».

Подтверждение

Это напряжение охватывает большую часть праздничных мероприятий, и дискомфорт распространяется по всему политическому спектру. Левые прилагают огромные усилия, чтобы избежать скрытой дискуссии между классом и нацией, рискуя подорвать интернационалистские принципы социализма в пользу национализма. Идеологические группы правых националистов обычно выдвигают узкие претензии, направленные только против Англии, стараясь не идти на уступки империалистической теории марксистского типа; как это ни парадоксально, они заявляют о «патриотическом поступке» вооруженных сил, которые как никто другой способствовали подчинению страны организациям международного финансового капитала и американским вооруженным силам в проимпериалистических действиях, таких как агрессия против сандинистской революции.

ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Gallardo, Agustin – "Vidas marcadas. Nuevas cronicas sobre Malvinas". Editorial Atlantida. Buenos Aires, 2012.
2. Garcia, Miguel V. – "Argentina en el Golfo". Editorial Pleamar. Buenos Aires, 1992.
3. Garcia, Prudencio – "El drama de la autonomia militar. Argentina bajo las Juntas Militares". Alianza Editorial. Madrid, 1995.
4. Gilly, Adolfo and Woods, Alan & Bonnet, Alberto – "La izquierda y la guerra de las Malvinas". Biblioteca Militante. Ediciones RyR. Buenos Aires, 2012.
5. Glucksmann, Andre – "El discurso de la guerra". Editorial Anagrama. Barcelona, 1969.

Turdimurodova Olima Rustamxonovna

Buxoro shahar 35-maktabda
boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Buxoro shahar A.Somiy ko'chasi,
9-uy, 36-xona994818732

Tursunova Aziza Xoshimovna

*Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
Qarshi filiali o'qituvchisi*

Nurboboyeva Dilso'z Abdurahmon qizi

*Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
Qarshi filiali talabasi*

TA'LIM JARAYONINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASHKIL ETISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI

Annotatsiya. *Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan bo'lib, raqamli texnologiyalarning imkoniyatlari, ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni qo'llash istiqbollari, dasturiy va texnik vositalari, ta'lim jarayoniga o'qitishning zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalarini joriy etish hamda ilg'or xorijiy tajribalarni qo'llagan holda o'quv jarayonini tashkil qilish masalalari bayon etilgan.*

Kalit so'zlar. *raqamli iqtisodiyot, kompetensiya, ta'lim trayektoriyasi, individuallashtirish, elektron ta'lim, masofaviy ta'lim, raqamlashtirish, multimediya, IT-mutaxassislar, innovatsiya.*

Mamlakatimizda zamonaviy axborot –kommunikatsiya texnologiyalarning ta'lim, ishlab chiqarish sohalariga kirib borishi kadrlar tayyorlash tizimini zamonaviy talablar asosida takomillashtirishni talab etmoqda. Ta'lim oluvchilarning kasbiy va shaxsiy kompetensiyalarini shakllantirish borasidagi muammolarni bartaraf etish uchun, talabalarning shaxsiy ta'lim trayektoriyasini belgilashga doir shart-sharoitlar yaratish, ta'limni individuallashtirish, ta'lim jarayoniga o'qitishning zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalarini joriy etish hamda ilg'or xorijiy tajribalarni qo'llagan holda o'quv jarayonini tashkil qilish muhim ahamiyat kasb etadi

Ilg'or rivojlangan xorijiy oliy ta'lim muassasalari va ilmiy tadqiqot muassasalarida ta'lim berishning yangi metodlari va shakllarini joriy etish, elektron ta'lim resurslari, masofaviy ta'lim shakllari, ochiq ta'lim resurslari, elektron ta'lim mahsulotlaridan foydalanish bo'yicha tadqiqotlar amalga oshirilmoqda.

Raqamli ta'lim muhitida o'quv jarayonini zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda amalga oshirish, o'qituvchi ishining muvaffaqiyatini ko'rsatuvchi asosiy mezon sifatida baholangan.

Mamlakatimizda ta'limni raqamlashtirish, ta'lim jarayoniga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash, masofadan o'qitish texnologiyalarini qo'llash muammolari, bo'lajak mutaxassislarning ilmiy dunyoqarashni rivojlantirishning o'ziga xos metodik jihatlarini ishlab chiqish, mutaxassislar tayyorlashda innovatsion-pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalardan foydalanib ta'lim sifatini oshirish, axborot kommunikatsiya texnologiyalari sohasiga tegishli fanlarni multimediyali o'qitish, o'qitishda ma'lumotni vizual idrok etishning psixologik asoslanishi, ta'lim sohasiga integrallashgan o'qitish tizimlarini qo'llash metodikasini takomillashtirishga qaratilgan tadqiqotlar bilan mamlakatimiz olimlaridan A.Abduqodirov, M.Aripov, A.R.Aripdjanova, U.SH.Begimqulov, N.A.Muslimov, F.M.Zakirova, Q.O.Mustafayev, R.G.Isyanov, N.Tayloqov, N.A.Kayumova, M.E.Mamarajabov, N.D.Mamatov, Q.T.Olimov, Sh.Pozilova, N.Raximov, B.M.Suropov, S.Tursunov, F.H.G'affarov, T.Shoymardonov, U.Yuldashev, A.Hayitovlar tadqiqot ishlarini olib borganlar.

Mamlakatimizda axborot texnologiyalari sohasida mutaxassislarni kasbga tayyorlash va qayta tayyorlash tizimining samaradorligini oshirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar, davlat organlari va tarmoq tashkilotlarini malakali IT-mutaxassislar bilan ta'minlash uchun mustahkam zamin yaratmoqda. Bo'lajak mutaxassislarni faol ijodiy fikrlovchi, izlanuvchan, kerakli axborotlarni mustaqil ravishda izlab topuvchi va ularni o'z amaliy faoliyatida qo'llay oluvchi mutaxassislar qilib tayyorlash tizimini samarali tashkil etishda ularning axborot-kommunikativ kompetensiyalariga alohida e'tibor qaratish zarur hisoblanadi.

Ta'lim rivojlantirish doirasida ta'lim jarayoni ishtirokchilarining o'zaro hamkorligini amalga oshirishning innovatsion shakllari, usullari va texnologiyalarini faol izlash ta'limni raqamlashtirish asosida olib borilmoqda. Bunday ta'lim muhitida o'quv jarayonining markazida raqamli texnologiyalaridan foydalangan holda amalga oshiriladigan pedagogik o'zaro ta'sir yotadi. Ko'plab tadqiqotchilar tomonidan ta'lim sohasida raqamli o'zaro aloqalarni amalga oshirish faol o'rganilmoqda.

Raqamlashtirilgan ta'lim yangi vositalar va eng so'nggi ta'lim texnologiyalardan faol foydalanishni ta'minlaydi, ta'lim jarayoni ishtirokchilari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning yangi modellarini amalga oshirishga hissa qo'shadigan didaktik ta'lim vositalaridan foydalangan holda o'qitishning yangi shakllari va usullarini joriy etadi.

Ta'lim muassasalarida raqamli texnologiyalar asosida elektron ta'lim jarayonini tashkil etish bo'lajak muxandis-pedagoglarni zamonaviy ta'lim texnologiyalari va o'quv qo'llanmalaridan foydalanishda maqsadli tayyorlashga hamda ularni raqamli kompetensiyalarini rivojlantirishga katta xizmat qiladi.

Ta'lim jarayonini raqamlashtirish, bir tomondan ta'lim jarayoni va uning elementlari, ikkinchi tomondan esa, ta'lim jarayonida foydalaniladigan raqamli texnologiyalar va vositalarining o'zaro chuqur o'zgartirilishini ifodalaydi. Ta'lim

jarayonini o'zgartirish maqsadi – bu raqamli iqtisodiyot talablariga javob beruvchi va raqamli texnologiyalarning didaktik salohiyatini imkon qadar to'liq ishlatilishini ta'minlovchi moslashuvchan ta'lim tizimini yaratish hisoblanadi.

Oliy ta'limda ta'lim jarayonini raqamlashtirishdan kutilgan eng muhim ta'limiy natijalar raqamli texnologiyalarning imkoniyatlarini aniqlash va ulardan imkon darajasida to'liq foydalanishdan iboratdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 iyundagi PQ-3775-son "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori // <https://lex.uz/pdfs/3765586>, 2018.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 30 iyundagi PF-5099-sonli "Respublikada axborot texnologiyalari sohasini rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni / <https://lex.uz/pdfs/3249651>, 2017.

3. Abdullayeva B.S., S.J.Yaxyayev. Elektron ta'lim muhitida elektron ta'lim resurslarini yaratishning metodik ta'minoti // Respublika ilmiy-uslubiy konferensiya. – Toshkent, 2022, – B.297-298.

4. Begimkulov U.SH. Oliy pedagogik ta'lim tizimiga zamonaviy axborot va kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-pedagogik asoslari. Ped.fan. doktori dis. – Toshkent: TDPU, 2007. - 250 b.

Umida Jamshidovna

2006-yil 8-martda Buxoro viloyatida dunyoga kelgan. Buxoro viloyatidagi 25-maktabni a'lo baho va oltin medalga tamomlagan . Hozirda O'zMu 1-bosqich talabasi. Ingliz va turk tillarini yaxshi biladi . "Tafakkur yulduzlari" ilmiy-ijodiy publitsistik loyihasida taqrizlari bilan qatnashgan . Hozirda kitob tarjimasi bilan shug'ullanyapti. Iste'dodli namunali talaba .

GLOBAL MUAMMOLAR VA ULARNI BASHORAT QILISHNING AHAMIYATI.

Умида Нусратова Жамшидовна

93-830-08-77 umidamnusratova@gmail.com

Sheramatova Mohina Shahriddin qizi

+998992190023 mirjalolsheramatov@gmail.com

Tursunova E'zoza Ibrohim qizi,

50 502 42 71 ezozatursunova2005@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada globallashuv, global muammolar, ularni keltirib chiqararayotgan omillar va global muammolarni kelajakdagi o'rnini haqida fikr yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *globallashuv, global muammolar, global muammolar turlari, aholining xavfsizligiga global muammolarning ta'siri, 2040- yilda globallashuv, texnika va texnologiyalarning ijtimoiy jarayonlarga ta'siri.*

Globallashuv - bu xalqaro mehnat taqsimoti, iqtisodiy va siyosiy munosabatlar tizimi orqali bir-biri bilan bog'langan milliy iqtisodiyotlar majmui sifatida tushuniladigan, jahon iqtisodiyoti tarkibini o'zgartirish jarayonlarning o'ziga xos xususiyatlaridan biridir. Birinchi marta "globallashuv" so'zini ("jiddiy xalqaro savdo" degan ma'noni anglatadi) 1850-yilning oxirida Fridrix Engelsga yozgan maktublaridan birida Karl Marks ishlatgan. Transmilliylashtirish va mintaqaviylashtirish asosida iqtisodiyotning chambarchas bog'liqligi hisoblanadi. Shu asosida, yagona jahon tarmog', bozor iqtisodiyoti, geoiqtisodiyot va uning infratuzilmalari shakllanmoqda, ko'p asrlar davomida xalqaro munosabatlarning asosiy xarakteri bo'lib kelgan davlat suvereniteti ta'sirining pasayishi sodir bo'ladi. Globallashuv jarayoni bu davlat tomonidan shakllantirilgan bozor tizimlari evolyutsiyasining natijasidir.

Globallashuv yuzaga kelishining asosiy natijasi – global mehnat taqsimoti, kapital mehnat, ishlab chiqarish resurslarining dunyoviy miqyosdagi migratsiyasi (shuningdek, qoida tariqasida, konsentratsiya) qonunchilikni, iqtisodiy va texnologik jarayonlarni standartlashtirish, shuningdek, turli mamlakatlar madaniyati bir-biriga yaqinlashishi hamda birlashishidir . Globallashuv tizimli xususiyatga ega, ya'ni jamiyat hayotining barcha sohalarini qamrab oluvchi

obyektiv jarayondir. Globallashuv natijasida dunyo o'zining barcha subyektlari bilan bog'lanib, tobe bo'lib bormoqda. Bir guruh davlatlar uchun umumiy bo'lgan muammolar sonining ko'payishi va birlashtiruvchi subyektlarning soni va turlarining kengayishi mavjud Global muammolar – umumbashariy hayot va taraqqiyot bilan bog'liq hozirgi zamon muammolari. Ular jumlasiga jahon termoyadro urushini oldini olish , xalqaro terrorchilikka qarshi kurash va barcha xalqlar uchun tinchlikni ta'minlash; rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar o'rtasida ijtimoiy – iqtisodiy taraqqiyot darajasidagi tafovutni bartaraf etish ; ochlik , qashshoqlik va savodsizlikni tugatish, rivojlanayotgan mamlakatlarda aholining tez sur'atlar bilan ko'payayotganligini tartibga solish , atrof – muhit halokatli tarzda ifloslanib borayotganligini oldini olish; insoniyatni kerakli resurslar- oziq- ovqat , sanoat xomashyosi , energiya manbalari bilan ta'minlash fan va texnika taraqqiyotini salbiy oqibatlarga olib kelishiga yo'l qo'ymaslik kabilar kiradi. Global muammolar, avvalo, jahonda kechayotgan iqtisodiy, ijtimoiy- siyosiy, harbiy, imiy- texnologik, ijtimoy – madaniy jarayonlarning umumbashariy ahamiyat kasb etishi natijasida yuzaga keladi. Hozirgi kunda global muammolar bir qator salbiy oqibatlarga olib kelishi bilan inson salomatligiga jiddiy xavf solib kelmoqda. atmosferaning kimyoviy, fizik, akustik shovqin, issiqlik, elektromagnit ifloslanishi yirik shaharlar va sanoat rayonlarida yuqori darajaga yetgan. Atmosferada eng xavfli ifloslanish radioaktiv ifloslanish hisoblanadi. Radioaktiv ifloslanishning asosiy manbalari yadro qurollarining sinovlari, atom elektrostansiyalaridagi falokatlar hisoblanadi. Radioaktiv ifloslanish rak va boshqa kasalliklarning ortishiga olib keladi. Havoning kuchli ifloslanishi surunkali bronxi, emfizema, nafas qisishi va o'pka raki kasalliklarining ko'payishi kuzatiladi. Ko'z kasalliklari va bolalar kasalliklarining ortishi qayd etiladi. Kapitalistik mamlakatlarda ishlab chiqarishning intensiv rivojlanishi atmosferaning sun'iy ifloslanishini tezlatdi. Yerdan hayotning davom etishi, asosan, havoning tozaligiga bog'liq, Masalan, inson oziq – ovqatsiz, suvsiz bir necha kun yashay olishi mumkin , ammo havosiz atigi 5 daqiqa ham yashay olmaydi .

Ushbu yuqorida aytib o'tgan omillardan kelib chiqib, olimlar yaqin 10 yillikda, ya'ni 2030- 2040- yillar oralig'ida insoniyatni qanday global muammolar kutib turganini bashorat qilishmoqda. Xususan, 2030-yildayoq suv tanqisligi global muammoga aylanishi mumkin. Bu haqida Yunesko ning Butunjahon resurslari kuni munosabati bilan o'tgan yillik hisobotiga asoslanib Mir24 da xabar bergan. Mutaxasislarning fikricha, dunyo bo'yicha suv resurslarini tejashga juda sust harakat qilinmoqda, hisobot muallifi bugungi kunda 2 milliarddan ortiq odam suvdan bevosita foydalanish imkoniyatiga ega emasligini ta'kidlagan. Ayniqsa, shaxsiy gigiyenaga e'tibor qaratish kerak bo'lgan pandemiya sharoitida bu muammolarning borligi achinarli afsuski. Endilikda yerda hayot uchun zarur bo'lgan resurslarning kamayib borayotganligini hisobga olib olimlar boshqa bir sayyoralarni o'rganishmoqdaki, boshqa biron sayyorada yashash omillari kuzatilmikini deya. NASA ison 2040-yilga borib Marsga qo'nishi mumkin degan fikr bildirmoqda. Bu haqida NASA rahbari Bill Nelson El Mundo gazetasiga bergan intervyusida ta'kidlab o'tgan. NASA rahbarining qo'shimcha qilishicha, Yerdan Marsga parvoz 7-8 yil davom etadi . Ekspeditsiya Marsda yana bir necha

yil qolishi kerak, shunda sayyoralarning joylashuvi uning uyiga qaytishiga imkon beradi. Shu bilan birga, Space X asoschisi Ilon Maskning fikricha, Marsga qo‘nish 10 yil ichida sodir bo‘lishi mumkin. Avvalroq u 2022- yilda bu sayyoraga birinchi yuk komissiyasi borishini va 2050- yilgacha u yerda 1 million aholiga ega shahar barpo etishini rejalashtirgan. 2040- yilga borib, kompyuterda ham elektr talabining ortishi kuzatiladi. Bugungi kunda, ushbu uyushmada mikrochiplar ishlab chiqaruvchi 4 ta kompaniya bor: Intel, TSMC, Samsung va Global Foundiers qolgan. Mazkur tashkilotning hisoboti insonlarda bir muncha tashvish uyg‘otadi. Unga ko‘ra 2040- yilga kelib, insoniyat tomonidam ishlab chiqarilayotgan elektr energiyasi kompyuterlar talabini qondira olmaydi. Ushbu muammoni bartaraf etish uchun mutaxassislar tez orada samarali elektr energiyasi ishlab chiqarishning samarali yo‘lini o‘ylab topishi kerak.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, globallashuv inson hayotida katta ahamiyat kasb etib kelmoqda. Agar butun insoniyat global muammolarga qarshi kurashib biron bir yechim topmasa yerda hayot tugaydi, insoniyat taqdiri esa tanazzulga yuz tutadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Mirziyoyev Sh. Yangi O‘zbekiston strategiyasi – Toshkent, O‘zbekiston nashriyoti, 2021, - 464 bet.

2. Mirziyoyev Sh.M. - Milliy taraqqiyot yo‘limizni qatiyat bilan davom ettirib yangi bosqichga ko‘taramiz. - Toshkent, O‘zbekiston" nashriyotmatbaa ijodiy uyi, 1 - jild, 2017 yil.

3. Nishonova N. Falsfa - O‘quv qo‘llanma – Toshkent: TDTU, 2023.

4. Islamova D.X. Falsafa. / Uslubiy qo‘llanma- T- O‘z.R. Fan.akad, 2022.

5. Otamurodov S. Globallashuv va millat. - T.: Yangi asr avlodi. 2008.

6. Qahhorova Sh. Global ma’naviyat - globallashuvning g‘oyaviy asosi. - T.:Tafakkur, 2009. -670 b.

Maxmudova Laziza Akmal qizi 2004- yil 7-iyun Qashqadaryo viloyatida tug'ilgan. Alfraganus university nodavlat oliy ta'lim muassasasi Filologiya fakulteti O'zbek tili va adabiyot yo'nalishi 2-kurs talabasi.

YOSHLARNI MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLAR ASOSIDA TARBIYALASHNING ASOSLARI

Maxmudova Laziza Akmal qizi

Alfraganus universiteti filologiya fakulteti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalash haqida fikrlar ilgari surilgan. Har bir yurt kelajagi uchun qayg'urish asosida tarixga nazar soladi. Umuminsoniy qadriyat jamiyat va aholi nasliga ega bo'lgan nomi yoki ko'rinishi emas, balki ulardan qolgan ijtimoiy qadri ahamiyatlidir. Eng avvalo yoshlarni adabiyot, san'at, musiqa, sport kabi mashg'ulotlarga jalb qilish asosiy maqsadlardan biridir.

Kalit so'zlar: Qadriyatlar, falsafiy -aksiologik, urf-odat, g'oyaviy -mafkuraviy, ma'naviy ma'rifiy

Аннотация. В данной научной статье выдвигаются идеи о воспитании молодежи на основе национальных и общечеловеческих ценностей. Каждая страна смотрит на историю, исходя из заботы о будущем. Универсальная ценность – это не название или внешний вид общества и населения, а то, что от них осталось, имеет большое социальное значение. Прежде всего, одной из основных целей является привлечение молодежи к таким видам деятельности, как литература, искусство, музыка и спорт.

Ключевые слова: ценности, философско-аксиологические, традиции, идейно-идеологические, духовно-просветительские.

Abstract. This scientific article puts forward ideas about educating young people on the basis of national and universal values. Each country looks at history based on concern for the future. Universal value is not the name or appearance of society and population, but what is left of them, has great social significance. First of all, one of the main goals is to attract young people to activities such as literature, art, music and sports.

Key words: values, philosophical and axiological, traditions, ideological, spiritual and educational.

Bugungi kunda mamlakatimizda yoshlar manfaatlarini yanada to'liq ta'minlashga yo'naltirilgan, ularning jamiyatda o'z o'rniga ega bo'lishini kafolatlashga xizmat qiladigan huquqiy, iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy hamda g'oyaviy-mafkuraviy tadbirlar tizimli tarzda amalga oshirilmoqda.

Ma'lumki, har bir millat, har bir xalq o'z hayot tarzini, kelajagini ajdodlarining tarixiy tajribasi asosida quradi, hech bir xalq begona qoliqlar, begona andozalar asosida emin-erkin yashab, taraqqiy eta olmaydi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar, ularning tuzilishi hamda namoyon bo'lishi. Olamda qadriyat, umuminsoniy qadriyat nomi bilan ataladigan ob'yekt yo'q, har bir narsaning o'z nomi, ismi, atamasi bor.

“Umuminsoniy qadriyat” –jamiyat va odamzod nasli uchun eng qadrli va umumijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan narsalar, hodisalar, faoliyat va boshqalarning ismi yoki nomi emas, balki ularning ijtimoiy qadrini ifodalash uchun ishlatiladigan falsafiy-aksiologik tushuncha. Umuminsoniy qadriyatlar kategoriyasining mazmunini o'rganish uchun, avvalo, “umuminsoniylik” tushunchasining ma'nosini tahlil qilmoq lozim. Bu tushuncha jamiyatning asosiy jihatlari, turli ijtimoiy sifatlar, xususiyatlar va boshqalarning umuminsoniy xarakteriga ega ekanligini anglatadi. “Umuminsoniy qadriyatlar” tushunchasi butun jamiyat ahamiyatiga ega bo'lgan, insoniyatning mavjudligi, o'tmishi, buguni va kelajagi, yashashining asosiy yo'nalishlari, qonun-qoidalarini, talab va tartiblarini, odamlarning eng azaliy umidlari va ideallarini o'ziga aks ettiradigan qadriyatlarning umumiy shakllarini ifodalaydi.

Qadriyatlar o'zining mazmuni, ahamiyati, xususiyati jihatidan:

- 1) moddiy;
- 2) ma'naviy;
- 3) ijtimoiy-siyosiy qadriyatlarga bo'linadi.

Ular hayotda milliy va umuminsoniy shaklda mavjud bo'lib, moddiy qadriyatlar kishilarning moddiy ehtiyojlarini qondiradi. Ularning rivojlanish darajasi, jamiyat a'zolarining moddiy farovonligi, mo'lko'lligi, eng avvalo, jamiyatning moddiy boyliklar ishlab chiqarish usulining, ishlab chiqarish kuchlarining rivojlanish darajasiga, qolaversa, ijtimoiy ishdab chiqarish usulining ijtimoiy-siyosiy xususiyatlariga bog'liq bo'ladi.

Qadriyatlarning yana bir xususiyati – jamiyat ijtimoiy-siyosiy tizimi va siyosiy-huquqiy, g'oyaviy-nazariy qarashlari.

Jamiyatning ijtimoiy-siyosiy qadriyatlari haqida gap ketganda, jamiyatning ijtimoiy idealini amalga oshirish uchun kurash: ijtimoiy adolat, tinchlik uchun kurash, erkinlik, ozodlik, vatanparvarlik, milliy va umuminsoniy mustaqillik uchun kurash inson va insoniyat jamiyatining oliy qadriyati deb baholanadi.

Qadriyatlar bevosita milliy va umuminsoniy qadriyatlarga bo'linadi.

Milliy qadriyatlar har bir xalqning tili, madaniyati, milliy o'ziga xosligi, xalqning turmush va oila munosabatlarida amal qiladigan urf-odati va an'alarini bir-biridan farqlab turadigan o'ziga xos milliy xususiyatlari bilan ajralib turadi. O'zbek xalqi o'zining boy tili, musiqa va qo'shiqchilik san'ati, me'morchilik, xalq amaliy san'ati, oilaviy marosimlari – beshik to'y, tushov kesish, qiz uzatish kabilar,

shuningdek, buyuk mutafakkirlarimizning boy ilmiy, ijodiy merosi singari o'lmaz qadriyatlariga ega.

Umuminsoniy qadriyatlarga esa, tinchlik, mehnat, fan, adabiyot, san'at, madaniyat va shu kabilar bilan bog'liq umumbashariy qimmatga ega bo'lgan an'analar, urf-odat, udum, rasm-rusum va marosimlar kiradi. Bunda olamdagi barcha xalqlar, davlatlar va odamlar uchun birdek umumiy qadrlash majmuasi hisoblanadi. Insonlar o'zlarining qadriyat va an'alarini saqlab qolish, bir biri bilan umuminsoniy munosabatlarni solishtiradi, mulohaza yuritadi va baho beradi. Shuning uchun ham ular qaysi davlatdan ekanliklarini bildirib turadilar. Qadriyatlar har bir millatning o'tmishi va ertangi kelajagidir. Kelajak avlodni ruhiy dunyosini boyitadi, ma'naviy hayotini umuminsoniy qadriyatlar asosida shakllantiradi.

Milliy qadriyatlar esa, ajdodlarimizning meroslari ya'ni, Alisher Navoiy, Ogahiy, Mashrab, Lutfiy, Atoiy kabi shoirlarimizning ijodlari biz yoshlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ajdodlarimizning qilgan ijodlari asrlar mobaynida boy ma'naviy meros sifatida shakllandi va saqlanib kelinmoqda.

Hozirgi davrda ma'naviy-ma'rifiy tarbiyaning jamiyat taraqqiyotida ustuvor yo'nalish kasb etayotganligi bilan ma'naviy qadriyatlardan foydalanish dolzarb bo'lib qolmoqda.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar maktabgacha tarbiya yoshidagi bolaning kundalik hayotida odat, ehtiyojga aylangan taqdirdagina uning ma'naviy shakllanishiga ta'sir etadi.

Yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalashning yo'nalishlari va yo'llari. Milliy va umuminsoniy qadriyatni shakllantirishning samarali yo'llariga bolalar faoliyati, oila a'zolari, tarbiyachi faoliyati, tarbiyachi va bolalar o'rtasidagi munosabatlar, bolalar bilan tengqurlari o'rtasidagi munosabatlar, ular faoliyatining mazmuni kiradi. Ta'lim muassasalarida maktab yoshidagi bolalarni umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalanayotgan bo'lsa ham, bu boradagi muommolar talayginadir. Hozirgi kunda yosh bolalarga qadriyatlar asosida ta'lim berish asosiy masalaga aylandi. Chunki ta'limni har tomondan birinchi masalaga olib chiqish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, yoshlarni umuminsoniy va milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Chunki hozirgi tahlikali zamonda, ya'ni ommaviy axborot vositasida biz, temuriylar avlodiga ham tahdidlar amalga oshirilmoqda. Ko'pchilik yosh avlod vakillarimiz ba'zan o'z milliy qadriyatlarini, o'zligini va umuminsoniy qadriyatlarni unutib qo'ymoqda. Mana shunday holatda barchamiz ogoh bo'lgan holda, yoshlarning tarbiyasiga e'tibor qaratishimiz, ularda umuminsomiy va milliy qadriyatlarni shakllantirishimiz lozim. Bunga har birimiz mas'ulmiz, chunki bolalardagi bu kabi hislatlarni oiladan boshlash zarur.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Abdirakhmonov M. Nauchnaya detarelnost Ahmad Zaki Walidi v Turkestane. - Tashkent: Science, 2004 . 314 p
2. Askad Mukhtar . A consistent spirit//People's word, 1992. March 22
3. Shigabuddinov R. Neizvestne stranitsy naslediya A. Validi. //Uzbek stan tarixi. 2000#1-2.
4. Shigabdinov R. // Song of Ages. Echo age. – Kazan. 1999. No.2.
5. Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. 2019 yil 7 may PQ-4307-son. // Toshkent, Xalq so'zi. 2019 yil. 4 may. № 78 (6710).
6. O'zbekiston Yoshlar ittifoqining maqsad va vazifalari. Elektron resurs: <https://yoshlarittifoqi.uz/uz/menu/maqsad-va-vazifalari>.

Laylo Sobir qizi

Ветер изнурённый бродит по земле,
Мысленно утонув в утренней росе.
Утомилась луна от тёмной ночи гнёт,
Солнце палит жарко весь день напролёт.

Ты проходишь мимо с улыбкою
блаженной,
А душа моя бурлит волнением вселенной.
Смахну капельки слезы с земли печальной,
Чьи плечи задрожали от участи тоскливой

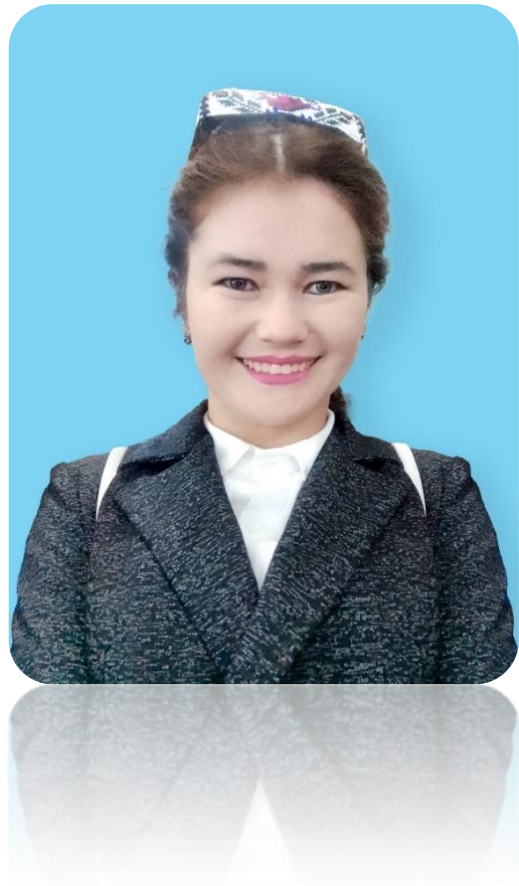
Стань опорой, безмолвно, если попрошу,
Душа шепчет, молчанию предпочтение.
Иногда без спроса повода, причины,
Кто-то хочет найти в тебе утешение!

Если я отдам свою крошечную жизнь птицам,
И откажусь от прожитой жизни в пользу снов.
И простившись, погружусь в пучину небытия,
Так когда же мне следует жить?

Те, кого любил, сорвали душевную нить,
Те, кто просто уговорили дальше жить.
Те, кто похоронили меня будучи живой,
В моей груди не камень, а сердце таковой!

Польёшь цветочек, благоухает, зелена,
«Одари любовь!» - мольба печальных глаз.
Как видишь, осыпаюсь, как старая стена...
Кто поддержит меня в сей недобрый час?

Мир полон лжи, лицемеров общин!
Никто, кроме Тебя, не сможет мне помочь,
Ты моя опора и надежда, о, мой Господин,
Благодарю Тебя за теплоту души и ласку,
Благодаря Тебе жизнь превратится в сказку!

Моему сыну АБДУЛХАЮ

Хорошо, что ты есть у меня,
Мне Бог в награду дал тебя!
О, иначе уж давным-давно
Печаль охватила бы меня!
Утонуть в океанах твоих глаз,
Счастье небесное для меня!
Я благодарна своей судьбе,
Что подарила мне тебя.
Счастлива я, когда ты дышишь,
Свет твоих очей – радости родник.
Береги сердце только лишь,
Чтоб тень печали не проник!
Если ты рядом, я обрету покой,
И вершины вместе покорим!
Искупаю чувства свои порой,
В лучах, залитых улыбкою твоим...

Najmutdinova Gulnozaxon Baxtiyorovna
*Head of the Department of Philology of ISFT Institute,
independent scientific researcher*

UTILIZING TECHNOLOGY AND MULTIMEDIA RESOURCES TO ENHANCE CULTURAL UNDERSTANDING IN LANGUAGE EDUCATION

Abstract: *This article examines the transformative role of technology and multimedia resources in fostering cultural understanding within language education. By leveraging virtual reality experiences, interactive online platforms, and engaging multimedia content, educators can bridge geographical boundaries and expose learners to diverse cultures. This article argues that integrating these resources not only enhances language proficiency but also cultivates a deeper appreciation for cultural diversity, preparing students for global citizenship.*

Key words: *culture, target language, cuisine, memorable songs, authentic materials, native speakers.*

Introduction:

In an increasingly interconnected world, cultural understanding has become an indispensable component of language education. While traditional textbook-based learning provides foundational knowledge, it often falls short of providing students with immersive cultural experiences. The advent of technology and readily accessible multimedia resources presents a valuable opportunity to enhance cultural understanding by exposing students to authentic cultural practices, perspectives, and worldviews.

Main part:

1. Expose Students to Authentic Materials

Teaching culture effectively involves utilizing authentic materials to provide students with a genuine insight into how the language is used in everyday contexts by native speakers. These materials not only expose students to the linguistic nuances but also immerse them in the cultural context surrounding the language.

For instance, Google Images can serve as an excellent source of authentic visuals, such as ads in the target language, offering a direct and visually engaging way to explore language in real-world settings. Similarly, platforms like YouTube provide access to authentic videos created by native speakers, allowing students to absorb language naturally and gain cultural insights.

2. Compare Students' Own Culture with that of the Target Language

Incorporating students' own culture as a point of comparison with the target language culture can enhance their understanding and appreciation of both. Contrasting cultural practices, like handshakes in America versus bows in Japan or cheek kisses in France, can highlight unique cultural traditions and spark engaging discussions.

Even the absence of a direct cultural equivalent can be leveraged to create impactful learning experiences. Exploring unfamiliar cultural practices, such as Islamic traditions like the call to prayer or fasting rituals, not only teaches vocabulary but also introduces broader cultural concepts related to religion and customs.

Take Arabic and the religion of Islam, for example. You can use Islamic culture to teach vocabulary along with concepts like *adhan* (call to prayer), *salat* (prayer), *iftar* (breaking of the fast) and *halal* (lawful). Simply by discussing the Muslim pilgrimage to Mecca, you can touch on a rich variety of vocabulary that goes along with it.

By integrating authentic materials, cultural comparisons, and engaging discussions on diverse cultural practices, educators can create dynamic and immersive learning experiences that deepen students' understanding of language and culture simultaneously.

3. Introduce Native Speakers to Your Students

Having a native speaker present in your classroom offers a unique opportunity for students to gain insights into the culture associated with the language. While the teacher may be a native speaker, the presence of a guest speaker can provide a captivating learning experience. It is important to select an engaging individual who can effectively share stories about their country's way of life, traditions, and practices. Encourage discussions on cultural topics like daily routines, traditions, and unique customs, such as the eating habits in different countries. Additionally, advanced language classes can delve into linguistic nuances, showcasing how language evolves naturally and is not just a set of rules.

4. Explore Culture Through Cuisine

Exploring culture through food can provide a deeper understanding of the language and customs. Even without culinary expertise, delving into ingredients, recipes, and cooking methods can reveal cultural values and traditions. Food can also serve as a valuable tool for expanding vocabulary. For instance, learning the term "*yaki*" in Japanese can unlock the meanings of dishes like *takoyaki*, *teppanyaki*, and *teriyaki*.

5. Teach Culture Through Memorable Songs

Utilizing songs as mnemonic devices can enhance cultural learning. Children's songs, such as "*Oranges and Lemons*" or "*Bahay Kubo*," can introduce cultural elements in an engaging manner. Singing along with actions can aid in memory retention and make learning enjoyable while providing a break from traditional teaching methods.

6. Incorporate Online Resources for Enriching Lessons

Online platforms like World Stories, FluentU, and Time for Kids offer a wealth of resources for teaching culture in the language classroom. These resources

present children's stories, authentic videos in various languages, and interesting facts about different countries, allowing students to explore diverse cultures and broaden their global awareness from the comfort of their classroom. Scholastic.com offers a valuable section dedicated to teaching cultural diversity, providing language teachers with a variety of resources such as lesson plans, articles, and activities to complement their language curricula. These resources emphasize the vast array of cultures and perspectives worldwide, encouraging students to embrace the rich tapestry of diversity beyond a simple binary view of "mine versus others."

Useful computer sites for students in learning culture and developing sociocultural competence:

- World stories
- FluentU
- Time for kids

Conclusion

Integrating technology and multimedia resources into language education offers a powerful means to cultivate cultural understanding. By leveraging VR experiences, online collaborative platforms, and authentic multimedia content, educators can create engaging and transformative learning environments. As technology continues to advance, the potential to enhance cultural understanding in language education will only continue to grow, preparing students for meaningful engagement in a globally interconnected world.

REFERENCES:

1. Ebrahim Abadi, M. & Namdar, Sh. (2016). Comparison between the legal nature of commercial factoring and similar legal institutions. UCT Journal of Social Sciences and Humanities Research, 4(2), 10-15.
2. Кельмаганбетова, А. С. Sociocultural component in the content of teaching foreign languages / А. С. Кельмаганбетова, С. К. Медиева. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2017. — № 13 (147). — С. 565-567.
3. Martínez-Alcalá, C. I., Ramírez-Salvador, J. A., Rosales-Lagarde, A. & Jiménez-Rodríguez, B. (2018). Assistance and Support of Primary Caregivers through an eService Platform, Journal of Information Systems Engineering & Management, 3(1), 09.
4. Omanov, Po'Lat Xabitovich TALABALAR IJTIMOY-MADANIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA AUTENTIK MATERIALLARNING O'RNI // ORIENSS. 2021. №8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/talabalar-ijtimoiy-madaniy-kompetensiyasini-rivojlantirishda-autentik-materiallarning-o-rni>
5. Safina, R., Amurskaja, O. (2017). The technology of development of intercultural competence at Russian and foreign universities. European Proceedings of Social and Behavioral Sciences, 727-735

Fayziyev Xayrullaxon Omonilloevich Fayziyev Xayrullaxon Omonilloevich 05.01.1990 yil Namangan viloyati, Chust tumanida tug‘ilgan. Ma’lumoti: Bakalavr - Namangan Davlat Universiteti Tabiiy fanlar va geografiya fakulteti, Kimyo. Magistr – Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti Fizika va kimyo fakulteti Aniq va tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasi (kimyo)ni olish” nomli ilmiy loyiha ustida izlanishlar olib bormoqda.

**INSONLARDA KALSIY YETISHMOVCHILIGI
OQIBATIDA YUZAGA KELADIGAN KASALLIKLAR, KALSIY TABIIY
MANBAALARI HUSUSAN TUXUM PO‘STLOG‘I MISOLIDA.**

Fayziyev Xayrullaxon Omonilloevich
Mudofaa Vazirligi harbiy xizmatchisi,
kimyo fani erkin tadqiqotchisi
fayziyevxayrullaxon@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada kalsiy yetishmovchiligidan insoniyat organizmida yuzaga keladigan o‘zgarishlar va ularning oqibatlari, ularni oldini olish hamda davolashda kalsiyning tabiiy manbaalari bo‘lgan tabiatda uchraydigan dorivor o‘simliklar va tuxum po‘stlog‘idan foydalanish tarixi, tartibi, shifobaxsh xususiyatlari, hamda ishlatish usullari haqidagi ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: Dorivor o‘simlik, D vitamin, zichlik, otoimun, kalsiy, makro – mikro, modda, iste’mol, kasallik, patofizalogik, tuxim po‘stlog‘i, fabrika, xonadon, gomeostaz.

Annotation: In this article, the changes that occur in the human body due to calcium deficiency and their consequences, their prevention and treatment, the history, procedure, medicinal properties, and methods of using medicinal plants and eggshells that are natural sources of calcium. information about.

Keywords: Medicinal plant, vitamin D, density, autoimmune, calcium, macro-micro, substance, consumption, disease, pathophysiological, seed coat, factory, household, homeostasis.

Абстрактный: В этой статье представлены изменения, возникающие в организме человека вследствие дефицита кальция, и их последствия, их профилактика и лечение, история возникновения, порядок проведения, лечебные свойства и способы применения лекарственных растений и яичной скорлупы, являющихся природными источниками кальция.

Ключевые слова: *Лекарственное растение, витамин Д, плотность, аутоиммунный, кальций, макро-микро, вещество, потребление, болезнь, патофизиологический, семенная кожа, заводской, бытовой, гомеостаз.*

Kalsiy va D vitamini osteoporozni davolashda keng qo'llaniladi. D vitamini haqiqiy ma'noda vitamin emas, chunki u teriga quyosh nuri ta'siriga javoban ishlab chiqariladi. D vitamini organizmda bir nechta rollarga ega, ammo ularning hammasi ham yaxshi tushunilmagan. D vitamini qo'shimchasini gormonlarni almashtirish terapiyasining bir shakli deb hisoblash kerak. Shuning uchun samaradorlik, doza va nojo'ya ta'sirlar haqida barcha savollar tug'iladi. Menopauzadan keyingi barcha ayollarda kaltsiy va D vitaminini sinishning oldini olish nuqtai nazaridan qo'llash samaradorligi noaniq. Ushbu qo'shimchalarning dunyo bo'ylab yillik sotuvi bir necha milliard dollarni tashkil etdi. Keksa ayollarda kaltsiy va D vitamini qo'shilishi bo'yicha turli tadqiqotlar natijalarining o'zgarishi shuni ko'rsatadiki, kaltsiy va D vitamini suyak mineral zichligiga yoki sinish xavfiga foydasi kichik va guruhdan guruhga va D vitaminining asosiy holatiga qarab farq qilishi mumkin. Ayollar salomatligi tashabbusi ma'lumotlariga ko'ra, qo'shimcha D vitamini va kalsiyni qabul qiladigan ayollarda buyrak toshlari bilan kasallanish statistik jihatdan ko'paygan. Tadqiqotlar kalsiyni iste'mol qilish va yurak-qon tomir kasalliklari xavfi o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatdi. Qariyalar uyida yoki boshqa muassasada yashamaydigan postmenopozal ayollarda sinishlarning oldini olish uchun D vitamini va kaltsiydan foydalanishni baholovchi 6 ta randomizatsiyalangan sinovlarning dalillarini yaqinda ko'rib chiqishda Amerika Qo'shma Shtatlarining Profilaktik Ishchi Guruhi (PIG) hech qanday dalil topmadi. 400 IU yoki undan kam vitamin D3 va 1000 mg yoki undan kam kaltsiy bilan qo'shimchalardan foyda ko'ring. Shuningdek, Tibbiyot qo'mitasi instituti hisobotida, ayniqsa, randomizatsiyalangan sinovlardan olingan ma'lumotlarga ko'ra, D vitamini bilan davolash saraton, yurak-qon tomir kasalliklari, diabet, infektsiyalar, otoimmun kasalliklar va boshqa qo'shimcha skelet kasalliklari xavfi kabi skelet bo'lmagan natijalar xavfiga ta'sir ko'rsatishi haqida etarli dalillar yo'q edi [1].

Oziq moddalarni iste'mol qilish bo'yicha tavsiyalar va milliy oziqlanish siyosati birinchi navbatda qisqa muddatli etishmovchilik kasalliklarining oldini olishga qaratilgan. Bugungi kunda ozuqa moddalarini iste'mol qilish bo'yicha tavsiyalarning aksariyati faqat indeks kasalligining oldini olishga asoslangan. Biroq, ko'plab oziq moddalarni etarli darajada iste'mol qilmaslik sanoati rivojlangan mamlakatlar aholisiga ta'sir qiladigan bir qancha asosiy surunkali kasalliklarga yordam berish sifatida tan olingan. Ko'pincha o'zini namoyon qilish uchun ko'p yillar talab etiladi, bu kasallikning natijalarini uzoq muddatli etishmovchilik kasalliklari deb hisoblash kerak. Ba'zan ular tomonidan paydo bo'ladi indeks kasalligini keltirib chiqaradigan bir xil patofizyologik mexanizm, lekin ba'zida mexanizmlar butunlay boshqacha. Kalsiy va D vitamini bilan bog'liq qisqa va uzoq muddatli yetishmasligi holatlarining yaxshi hujjatlashtirilgan misollari qisqacha tavsiflangan. Keyinchalik, ushbu oziq moddalardan olingan tushunchalar foliy kislotasiga nisbatan qo'llaniladi. Uzoq

muddatli, multifaktorial kasalliklarda ovqatlanishning to'liq rolini aniqlash bugungi kunda ovqatlanish ilmi oldida turgan asosiy muammodir. Ushbu muammoning birinchi komponenti, ma'lum oziq moddalarni etarli darajada iste'mol qilish bir nechta kasalliklarni keltirib chiqarishi, bir nechta mexanizmlar bilan kasalliklarni keltirib chiqarishi va natijada kasallik klinik jihatdan tan olinishi uchun etarlicha aniq bo'lishi uchun bir necha yil talab qilinishi mumkinligini tan olishdir. "Kasallik". Ko'pgina uzoq davom etadigan kasalliklarning oldini olish uchun zarur bo'lgan iste'mollar tegishli indeksli kasalliklarning oldini olish uchun zarur bo'lganidan yuqori bo'lganligi sababli, faqat indeksli kasalliklarning oldini olishga asoslangan tavsiyalar endi biologik jihatdan himoyalalanmaydi [2].

Oziq-ovqatlardagi kalsiy tanqisligi butun dunyo bo'ylab keng tarqalgan deb hisoblanadi, nashr etilgan hisob-kitoblarga ko'ra, dunyo aholisining taxminan yarmi dietali kalsiyga yetarli darajada kirishmaydi. Kalsiy suyak sog'lig'i uchun zarurdir, ammo etarli darajada iste'mol qilinmasligi homiladorlikning asoratlari, saraton va yurak-qon tomir kasalliklarini o'z ichiga olgan boshqa sog'liq natijalari bilan ham bog'liq. Past va o'rta daromadli mamlakatlardagi aholi past kaltsiy iste'mol qilish xavfi yuqori, ammo yuqori daromadli mamlakatlardagi ko'plab odamlar ham tavsiyalarga javob bermaydilar. Ajablanarlisi shundaki, kalsiy miqdori past bo'lgan ko'plab odamlar bilan normal iste'mol qiluvchi odamlar bilan solishtirganda, osteoporotik sinishning past darajasini ko'rsatadi, ammo ma'lumotlar kam. Kaltsiyni iste'mol qilish bo'yicha tavsiyalar turli idoralarda farq qiladi va boshqa parhez omillari, sog'liq bilan bog'liq xatti-harakatlar yoki kaltsiy bilan bog'liq sog'liq oqibatlari xavfi asosida moslashtirilgan bo'lishi mumkin. Biror kishi yoki aholining kaltsiy holatini baholashning standart usullarining yo'qligi kaltsiy etishmovchiligining tarqalishini va u bilan bog'liq salbiy sog'liq oqibatlarining global yukini baholashga qaratilgan sa'y-harakatlarni qiyinlashtirdi. Ushbu maqola kaltsiyni etarli darajada iste'mol qilmaslikning global tarqalishi bilan bog'liq mavjud dalillarni birlashtirishga qaratilgan.

Sog'liqni saqlash bilan bog'liq natijalar, agar kerak bo'lsa, kaltsiy iste'moli va holatini xavfsiz yaxshilash uchun siyosat va aholi darajasidagi tadbirlarni ishlab chiqish uchun asos yaratish maqsadida [3].

Kalsiy inson tanasida eng ko'p bo'lgan mineral sifatida ko'plab fiziologik va patologik jarayonlarda ishtirok etadi. Bu yerda biz kaltsiy gomeostazining asosiy mexanizmlarini, jumladan, kaltsiyni sezuvchi retseptorlarni tartibga solish, kaltsiyning ichakda so'rilishini, buyrak kalsiyining reabsorbtsiyasini va suyak kalsiyining rezorbsiyasini ko'rib chiqdik. Biz kaltsiyning disfunksional regulyatsiyasi bilan bog'liq kasalliklarda dietali kalsiy va D vitamini rolini ko'rib chiqdik. Biroq, kalsiyni haddan tashqari dozada iste'mol qilish buyrak toshlari, miyokard infarkti va insult kabi bir qator kasalliklar xavfini oshirishi mumkin.

Kalsiy inson tanasida eng ko'p uchraydigan mineral bo'lib, uning 99% suyaklarda to'planadi. Ichakdan so'rilish, buyraklar reabsorbtsiyasi va suyak rezorbsiyasi bir qator murakkab mexanizmlar orqali CaSR tomonidan tartibga solinadigan kaltsiy gomeostazining uchta asosiy hodisasidir. Ushbu jarayonlarning

har qanday noto'g'ri aloqasi kalsiyning disfunktsional regulyatsiyasi bilan bog'liq kasalliklarga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, dietalar va qo'shimchalardagi kaltsiy D vitamini bilan birga kaltsiy gomeostazida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Kalsiyni kam iste'mol qilish yoki D vitaminining past darajasi ham suyak kasalliklariga olib kelishi mumkin. Kalsiyni ko'p iste'mol qilish ko'krak bezi saratoni xavfini kamaytiradi va keksalarda suyaklarning yo'qolishi va sinish holatlarini kamaytirishga yordam beradi. Boshqa tomondan, kalsiyni yuqori iste'mol qilish ko'plab kasalliklar xavfini kamaytirishi mumkin bo'lsa-da, u o'tkir oshqozon-ichak kasalliklari, buyrak toshlari va miyokard infarkti va insult kabi yurak-qon tomir kasalliklari xavfini oshirishi mumkin. Shuning uchun kaltsiyni iste'mol qilish va qo'shimcha qilish insonning sog'lig'iga mos kelishi kerak [4].

Kanada, AQSh va vengriyalik olimlarning tadqiqotlari tuxum po'chog'i tarkibiga ko'ra inson suyaklari va tishlariga juda o'xshash ekanligini isbotlagan. Tuxum po'chog'idan tayyorlangan kukun kalsiy yetishmovchiligi simptomi aniqlangan homilador ayollar, bolalar va erkaklarga hamda suyak singanida tavsiya etiladi. Adabiyotlardagi ma'lumotlarga qaraganda muntazam ravishda tuxum po'chog'idan tayyorlangan kukunni iste'mol qilib turish quyidagi kasalliklarda foyda beradi va oldini oladi:

- qon bosimi va yurak urishini me'yorlashtiradi;
- zararli xolesterin miqdorini kamaytiradi;
- moddalar almashinuvini me'yoriga solidi;
- osteoporoz va bolalarda raxit hamda anemiya rivojlanishining oldini oladi;
- qalqonsimon bez kasalliklari boshlanishidan himoya qiladi;
- gastritni, allergiyani davolaydi;
- qonni tozalaydi, soch va tirnoqlarning chiroyli o'sishini ta'minlaydi -yuzdagi husnbuzarlarni yo'qotadi;
- foydali mikroelementlar etishmovchiligi sababli yuzaga keladigan ichki organlar kasalliklarini davolaydi;
- jig'ildon qaynashini bartaraf etadi;
- asab tizimining me'yorida faoliyat ko'rsatishini ta'minlaydi, davolaydi;
- qonni tozalaydi, soch va tirnoqlarning chiroyli o'sishini ta'minlaydi;
- yuzdagi husnbuzarlarni yo'qotadi;
- foydali mikroelementlar etishmovchiligi sababli yuzaga keladigan ichki organlar kasalliklarini davolaydi;
- jig'ildon qaynashini bartaraf etadi, asab tizimining me'yorida faoliyat ko'rsatishini ta'minlaydi.

Fabrikada yetishtirilgan tovuq tuxumini qobig'i tarkibidagi mikro va makro elementlari miqdori "Induktiv bog'langan argon plazmali" Optik emission spektrometriya usuli asosida Optima-2100DV (AQSh) apparatida va Avtodoxator S-200 Perkin Elmer asbobida aniqlanganda 65 ta makro va mikro elementlar borligi aniqlandi. Fabrikada yetishtirilgan tovuq tuxumini qobig'i tarkibidagi kalsiy elementi miqdori Ca 333800 mgga teng ekanligi aniqlandi.

Fabrika hamda xonadonda yetishtirilgan tovuq tuxumini qobig'i tarkibidagi makro va mikro elementlar 65dan ortiqligi ham keltirilgan [5].

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlarga asoslanib shuni aytish mumkinki, bugungi kunda insoniyat olamining jadal rivojlanishi bilan birga uning hayotiy faoliyatiga to'sqinlik qiluvchi turli to'siqlar ham ko'payib bormoqda, bu esa o'z navbatida samarali va zararsizdir. Dori desak mubolag'a bo'lmaydi, giyohvandlik muammosining globallashuviga olib kelmoqda. Ammo shuni ta'kidlash joizki, bugungi kunda ushbu talabni qondirishda tabiiy dori vositalari eng samarali bo'layotgani hech kimga sir emas, lekin bunday dorivor o'simliklar turli omillar, jumladan, inson omili ta'sirida yo'qolib borayotgani achinarli. Uni kamaytirish va to'xtatish uchun turli chora-tadbirlar, qonunlar ishlab chiqilmoqda. Endi asosiy masala hozir va kelajakda dorivor o'simliklardan tabiiy dori olishdir. Shu munosabat bilan kimyo sohasi vakillaridan O'zbekiston Ilmiy-tadqiqot markazlari, jumladan, O'simlik moddalari kimyosi, Bioorganik kimyo institutlari, bir qator institut va oliy o'quv yurtlari o'z faoliyatida yangiliklar kiritayotganini e'tirof etish o'rinlidir [6].

Xulosa

Shuni qat'iy e'tirof etish joizki, Inson organizmida kalsiy yetishmovchiligi natijasida juda ko'plab kasalliklar kelib chiqishi va buning oqibatlari yomonligini yuqorida keltirilgan ma'lumotlar yaqqol isbotlabturibdi. Kalsiy yetishmovchiligi natijasida ayollarda tug'ish davrida chanoqlar mo'rtlashishi yoki yemirilish juda ko'p uchraydigan hollardan biri hisoblanadi. Ushbu holatning oldini olish yoki qayta tiklanishi uchun samarali yordam berishning eng ishonchli usuli tabiiy manbaalardan foydalanishdir. Tabiiy manbaalar tirik tabiatning maxsuli bo'lgani uchun ham Inson organizmiga juda tez va yaxshi so'riladi.

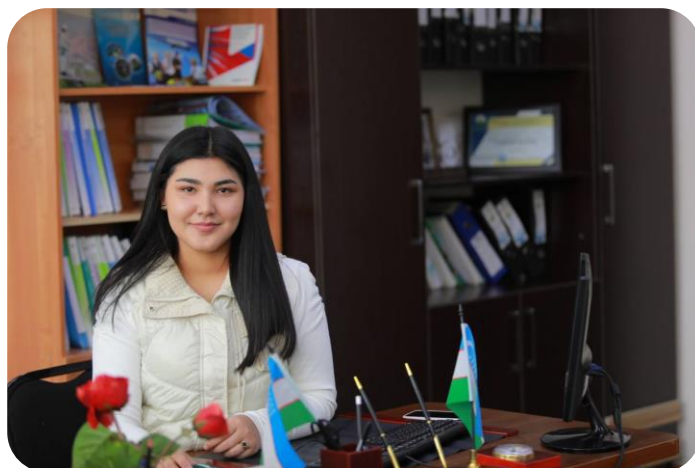
Tabiiy manbaa sifatida esa suvda eruvchan tovuq tuxumlari po'stlog'laridan foydalanish boshqa manbaalarga nisbatan anchagina samarali xisoblanadi, chunki Inson organizmining 75-80% qismi suvdan iborat bo'lganidir. Organizmda kalsiy miqdorining kamayib ketishi o'z navbatida D vitaminni ham kamayib ketishiga olib keladi. Tovuq tuxumlari po'stlog'i tarkibida 65 dan ortiq Inson organizmi uchun foydali makro-mikro elementlar mavjud bo'lib ularning eng ko'p ulushi yani 95-98% Ca kalsiy birkmalariga to'g'ri keladi, shu bois ham undan foydalanish samarali xisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sameer Aggarwal, Nityanand. Calcium and vitamin D in postmenopausal women// *Departments of Endocrinology / Medicine and 1Medicine II, Post Graduate Institute of Medical Sciences, Rohtak, Haryana, India.*
2. Robert P Heaney. Long-latency deficiency disease: insights from calcium and vitamin D¹⁻⁴// Special Article EV McCollum Award Lecture, 2003.
3. Julie Shlisky, Rubina Mandlik, Sufia Askari, Steven Abrams, Jose M. Belizan, Megan W. Bourassa, Gabriela Cormick, Amalia Driller-Colangelo, Filomena Gomes, Anuradha Khadilkar, Victor Owino, John M. Pettifor, Ziaul H. Rana, Daniel E. Roth and Connie Weaver. Calcium deficiency worldwide: prevalence of inadequate intakes and associated health outcomes// *Ann. N.Y. Acad. Sci.* 1512 (2022) 10–28 © 2022 The Authors. *Annals of the New York Academy of Sciences* published by Wiley Periodicals LLC on behalf of New York Academy of Sciences. doi: 10.1111/nyas.14758
4. F. Pu, N. Chen, S. Xue, Calcium intake, calcium homeostasis and health, *Food Science and Human Wellness* (2016), <http://dx.doi.org/10.1016/j.fshw.2016.01.001>
5. X. O. Fayziev, A. X. Islomov, A. O. Habibullayev. FABRIKADA YETISHTIRILGAN TOVUQ TUXUMLARI QOBIG'INI MIKRO VA MAKROELEMENTLARI MIQDORINI ANIQLASH// *Academic Research in Educational Sciences* **Volume 3 | Issue 3 | 2022 DOI: 10.24412/2181-1385-2022-3-334-339**
6. Fayziyev Xayrullaxon Omonillovich, Asqarov Ibrohimjon Rahmonovich, Islomov Akmal Xushvaqovich, Atqiyayeva Sanobarxon Ismoilxon qizi, Xabibullayev Abdullazizxon Omonillo o'g'li. MEDICINAL PLANTS AND THEIR USE// *Volume 2, Issue 02, February 2024.*

Xoljigitova Diyora Mahmud qizi
Toshkent davlat agrar universiteti
talabasi

**ИЗУЧЕНИЕ
ЭФФЕКТИВНОСТИ
ПРЕПАРАТА ЭМАБЕН БЕК
5% В.Д.Г. ПРОТИВ
ХЛОПКОВАЯ СОВКА НА
ХЛОПЧАТНИКЕ**

Холжигитова Диёра Махмудовна
Студент Ташкентского государственного аграрного университета

Аннотация: Эмабен Бек 5% в.д.г. оказался эффективным средством в борьбе против хлопковой совки норме 0,3-0,4 кг/га. на культурах хлопчатника. В указанной норме расхода препарат Эмабен Бек 5% в.д.г. не оказывает токсического действия на рост и развитие растений. По результатам производственного полевого испытания считаем, что необходимым включить в «Список ...» РУз препарата Эмабен Бек 5% в.д.г. против хлопковой совки норме 0,3-0,4 кг/га на культурах хлопчатника.

Ключевые слова: Хлопковая совка, видов, ареал, биоценоз, природный баланс, окружающая среда, преимущество, Эмабен Бек 5% в.д.г., эффективность.

ВВЕДЕНИЕ

На современном этапе развития сельскохозяйственного производства Республики Узбекистан повышение урожайности сельскохозяйственных культур, в том числе и хлопчатника, является очень важной. Однако, хлопчатник, как и многие сельскохозяйственные культуры, подвержен заселению многих вредных насекомых, опаснейшими из которых являются хлопковая совка, паутиной клеща, трипсы, клоп и др. Против них используются несколько методов борьбы. Но нужно отметить, что наиболее эффективным является химический метод, хотя он имеет ряд недостатков. С целью свести к минимуму отрицательные последствия его, необходим грамотный подход. Одним из способов решения этой задачи является подбор наиболее эффективных, менее токсичных и быстродействующих препаратов. Один из таких немаловажных факторов является борьба с вредными насекомыми сельскохозяйственных культур. Вредители, распространенные на посевах хлопчатника, приносят большой урон развитию растений и как следствие приводит к снижению урожая хлопка-сырца.

Наиболее распространенными вредителями хлопчатника являются паутинный клещ, клопы, тля и хлопковая совка.

В борьбе с этими вредителями совместно с агротехническими и биологическими средствами продолжают применяться химические средства защиты растений, однако известные недостатки этих инсектицидов вынуждают специалистов на местах и ученых продолжать разработку, отбор и внедрение новых высокоэффективных, наиболее соответствующих современным экологическим требованиям препаратов. Расширение номенклатуры инсектицидов диктуется и необходимостью преодоления резистентности, развивающейся в конкретных популяциях вредителей при длительном использовании одних и тех же препаратов, а также снижения затрат на обработку посевов хлопчатника.

Обзор литературы

Хлопчатник относится к культурам, наиболее поражаемым беспозвоночными животными. Еще в 1931 г. проф. В.В. Яхонтовым была описана не полная мировая фауна беспозвоночных животных, питающихся на хлопчатнике, включающая в себя 772 вида, из которых к классу насекомых относится 751 вид.

В бывшем Союзе на хлопчатнике В.В.Яхонтовым были зарегистрированы 177 видов насекомых и клещей, А.И. Петровым 219 видов. Это является следствием не только климатических условий, но и значительными карантинными мероприятиями, препятствующими проникновению вредных организмов.

Серьезный вред из указанных видов наносят лишь немногие – около 10 видов, но те, которым отводится второстепенное место по вредоносности, могут в особо благоприятных условиях наносить ощутимые повреждения этой культуре.

Хлопковая совка (*Heliothis armigera* Hbn.) зонами распространения хлопковой совки в Узбекистане являются Сурхандарьинская, Ферганская, Андижанская, Наманганская области, наиболее увлажнённые места Кашкадарьинской, Ташкентской областей и ККАСР. (К.И.Ларченко, С.Б. Запывалова, 1973).

В течение года возможно развитие до 4х генераций. Зимует в фазе куколки в почве на глубине 5-18 см. Растянutosть лета бабочек приводит к наложению фаз развития одной генерации на фазы другой.

Массовая яйцекладка приходится обычно на 15-20 июня (Ташкентская область). Основная масса яиц откладывается на верхнюю сторону листьев (Алимджанов Р.А., 1986)

На хлопчатнике гусеницы младших возрастов повреждают верхушечные листья в точках роста, выедая сначала углубления между жилками, а позднее прогрызая листья насквозь. Но уже со II возраста они предпочитают генеративные органы: бутоны, завязи, молодые коробочки. Гусеницы последних возрастов вгрызаются внутрь коробочек, питаясь семенами до их затвердения.

Вопросами вредоносности хлопковой совки занимался ряд исследователей, среди которых особый вклад внёс Танский В.И. (1989). В частности им установлено, что она может повредить от 6 до 22 генеративных органов хлопчатника. Методы борьбы с хлопковой совкой по сей день занимают особое место. Против неё разрабатываются научно обоснованные комплексные меры, куда входят все известные методы защиты растений. включающие в себя и химические (Ходжаев, 1991, 1995).

МЕСТА И МЕТОДИКА ПРОВЕДЕНИЯ ИССЛЕДОВАНИЙ

Препарат **Эмабен Бек 5% в.д.г.** ООО «Agro Bek Biotech» Узбекистан является инсектицидом и рекомендован для проведения испытаний в борьбе вредителями хлопчатник. Испытание инсектицида были проведены на полях Крупноделяночный опыт, ф/х. « Киличбек Шер Даласи » Акалтынский района Сырдарьинской области. В схему опыта входило испытуемый препарат **Эмабен Бек 5% в.д.г.** в норме 0,3-0,4 кг/га против хлопковой совки виде эталона применяли препарат А-Проклем 5% в.д.г. 0,4 кг/га а также контрольный вариант без обработки. Опрыскивание провели с помощью Моторный опрыскиватель к-90 с расчетной нормой расхода рабочей жидкости 300 л/га. Размер деланки составлял 0,5 га в трех повторностях для каждого варианта.

Обработку проводили в утренние часы, когда температура была не выше 25°C, а скорость ветра 1,5 м/сек. Методика постановки опыта последующие учеты и расчет биологической эффективности проведен (Методическим указаниям ...) (2004) утвержденной Госхимкомиссией РУз. Расчет биологической эффективности проводили по формуле Аббота (1925).

РЕЗУЛЬТАТЫ ИСПЫТАНИЙ

Опыты по испытанию препарата **Эмабен Бек 5% в.д.г.** проводили ф/х. « Киличбек Шер Даласи » Акалтынский района Сырдарьинской области в начале июня 2023 года в период вегетаци хлопчатника. Результаты исследований по биологической эффективности препарата **Эмабен Бек 5% в.д.г.** против хлопковой совки норме расхода 0,3-0,4 кг/га приведены в таблице. Откуда видно, что при норме расхода 0,3-0,4 кг/га на 7-день после обработки биологическая эффективность против хлопковой совки составила 88,1-91,3%. Что было выше эталонного (87,9%) варианта (таблица 1). На контроле количество вредителей неуклонно увеличивалось.

Таким образом, результаты исследование показывают, что препарат **Эмабен Бек 5% в.д.г.** в норме 0,3-0,4 кг/га против хлопковой совки можно использовать на культурах хлопчатника.

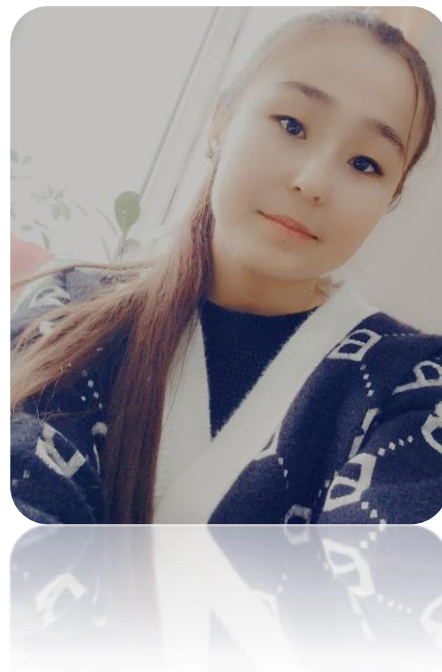
ВЫВОДЫ

1. **Эмабен Бек 5% в.д.г.** оказался эффективным средством в борьбе против хлопковой совки норме 0,3-0,4 кг/га. на культурах хлопчатника.
2. В указанной норме расхода препарат **Эмабен Бек 5% в.д.г.** не оказывает токсического действия на рост и развитие растений.
3. По результатам производственного полевого испытания считаем, что необходимым включить в «Список ...» РУз препарата **Эмабен Бек 5% в.д.г.** против хлопковой совки норме 0,3-0,4 кг/га на культурах хлопчатника.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Алимухамедов С.Н., Ходжаев Ш.Т. - Ғўза зараркунандалари ва уларга қарши кураш. Тошкент. Мехнат, 1991 й.
2. Методические указания по испытанию инсектицидов, акарицидов и моллюскоцидов в растениеводстве. М. 1986.
3. Методические указания по испытанию инсектицидов, акарицидов, биологически активных веществ и фунгицидов./на узбекском языке/. Ташкент, 2004, 103 с.
4. Определитель насекомых по повреждениям культурных растений. СЗГиз. 1976.
5. Танский В.И., Чиждова Л.И. - Способность хлопчатника компенсировать потери генеративных органов и вредоносность хлопковой совки. Тр.ВИЗР, вып. 32.Т2.1972.
6. Ходжаев Ш.Т. - Основы борьбы с хлопковой совкой Ж."Защита растений" №12 1995г.
7. Ходжаев Ш.Т. - Пути повышения эффективности системы защитных мероприятий и снижения объемов применения инсектоакарицидов в хлопководстве Узбекистана. Авт.дисс.док.с/х наук 06.01.11 Л: ВИЗР 1991г.
8. Яхонтов В.В. Вредители сельскохозяйственных растений и продуктов Средней Азии и борьба с ними. Ташкент. 1953. 663с.

Xolpulatova Sevinch 2004-yilda Qashqadaryo viloyatining Shahrisabz tumani Tudamaydon qishlog'ida ziyolilar oilasida tug'ilgan. 2011-yilda qishlog'imizdagi 43- sonli o'rta maktabga 1- sinfiga qabul qilingan. 2022- yilda shu maktabni a'lo baholar bilan bitirdi. Va shu yilning o'zida Shahrisabz davlat pedagogika institutiga O'zga tilli guruhlarda Rus tili yo'nalishi bo'yicha o'qishga qabul qilindi. Hozirda 2- kurs talabasi. Maktab paytida Rus tili fani bo'yicha ko'plab olimpiadalarga qatnashgan va shahar, tuman, viloyat bo'yicha 2- 3- o'rinlarni qo'lga kiritgan. Maktab paytlarida she'r va hikoyalar ham yozgan va ular mahalliy gazetalarda chop etilgan.

Холпулатова Севинч Муродовна.

Шахрисабзский государственный педагогический институт

Студентки второго курса РТ 3-22 группа

" Русский язык в группах иностранных языков "

Тиллаева Муяссар Ербазаровна.

Старший преподаватель Шахрисабзского

государственного педагогического института:

СТАТЬЯ

Тема : " СПОСОБЫ ОБРАЗОВАНИЯ СЛОВ В РУССКОМ ГРАММАТИКЕ".

Аннотация: Цель написания данной статьи - изучить правильно образовать новые слова . В статье рассматриваются особенности словообразовательных способ , а так же трудности, связанных с их образованием правильно.

Все слова состоит из морфем. В русском грамматике основными способами словообразования являются Морфологические и Неморфологические.

Abstarct: The purpose of writing this article is to learn have to correctly form new words. The article discusses the features of word formatini methods, as well as the. All words are made up of morphemes. In Russian grammar, the main methods of word formation are Morphological and Non-morphological.

Ключевые слова: морфологический, неморфологический, мотивированной, редериваций, производящей, родственный, Субстантивация, адъективация, адвербиализация.

Keywords: *morphological, nomorphological, motivated, rederivative, producing, related, Substantivization, adjectivation, adverbialization.*

На протяжении последних десятилетий отмечается активный процесс **словообразования** в русском языке. Процесс словообразования тесно связан как с лексикой, так и с грамматикой. Связь с лексикой выражается в пополнении словарного состава языка новыми словами, потребность в которых порождена самой жизнью. А связь с грамматикой выражается новые слова обычно оформляются по существующим моделям, то есть грамматическим категориям, которые имеющимся в языке.

В русском языке основными способами словообразования является Морфологический и Неморфологический.

I. Морфологический способ.

1. Аффиксация:

а) префиксальный способ;

б) суффиксальный способ;

в) префиксально- суффиксальный способ.

2. Безаффиксный способ.

3. Словосложение

4. Аббревиация.

II. Морфолого- синтаксический способ.

III. Лексико- симантический способ.

IV. Лексико- синтаксический способ.

Морфологический способ является основным в русском словообразовании. Например, от слова **вода** образованы слова: **Водопровод, водопад, водяной, водник, подводный** и др. Слово, образованное от другого слова, называется **производным** или словом с **производной** (мотивированной) основой; Производные слова вместе с словом, от которого они образованы, составляют группу **родственных**, или однокоренных слов.

При морфологическом способе новые слова создаются:

1) с помощью приставки (префикса): **под-оконник, пра-внук.**

2) с помощью суффикса: **бутон- чик, велик- ова-т-ый.**

3) с помощью префикса и суффикса одновременно: **под-свеч-ник, бес-плат-н-ый.**

4) с помощью постфикса: **докопать- Ся**

5) без аффикса: **взрыв, гниль, ширь.**

6) сложением слов или основ, они могут писаться слитно или через дефис, сложение основ соединяется с помощью гласной. **стол- стул, диван -кровать, электромобиль, железобетон.**

7) сокращением основ, при котором слово образуется:

а) из начальных слогов целого словосочетания: **профком, спецкор;**

б) из начальной части одного слова или целого другого слова: **кольхоз, стенгазета;**

в) из алфавитных названий начальных букв слов, составляющих словосочетание : **СНГ, РФ;**

г) из начальных звуков слов исходного словосочетания: **вуз, МХАТ, ТАСС**;
Одно и то же производное слово может соотноситься с двумя различными производящими словами. Так, слово **безболезненный** можно рассматривать как образованное путем префиксами (**без- болезненный**) и как соотносительное с предложно- надёжным сочетанием **без болезни**.

Новые слова могут создаваться **неморфологическими способами** словообразования. К ним принадлежат следующие.

1. Морфолого- синтаксический способ словообразования , при котором новые слова появляются в результате перехода их одной части речи в другую. Сюда относятся **Субстантивация** (переход в имена существительные)

Рабочие люди(прил.) - **Пришли рабочие** (сущ.);

Адъективация (переход в имена прилагательные) **блестящие** способности, **организованный человек**

Адвербиализация (переход в наречия) , **напротив дома** (предлог) - **жил напротив** (наречие)

2. Лексико- семантический способ словообразования , при котором новые слова появляются в результате распада многозначного слова на омонимы : **долг¹** (задолженность) - **долг²** (обязанность), **мир¹** (вселенная) - **мир²** (состояние без войны).

3. Лексико- синтаксический способ словообразования, при котором новые слова возникают в результате сращения в одну лексическую единицу целого сочетания слов: **сейчас** (из **сей час**), **сегодня** (из **сего дня**), **сумасшедший** (из **с ума сшедший**).

Заключение

Таким образом, изучение и образование принципов способы образования слов современного языка остаётся весьма актуально.

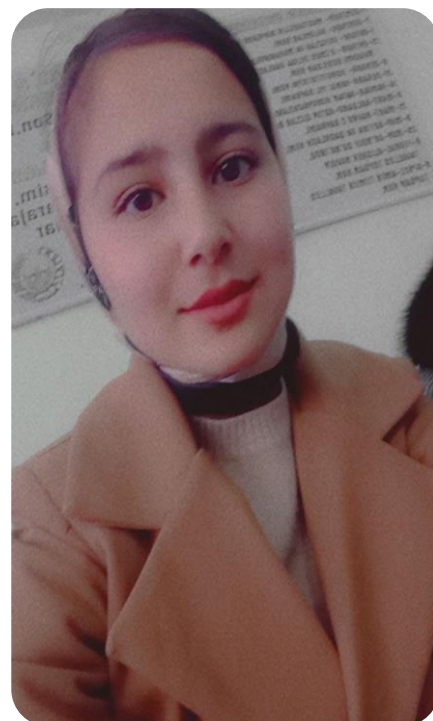
Создавая новые слова, наш современный русский язык обогащается. В русской грамматике существуют разные способы образования слов. Способ словообразования — метод образования новых слов с использованием определённого словообразовательного средства. В русистике способ словообразования часто рассматривается как классификационная единица словообразовательной системы. Разными исследователями выделяется различное число способов словообразования: в работах Е. А. Земской насчитывается 12 способов, в описании словообразования В. В. Лопатина и И. С. Улуханова в издании «Русской грамматики» — 15 способов, в работах А. И. Моисеева — 19 способов, кроме того, И. С. Улуханов в своих работах описывает 79 узуальных и окказиональных способов словообразования, а В. П. Изотов — более 100 способов образования окказиональных слов.

ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Книга " Русский язык " универсальное пособие - (Абдурахманова Шохсанам). Ташкент -2021 г. 151 стр.
2. Книга " Русский язык" - (Халилова Луиза Адыловна) . "Навруз" Ташкент - 2013 г. 131 стр.
3. Книга " Русский язык" (В. В. Бабайцева) Москва - 2001 г. 11-14 стр .
4. Булаховский, Л.А. Курс русского литературного языка [Текст] /Л.А. Булаховский. – Киев, 1952. – 448 с.
5. Валгина, Н. С. Современный русский язык [Текст] / Н.С. Валгина, Д.Э.Розенталь, М.И. Фомина. – М.: «Логос», 2002. — 528 с.
6. Д. Э. Розенталь, И. Б. Голуб, М. А. Теленкова. Современный русский язык. – 11-е изд. –М.: Айрис-пресс, 2010.;
7. М.В. Панов. Изучение состава слова в национальной школе. Учебное пособие. Москва. 2001.;
- 8.Кельдиев Т.Т. Русский: учебное пособие для абитуриентов/Т.Т. Кельдиев. - Ташкент: „Yangiyul Poligraph Service", 2021.- 368 с.
9. Анищенко, О. А. Генезис и функционирование молодежного социолекта в русском языке национального периода : монография / О. А. Анищенко. – М. : Флинта : Наука, 2010. – 278, [1] с
10. Антонова, Е. С. Русский язык и культура речи : учебник / Е. С. Антонова, Т. М. Воителева. – М. : Академия, 2007. – 319,[1] с. (Среднее профессиональное образование. Общеобразовательные дисциплины)

Жабборова Бибисора Хусниддин кизи
Кашкадарё вилояти, Гузор туманида
таваллуд топган. Ҳозирда Шахрисабз давлат
педагогика университети талабаси.

Жабборова Бибисора Хусниддиновна
Шахрисабзского государственного
педагогического института студентки
второго курса РТ 3-22 группы русский язык в
иностраннных языков.
Старший преподаватель Шахрисабзского
государственного педагогического
института: **Тиллаева Муяссар Ербазаровна**

СЛОВСОЧЕТАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ РУССКОМ ЯЗЫКЕ

АННОТАЦИЯ: *Данная статья посвящена роли словосочетаний в современном русском языке. В статье рассматриваются особенности, виды словосочетания, а также трудности, связанные с их использованием в речи людей.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *словосочетания; глагольные словосочетания, именные словосочетания, наречные словосочетания; согласование, управление, примыкание.*

Словосочетание- это соединение двух или более знаменательных слов, связанных по смыслу и грамматически, и представляющее собой сложное наименование явлений объективной действительности. Одно из них Главное (стержневое), другое-Зависимое слово: интересная книга, писать сочинение, читать вслух. В первом примере указаны предмет и его признак, во втором-действие и предмет, на который оно переходит, в третьем-действие и его признак. В этом выражается грамматическое значение словосочетания.

Синтаксические отношения между словами, входящими в словосочетание, бывают следующие:

1) **АТРИБУТИВНЫЕ:** последние известия, тетрадь студента, учебник по истории и т.п;

2) ОБЪЕКТНЫЕ: писать письмо, любоваться картиной, чтение газеты, готовый к отъезду и т.п;

3) ОБСТОЯТЕЛЬСТВЕННЫЕ: бежать быстро, вернуться вечером, жить за городом, отсутствовать по болезни, уехать лечиться и т.п.

Словосочетание, будучи средством наименования и являясь строительным материалом для предложения, близко к слову, но вместе с тем отличается от него. Сближает их то, что словосочетание, как и слово, обладает системой форм, обусловлено грамматической природой главного слова, служащего стержнем словосочетания. Если это слово-имя существительное, то словосочетание имеет формы падежей и чисел (книга студента, книгу студента, книгами студента и т.д.); если это слово-имя прилагательное, то соответственно словосочетание имеет формы падежей, чисел и родов (способный к музыке, способному к музыке, способная к музыке, способные к музыке и т.д.); если это-глагол, то словосочетание богато глагольными формами (читает книгу, читал книгу, читала книгу, читали бы книгу и т.д.). Но и различие между словосочетанием и словом проявляется явно: словосочетание, выражая расчлененное представление, состоит из отчётливо выделяющихся слов-названий, в нем каждое слово оформлено отдельно, в слове же морфемы слиты воедино; ср.: место жительства-местожительство, непроницаемый для воды-водонепроницаемый, дом в пять этажей-пятиэтажный дом.

Проблема словосочетаний в русской грамматической науке имеет давнюю историю. В первых трудах по грамматике основным содержанием синтаксиса считалось учение о „словосочинении" т.е. о соединении слов в предложении. Уже в „Русской грамматике" А.Х.Востокова (1831) дается довольно подробное описание системы словосочетаний русского языка. Однако в работах последующих лингвистов проблема словосочетаний отодвигается на задний план, поскольку в середине XIX в. главным предметом синтаксиса становится предложение. Интерес к вопросам словосочетания возрождается в конце прошлого века, они становятся центральными в лингвистической системе Ф.Ф.Фортунатова и его учеников. Синтаксис стал рассматриваться как учение о словосочетании, а предложение- как один из видов словосочетания.

А.А. Шахматов разграничивал синтаксис словосочетаний, который занимается в основном второстепенными членами предложения в их отношении к главным членам или во взаимном отношении друг к другу, и синтаксис предложения, который занимается главными членами в их отношении к предложению или во взаимном отношении друг к другу. Предложение, по Шахматову, тоже является словосочетанием, но словосочетанием законченным, а остальные словосочетания характеризуются как незаконченные, которые выделяются из предложения (учение о законченных и незаконченных словосочетаниях первоначально было сформулировано Ф.Ф.Фортунатовым). Принципиальными вопросами теории словосочетаний являются следующие: 1) существует ли словосочетание вне предложения, в которое оно входит как конструктивный элемент наряду с

отдельным словом, или же словосочетание вычленяется из готового предложения; 2) существуют ли „предикативные словосочетания“, т.е. образует ли словосочетание пара, состоящая из подлежащего и сказуемого; 3) существуют ли наряду с обычными подчинительными словосочетаниями (главное плюс зависимое слово) также „сочинительные словосочетания“ (синтаксически равноправные слова), т.е. образует ли словосочетание группа слов, выступающая в предложении как однородные члены (так называемые открытые ряды, незамкнутые сочетания).

В зависимости от признака, который положен в основу классификации, выделяются различные типы словосочетаний.

Типы словосочетаний по Главному слову(основная классификация).
Выделяются:

1. Глагольные словосочетания:

1) с именем существительным -беспредложные: читать газету, остерегаться простуды, сообщить родным, пользоваться масляными красками; предложные: остановиться у ворот, подъехать к пристани, положить на стол, беседовать с друзьями, вспоминать о прошлом;

2) с инфинитивом: просить помочь, предложить вернуться;

3) с наречием: говорить вполголоса, находиться впереди

4) с деепричастием: рассказывать смеясь, идти не оглядываясь.

2. Именные словосочетания:

1) субстантивные (имя существительное в роли главного слова)

а) с именем существительным- беспредложные: тезисы доклада, письмо сестре, рисунок тушью; предложные: платье из бархата, прогулки по лесу, въезд в ворота, журнал с приложением, деревья в саду;

б) с именем прилагательным: светлое помещение, лежащий камень; местоименным прилагательным: наша страна; порядковым числительным: второй этаж; причастием: опубликованная повесть;

в) с наречием: глаза навывкате, спуск вниз;

г) с инфинитивом: желание учиться, умение работать;

2) адъективные(имя прилагательное в роли главного слова):

а) с именем существительным-беспредложные: достойный похвалы, знакомый публике, довольный успехами; предложные: свободный от занятий, способный к музыке, готовый на подвиг, ласковый с детьми, храбрый в бою;

б) с наречием: весьма желательный, широко известный;

в) с инфинитивом: готовый помочь, достойный получить;

3) словосочетания с именем числительным в роли главного слова: три комнаты, оба студента, второй из претендентов;

4) словосочетания с местоимением в роли главного слова: кто-то из присутствующих, ничто необычное.

3. Наречные (адвербиальные) словосочетания:

1) с наречием: весьма удачно, по-прежнему интересно;

2) с именем существительным: налево от дома, незадолго до рассвета, где-нибудь во дворе.

В предложении используются оба вида связи- сочинение и подчинение, в словосочетании- только подчинительная связь. Основными видами подчинения являются: согласование, управление и привыкание.

1. Согласование- это вид подчинительной связи, при котором зависимое слово уподобляется в своей форме господствующему слову: новый дом, в новом доме, в новых условиях.

Различается согласование Полное и Неполное. При первом используются все существующие морфологические средства уподобления форм зависимого слова формам господствующего слова: в летнюю ночь(согласование в роде, падеже и числе); последние известия (согласование в падеже и числе); результаты известны (согласование в числе). При неполном согласовании использованы не все возможные формы уподобления форм зависимого слова формам господствующего слова: вижу мальчика улыбающимся (согласование определения улыбающимся с определяемым существительным мальчика в роде и числе, но не в падеже)

2. Управление- это вид подчинительной связи, при котором зависимое слово (имя существительное, местоимение, субстантивированное слово) ставится в той падежной форме (без предлога или с предлогом), которая обусловлена лексико- грамматическим значением господствующего слова. Различаются виды управления:

1) в зависимости от характера связи между господствующим и зависимым словами:

а) управление Сильное, проявляющееся в тех случаях, когда между господствующим и зависимым словами существует необходимая связь, выражающаяся в том, что господствующее слово для реализации определенного значения нуждается в распространении падежной формой. Способность к сильному управлению присуща главным образом переходным глаголам: проверять работы, испытывать станок. Но сильное управление возможно и при непереходных глаголах (интересоваться политикой, любоваться восходом солнца, вмешиваться в чужие дела), а также при других частях речи (нарушение правил, полный решимости);

б) управление Слабое, встречающееся в тех случаях, когда связь между господствующим и зависимым словами не является обязательной, не обусловлена лексико-грамматическими особенностями господствующего слова, для реализации значения которого не требуется наличие зависимого слова.: Занятия окончились в два часа дня (ср.: занятия окончились); Мы гуляли в лесу (ср.: мы гуляли).

2) в зависимости от наличия или отсутствия предлога перед зависимым словом:

а) управление Беспредложное (непосредственное): проводить собрание, помогать больным, составление плана;

б) управление Предложное (посредственное) дом у дороги, обращающие к аудитории, вера в победу, встреча с друзьями;

3) в зависимости от морфологической природы господствующего слова:

а) управление Глагольное: поймать бабочку, лишиться родителей, обратиться с воззванием, заботиться о детях;

б) управление Присубстантивное: окончание спектакля, преданность родине, разведка боем, отъезд в деревню

в) управление Приадекативное: полный воды, подобный молнии, сильный духом, удобный для работы, любезный с гостями;

г) управление Принаречное: быстрее ветра, незаметно для присутствующих.

3. Примыкание- это вид подчинительной связи, при котором зависимость подчиненного слова выражается лексически, порядком слов и интонацией. Примыкают неизменяемые знаменательные слова: наречие, инфинитив, деепричастие. Господствующим словом может быть: глагол (много читать, пригласить зайти, говорить улыбаясь), имя существительное (кофе поваршавски, езда верхом), имя прилагательное (весьма полезный, салонный преувеличивать), наречие (очень странно, слишком поздно, желательно пригласить).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Многие исследователи при решении этих вопросов считают, что словосочетание-это синтаксическое единство, вычленяемое из предложения, поэтому возможны и придикативные словосочетания, и сочинительные словосочетания. Иное решение проблемы выдвинул В.В. Виноградов, исходя при определении словосочетания не из предложения, а из слова. В отличие от предложения, являющегося единицей сообщения (коммуникативной единицей), словосочетание представляет собой единицу называния, номинативную единицу, которая наряду с отдельным словом входит в состав предложения, выполняя лексико-семантическую функцию сложного наименования предметов и явлений. Поэтому не всякое соединение слов образует словосочетание, а только такое, которое, подобно слову, служит строительным материалом для предложения.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ :

1. Розенталь, Д.Э. Современный русский язык/ Д.Э.Розенталь, И.Б.Голуб, М.А. Теленкова.- 11-е изд.- М.: Айрис -пресс, 2010. - 448 с. (От А до Я).
2. Кельдиев Т.Т. Русский: учебное пособие для абитуриентов/Т.Т. Кельдиев. - Ташкент: „Yangiyul Poligraph Service", 2021.- 368 с.
- 3.Амелина, Е. В. Русский язык в таблицах и схемах / Е. В. Амелина. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2010. – 220, [1] с.
4. Анищенко, О. А. Генезис и функционирование молодежного социолекта в русском языке национального периода : монография / О. А. Анищенко. – М. : Флинта : Наука, 2010. – 278, [1] с
5. Антонова, Е. С. Русский язык и культура речи : учебник / Е. С. Антонова, Т. М. Воителева. – М. : Академия, 2007. – 319,[1] с. (Среднее профессиональное образование. Общеобразовательные дисциплины)
6. Ахапкина, Я. Э. Проблемы функциональной грамматики. категоризация семантики / Я. Э. Ахапкина и др. – СПб : Наука, 2008. – 469, [1] с.
- 7.Базжина, Т. В. Русская пунктуация : пособие-справочник /Т. В. Базжина, Т. Ю. Крючкова. – М. : Форум, 2010. – 303 с.
8. Баринова, Г. А. Фонетика современного русского литературного языка. Народные говоры / Г. А. Баринова, М. Я. Гловинская, С. М. Кузьмина и др. Русский язык и советское общество, 1968. – Кн. 4. – 210, [3] с.
9. Бархударов, С. Г. Правила русской орфографии и пунктуации / С. Г. Бархударов. – Тула : Авторгаф, 1995. – 191 с.
- 10.Бахмутова, Е. А. Выразительные средства русского языка. Лексика и фразеология : учебное пособие / Е. А. Бахмутова, – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1967. – 164 с.

Axatova Shohsanam Abdunosirovna tug'ilgan sanasi: 2023.07.11. Hozirda TDAU talabasi Gulmurodov Risqiboy

*O'zbekistonda ekiladigan g'oz navlari
Ilmiy rahbar Qishloq xo'jaligi fitopatologiyasi va
agrobiotexnologiyasi kafedrasida dotsenti:
Axatova Shohsanam (TDAU talabasi)*

Annotatsiya: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 martdagi "Paxtachilik sohasida bozor tamoyillarini keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4633 sonli qaroriga binoan hududlarda g'oz navlarini joylashtirish paxta to'qimachilik ishlab chiqarishlari tashkilotchilari va klasterlari tomonidan mustaqil joylashtirilishi vakolati berilgan bo'lib, bu o'z navbatida seleksioner olimlar tomonidan yaratilayotgan yangi g'oz navlariga sog'lom raqobat muhitini yaratib berdi.

Kalit so'zlar. Gulxayridosh, qishloq xo'jaligi, g'oz, g'alla

СОРТА ХЛОПКА, ВЫРАЩИВАЕМЫЕ В УЗБЕКИСТАНЕ

Ахатова Шохсанам (студентка ТГАУ)

Научный консультант Доцент кафедры сельскохозяйственной фитопатологии и агробиотехнологии: Гулмуродов Рискибой

Аннотация: Во исполнение решения Президента Республики Узбекистан от 6 марта 2020 года «О мерах по широкому внедрению рыночных принципов в сфере производства хлопка» № создана здоровая конкурентная среда для новых сортов хлопка, создаваемая

Ключевые слова: Гулхаридош, сельское хозяйство, хлопок, зерно

COTTON VARIETIES GROWN IN UZBEKISTAN

Akhatova Shokhsanam (TSAU student)

Scientific consultant Associate Professor of the Department of Agricultural Phytopathology and Agrobiotechnology: Gulmurodov Risqiboy

Abstract: Pursuant to the decision of the President of the Republic of Uzbekistan dated March 6, 2020 “On measures for the widespread introduction of market principles in the field of cotton production” No., a healthy competitive environment has been created for new varieties of cotton, created

Key words: Gulharidosh, agriculture, cotton, grain

G‘o‘za o‘simligi gulxayridoshlar oilasining *Gossypium* L. avlodiga mansub. G‘o‘za issiqsevar o‘simlik. Turli tuproqlarda, bo‘z tuproq, soz tuproq, qumoq, qumli, toshloq, yer osti suvi yaqin joylashgan o‘tloqi-botqoq tuproqlarda ham o‘saveradi.

Paxtachilik – ko‘pgina mamlakatlar qishloq xo‘jaligining yetakchi tarmog‘i hisoblanadi. Dunyoning **84 mamlakatida** g‘o‘za o‘stiriladi. Paxta tolasini ishlab chiqarish bo‘yicha eng yuqori ko‘rsatkich **Xitoyda** – 6,929 mln tonnani tashkil qiladi. Keyingi o‘rinlarda: **Hindistonda** – 6,634 mln tonna, **AQSHda** – 2,811 mln tonna, **Pokistonda** – 2,076 mln tonna, **Braziliyada** – 1,705 mln tonnani tashkil etadi.

So‘nggi yillarda yurtimizda oziq–ovqat xavfsizligini ta‘minlash, qishloq joylarda bandlikni hal etish, ko‘p tarmoqli fermer xo‘jaliklarni ko‘paytirish maqsadida paxta ekin maydonlari biroz kamaytirildi, ya‘ni ekin maydonlarining bir qismi g‘alla, meva va sabzavot ekinlari uchun ajratildi. Biroq, bu bilan g‘o‘za ekini uchun bo‘lgan e‘tibor kamaymadi, aksincha fan va yangi texnologiyalar qo‘llash, almashlab ekish tizimini takomillashtirish, mehnat samaradorligini va paxta hosildorligini oshirish hisobiga yalpi paxta hosilini kamaytirmaslik vazifasi qo‘yilgan. Yurtimizning turli viloyatlarida g‘o‘zaning **36** (34 ta o‘rta tolali va 2 ta ingichka tolali) navi o‘stiriladi.

Respublikamizda 2020-yil hosili uchun ekilgan o‘rta tolali g‘o‘za navlarining asosiy maydondagi ulushi yuqori bo‘lib, 1 mln gektardan ortiq maydonni egallaydi.

O‘rta tolali g‘o‘za navlarining asosiy maydondagi ulushi tahlil qilinganda, birinchi o‘rinda o‘zining tezpisharligi, hosildorligi va turli tuproq iqlim sharoitlariga moslashuvchanligi bo‘yicha ijobiy natijalarni ko‘rsatib kelayotgan Sulton g‘o‘za navining ekilayotganligini ko‘rish mumkin. Ushbu nav Buxoro va

Qashqadaryo viloyatlaridan tashqari barcha viloyatlarda 195,6 ming gektarni egallagan bo'lib, asosiy maydonga nisbatan ulushi 18,9 % ni tashkil qilmoqda.

Ikkinchi o'rinni hosildorligi, bir chanoqdagi paxta vazni (7-8 gr) va tola chiqimi (37-38 %) yuqori bo'lgan Buxoro-102 navi egallagani holda 128,5 ming gektar maydonga ekilgan va asosiy maydonning 12,4 % ini tashkil qiladi.

Uchinchi o'rinni hosildorligi, bir chanoqdagi paxta vazni (7-7,5 gr) va tola uzunligi (33-36 mm) yuqori bo'lgan Buxoro-6 navi egallagan bo'lib, 70 ming gektar maydonda ekilgan va asosiy maydonning 9,4 % ini tashkil qiladi.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi hududida ekish uchun tavsiya etilgan qishloq xo'jalik ekinlari Davlat reestriga G.hirsutum L turiga mansub o'rta tolali g'o'za navlari bilan birgalikda G.barbadense L turiga mansub ingichka tolali g'o'za navlari ham kiritilmoqda. Xususan, Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 30 yanvardagi 47-sonli qaroriga binoan ingichka tolali g'o'zaning "istiqbolli nav" sifatida ekib kelinayotgan navlarini ularning ishlab chiqarishdagi ko'rsatkichlaridan kelib chiqqan holda O'zbekiston Respublikasi hududida ekish uchun tavsiya qilingan qishloq xo'jaligi ekinlarining davlat reestriga kiritish belgilangan bo'lib, Qishloq xo'jalik ekinlari navlarini sinash markazining 27.12.2019 yildagi 41-sonli qarori bilan Surxon-14, Surxon-16, Surxon-103 navlari Surxondaryo viloyati bo'yicha Davlat reestriga kiritildi.

Bu esa o'z navbatida uzun tolali navlar orasida ham raqobatning kuchayishiga, pirovard natijada esa hosildorlik, tola sifati, zararkunandalarga bardoshlilik singari qimmatli xo'jalik belgilarini o'zida mujassamlantirgan g'o'za navlari yaratilishiga asos bo'ladi. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi hududida ekish uchun tavsiya etilgan qishloq xo'jalik ekinlari davlat reyestriga 40 ta g'o'za navi kiritilgan bo'lib, shundan 5 tasi o'rtapishar, 35 tasi ertapishar navlarni tashkil qiladi.

So'ngi yillarda respublikada faoliyat yuritib kelayotgan paxta-to'qimachilik klasterlari tomonidan mahalliy sharoitda yaratilgan Buxoro-6, Buxoro-8, Buxoro-102, Sulton, S-8290 singari yuqori hosildorlik va ertapisharlikka ega navlarga bo'lgan talab ortib bormoqda. Shu boisdan, Qishloq xo'jaligi vazirligi huzurida tashkil etilgan idoralararo ekspert komissiyasi xulosasiga binoan ilgari davlat reyestrda bo'lgan Xorazm-127, S-8290, Buxoro-10 singari navlarning maydoni kengaytirilib borilmoqda.

Respublika paxta maydonlarining asosiy qismida Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agrotexnologiyalari ilmiy tadqiqot instituti olimlari tomonidan yaratilgan navlar yetakchilik qilib kelmoqda.

Xususan, joriy yilda ham asosiy maydonlarda ertapishar Sulton navi **188 ming 938 gektar**, Buxoro-102 navi **161 ming 840 gektar**, o'rtapishar Buxoro-6 navi esa **77 ming 743 gektar**, Andijon-35 navi **75 ming 907 gektar**, Buxoro-10 navi **62 ming 799 gektarni** tashkil etadi.

Joriy yilda klaster korxonalari va fermer xo'jaliklarining takliflari asosida respublika bo'yicha 80 dan ortiq g'o'za navlari ekilib, asosiy maydonlarda ekib kelinayotgan navlarning o'rnini bosishga qodir 40 dan ortiq istiqbolli va yangi navlarning ham urug'ligi ko'paytirib kelinmoqda.

Ushbu jarayonlar Inspeksiya va uning hududiy boshqarmalari tomonidan nazoratga olingan bo'lib, 2023 yil hosili uchun urug'lik paxta xomashyosi tayyorlash tadbirlari davom ettirilmoqda.

Paxta tolasi dunyo to'qimachilik sanoati uchun tabiiy tolaning eng ulkan va qayta tiklanuvchi manbai hisoblanadi. U o'zining nafisligi va havo o'tkazuvchanlik kabi xususiyatlari, shuningdek, ekologik sof mahsulot ekanligi bilan sun'iy tolalarga qaraganda bir qancha afzalliklarga ega. Shu sababli, butun dunyoda paxta tolasiga bo'lgan talab aslo kamaymaydi.

O'zbekiston paxta yetishtirish bo'yicha dunyodagi yetakchi mamlakatlardan biri. Yurtimiz g'o'za maydonlarida asosan ikki tur, o'rta tolali (*Gossipium hirsutum*) va ingichka tolali (*Gossipium barbadense*) g'o'za navlari yetishtiriladi. Ingichka tolali g'o'za navlari tola sifatining yuqori ekanligi bilan alohida xarakterlanadi. Biroq, ushbu turga mansub g'o'za navlari issiq iqlimga moslashgan bo'lib, O'zbekistonning faqatgina janubiy mintaqalarida yetishtirishning imkoni mavjud. Boz ustiga, hosildorligi va tolasining chiqimi ham o'rta tolali g'o'za navlarinikiga nisbatan birmuncha past hisoblanadi. Dunyo paxta tolasi ulushining 95 foizdan yuqori qismini yetkazib beruvchi o'rta tolali g'o'za navlari o'zining hosildorligi, tola chiqimining yuqoriligi bilan boshqa tur g'o'za navlaridan ajralib turadi. Shunga qaramay, o'rta tolali g'o'za navlarining ham o'ziga yarasha kamchiliklari mavjud, bu esa ulardagi tola sifati bilan bog'liq ko'rsatkichlardir, ular ingichka tolaiga nisbatan kalta, dag'alroq va mustahkamligi past bo'ladi.

Dunyo paxtachiligida tola sifati va hosildorligi yuqori, ertapishar, kasallik va zararkunanda hasharotlarga chidamli, tabiatning turli noqulayliklariga bardoshli g'o'za navlarini yaratisheng muhim vazifalardan sanaladi. G'o'za seleksiyasining an'anaviy usullari asosida yangi navlarni yaratish bir muncha uzoq vaqt, sarf-xarajat talab etib, tabiatning noqulayliklari ham seleksion jarayonlarga salbiy ta'sir etadi. Bugungi kunga kelib, qishloq xo'jaligi ekinlari seleksiyasiga DNK — markerlar texnologiyasi va RNK — interferensiyasi kabi zamonaviy biotexnologik vositalarning jalb etilishi sohada yuqori natijalarga erishish imkonini bermoqda. Xususan, Genomika va bioinformatika markazi olimlari tomonidan ilk bor gen-nokaut (RNK — interferensiyasi) hamda markerlarga asoslangan seleksiya texnologiyalari asosida qisqa muddatda, tola sifati yuqori, uzunligi 38-40 mm. va mustahkamligi 36 gs/teks bo'lib, ingichka tolali g'o'za navlarinikidan qolishmaydi, suv tanqisligiga, sho'rga va kasalliklarga chidamli, hosildorligi oddiy g'o'za navlariga nisbatan o'rtacha 20 foizga ko'p bo'lgan o'rta tolali "Porloq" va "Ravnaq" g'o'za navlari seriyasi yaratildi. Markaz olimlarining qo'lga kiritgan ushbu yutuqlari xalqaro miqyosda e'tirof etilib, gen-nokaut "genlar faoliyatini o'chirib qo'yish" texnologiyasi AQSH, Rossiya va Misr davlatlari patentini qo'lga kiritdi.

Hozirda, "Porloq" navlari respublikamiz fermer xo'jaliklari tomonidan jami 46 ming gektardan ortiq maydonlarda yetishtirilmoqda. Joriy yilda "Porloq-1" g'o'za navi Surxondaryo viloyatida 4200 gektar maydonda yetishtirilib, yuqori hosil olishga erishilmoqda. Xususan, Termiz tumanidagi "Yangi ariq Surxon Saxovati" fermer xo'jaligida 18 gektar hamda Qumqo'rg'on tumanidagi

“Munchoqtepa istiqboli” fermer xo‘jaligida 40 gektar maydonda yetishtirilib, gektaridan 40 sentnerdan hosil olindi.

— “Porloq-1” g‘o‘za navini 2013-yildan buyon ekib, har yili gektaridan 40 sentnerdan oshiq hosil yetishtirishga erishib kelmoqdamiz, — deydi — “Munchoqtepa istiqboli” fermer xo‘jaligi rahbari Marziya Ismoilova. — Ushbu nav viloyatimiz iqlim-sharoitiga mos bo‘lib, yozning issiq garmisel shamoliga va suvsizlikka chidamliligi hamda ko‘p hosil to‘plash xususiyatlari bilan fermerlar qiziqishiga sabab bo‘lmoqda.

Buxoro viloyatidagi fermer xo‘jaliklari tomonidan 2013-yildan Porloq-2 g‘o‘za navi ekilib, yuqori hosil olib kelinmoqda. Ma’lumki Buxoro viloyatida fuzoriozli vilt kasalligi va tuproqning sho‘rlanishi natijasida ko‘plab g‘o‘za nihollari nobud bo‘ladi. Mazkur g‘o‘za navi nafaqat tola sifatining yuqoriligi, balki tuproq sho‘rlanishiga hamda fuzariozli vilt kasalligiga chidamliligi bilan boshqa navlardan ajralib turadi.

Bugungi kunga kelib “Porloq” g‘o‘za navi paxta tolasi yurtimizda yetishtiriladigan boshqa navlarnikiga qaraganda 12 foizga qimmatroq narxda sotilib, jahon bozorida katta talabga egaligi bilan ajralib turadi.

FOYDALANILAGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://www.agro.uz/g-o-za/>
2. “O‘zagroinspektsiya” Urug‘lik paxta xomashyosi chigiti yetishtirilishini nazorat qilish bo‘limi
3. Raqimboyev O., G‘o‘za o‘stirishning yangi usuli, T., 1977;
4. Omelchenko M.V., G‘o‘za turlari, T., 1977

Таблица -1

Биологическая эффективность препарата **Эмабен Бек 5% в.д.г.** против хлопковая совка на хлопчатника.

Сырдарьинской обл. Акалтынский район, ф/х. им. «Киличбек Шер Даласи», крупноделяночный опыт, Мотор., опрыск., расход рабочей жидкости 300 л/га, 26.05.2023 г.

Количество совок после обработки на 100 растениях (экз)								
1-день			7-день			14 -день		
3-5-лет	4-6-лет	Всего	1-3-лет	4-6-лет	Всего	1-3-лет	4-6-лет	Всего
2,6	2,7	4,1	1,4	2,0	3,4	2,5	2,8	5,3
1,4	1,9	3,3	1,1	1,5	2,6	2,2	2,5	4,7
3,8	2,8	4,5	1,8	2,5	3,5	2,7	3,1	7,3
16,7	16,4	29,1	15,3	14,9	30,2	16,1	15,3	31,4
82,6	82,7	85,1	90,2	85,9	88,1	83,5	80,7	82,1
88,6	88,5	88,6	92,6	90,0	91,3	86,1	83,8	84,9
82,2	82,4	83,9	87,7	82,7	87,9	82,5	79,1	75,9
-	-	-	-	-	-	-	-	-

W

Bo'riyeva Bahora Jamshid qizi 2005-yil 22-martda Qashqadaryo viloyati Kasbi tumanida tug'ilgan. Hozirda Qarshi shahridagi Axborot texnologiyalari va menejment universiteti talabasi.

АРХАИЗМЫ В СОВРЕМЕННОЙ ЖИВОЙ РЕЧИ

Аннотация: Эта статья рассматривает интересное явление в языке - возвращение архаизмов в современную живую речь. Архаизмы, слова или

выражения, устаревшие и переставшие активно использоваться, придавая языку дополнительные нюансы и оттенки. Приводятся примеры архаизмов в русском языке и объясняются причины их возникновения, такие как изменение общества, эволюция языка, смена моды и вкусов, исторические события и литературное воздействие. Возвращение архаизмов в современную речь представляется как увлекательное явление, обогащающее язык.

Ключевые слова: архаизмы, современная речь, нюансы и оттенки, примеры архаизмов, причины возникновения архаизмов, эволюция языка

Введение

С постоянным развитием языка и внедрением новых лексических форм, иногда мы замечаем удивительное явление - возвращение архаизмов в современную живую речь. Архаизмы представляют собой слова или выражения, устаревшие и переставшие активно использоваться в повседневном общении.

Итак, возвращение архаизмов в современную живую речь — это увлекательное явление, придающее языку дополнительные нюансы и оттенки. Это не только способ сохранения культурного наследия, но и возможность для творчества и самовыражения в современном обществе.

Главная часть

Архаизмы — это слова или выражения, которые устарели и перестали активно использоваться в повседневной речи. Однако, иногда они возвращаются в современный язык, придавая ему дополнительные нюансы и оттенки.

Вот несколько примеров архаизмов, которые сейчас могут встречаться в русской речи:

Десница: Это интересное слово, сочетающее много значений сразу. Оно обозначает правую руку, но также может использоваться в переносном смысле, например, как символ поддержки или помощи.

Веки: Это слово, хоть и устаревшее, иногда все еще используется. В современной разговорной речи оно не употребляется вне контекста отсылок к ушедшим временам. Однако в медицинской терминологии или среди профессиональных художников оно может встречаться как обозначение определенной части глаза.

Летопись: Это слово, означающее древний хронологический документ, иногда используется для обозначения исторических событий или важных событий в жизни человека.

Светило: В современном русском языке мы чаще используем слово “солнце”, но архаизм “светило” также может встречаться в поэзии или художественных текстах.

Подвиг: Это слово, обозначающее героический поступок или подвиг, иногда используется для описания выдающихся достижений.

Интересно, как старые слова находят свое место в современной речи, придавая ей дополнительную глубину и красочность!

Существует несколько причин, почему некоторые слова становятся архаизмами:

Изменение общества и культуры: Со временем общество, культура и технологии меняются. Новые слова и выражения появляются, а старые уходят на второй план.

Например, слова, связанные с устаревшими профессиями или технологиями, могут стать архаизмами.

Изменение общества и культуры: Со временем общество, культура и технологии меняются. Новые слова и выражения появляются, а старые уходят на второй план. Например, слова, связанные с устаревшими профессиями или технологиями, могут стать архаизмами.

Эволюция языка: Язык постоянно развивается. Новые слова и значения возникают, а некоторые старые теряют свою актуальность. Архаизмы могут быть результатом этой эволюции.

Смена моды и вкусов: Некоторые слова выходят из моды, а другие приобретают популярность. Это может быть связано с изменением вкусов и стилей.

Исторические события и культурные изменения: Важные исторические события и культурные изменения могут повлиять на употребление слов. Например, после революций или периодов культурных перемен слова могут приобрести новое значение или уйти в прошлое.

Литературное воздействие: Архаизмы часто встречаются в литературных произведениях. Писатели могут использовать старые слова, чтобы создать атмосферу определенной эпохи или подчеркнуть характер персонажей.

Возвращение архаизмов в современную речь — это увлекательное явление, придающее языку дополнительные глубину и красочность!

Заключение

Изменение общества и культуры, эволюция языка, смена моды и вкусов, исторические события и литературное воздействие - все эти факторы влияют на восстановление старых слов в современной речи. Возвращение архаизмов не только сохраняет культурное наследие, но и обогащает язык, придавая ему дополнительные нюансы и оттенки, что делает его более живым и выразительным.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Васильева М.К., Левичева С.В. Принципы классификации и перевода архаизмов // Вестник Московского информационно-технологического университета – Московского архитектурно-строительного института, 1, 2022, С. 36-39.
2. Хайрутдинова Г.А. Креативный потенциал грамматических архаизмов // Филология и культура, 1 (59), 2020, С. 121-125.
3. Останина Д.А. Архаизмы в современной живой речи: новая жизнь старых слов // Демка.Росдиплом. Рефераты, курсовые, дипломы. [28.12.2023](#)
4. Хамхоева Ф.М. Актуализация устаревшей лексики в новом речевом контексте // Символ науки, 2, 2021, С. 51-52.

Bo'riyeva Dilnura Ilhomjon qizi
tug'ilgan sanasi: 06.13.2005-yil

Qashqadaryo viloyati, Kasbi tumani.
Hozirda Axborot texnologiyalari va
menejment universiteti talabasi.

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО В УЗБЕКИСТАНЕ

Аннотация: *Обучение русскому языку как иностранному в Узбекистане имеет свои проблемы и возможности. Узбекские студенты очень хотят изучать русский язык, но могут столкнуться с трудностями из-за недостаточного владения родным узбекским языком и его смешения. Учителя должны сосредоточиться на развитии коммуникативных навыков учащихся, устранении отвлекающих факторов и использовании аутентичных материалов. Правительство поддерживает преподавание русского языка, а культурные связи между Узбекистаном и Россией предоставляют дополнительные возможности для изучения языка.*

Ключевые слова: *русский язык как иностранный, Узбекистан, преподавание русского языка, преподавание языка, изучение языка, погружение, интерференция, мотивация, культурные связи, государственная поддержка, коммуникативный подход, аутентичные материалы.*

Abstract: *Teaching Russian as a foreign language in Uzbekistan has its own problems and opportunities. Uzbek students are eager to learn Russian, but may face difficulties due to insufficient proficiency in their native Uzbek language and its mixture. Teachers should focus on developing students' communication skills, eliminating distractions, and using authentic materials. The government supports Russian language teaching, and cultural ties between Uzbekistan and Russia provide additional opportunities for language learning.*

Key words: *Russian as a foreign language, Uzbekistan, teaching the Russian language, language teaching, language learning, immersion, interference, motivation, cultural connections, government support, communicative approach, authentic materials.*

В Узбекистане широко распространен русский язык, и спрос на преподавание русского языка растет. Однако преподавание русского языка как иностранного в Узбекистане сопряжено со своими проблемами и возможностями.

Проблемы:

1) Недостаток усвоения: в отличие от стран, где русский является родным языком, учащиеся в Узбекистане ограничиваются изучением русского языка за пределами класса. Это может затруднить им развитие беглого и естественного произношения.

2) Помехи со стороны узбекского языка: узбекский и русский являются славянскими языками, но существуют существенные различия в их грамматике, словарном запасе и произношении. Это может привести к интерференции, при которой учащиеся переносят особенности родного языка в свою русскую речь.

3) Ограниченные ресурсы: В некоторых регионах Узбекистана наблюдается нехватка квалифицированных преподавателей русского языка и учебных материалов. Это может затруднить получение студентами качественного образования.

Функции:

1) Сильная мотивация. Многие узбекские студенты очень заинтересованы в изучении русского языка, поскольку это ценный навык для образования, трудоустройства и путешествий. Эта мотивация может стать мощной движущей силой в процессе обучения.

2) Культурные связи: Узбекистан имеет давние культурные и экономические отношения с Россией. Это формирует у студентов естественный интерес к русскому языку и культуре.

3) Государственная поддержка: Правительство Узбекистана признает важность преподавания русского языка и поддерживает программы русского языка в школах и университетах.

Эффективные стратегии обучения. Для эффективного преподавания русского языка как иностранного в Узбекистане учителям следует учитывать следующие стратегии:

1) Сосредоточьтесь на общении: отдайте приоритет развитию навыков говорения и аудирования учащихся. Используйте коммуникативные занятия, которые позволят учащимся практиковать использование русского языка в реальной жизни.

2) Адресное вмешательство: знать о возможных помехах со стороны узбекского языка и давать конкретные инструкции, которые помогут учащимся преодолеть эти трудности.

3) Используйте аутентичные материалы. Включайте в свои уроки аутентичные русские тексты, видео и аудиозаписи, чтобы познакомить учащихся с естественным языком.

4) Создайте возможности погружения: организуйте поездки в русскоязычные сообщества или соедините студентов с носителями русского языка для языкового обмена.

5) Используйте технологии. Используйте технологии для улучшения обучения, такие как онлайн-платформы для изучения языков, видеоконференции и интерактивные игры.

Преподавание русского языка как иностранного в Узбекистане представляет как проблемы, так и возможности. Понимая специфику этого контекста и реализуя эффективные стратегии преподавания, учителя могут помочь узбекским учащимся улучшить знание русского языка и достичь своих целей в изучении языка.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Преподавание русского языка как иностранного в Узбекистане: проблемы и возможности, Дильбар Файзиева и Дильфуза Бахромова.

2. Использование аутентичных материалов при преподавании русского языка как иностранного в Узбекистане Светланы Ким.

3. «Устранение помех в преподавании русского языка как иностранного узбекским студентам», Гульчехра Полатова.

4. Роль мотивации в преподавании русского языка как иностранного в Узбекистане, Нодида Ахмедова.

5. Инновационные подходы к преподаванию русского языка как иностранного в Узбекистане, Зульфия Курбанова

6. Влияние культурного контекста на преподавание русского языка как иностранного в Узбекистане, Умида Азимова

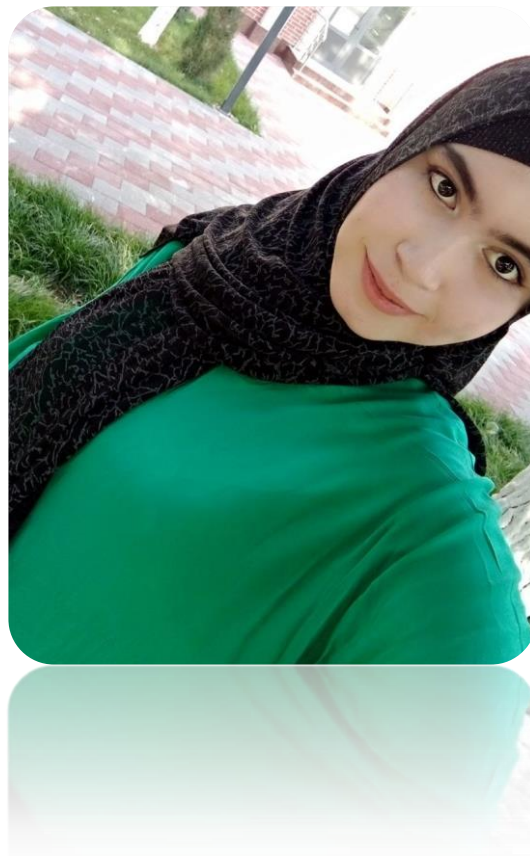
7. Развитие коммуникативной компетенции на русском языке у изучающих иностранный язык в Узбекистане Гульноры Ещановой

8. Использование технологий в преподавании русского языка как иностранного в Узбекистане, Дилором Таджибоева.

9. Оценка уровня знания Бахтиёром Каримовым русского языка в Узбекистане

10. Повышение квалификации учителей по преподаванию русского языка как иностранного в Узбекистане Гульнары Хамраевой.

Azizova Shodiyona Qashqadaryo viloyati Kasbi tumanida 2005-yil 9- sentyabrda tugʻilgan. Hozirgi kunda Qashqadaryo viloyati Qarshi shahridagi Axborot texnologiyalari va menejment universiteti Defektologiya fakulteti talabasi.

USTOZIM

QO'LIMGA QALAM TUTIB,
OLIM QILING USTOZIM.
YO'LIMNI OYDIN QILIB,
INSON QILING USTOZIM.

SIZGA MEHRIM TUSHIBDUR.

ALLOH O'ZI ASRASIN,
KELAJAKDA MEHRIBON,
INSON QILING USTOZIM.

USTOZIM MEHRIBONIM,
MEHR TO'LA BULOG'IM.
HECH QACHON CHARCHAMANGIZ,
MEHRIGIYO USTOZIM!

ONAJONIM

ONAJONIM MEHRIBONIM,
SIZSIZ DUNYO YO'QDUR MENGA.
BOYLIGIMSIZ QO'RG'ONIMSIZ,
JANNATIMSIZ ONAJON.

UMRIMNING MAZMUNISIZ,

YURAGIMNING QO'RG'ONISIZ.
MUNISIM,MEHRIBONIM,
JONKUYARIM ONAJONIM.

Ravshanova Shaxnoza Abduqaxxorovna 1987-yil 26-dekabrda Qashqadaryo viloyati Qarshi tumanida tug'ilgan. Hozirda Qarshi shahri Axborot texnologiyalari va menejment universiteti talabasi.

DUNYODAGI ENG SHIRIN TAOM

Ravshanova Shaxnoza Abduqaxxorovna
ATMU Defektologiya yo'nalishi talabasi

Buvijonim qo'li shirin pazanda nomi bilan qishlog'imizda hammani tiliga tushganlaridan, to'y, tadbirlarda buvimni sho'rva tayyorlashga chaqirishadi.

Buvimga bu juda yoqadi "Nafaqaga chiqqanimda el ichida aziz qilganingga shukur"- diya quvonib yelib – yugurib tayyorlanadilar. Albatta yordamchi, dastyorlari kamina ham buvimdan avval tayyor bo'lib olamanda har yo'l bilan xizmatga , sho'rva pishirgani otlanamani. Uy egalari meni ko'rishlari bilan katta sho'rvapaz kelibdiku deb quvonib ko'rishishadi, buvim ham yosh bo'lsa ham pazanda bo'lishi hozirdan ma'lum , ziyrakkina deb maqtaydilar.

Buvijon mustaqil sho'rva pishirishni xoxlayman endi men ham o'n birga kirdim axir deb turib oldim. Qancha to'ylarni sho'rvasini pishirganmiz ,men uchun sho'rva pishirish qiyinchilik tug'dirmaydi. Avval ixlos bilan qozon chayib , suv, ivitilgan noxotni, suv biroz isigach suyakli go'stlarni soldim. To'yda bir pasda qaynab chiqadigan sho'rvani qaynamog'I biram qiyin bo'ldi-vey. Va nihoyat ko'pigidan halos bo'lgan sho'rvamga kichikroq tuxumdekkina piyozlardan archib , to'g'ramas-dan yuvib tashladim, qaynab chiqqanidan so'ng oq ko'pigini yengguncha shopir-dim . Buvim shunda tiniqqina,chiroyli sho'rva bo'ladi deydi.Qolgan sabzavotlarini ham solib ancha yengil tortdim. To'yda katta – katta sho'rvalarni pishirganimda ham bunaqa charchamaganman. Buvim ikkimizni sirimiz sho'rvamizga tiniq chiqishi uchun piyoz va pomidorni to'g'ramasdan tashlaymiz , mana hozir kartoshkani solsam o'ttiz daqiqalardan so'ng chinni nozik (rayhon) barglaridan tayyorlaganimiz hushbo'ylashtiruvchi (bu bizning ikkinchi sirimiz) ni sepib uch daqiqa qaynatib o'chirsam ham bo'ladi. Buvijon ko'rinishidan huddi siz pishirgan sho'rvaga o'xshaydi . Yana sho'rvam tomonga oshiqdim,ana endi go'sht va sabzavotlariga pichoq sanchib ko'rib, pishganligiga ishonch hosil qilgach, buvijonimga olib keldim. Buvi-buvijon pichoq osongina botayapti , o'zingiz bir ko'ring.

-Iftorlikda birga-birga

-yo'q buvijon siz qanday chiqqanini aytasiz!

-mayli jonim qizim.

Sho'rvam pishib, allaqachon dasturxonda . Buvimdan javob kutarkanman, o'zimni juda kata ish qilgandek his etardim. Avvaliga ma'noli bir qarab oldilarda ,

yuzlarida tabassum bilan “Shirin taom bo‘libdi, o‘zimning nabiramsizda qizim, dunyodagi eng shirin taom ,mani sho‘rvam ham shunaqa shirin bo‘lib chiqmagan” buvijonim toki sho‘rva tugagunga qadar maqtozni toxtatmadilar men ham buvimning og‘zilariga termulib maqtovlarga mavh bo‘lib , o‘tiraverdim.Boshqa vaqt bo‘lganda-ku buvijon o‘zingiz doim menga taomlanganda so‘zlashmaydilar,harflarni yeb qo‘yib qorning og‘ rib qolmagin deyman qizalog‘im derdingiz-ku derdim allaqachon. Iftorlik uchun dasturxon tuzaldi,

”Dunyodagi eng shirin taom” dan tatib ko‘rishim mumkin.Ro‘zamni ochiboz tezda sho‘rvadan tatindim; tuzi pastligidanmi, kartoshkaning achchig‘imtir ta‘mi yaqqol sezilib turar, ikki-uch qoshiq ichgach boshqa yuta olmasligimni tushunib, olamdan bexabardekkin o‘tirgan buvijonimga yuzlandim ,

-buvijon sizga sho‘rvam tuzsiz, achchig‘imtir tuyulmadimi?

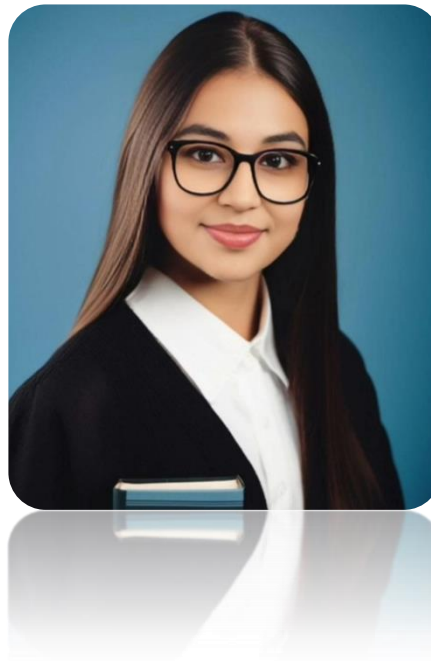
-Yoq, yo‘q qizalogim, men sezmadimku qo‘lingiz shirin ekan,dard ko‘rmasin bolajonim!

-Ana shunaqa mening buvim dunyodagi eng chiroyli, eng yaxshi buvi!

OSMONDAGI YAMOQ

Buvijonim, buvijon,
O‘zingiz chevar, chaqqon.
Men bilan yuring darxol,
Bo‘lmasin yomon ahvol.
Tunov kungi qaldiraq,
Huv, yarqiroq-chi chaqqoq.
O‘sha ko‘m-ko‘k osmondan,
Ko‘chirganda bir yamoq.
Quroqlar, nina, ipni ,
Sumkangizga solvoling.
Har ehtimolga qarshi
Qaychini ham olvoling.

Jo'raqulova Marjona Sherzod qizi 2005-yil 25-avgustda Qashqadaryo viloyati Kasbi tumanida tavallud topgan. Hozirda Qarshi shahridagi Axborot texnologiyalari va menejment universiteti talabasi.

EFFECTIVE STRATEGIES FOR INTEGRATING TECHNOLOGY INTO ENGLISH LANGUAGE INSTRUCTION

Annotation: *This article explores effective strategies for integrating technology into English language instruction, aiming to enhance student engagement, personalize learning experiences, and develop essential 21st-century skills. By examining various technological tools and platforms, the article provides practical recommendations for educators to create a more dynamic and interactive language learning environment.*

Key words: *computers, games, whiteboards, presentations, social media, online communication tools, multimedia projects.*

Technology offers a wealth of opportunities to enhance and transform English language instruction, making it more engaging, interactive, and personalized for learners.

Interactive whiteboards and presentations: Utilize tools like PowerPoint, Prezi, or online platforms like Nearpod to create interactive presentations with embedded quizzes, polls, and collaborative activities.

Game-based learning platforms: Gamification platforms like Kahoot!, Quizlet Live, or educational games can motivate learners and reinforce language skills through friendly competition and interactive challenges.

Virtual reality (VR) and augmented reality (AR) experiences: Immerse students in virtual environments or overlay digital content onto the real world to create engaging and memorable language learning experiences.

Online discussion forums and collaborative documents: Platforms like Google Docs, Padlet, or Flipgrid allow students to collaborate on projects, share ideas, and engage in discussions outside of the classroom.

Video conferencing and online communication tools: Utilize tools like Zoom, Skype, or Google Meet to connect with students remotely, facilitate group projects, or invite guest speakers from different cultures.

Social media and online communities: Encourage responsible use of social media platforms or online communities to connect with native speakers, practice language skills, and learn about different cultures.

Digital storytelling and multimedia projects: Encourage students to create presentations, videos, podcasts, or digital stories using tools like iMovie, Adobe Spark, or Canva.

There are a number of courses on computerization of education. In particular, moodle is a content management system (Content Management System - CMS) created by teachers

(course creators) for online courses. This system is also called Learning Management Systems (LMS) or Virtual Learning Environments (VLE).

The educational process is carried out directly in accordance with the computer system database, electronic dictionaries, computer dictionaries, automatic, automatic editing, language translation programs.

The teacher's use of the computer to optimize education, increase the efficiency and objectivity of the educational process while significantly saving time, organize teamwork and work with educational materials (search, analysis, selection, design, creation) possible; selection of materials for teaching (composition of lexical and grammatical exercises and tests, selection of texts), as well as analysis of texts and entire training manuals.

An example is Microsoft Word, which provides the following stages of text analysis:

5. count the number of letters, words, long words (more than six letters), phrases;
6. determining the average length of words and phrases;
7. reveal the structure of sentences;
8. determining the level of complexity of the text

In addition to the development of printed educational materials, modern computer tools allow teachers to independently create new EORs:

6. multiple choice tests (with one or more correct answers);
7. missed texts (with various user support options);
8. linguistic games (crosswords).

Thus, the use of a computer for the teacher provides an opportunity for continuous improvement of educational materials, operational control and the introduction of new organizational forms of education during the educational process.

Working with a computer not only helps to increase interest in learning, but also allows to adjust the presentation of educational tasks according to the level of difficulty, which encourages correct decision-making. In addition, the computer makes it possible to completely eliminate one of the most important reasons for a negative attitude to learning - failure due to a lack of understanding of the material or a problem with knowledge. It is this aspect that is presented by the authors of many computer training programs. The student is given access to a variety of reference books and dictionaries that can be called up on the screen at the click of a mouse. Working on the computer, the student gets the opportunity to complete the problem solving, relying on the necessary support.

Educators face a number of challenges when designing programs that match technology with English Language Learners (ELL)—also referred to as ESOL, English for Students of Other Languages—students' capabilities. Computer literacy levels among ELL students run from having no experience at all to being able to reprogram or optimize a system for greater efficiency.

The most useful applications that promote the students learning English are:

- Taking Online tests and quizzes with instant electronic feedback
- Power Point Presentations
- Using Internet to find information
- Accessing information from DVD's
- Using Emails
- Downloading Lecture notes and messages from VLE/Intranet

- Using message boards and chat roomson VLE/Intranet
- Using Self-assessment tests
- Submitting work via email
- Following web links provided for extra information

The main ICT applications that promote and or support writing in the EFL classroom are letters, rmails, postcards, articles, reports, forums.

When adding technology to ELL student lesson plans, educators should also identify vocabulary gaps before providing instructions. Students may know a mouse is a four-legged rodent, but may not know it is a computer device. In addition, many computer terms do not come up in homes without computers and modern technology. Integrating technology into English language instruction presents a myriad of opportunities to enhance engagement, personalize learning, and develop 21st-century skills. By thoughtfully selecting and implementing appropriate tools and strategies, educators can create a dynamic and interactive learning environment that caters to diverse learning styles and prepares students for success in a globalized world. As technology continues to evolve, it is essential for educators to remain adaptable and open to exploring new possibilities, ensuring that technology integration remains a powerful tool for enhancing English language learning and empowering students to reach their full potential.

REFERENCES:

1. Cetto. M. (2010). Technology and second language teaching. *Brujula*, (8), 119-121.
2. Derwing, T. M., & Munro, M. J. (2015). *Pronunciation fundamentals: Evidence-based perspectives for L2 teaching and research*. Amsterdam: John Benjamins.
3. Farhat, P. A., & Dzakiria, H. (2017). Pronunciation barriers and computer assisted language learning (CALL): Coping the demands of 21st century in second language learning classroom in Pakistan. *International Journal of Research in English Education*, 2(2), 53-62. doi: 10.18869/acadpub.ijree.2.2.53
4. Fidaoui, D., Bahous, R., and Bacha, N. N. "CALL in Lebanese elementary ESL writing classrooms." *Computer Assisted Language Learning* 23(2) (2009): 151-168.
5. Grgurovic , M., Chapelle, C.A. , & Shelley, M.C. (2013). A meta-analysis of effectiveness studies on computer technology-supported language learning. *ReCALL*, 25(02), 165-198.
6. Golonka, E.M., Bowles, A.R., Frank, V.M., Richardson, D.L. and Freynik, S. "Technologies for Foreign Language Learning, a review of technology types and their effectiveness." *Computer Assisted Language Learning* 27(1) (2014): 70-105.

Bo'riyeva Shaxzoda Nuriddin qizi 1997-yil 5-avgustda Qashqadaryo viloyati Qarshi shahrida tug'ilgan. Hozirda Axborot texnologiyalari va menejment universiteti talabasi.

BOLALAR NUTQIDA UCHRAYDIGAN NUQSONLAR VA ULARNIBARTARAF ETISH CHORALARI

Bo'riyeva Shahzoda

ATMU defektologiya talabasi

Ilmiy rahbar: Sattorova M.A.

QarDU Pedagogika kafedrasi dots. v/b(PhD)

Annotatsiya: Bu maqolani yozishdan maqsad barcha nutqida nuqsoni bo'lgan bolalalarni ravon nutqqa erishish uchun ushbu maqola qo'l keladi. Aziz onajonlarimiz o'qib, nuqsonning kelib chiqish sabablari va oqibatlarini oldini olish haqida ko'nikmaga ega bo'lishadi.

Kalit so'zlar: Logopediya, asabiylik, nutq nuqsoni, kelib chiqish sabablari, nuqsonni bartaraf etish yo'llari, logopedik mashqlar va didaktik o'yinlar.

“Inson tabiatning eng buyuk mo'jizasi bo'lishi bilan u tabiat va hayotni faqatgina o'zining sog'ligini himoya qilgandagina saqlab qolishi mumkin, zero faqat sog'lom inson chinakam baxtli, faqat sog'lom millat ulkan yutuqlarga qodir degan edilar muhtaram Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov”.

Jamiyatimiz oldida turgan dolzarb vazifalardan biri buyuk vatanimizning kelajagini yaratuvchi yosh avlodni har tomonlama barkamol va yetuk inson qilib tarbiyalash demakdir.

Barchamizga ma'lumki bugungi kunda bolalarimizda turli nuqsonlar vujudga kelishi barcha onalarning og'riqli nuqtasi bo'lib qolmoqda.

Shu nuqsonlardan biri bolaning nuqtqida nuqson bo'lishi, nutqi chiroyli va ravon bilmagan bolalar borligi. Bugungi kunda har bir oila bolaning ilk yoshida unga berilgan sog'lom tarbiya, ertangi kun yaratuvchisining sog'lom fikrli va go'zal ravon nuqtli bo'lishini ta'minlashi lozim.

Avvallo nuqsonli bo'lib, dunyoga kelmasligi uchun ona ham jismonan ham ruhan sog'lom bo'lishi kerak. Nutq nuqsoni kelib chiqish sabablari turli xil bo'ladi.

1.Homiladorlik (prenital davri) bo'lib homiladorlik vaqtida turli virusli kasalliklar bilan kasallanishi, homila taksikozi, qon bosimi osishi, o'z-o'zini davolash ya'ni ayrim dori-darmonlarni qabul qilish.

2.Tug'ruq davrida akusherlik potologiyalari. Ya'ni tos suyagining kichikligi, homilaning kindik o'qiga o'ralishi, tug'ruqdan oldin suv ketgan shular kabilardir.

3.Tug'ruqdan keyingi davr 1-3 yoshgacha bo'lgan davrda bosh miyada turli xil jarohatlarni olish, bosh miyadagi infeksiyalar shular misol bo'la oladi.

Nutq buzilganda bolalar bilan ko'proq didaktik mashqlar, o'yinlar olib borish kerak. Ularga ko'proq shu metodlar nutqi ravon bo'lishiga yordam berado. Har bir nuqsonga

ega bo'lgan bolalarga qalban, insoniy xislatlar bilan yondashish kerak astoydil ravon nutqqa ega bo'lish uchun mutaxassis ham bemor bola ham harakat qilishi kerak. Buning uchun albatta logopedlarimizni bir muncha mehnati yotadi.

Bolada duduqlanish qanchalik tez aniqlansa, shunchalik tez va oson kasallik bartaraf etiladi. Davolash davomida bola to'g'ri nafas olishi kerak. Burundan olib, burundan chiqarish, og'izdan olib og'izdan chiqarish, nafas oldirish ham turli xilda olib borish bola kasalligining yengil yoki og'irligiga qarab olib boriladi. Mutaxassislar logomashqlar orqali bolaning nuqtini yaxshilash uchun o'z logomassajorlar mavjud bo'lib, ular orqali og'ir bo'shlig'ida massaj qilib muammolarni bartaraf etadilar.

Bolalarimizda nutqiy nuqson borligini sezganimizdayoq mutaxassislarga murojaat qilishimiz kerak. Chunki har bir vaqtida oldini olingan nuqsonni tez va oson davolash mumkin. Nutqiy nuqsonlarni bartarf etuvchi mutaxassislar bular Logopedlardir. Defektologiyaning bir tarmog'i bo'lib yunonchada nutq nuqsonlarni o'rganish Logopediya so'zida yotadi. Logopedlar bular nutqdagi nuqsonlarni bartaraf etish bo'yicha mutaxassis. U maxsus mashqlar yordamida chiroyli gapirish va tovushlarni aniq-tiniq talaffuz qilishni o'rgatadi. Logoped bir paytning o'zida ham shifokor, ham pedagog va bolajonlar uchun mehribon ona timsolida shakllanadilar. Nutq nuqsoni o'z-o'zidan barham topmaydi, balki vaqt o'tgan sari yanada mustahkamlanib, zo'rayib boradi. Nutqida nuqsoni bor bolalarning so'zlagan so'zlari yoshida mos kelmaydi. Nutqida nuqsoni og'irroq bo'lgan kishining nafaqat nutqida, balki umumiy rivojlanishiga ham ta'sir ko'rsatadi. Shu ko'rsatilgan nuqt nuqsonlari o'z xususiyatlari jihatidan bolalarda va katta yoshdagi kishilarda ba'zan vaqtincha uchrab turadigan nutqiy kamchiliklardan farq qiladi. Yosh bolalarda kamdan-kam o'z-o'zidan to'g'irlanib barham topib ketishi mumkin. Yoshi kattargan sari katta yoshli bo'lgandan keyin bunday hodisalar asosan charchash, hayajonlanish, asabiylashish, natijasida uchrab turadi.

Nutq murakkab funksional jarayondir. Nutq orqali odam borliqni, fikran idrok etishi mumkin. Muayyan tovushni hosil qilishda ilk urinish bola hayotining 2-3 oyida paydo bo'ladi. Bola kattalarga taqlid qilish orqali tovush va so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishga o'rganadi. Maktabgacha yoshdagi va maktab yoshidagi bolalarning ko'pchiligi aniq va to'g'ri chiroyli nutqqa ega bo'ladilar. Lekin ular orasida nutqiy nuqsonga ega bo'lgan bolalar ham uchramaydi deya olmaymiz. Ular nuqtida faqatgina tovushlarni talaffuz qilishda nuqsoni borlar bilan birga balki bolada nutqning umuman rivojlanmaganligi ham kuzatiladi afsuski. bunday nutqiy nuqsonga ega bo'lgan bolalar maktab dasturlarini o'zlashtirishga qiynaladilar. Shuning uchun ota-onalar, tarniyachilar bolalarning nutqiga e'tibor berishlari va o'z vaqtida nutqida uchraydigan kamchiliklarni oldini olishlari zarur.

O'zbekistonda M.Ayupova ma'lumotlariga ko'ra 5 yoshli bolalarda tovushlar talaffuzidagi kamchiliklar 41.5%, 6 yoshli bolalarda 22.9%ni tashkil etar ekan, eng tarqalgan ma'lumotlarga ko'ra bolalarning lug'at boyligi bog'chagacha bo'lgan davrda o'sishi 1 yoshu 6 oylikda 10-15 ta so'z, 2 yoshida 300 ta so'z, 3 yoshga kelganda 1000 ta so'z, 4-6 yoshga 3000-4000 tagach so'zni, 7-17 yoshgacha bo'lgan davrda yozma nutq yetakchisi rol o'ynaydi. Bolar nutqining rivojlanish jarayoni o'z vaqtida to'g'ri ketishi maxsus sharoitlar zarur.

- bola ruhiy va jismoniy jihatdan sog'lom bo'lishi
- normal aqliy qobiliyatga ega bo'lishi
- normal ko'rishi va eshitishi lozim

-yetarli darajada ruhiy aktivlikka ega bo'lishi

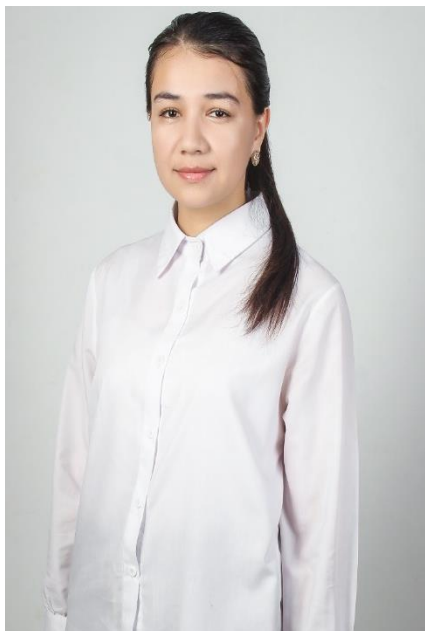
-gaplashish ehtiyojiga ega bo'lishi.

Bolalar 7-8 oylik bo'lganda ularni atrofdagilardan eshitgan so'zlari bilan o'sha so'zlarda ifodalangan ma'no o'rtasida birinchi taqqoslashlar hosil bo'ladi. Bolalar o'zlariga qarata aytilgan so'zlarga javoban harakat qiladigan bo'lishadi. Shunga ko'ra bola so'zlarni noto'g'ri talaffuz qiladi. Tovushlarni buzib birining o'rniga boshqasini qo'yib talaffuz qiladilar. Ko'pincha so'zlardagi ayrim tovushlarni, hatto bir butun bo'g'inlarni tushurib qoldiradilar. Masalan, "olma"ni o'rniga alma, "suvni" o'rniga buva, "non"ni o'rniga nana deb aytib bolalarda ayrim bir harflar yoki so'zlarni nuqsonli sabab bo'lamiz.

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalalar tibbiy pedagogik komissiyada logoped tekshiruvdan o'tkazib, muassasalarga yuboriladi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida, maktab, maktab-internatlarida logoped sinflari mavjud. Respublikamizning barcha viloyatlarda bolalar poliklinikalari qoshida logoped punktlari mavjud. U yerda nutq kamchiliklari oldini olish tuzatish ishlarini olib bormoqda. Ba'zi onalar nutqiy nuqsonga ega bo'lgan farzandlaridan uyalib, logoped huzuriga olib borishmaydi. Bolalarimiz o'zida chiroyli ravon, nutqni shakllantirishga befarq bo'lmaylik aziz onajon.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Logopediya M.Y.Ayupova O'zbekiston faylasuflar Milliy jamiyati nashriyoti. Toshkent-2007.
2. "Korreksion pedagogika" kafedraasi logopediya tarixi fanidan o'quv metodik kompleksi.

Shukurullayeva Marjona Azadovna 21-iyun 2001-yil Samarqand viloyati Pastdarg'om tumanida tug'ilgan. Hozirda Qashqadaryo viloyati Qarshi shahridagi Axborot texnologiyalari va menejment universiteti Defektologiya yo'nalishi talabasi.

POSTINDUSTRIAL JAMIYATDA INSON VA FANNING O'ZARO ALOQASI: MUAMMO VA YECHIMLAR.

***Annotatsiya.** Maqolada postindustrial jamiyatda kompyuterlarning ixtirosi avvalgisidan bir necha baravar yuqori bo'lgan mutlaqo boshqa hajmdagi bilimlarni to'plash va qayta ishlashga imkon berilgani, bilimlarning o'sishi avvalgi foydalanish modelining tabiiy imkoniyatlaridan oshib ketishi masalalari tahlil qilingan. Hozirgi texnologianing qay darajada rivojlanayotganini aniqlik kiritib berilgan.*

***Kalit so'zlar:** postindustrial jamiyat, texnologik inqilob, epistemik manba, metatexnologik yondashuv, axborot jamiyati, semantik metrik, bilimga asoslangan jamiyat*

Postindustrial jamiyat nazariyotchilari ishlab chiqarish endi muhim rol o'ynamaydi, deb ta'kidlamaydilar. Ishlab chiqarish hali ham hayotiy ahamiyatga ega va uning yo'q bo'lib ketishi bilan jamiyat ham yo'q bo'lib ketadi va omon qolgan shaxslar yanada ibtidoiy shakllarga qaytadilar. "Postindustrial" atamasi ishlab chiqarishning ma'lum bir rivojlanish darajasini anglatadi. Bu asosiy muammo va ijtimoiy hayotning asosiy manbai bo'lishni to'xtatadi.

Sanoatdan oldingi jamiyatlarda qishloq xo'jaligi muhim ahamiyatga ega bo'lib, uning asosiy institutlari cherkov va armiya bo'lgan. Armiya nazoratni ta'minladi va ijtimoiy tartib, hokimiyat qonunlari va qarorlariga rioya qilishni kafolatlaydi. Cherkov dunyoqarash birligi va shaxslar ongini nazorat qilishni, u ijtimoiy hayotning barcha sohalarini tashkil etib, qadriyatlar tizimini birlashtiradi. Aynan cherkov sanoatdan oldingi jamiyat tug'ilgan va rivojlangan joyga aylandi.

Postindustrial jamiyatlarda universitet birinchi o'ringa chiqdi va bilim butun ijtimoiy hayotni aniqlay boshladi. Texnologik rivojlanishning o'zi kapitalistlarning o'rnini yuqori darajadagi bilim va malakaga ega bo'lishiga olib keldi. Mulk shaxsning jamiyatdagi o'rnini emas, balki uning ma'lumoti va bilim darajasini belgilab beradi. Axborot texnologiyalari ijtimoiy texnologiyalarga qaraganda yaxshiroq o'rganilgan. Ammo aynan ikkinchisi ijtimoiy rivojlanishning yangi turiga va ijtimoiy hayotning yangi mazmuniga olib keldi.

Ilgari, postindustrial inqilobning kompyuter hamkorligini ko'rib chiqish oqlangandi. Kompyuterlarning ixtiroi avvalgilaridan bir necha baravar yuqori bo'lgan mutlaqo boshqa hajmdagi bilimlarni to'plash va qayta ishlashga imkon berdi. Ushbu ixtiro o'z vaqtida isbotlandi, chunki hozirgi kunga kelib bilimlarning o'sishi avvalgi foydalanish modelining tabiiy imkoniyatlaridan oshib ketdi. Aniqlangan epistemik ma'lumotlarga murojaat qilish uchun ma'lum bir muammo bo'yicha yozilgan kitoblarni qayta o'qish kerak edi. Ammo XX asrda bu kitoblar ko'p bo'lib, ularni o'rganish juda ko'p vaqt talab etadi. Berilgan savollarga kerakli javobni tez va minimal kuch sarflab topish uchun yozilmagan. Materialni taqdim etish usulining o'zi shundan iborat ediki, mulohazali o'quvchi kerak edi, chunki xabar qilingan bilimlar tushunishni, ya'ni barcha kuchlarning kuchlanishini va yaxshi maxsus tayyorgarlikni talab qildi. Ushbu model shunday harakat qiladiki, ko'plab mutaxassislar har qanday bilimlarni qo'llash jarayonida ishtirok etadi.

Kompyuterlar bilimlarni nafaqat matn shaklida, balki yangi shakllarda ham to'plashga imkon bergan. Bunday bilim endi tor ixtisoslashuvni talab qilmadi, u ma'lumot turlaridan biriga aylandi.

D.A.Pospelovning ta'kidlashicha, bilim deganda kompyuterda ma'lumotni taqdim etish shakli tushuniladi, uni quyidagi xususiyatlari qolgan ma'lumotlardan ajratib turadi: "a) ichki talqin qilish (har bir axborot birligi tizim uni topadigan noyob nomga ega bo'lishi kerak, shuningdek, ushbu nom ko'rsatilgan so'rovlarga javob beradi);

b) tuzilish (ba'zi bir axborot birliklarining boshqalar tarkibiga kiritilishi);

v) izchillik (vaqtinchalik, sababiy, fazoviy yoki boshqa turdagi munosabatlarni o'rnatish imkoniyati);

d) semantik metrik (vaziyat yaqinligini tavsiflovchi munosabatlarni o'rnatish imkoniyati);

e) faoliyat (dasturlarning bajarilishi axborot bazasining hozirgi holati bilan boshlanadi)".

Ma'lumotlarning ushbu xususiyatlari uni bilimga aylantiradi. Shunday qilib, biz bilimlarni boshqa ma'lumotlar shakllari bilan taqqoslash uni yangi tomondan ko'rishga imkon beradi deb aytishimiz mumkin. Oldingi bilim nazariyalari uni fikrning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqdilar va fikrlar haqiqat bo'lsa, bilimlarni fikr mazmuni bilan amalda aniqladilar. Tarkib sifatida bilim hech qachon shakl orqali aniqlanmagan, agar bu, nazariya yoki ta'limot kabi meta-ta'limotlar haqida bo'lmasa. Ma'lumotni kompyuter tomonidan tushunish tufayli uning rasmiy xususiyatlari bo'lgan bilimlarning o'ziga xos xususiyatlari aniqlandi.

Yarim asr oldin ham aniq bo'lgan ijtimoiy hodisa sifatida bilimlarning ta'riflari bir xil qiziq. O'sha paytda bilimga texnologik munosabat shakllandi. Ushbu yondashuvning

mohiyati va ma'nosini shunday belgilaydi: bilim - bu har qanday maqsadlarga erishish uchun foydalanishning asosiy obyekti. Muallifning asl fikrlariga ko'ra, jamiyat muhandislarga, ilm - fan ishlab chiqaruvchi kuch sifatida amalga oshirishi mumkin bo'lgan bilimlarga muhtoj. "Bilimga metatexnologik yondashuv asosida", deb yozadi V.M.Rozin, - axborot va bilim muammolari jamiyat rivojlanishining strategik manbai sifatida tan olingan. Bilim har doim jamiyat hayotida muhim rol o'ynagan, ammo aynan kompyuter texnologiyalarining rivojlanishi va sayyoramizning moddiy resurslarining cheklanganligini anglash "axborot jamiyati" yoki "bilimga asoslangan jamiyat" tushunchalarini yo'q qilishga yordam berdi, bu yerda bilimlarni ishlab chiqarish, axborotni avtomatlashtirilgan qayta ishlash va ishlatishda muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Поспелов Д.А. Ситуационное управление: теория и практика. - М.: Наука, 1986. - С. 7
2. Философия техники: История и современность. - М., 1997. - С. 204.
3. Huntington S. The change to change // Comparative politics in the post- behavioral era. Boulder, Colorado: Lynne Rienner, 1988. (Цит. По Ионин Л.Г. Социология культуры. - М., 1996. -С. 37-38).
4. I.Saidnazarov, B.Qosimov, A.Muxtorov,G.Nikitchenko "Fanning falsaviy masalalari" o`quv qo`llanmasi. Toshkent-2007
5. Билиш фалсафаси(гносеология) китоби. Тузувчи ва таржимон Киём Назаров. Тошкент 2005
6. Outhwaite W. New Philosophy and Social Science. Realism. Hermeneutics and Critical Theory. - L.: Macmillian Ed. 1987.
7. Habermas J. Knowledge and Human Interests. - Beacon Press. Boston, 1971. -501 p

Xotamova Zulxumor

Andijon davlat universiteti tabiiy fanlar fakulteti ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi. Respublika olimlar ayollar uyushmasi va Qishloq xo'jaligi vazirligi hamkorlikda tashkil etilgan "Oltin kuz" ko'rik-tanlovining "Oltin kuz medali sohibasi"

OLIY TA'LIM TIZIMIDA TABIIY FANLARNI O'QITISH USULLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH.

Zulxumor Xotamova

Andijon Davlat Universiteti

*Ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish
ta'lim yo'nalishi 3- bosqich talabasi*

Annotatsiya. *Mamlakatimizda tabiiy fanlarni xususan,biologiya kimyo va ekologiya fanlarini yuqori darajada rivojlantirish eng ustivor vazifalardandir. Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy tayanchi ilim-fan va texnologiyalar taraqqiyoti uchun zamin yaratish va albatta bu borada erishilgan yutuqlarni amaliyotga joriy etishdir.*

Kalit so'zlar: *Oliy ta'lim tizimida tabiiy fanlarni rivojlantirish, ta'lim tizimida xorijiy tajribalar, O'zbekiston Respublikasi prezidentining Oliy ta'limni rivojlantirish to'g'risidagi qarorlari, sohadagi taraqqiyot, malakali kadrlar tayyorlash,tabiiy fanlarni o'qitishdagi islohotlar.*

Абстрактный. *Высокое развитие естественных наук, особенно биологии, химии и экологии, является одной из важнейших задач нашей страны. Основная поддержка социально-экономического развития страны заключается в создании базы для развития науки и техники и, конечно же, в реализации достижений в этом направлении.*

Ключевые слова: *Развитие естественных наук в системе высшего образования, зарубежный опыт в системе образования, решения Президента Республики Узбекистан по развитию высшего образования, развитию сферы,*

подготовке квалифицированных кадров, реформированию преподавания естественных наук

Abstract. *High development of natural sciences, particularly biology, chemistry and ecology, is one of the most important tasks in our country. The main support of the socio-economic development of the country is to create a basis for the development of science and technology and, of course, to implement the achievements in this regard.*

Key words: *Development of natural sciences in the higher education system, foreign experiences in the education system, decisions of the President of the Republic of Uzbekistan on the development of higher education, development in the field, training of qualified personnel, reforms in the teaching of natural sciences*

KIRISH.

Dunyo yaralibdiki zamonamizni ta'lim, ilm-fan taraqqiyotisiz tasvvur etish qiyin. Deyarli dunyoning barcha mamlakatlarida ta'limga va uni rivojlantirishga kata ahamiyat beriladi. Negaki, mamlaktaning taraqqiyoti aynan ushbu sohada erishilgan yutuqlari bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu mamlakatlar qatorida O'zbekistonning ham ta'lim tizimida xususan, Oliy ta'lim tizimida yangidan-yangi islohotlar amalga oshirilmoqda.

YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY FANLARNI RIVOJLANTIRISH.

Yangi O'zbekistonda tabiiy fanlar tizmini yaxshilash va rivojlantirish maqadida ko'lab qarorlar qabul qilingan.

Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrda PF-58-47-son farmoni bilan qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"da oliy ta'lim tizimini rivojlantirishning strategik maqsadlari sifatida quyidagilar belgilangan:

mamlakatni modernizatsiya qilish, ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan barqaror rivojlantirish uchun yuqori malakali kadrlar tayyorlash sifatini oshirish, inson kapitalini mehnat bozori talablari asosida rivojlantirish;

Oliy ta'lim bilan qamrov darajasini oshirish, xalqaro standartlar asosida yuqori malakali, kreativ va tizimli fikrlaydigan, mustaqil qaror qabul qila oladigan kadrlar tayyorlash, ularning intellektual qobiliyatlarini namoyon etishi va ma'naviy barkamol shaxs sifatida shakllanishi uchun zarur shart-sharoit yaratish;

Sohada sog'lom raqobat muhitini shakllantirish, uning jozibadorligini oshirish, jahon miqyosidagi raqobatbardoshligini ta'minlash;

Ushbu maqsadlar barcha fanlar singari tabiiy fanlar sohasida ham qator masalalarni kun tartibiga qo'yadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining aynan Oliy ta’limning tabiiy fanlarni rivojlantirishga mo‘ljallangan qarorlaroda esa yaqqol o‘z aksini topadi. 2020-yil 12-avgustda PQ-4805-sonli “Kimyo va biologiya yo‘nalishlarida uzluksiz ta’lim sifatini va ilm-fan natijadorligini oshirish chora-tadbirlari” to‘g‘risida, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 11-iyundagi 484-sonli “2019-2028-yillar davrida O‘zbekiston Respublikasida biologik xilma-xillikni saqlash strategiyasini tasdiqlash” to‘g‘risida qarorlar o‘z ijrosini ta’minlab kelmoqda.

Shunga binoan O‘zbekiston respublikasi Prezidentining 2020-yil 27-fevraldagi Pedagogik ta’lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi PQ-4623-son qarori bilan mamlakatimizdagi 5 ta Oliy ta’lim muassasi - Andijon Davlat Universiteti, Samarqand Davlat Universiteti, Qarshi Davlat Universiteti, Buxoro Davlat Universiteti, Termiz Davlat Universitetlari huzurida pedagogika institutlari tashkil etildi, jumladan Andijon pedagogika instituti ham tashkil etildi.

Hozirgi kunda Andijon davlat universiteti tabiiy fanlar yo‘nalishida quyidagi yo‘nalishlar mavjud;

1. Biologiya – 605 10 100
2. Kimyo -
3. Ekologiya – 607 104 00
4. Geografiya
5. Oziq-ovqat – 607 20 100

Magistratura biologiya – 705 10 101

Mazkur malakali kadrlar yangi O‘zbekiston ta’lim tizimida munosib o‘ringga ega bo‘lishida Universitetimiz jamoasi beminnat xizmat qilmoqda.

Ta’lim tizimida xorijiy tajribalarning kirib kelishi, xalqaro baholash (PIZA, TIMS, PIRL, TALIS) va STEAM dasturlarini qo‘llash ijobiy ta’sir ko‘rsatib kelmoqda. Ushbu dasturlar o‘quvchi-yoshlarning ijodiy va tanqidiy fikirlash ko‘nikmalari, egallagan bilimlarini hayotda qo‘llay olish layoqatiga turli xil topshiriqlar orqali baho berish va keyinchalik bu ko‘nikmalar rivojlanishga turtki berishiga xizmat qiladi. Bundan tashqari Talabalarining qiziqishlaridan kelib chiqib, sinfdan tashqarida amaliy mashg‘ulotlar olib boriladi.

Shunga mos ravishda universitetimizda xorijiy tajribalar asosida ta’lim berish va 1+1, 2+2 asosida xalqaro universitetlar bilan hamkorlik aloqalari yo‘lga qo‘yilgan.

Biz talabalar sog‘lom hamda go‘zal turmish kechirish, egallagan kasbimiz bo‘yicha doimiy ish o‘rnimizga ega bo‘lishimiz, mas’uliyatni o‘z zimmamizga olib, qisqacha aytganda har bir talabaning komillikka erishishi uchun harakat qilinmoqda va bu

jarayonda yanggi O‘zbekistonda eng sifatli ta’lim olishni eng asosiy shart sifatida ko‘rish lozim.

Tabiiy fanlar tizmining ta’lim yondashuvlariga yangiliklar kiritish bu o‘sha yo‘nalishlarning uzluksiz rivojlanishiga xizmat qiladi. Aynan ushbu yo‘nalishlarni rivojlantirishda nazariyotda o‘rgangan har bir bilimlarini amaliyotda sinab ko‘rishi, har bir o‘rganayotganlarini turli tillarda ommaga tadbiq etishi eng muhimdir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12- avgustdagi “Kimyo va biologiya yo‘nalishlarida uzluksiz ta’lim sifatini va ilm-fan natijadorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4805-sonli Qarori.

2.Sh.Otajonov,Sh.Ergasheva. Ilmiytadqiqot tanlov mavzulari va ilmiy loyihalar qanday shakllantiriladi? T:”innovatsion rivojlanish nashriyot – matbaa uyi”2020,86b.

3.O‘zbekiston Respublika Prezidentining 2020 yil 27 fevraldagi Pedagogik ta’lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi PQ-4623- sonly qarori.

4. Указ Президента Республики Узбекистан “О стратегии развития нового Узбекистана на 2022 – 2026 годы” от 28 января 2022 года, № УП-60.
<http://lex.uz/docs/5841063>.

5. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. - O‘zbekiston Respublikasi Qonun xujjatlari to‘plami, 2020 y., 23-sentyabr, 13-16-modda.

Internet manbalari

1. <https://lex.uz>

2. <https://yuz.uz>

3. <https://uzpfiti.uz>

4. <https://piima.uz>

5. <https://t.me>

VERMITTLUNG DER DEUTSCHEN SPRACHE IN DER GRUNDSCHULE MIT HILFE VON MUSIKUNTERMALUNG

Islomova Hulkar Fayzullayevna

*Samarqand vil. Oqdaryo tum. 10-umumta'lim maktab
nemis tili o'qituvchisi*

Аннотация. *Использование музыки в качестве учебного пособия на уроках немецкого языка в начальной школе предлагает динамичный подход к изучению языка. Подбирая подходящие по возрасту песни с простыми текстами, учащиеся в увлекательной форме изучают лексику, произношение и грамматику. При прослушивании песен учащиеся развивают навыки понимания, следуя за текстом и участвуя в упражнениях типа "заполни пустое место" или "сопоставь". Подпевание способствует развитию беглости речи и улучшению произношения, а также создает ощущение веселья в процессе обучения. Обсуждения текстов песен углубляют понимание и культурную осведомленность. Тематические уроки, основанные на темах песен, создают основу для дальнейшего изучения лексики и понятий. Музыка служит трамплином для творческих занятий, таких как ролевые игры, рассказывание историй и художественное самовыражение, повышая языковые навыки и культурную самооценку учащихся. В конечном счете, интеграция музыки в уроки немецкого языка создает богатый и глубокий опыт обучения, который находит отклик у учеников начальной школы.*

Ключевые слова: *музыка, преподавание, немецкий язык, начальная школа, изучение языка, лексика, произношение, грамматика, аудирование, пение, понимание, культурная осведомленность, тематические уроки, творчество, вовлеченность*

Abstract. *Using music as a teaching tool in primary school German classes offers a dynamic approach to language learning. By selecting age-appropriate songs with simple lyrics, students engage with vocabulary, pronunciation, and grammar in an enjoyable context. Through listening activities, students develop comprehension skills by following along with the lyrics and participating in exercises like fill-in-the-blank or matching. Singing along encourages fluency and pronunciation improvement while fostering a sense of fun in the learning process. Discussions about song lyrics deepen understanding and cultural awareness. Themed lessons based on song topics provide a framework for further exploration of vocabulary and concepts. Music serves as a springboard for creative activities such as role-playing, storytelling, and artistic expression, enhancing students' language skills and cultural appreciation. Ultimately, integrating music into German lessons cultivates a rich and immersive learning experience that resonates with primary school students.*

Keywords: *music, teaching, German, primary school, language learning, vocabulary, pronunciation, grammar, listening activities, singing, comprehension, cultural awareness, themed lessons, creativity, engagement*

Der Deutschunterricht für Grundschüler kann mit interaktiven Methoden, die ihre Sinne ansprechen und ihrem Entwicklungsstand gerecht werden, sowohl Spaß machen als auch effektiv sein. Hier sind einige interaktive Methoden, die Sie in Betracht ziehen können:

Lieder und Reime: Kinder lieben Musik und Rhythmus. Bringen Sie ihnen deutsche Lieder und Reime mit eingängigen Melodien bei. So können sie sich mühelos Vokabeln und Aussprache merken.

Spiele: Binden Sie das Sprachenlernen in Spiele wie Simon Says (auf Deutsch), Bingo mit deutschen Wörtern oder Brettspiele zum Thema Sprache ein. Diese Spiele machen das Lernen zum Vergnügen und fördern die aktive Teilnahme.

Geschichtenerzählen und Puppentheater: Erzählen Sie Geschichten oder führen Sie kurze Theaterstücke mit Puppen auf Deutsch auf. Dies regt die Fantasie der Kinder an und hilft ihnen, die Sprache mit visuellen Hinweisen zu verbinden, wodurch das Lernen einprägsamer wird.

Sprach-Apps und Websites: Nutzen Sie interaktive Sprachlern-Apps und Websites, die speziell für Kinder entwickelt wurden. Diese Plattformen enthalten oft Spiele, Quizze und interaktive Übungen, die auf junge Lernende zugeschnitten sind.

Rollenspiele: Regen Sie Rollenspiele an, bei denen die Kinder so tun können, als wären sie Ladenbesitzer, Reisende oder Figuren aus ihren Lieblingsgeschichten und dabei deutsche Redewendungen und Vokabeln verwenden. Dies fördert die Kommunikationsfähigkeit und das Selbstvertrauen im Umgang mit der Sprache.

Kunst und Kunsthandwerk: Verbinden Sie das Sprachenlernen mit künstlerischen und handwerklichen Aktivitäten. Lassen Sie die Schülerinnen und Schüler zum Beispiel Lernkarten mit deutschen Wörtern und den dazugehörigen Bildern erstellen oder Poster mit deutschen Vokabeln zu einem bestimmten Thema anfertigen.

Deutschunterricht mit Hilfe von Liedern kann eine fantastische Möglichkeit sein, junge Lernende zu begeistern und das Sprachenlernen angenehm zu gestalten. Hier ist ein einfaches Beispiel dafür, wie Sie GrundschülerInnen mit einem Lied grundlegende deutsche Vokabeln und Redewendungen beibringen können:

****Songtitel: "Guten Tag" (Good Day)****

Guten Tag, guten Tag,

Wie geht es dir? (How are you?)

Ich bin gut, ich bin gut, (I am good, I am good)

Und wie geht es dir? (And how are you?)

Sie können das Lied mit einfachen Gesten oder Handlungen begleiten, um die Bedeutung der Wörter zu verdeutlichen. Außerdem können Sie Visualisierungen wie Karteikarten mit den deutschen Wörtern und den entsprechenden Bildern erstellen, um das Einprägen der Vokabeln zu erleichtern. Lieder wie diese können eine lustige und effektive Möglichkeit sein, Grundschülern die Grundlagen der deutschen Sprache zu vermitteln!

****Chorus:****

Guten Tag, guten Tag,
Wie geht es dir?
(Ich bin gut, ich bin gut)
Und wie geht es dir?

****Verse 2:****

Hallo, hallo,
Wie heißt du? (What's your name?)
Ich heiße Anna, ich heiße Tim, (My name is Anna, my name is Tim)
Wie heißt du? (What's your name?)

Musik für den Deutschunterricht in der Grundschule zu verwenden, ist eine fantastische Idee! Musik kann ein unterhaltsames und effektives Werkzeug für das Sprachenlernen sein, da sie die SchülerInnen fesselt und hilft, Vokabeln, Aussprache und Grammatik auf einprägsame Weise zu festigen. Hier erfahren Sie, wie Sie Musik in Ihren Deutschunterricht einbauen können:

1. ****Wählen Sie altersgerechte Lieder:**** Wählen Sie Lieder mit einfachen Texten und eingängigen Melodien, die für Grundschulkinder geeignet sind. Suchen Sie nach Liedern, die den Grundwortschatz und gängige Redewendungen zu alltäglichen Themen wie Begrüßung, Zahlen, Farben, Tiere und Familie abdecken.

****Chorus:****

Guten Tag, guten Tag,
Wie geht es dir?
(Ich bin gut, ich bin gut)
Und wie geht es dir?

****Bridge:****

Guten Morgen, guten Morgen, (Good morning, good morning)
Wie geht es dir? (How are you?)
Ich bin müde, ich bin müde, (I am tired, I am tired)
Und wie geht es dir? (And how are you?)

2. ****Hören Sie den Schülern die ausgewählten Lieder vor und fordern Sie sie auf, sich die Texte genau anzuhören. Stellen Sie ihnen Textblätter zur Verfügung oder zeigen Sie den Text auf einem Bildschirm an, damit sie ihm folgen können. Nachdem sie sich den Song ein- oder zweimal angehört haben, können Sie die SchülerInnen in Aktivitäten wie Lückentext-Übungen, Zuordnungen von Songtexten zu Bildern oder Identifizierung von Schlüsselwörtern einbinden.**

3. ****Mitsingen:**** Sobald die Schülerinnen und Schüler mit dem Lied vertraut sind, ermuntern Sie sie zum Mitsingen. Singen hilft, die Aussprache und den Redefluss zu verbessern, und macht den Lernprozess angenehm. Sie können sogar Gruppengesänge organisieren, bei denen die Schüler gemeinsam als Klasse singen.

4. ****Diskutieren Sie den Text:**** Nach dem Anhören des Liedes können Sie eine Diskussion über den Text anregen. Fragen Sie die SchülerInnen nach der Bedeutung des Liedes, dem verwendeten Vokabular und allen wichtigen kulturellen Bezügen, die ihnen aufgefallen sind. Dies kann ihr Verständnis für die Sprache und Kultur erweitern.

5. ****Erstellen Sie thematische Lektionen:**** Planen Sie Lektionen zu spezifischen Themen oder Themen, die mit den von Ihnen ausgewählten Liedern verbunden sind.

Wenn Sie zum Beispiel ein Lied über Tiere lehren, sollten Sie Aktivitäten wie das Malen von Tierbildern, Spiele zum Thema Tiere oder das Lernen von Tiervokabeln einbeziehen.

6. ****Nutzen Sie Musik als Sprungbrett:**** Musik kann als Sprungbrett für andere Aktivitäten zum Sprachenlernen dienen. Nach dem Anhören eines Liedes können Sie damit zusammenhängende Aktivitäten einführen, z. B. Rollenspiele, die auf dem Text des Liedes basieren, das Schreiben von Kurzgeschichten, die durch das Lied motiviert sind, oder das Erstellen von Kunstwerken, die von den Themen des Liedes inspiriert sind.

7. ****Förderung der Kreativität:**** Geben Sie den Schülerinnen und Schülern die Möglichkeit, sich durch Musik kreativ auszudrücken. Erlauben Sie ihnen, ihre eigenen einfachen Lieder oder Texte auf Deutsch zu schreiben und dabei Vokabeln und Grammatikstrukturen einzubauen, die sie im Unterricht gelernt haben.

Indem Sie Musik in Ihren Deutschunterricht integrieren, können Sie das Sprachenlernen für Grundschülerinnen und Grundschüler interessanter, angenehmer und effektiver gestalten. Es ist eine wunderbare Möglichkeit, ihre Sprachkenntnisse zu fördern und gleichzeitig ihre Liebe zur Musik und Kultur zu stärken.

Der Einsatz von Musik im Deutschunterricht der Grundschule ermöglicht einen dynamischen Ansatz beim Sprachenlernen. Durch die Auswahl von altersgemäßen Liedern mit simplen Texten lernen die Schüler Vokabeln, Aussprache und Grammatik in einem unterhaltenden Kontext. Durch Hörübungen und Übungen zum Textverständnis (z. B. Ausfüllen von Lückentexten oder Zuordnen von Wörtern) verbessern die Schüler ihr Sprachverständnis. Durch das Mitsingen lassen sich Sprachgewandtheit und Aussprache verbessern, und das Lernen macht Spaß. Diskussionen über Liedtexte erweitern das Verständnis und das kulturelle Bewusstsein. Thematische Lektionen, die auf Songthemen basieren, bieten einen Rahmen für die weitere Erkundung von Vokabeln und Konzepten. Musik dient als Sprungbrett für kreative Aktivitäten wie Rollenspiele, Geschichtenerzählen und künstlerisches Gestalten und verbessert die Sprachkenntnisse und das kulturelle Verständnis der Schüler. Die Integration von Musik in den Deutschunterricht ermöglicht eine intensive und bereichernde Lernerfahrung, die bei Grundschulern gut ankommt.

Literaturverzeichnis:

1. "Using Music in Language Teaching: Strategies for Primary School Educators." *Journal of Language Education*, vol. 10, no. 2, 20XX, pp. 45-60.

2. Smith, John. "Engaging Primary School Students Through Music: A Case Study in German Language Learning." *Language Teaching Today*, vol. 5, no. 3, 20XX, pp. 112-125. Wagner, Maria. "Integrating Music into the Foreign Language Classroom: Practical Approaches for Primary School Teachers." *International Journal of Language Education*, vol. 8, no. 4, 20XX, pp. 75-88.

3. "Teaching German to Primary School Children: Best Practices and Resources." Goethe-Institut.

**I AM GREATFUL THAT FATE GAVE HER TO THE UZBEK NATION!!!
KHADICHA SULAYMONOVA - FIRST UZBEK WOMEN
SCIENTIFIC LEFT AS A LEGAL SCHOLAR
A HUGE ADDITION TO HERITAGE AND THE LEGAL SYSTEM
CONTRIBUTION**

Tolkinova Visola

*Tashkent State University of Law
Student of the Faculty of Criminal Justice
Gmail: visolatolqinova05@gmail.com*

Abstract: *In this article, Uzbek women fought for their rights a tenacious oriental woman, perfectly mastering legal rights, the first to be legal of Khadicha Sulaimanova, who remained in eternity as a scientist and jurist life path and legal activities are directly covered. Also every woman aspects that need to be learned, a successful woman in the field of law. In addition to the description of the symbol, all representatives of the legal field know and conclude the necessary information is described in detail,*

Key words: *Hadicha Sulaymonova, oriental woman, women's rights, scientific activity, expertise, Minister of Justice of the Uzbek SSR, Chairman of the Supreme Court of the UzSSR, judiciary, state legal system, Soviet courts, crime, gender equality.*

Development of the legal system of the Republic of Uzbekistan and this system there are only a few female compatriots who made a great contribution to the scientific development of the country, we are not mistaken. One of them is Khadicha Sulaymonova, we can see the combination of several aspects in the image of a person. Khadijah Sulaimanova was born **on July 3, 1913** in Andijan region. Her father Suleiman's brother and mother, Otincha, aim to be a future scholar - a lawyer takes it for granted and supports her daughter in every way. Unfortunately, Our hero, who lost her father early, is close to her mother in later life the role of relatives has become great. Khadicha Sulaymonova's if we dwell on the history of the choice of the field of law, among the people only now It became known that *Nurkhan* wanted to be an artist and did not obey Sharia, she was brutally murdered by her brother in 1929 for appearing on stage. This and it causes public anger towards the accused. *Nurkhan's* work people from different regions in the court case in Ferghana is collected. *Tajikhon*, who is participating in the court as a public prosecutor Shodiyeva's arguments and sharp thoughts moved people, is the basis for imposing a heavy punishment on the accused. Among those gathered Khadicha Sulaymova is also, and this court case is Khadicha Sulaymova's own profession makes her choose and move towards her dreams and goals. But the most importantly, young Khadija to the invincible liberation process of the women of the Soviet East , she understood that no conspiracy of class enemies could destroy her. This judgment is deep in the mind of Khadicha Sulaymonova, who has just begun to understand life leaves a mark. In such conditions, Khadicha Sulaymonova is a lawyer and a feudal lord against the remnants of the world, for justice, for a new life, of an Uzbek woman aiming to fight for complete freedom, liberty and equality puts. Thus, Khadicha

Sulaymanova is the first in the history of Uzbekistan she left a name as a lawyer and a judge. Khadicha Sulaymonova since her youth among her peers with her talent, hard work and fairness distinguished. Although her youth has a lot of difficulties, that is, Turkestan the October revolution in her country, the early death of her father, also although the *"Attack" movement of 1926 resulted in the murder of many women by their fathers, fathers and husbands, it she tries to realize her goals aimed at improving the society was Her scientific and cultural heritage left for the development of our country, for the development of science her contribution and efforts to establish a legal state are today her own showing the result.*

The development of the field of jurisprudence of Khadicha Sulaymonova, first focusing on the contribution to the creation of our national-scientific resources to pass, 1931

Tashkent Soviet construction and law of the scientist she entered the law faculty of the Institute of Law caused her interest to increase even more. Possessing strong knowledge in student years, among students and teachers due to mobility, responsibility and activity gained respect and created a good foundation for future activities. In 1935 this successfully graduated from the university. In 1938, the Moscow Law Institute became Soviet will be admitted to the Department of Criminal Law as a graduate student. It is from this year she begins her scientific career.

July 20, 1945 in Moscow the first "**Military intervention and civil war of the Uzbek SSR after defending her dissertation on criminal laws**" to Tashkent will return as a candidate of law sciences. Tashkent since 1945 she started working as an associate professor in the department of criminal law of the legal institute, and the most It is important to be able to demonstrate strong knowledge and management skills during the working period as a result, she became the head of the department.

It is fair to say that Khadicha Sulaymonova received a degree in law was the first woman. From 1948 to 1950 Khadicha Sulaymonovna SSR Sciences worked as a doctoral student at the Academy's Legal Institute for a short time between two of her articles on the following topics: "**Soviet crime in Uzbekistan the creation of the law**" and "**Organization of Soviet courts in the Uzbek SSR search history**" will be printed. In December 1950, Soviet in Uzbekistan Doctorate on the topic of emergence and development of criminal law began to defend her thesis and in 1952 she received the scientific title of professor managed to get. As a result of Khadicha Sulaymonova's effective work, in 1954- In September, she was appointed rector of the Tashkent Law Institute. Tashkent in 1955 The Law Institute was re-established as the Law Faculty of the Central Asian State University After its establishment, Khadicha Sulaymonova was the head of the Department of Criminal Law and continued to work as the dean of the faculty. To meet the needs of that time she is the first to give a perfect description of the Criminal Code of the UzSSR and commenting on the practical essence of the code, along with its special features, that is, the causes of crime in the region, prevention of crimes illuminates the ways and procedure of applying just punishments. Moreover, she Soviet criminal law and legislation of Uzbekistan, as well as the history of the Soviet court was the first jurist to create. In 1956, Khadicha Sulaymonovna Sulamonova was elected a full member of the Academy of Sciences. Academic Khadicha Sulaymonovna is also active in scientific and pedagogical activities during this period engaged. Academician of the Academy of Sciences of the Uzbekistan SSR I. M. Mominov Philosophy under the Presidium of the Academy of Sciences of the Uzbek SSR and worked on the

transformation of the Law Department into the Institute of Philosophy and Law. Since 1958, the Academy of Sciences of the Uzbek SSR, the Department of Law headed the section of the included crime, civil law and procedural sector. Her scientific researches criminal law, in particular, jurisprudence in Uzbekistan emergence and development, dedicated to women's rights. Academic Khadicha Sulaymonova from 80 as a result of effective scientific activity she has published more scientific and scientific popular articles. For example, Ishanov and Prepared in cooperation with other legal scholars of Uzbekistan volume "**Soviet state and the history of the law of Uzbekistan**", such as "**Uzbekistan legal issues of regulation of national economy**", "**Soviet Uzbekistan the right in the period of extensive construction of communism**" and other sayings are part of these. Science under the scientific guidance of Academician H. Sulaymonova 16 scientific works were carried out for candidates to receive a degree. In particular, Academic In addition, H.S. Sulaymanova is a well-known group of countries became an academic coach for her employees. Under her leadership, M.H. Hakimov, F.A. Ahmedov, T.A. Ayubov, E.H. Hakimov, M.G. Ikramova et al. law sciences candidate has written and defended a thesis to obtain a scientific degree. Khadijah Sulaymanova's students include her first graduate student M.S. Vosikova stands out. M.S. Vasikova's talent, her teacher's knowledge is good as a result of her acquisition, later to the position of Minister of Justice of the republic will be appointed. Also, Kh. Sulaymonova carried out many other scientific works gave advice and recommendations on increasing. It is also worth noting that under the leadership of academician H. Sulaymanova, she organized various fields in the Uzbek SSR laws were also adopted. In 1961, the new "Uzbekistan "Regulation on SSR Bar Association" is one of them. Besides, Kh. Sulaymonova served as Minister of Justice and Chairman of the Legal Commission during the period of the judicial system of the Uzbek SSR, criminal, criminal-procedural, civil and development and adoption of a new law on civil procedural codes contributed to During her scientific career, H.S. Sulaymonova is the following managed to create legal works.

- ❖ The emergence and development of Soviet criminal law in Uzbekistan;
- ❖ History of Soviet and state law of Uzbekistan: 1917-1924;
- ❖ History of Soviet and state law of Uzbekistan: 1924-1937;
- ❖ History of Soviet and state law of Uzbekistan: 1937-1958;
- ❖ Legal issues of regulating the national economy of Uzbekistan;
- ❖ Soviet law of Uzbekistan during the construction of communism;
- ❖ Organization and development of the Soviet court in the Turkestan ASSR (1917-1924).

Khadicha Sulaimanova is a lawyer along with the development of legal science he also began to establish the state. **The legal field of the country in addition to building the scientific foundation, enthusiasm in practice they showed.** This zeal is explained by its purpose. Khadichakhanim Sulaymonova always strives to ensure women's rights, and also by creating conditions for them to work in state offices who fought to give. *It is known that in the environment of that time, women rights are not recognized by society, gender equality is not ensured and many women suffer from violations and crimes they were forced. H.S. And Sulaimanova started to put an end to them. She is, first of all, of*

the Tashkent Soviet Construction and Legal Institute named after Jahan Obidova After graduating from the Faculty of Law, in 1935, at the **age of 22**, work as **a people's judge** started its activities and as a result of effective activities in this field, she became a member of the Supreme Court of the Uzbek SSR. Activity as a judge During her tenure, she committed several offenses and crimes try to find out the reasons and apply fair punishments to the criminals does. Due to her young age, Khadicha Sulaymonova has been doing research for many years and tries to gain experience. Finally, from 1956 to 1958 Academician Khadicha Sulaymonova was the Minister of Justice of the Uzbek SSR worked in the position. It is from this period that it is very legal becomes the initiator of reforms and the shortcomings of the state's legal system eliminates one by one. Despite being a minister, she is a member of the Karakalpakstan ASSR, Sent to Samarkand, Bukhara, Andijan, Fergana and other regions, mainly that employees working in the judicial system make fair decisions personally head the inspection teams engaged in control did. H.S. Sulaymonova said about the inspections: "Any inspection serves to correct mistakes and short comings of judges must!". During these years, the justice system of the Uzbek SSR made a great contribution to its development. At that time, crime detection was slow, And the scientific-research laboratory of criminalistics did not meet the requirements of the time. In particular, in 1958, on the initiative of Academician Sulaymonova, the Ministry of Justice on the basis of the *Tashkent forensic scientific research laboratory under the Court scientific research institute of expertise was established*. Establishment of this institute. detection and elimination of many crimes, as well as legal was of great importance in solving problems. Today This institute in Uzbekistan was founded by Academician H.S. It is held under the name of Sulaymanova. In 1959, Juridical under the Council of Ministers of the Uzbek SSR was elected chairman of the commission and until 1964 the Supreme Council of the Uzbek SSR worked as a deputy. **Since 1964, Chairman of the Supreme Court** of the Uzbek SSR began to operate as. She works in such a responsible position began to improve the judicial system. After studying the local conditions Legislation to the Presidium of the Supreme Soviet of the Uzbek SSR, to the Supreme Court codification and systematization, generalization of judicial practice and will come up with a proposal to establish departments that handle complaints. **Khadicha Sulaymonova is against the use of unjustified cruel punishments. that only the use of fair punishments will bring prosperity to the society were accounts.** In addition, it is the procedure for consideration of citizens' appeals set off. To be an example to all, including citizens. She would consider their complaints and solve their problems. Court to ensure fair decision-making in the system, H.S. Sulaymanova paid special attention to the observance of the humanitarian principle. Working in high and responsible positions Khadichha Sulaymonova elevated him to the ranks of prominent public figures. It is the legal system raising, ensuring the well-being of society, violating the rights of women took several measures to prevent it from happening. For example, she is one participated in several international conferences and studied international legal experience and The legal system of the Uzbek SSR continued to improve. For example, Khadija Sulaymonova III International Congress of Sociologists in Amsterdam (1956), BMT II Congress in London (1960) of the International Association of Lawyer-Democrats VII Congress in

Sofia (1960) of Asian and African women Conference I in Cairo (1961), Asian and African Jurists International in Tokyo was a participant of the conference.

Khadichakhonim Sulaymonova is scientific and practical for the state and society deservedly appreciated by the government for her services and several states decorated with awards and titles. In particular, in December 1954 "**Service in the Uzbek SSR**" by the Presidium of the Supreme Soviet of the UzSSR Honorary title of "**Distinguished Scientist**", two "**Sign of Honor**" orders, "**Great These are the medals for bravery in work during the Patriotic War**". Including. She died in Tashkent on *November 26, 1965* due to health problems she died in the city, and was buried in the Chigatai cemetery. It is short lived to do many meritorious deeds and her own managed to earn the respect of the people. *Death of Khadichakhonim Sulaimanova before, "I needed at least one more year, one year ... scientific to write down my thoughts"* could have left more scientific legacy...! In particular, it is current To the creation of the legislation of the Republic of Uzbekistan, fair and legal in the region environment, development of jurisprudence and society made a great contribution to ensuring her well-being.

Conclusions and suggestions:

As a woman, she is a housewife, mother, wife, legal scholar at the same time and she is a great person who performed several types of this legal profession. In that period a peaceful life, even if there are no full conditions for forming such a person Khadija Sulaymonova managed to stay forever, that she did not live in vain and became an example to lawyers. Khadicha Sulaymonova reforms, including the service to further improve the work of the courts makes decisions. **Again, the infinite respect of humanity to this woman The reason for the increase is that she is sitting in the same room or chair with this action or position does not work, she goes to the most remote areas and studies the condition of citizens.**

It should also be said that Kh. Sulaymonova with appeals from citizens starts working. To ensure human rights even in remote areas strives When it comes to Khadicha Sulaymonova, she is considered a truly courageous, can be noted as an example of a courageous woman. Because our country and humanity Her reforms are always an example for us young people came In particular, Khadicha Sulaymonova's time was full of revolutions and turmoil even so, she doesn't stop moving, it's a perfect condition for him does not seek, but the priority of peace, justice, equality, human rights we can say that she has the fortitude to create the necessary conditions. Now House museums were established in Uzbekistan in order to perpetuate the name of this great scientist, as well as on her initiative. The Republican Forensic Expertise Center and one of the streets of Tashkent is named after her given. The life of young legal personnel Khadicha Sulaymanova students in order to widely promote and adequately encourage their learning A special scholarship named after Khadicha Sulaymonova was introduced for the gifted students have been serving to perpetuate the name of Khadicha Sulaymonova. Our students studying in the legal field are students of Khadicha Sulaymonova. *To spread her name all over the world, in legal activity Republic-wide contests for female lawyers named after Khadicha Sulayanova extensive plans to organize, to introduce all women as a symbol of courage we must develop this process on the basis of competition. We should call on the whole world to recognize and learn about such bravery of a Uzbek woman. We are always proud of this person!*

REFERENCES:

1. M.X. Hakimov Akademik Xadicha. – T.: “O‘ZBEKISTON”, 1972. – 83 b
2. M. Hakimov, G. Ahmedov va A. Saidov Xadicha Sulaymonova – huquqshunosolima, davlat arbobi. – T.: “O‘ZBEKISTON”, 1993. – 150 b
3. Xadicha Sulaymonova – huquqshunos. Olima, davlat arbobi/M. Hakimov, F. Axmedov, A. Saidov. – T: O‘zbekiston, 1993
4. Rossiya milliy kutubxonasi: <https://rusneb.ru/library/the-russiannationallibrary/funds>
5. Toshkent. Ensiklopediya. – T.: “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” davlat ilmiy nashriyoti, 2009. – 675 b.
6. A. Ishanov O‘zbekistondagi yuridik ilm-fan. – M.: Sovet ensiklopediyasi, 1977. – 725 b.

«КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ ВНИМАТЕЛЬНОГО РАЗВИТИЯ И УЛУЧШЕНИЯ ПАМЯТИ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ»

Нарзуллаева Мафтуна Жобир кизи,
*студентка 3 курса 314 Е группы
факультета Узбекской филологии
направления Русский язык в иноязычных группах
Национального университета Узбекистана
им. Мирзо Улугбека*

АННОТАЦИЯ: *На современном этапе развития образования, большое внимания уделяется формированию фундаментальных знаний в начальный период обучения детей младших школьников. Современные преобразования в российском обществе ориентированы на развитие творческой активной личности, способной к самореализации. В трудах таких исследователей, как Л.С. Выготский, П.Я. Гальперин, определены отличительные особенности развития учебной деятельности младшего школьника.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *Внимание, познавательные процессы, обучения.*

Среди психических процессов внимание занимает особое место. Оно всегда включено в практическую деятельность и в познавательные процессы, с его помощью выражаются интересы, направленность личности. Младший школьник не может еще управлять своим вниманием, у него преобладает непроизвольное внимание. Произвольное внимание развивается в работе требующей большой умственной и двигательной активности.

В процессе обучения русскому языку младшие школьники включаются в умственную, творческую и практическую деятельность, направленную на усвоение науки и культуры, накопленные человечеством. В младшем школьном возрасте развитие внимания становится ведущей деятельностью и определяет развитие всех психических функций ребенка. Внимание в младшем школьном возрасте приобретает ярко выраженный познавательный характер. Думается, что учителю выгоднее вырабатывать познавательные процессы именно на учебном материале. Такое состояние показало актуальность рассматриваемой проблемы и ее недостаточную разработанность, что позволило определить тему нашего исследования «развитие внимания младших школьников на уроках русского языка».

Цель исследования: определить педагогические условия развития внимания младшего школьника на уроках русского языка.

Объект исследования: процесс развития внимания младших школьников.

Предмет исследования: педагогические условия развития внимания младшего школьника на уроках русского языка.

Гипотеза исследования: процесс развития внимания младших школьников на уроках русского языка будет протекать наиболее эффективно, при соблюдении следующих психолого-педагогических условий:

-систематически вводить на уроках игры на концентрацию внимания;

-включать упражнения на увеличение уровня устойчивости и распределения внимания;

-использовать игровой материал для увеличения объема внимания.

Достижение цели исследования предполагало решение следующих задач:

-проанализировать психолого-педагогическую литературу по проблемам развития внимания.

-определить эффективные педагогические условия развития внимания учащихся начальных классов на уроках русского языка.

-разработать и апробировать систему игр и упражнений по развитию свойств внимания школьников на уроках русского языка.

В исследовании были использованы следующие методы: анализ психолого-педагогической, методической литературы, материалов периодической печати по проблеме исследования; беседа, диагностика внимания; наблюдение за учебным процессом в исследуемом классе; педагогический эксперимент; анализ и обработка данных.

Теоретической основой исследования явились труды психологов: П.Я. Гальперина, Р.С. Немова, А.Л. Венгера о процессе и особенностях развития младших школьников, механизмах использования методов и приемов по развитию внимания в процессе обучения, организации и проведении упражнений по развитию внимания на занятиях по русскому языку в начальных классах. В исследовании существенным образом опирались на культурно-историческую концепцию Л.С. Выготского, деятельностьную теорию А.Н.Леонтьева.

Практическая значимость: исследования заключается в разработке системы по развитию внимания младших школьников на уроках русского языка, которые могут быть использованы учителями начальных классов

Психологические исследования по развитию внимания

Внимание - это такая деятельность, при помощи которой нам удастся расчленить сложный состав идущих на нас извне впечатлений, выделить в потоке наиболее важную часть, сосредоточить на ней всю силу нашей активности и тем самым облегчить ей проникновение в сознание.

Л.С. Выготский был глубоко прав, когда пытался перенести в психологию, проблему внимания. Как понимать средство психической деятельности? Л.С. Выготский считал ими знаки, опираясь на которые человек может сделать то, что не может выполнить без них. Однако способ использования знака еще должен быть понят, и естественно, что вскоре Выготский обнаружил, что знак, выполняет, роль психологического орудия, поскольку сам получает значение. Приравнивая значение знака к понятию, Выготский ставил развитие произвольности психических функций в зависимость от развития понятий, т.е. от понимания того, как следует действовать в данном случае. Но такое рациональное понимание произвольности означает неправомерное сужение проблемы: конечно, произвольность требует понимания обстоятельств, однако не всякое даже правильное их понимание равнозначно произвольности - нужно еще иметь возможность действовать согласно такому пониманию и располагать необходимыми для этого средствами. Вопрос о средствах психической деятельности человека не сводится к пониманию, и решение этого вопроса у

Выготского не может считаться окончательным. Историю развития, как и многих других психических функций, пытался проследить Выготский в русле своей культурно-исторической концепции их формирования. Он писал «Что история внимания ребенка есть история развития организованности его поведения, что ключ к генетическому пониманию внимания следует искать не внутри, а в личности ребенка» [1,14.]

Произвольное внимание возникает из того, что окружающие ребенка люди «начинают при помощи ряда стимулов и средств направлять внимание ребенка, руководить его вниманием, подчинять его своей власти и этим самым дают в руки ребенка те средства, с помощью которых он впоследствии и сам овладевает своим вниманием». Культурное развитие внимания заключается в том, что при помощи взрослого ребенок усваивает ряд искусственных стимулов - средств, посредством которых он дальше направляет свое собственное поведение и внимание. Процесс возрастного развития внимания по идеям Выготского представил А.Н. Леонтьев «Что с возрастом внимание ребенка его развитие в целом, тем более натурального внимания. При этом в школьном возрасте наступает перелом в развитии, который характеризуется тем, что первоначально внешне опосредствованное внимание постепенно превращается во внутренне опосредствованное, и со временем эта последняя форма внимания занимает, вероятно, основное место всех его видов».[2, 584].

И.В. Страховым установлено, «Что у одних учащихся внимание может быть стойким, отличаться детской непосредственностью и эмоциональностью проявлений; у других - устойчивым, волевым, сознательно сосредоточенным, позволяющему школьнику справляться с отвлекающими побуждениями; у третьих внимание может выступать в виде более или менее сформировавшихся привычек умственного труда» [3.46]. Им установлены следующие состояния внимательности: действительная внимательность, кажущаяся невнимательность; кажущаяся внимательность и действительная невнимательность.

Интересную теоретическую концепцию внимания предложил П.Я. Гальперин [4,87] основные положения этой концепции сводятся к следующему:

Внимание является одним из моментов ориентировочно-исследовательской деятельности. Оно представляет собой психологическое действие, направленное на содержание образа, мысли, имеющегося в данный момент времени в психике человека.

Внимание как самостоятельный конкретный акт выделяется лишь тогда, когда действие становится не только умственным, но и сокращенным. Не всякий контроль следует рассматривать как внимание. Контроль лишь оценивает действия, в то время как внимание способствует его улучшению.

Произвольное внимание есть планомерно осуществляемое внимание, т.е. форма контроля, выполняемого по заранее составленному плану, образцу.

«Действительная внимательность учащихся на уроке выражается в готовности ученика к учебной деятельности, в умственной активности его на протяжении всего урока, в преодолении отвлекающих раздражителей, в любознательности, выражающейся в вопросах учителю, в поправках и дополнениях, вносимых в ответ другого ученика. Признаками, характеризующими действительную

внимательность школьника на уроке, является деловая, рабочая поза и мимическая выразительность сосредоточения во время работы. Наряду с действительной внимательностью на уроках можно наблюдать и кажущуюся невнимательность. Это относится к таким учащимся, за которых внешние признаки внимания выраженные слабо»[5, с48].

Особенности развития внимания младших школьников.

Преобладающим видом внимания младшего школьника в начале обучения является произвольное внимание. Ребенок еще не может управлять своим вниманием; реакция на новое, необычное настолько сильна, что он отвлекается. Даже при сосредоточении внимания младшие школьники часто не замечают главное и существенного, отвлекаясь на отдельные, броские, заметные признаки в вещах и явлениях. Кроме того, внимание детей тесно связано с мышлением и поэтому им бывает трудно сосредоточить внимание на неясном, непонятном, неосмысленном материале. Поэтому развитие мышления и интереса у младшего школьника приводит к развитию его внимания, формируется внимательность как свойство личности. Развитие произвольного внимания происходит при реализации цели деятельности, которую ставит взрослый и лишь потом сам ученик. С развитием внимания развивается умение самоконтроля.

В начальных классах происходит бурный процесс формирования произвольности в целом и произвольного внимания в частности. Это связано с общим интеллектуальным развитием ребенка с формированием познавательных интересов и развитием умения работать целенаправленно.

Развитие внимания младшего школьника на уроках русского языка.

Педагогический процесс (это понятие было известным отечественным педагогом П.Ф. Каптеревым) включает в себя процесс обучения, воспитания, развития, формирования, наставления детей. Все эти процессы в условиях школьного обучения переплетаются между собой, взаимодополняя друг друга.

Специфика уроков русского языка определяется особенностями самого учебного предмета. На современном этапе основная цель школьного обучения русскому языку - овладение им как средство общения. Исходя, из общих принципов современного урока русского языка можно охарактеризовать специфику обучения, вытекающую из возрастных возможностей и особенностей учащихся, а также конкретных целей и задач обучения.

«Урок – это часть того большого и целого, что является процессом обучения и воспитания. В ней, в этой части, как в фокусе, сосредотачиваются и отражаются все основные линии педагогического процесса». (М.М. Моро)

«Уроки русского языка плохо поддаются делению на уроки усвоения новых знаний, уроки выработки умений и навыков, уроки повторения. На уроках русского языка знания, умения и навыки представлены в единстве, они функционируют во взаимосвязи друг с другом, вот почему для современного урока русского языка и комплексность являются основополагающим лингводидактическими принципами». (М.Б. Успенский).

«Русский язык – один из богатейших языков мира. Овладение всеми сокровищами русского языка происходит постепенно: основой овладения закладываются в начальных классах и интенсивно расширяются в последующих.

Успех в этом деле находится в прямой зависимости от того, насколько, правильно отобран необходимый для развития и доступный для учащихся на данном этапе языковой материал» [6, 7-9]. И.И. Срезневский-выдвигает ряд положений которые должны быть реализованы в процессе преподавания русского языка-это прежде всего воспитание у школьника умения так вникать в смысл слушаемого и читаемого и толково передавать это в устной форме; умение выражать свои знания и мысли на письме правильно, отчетливо, последовательно, насколько это достижимо в возрасте (т.е. в соответствии с возрастными особенностями).

«Учебный процесс по русскому языку является частью общего педагогического процесса, исходит из задач, стоящих перед ним, и в это же время из специфики, особенностей преподавания самого предмета, его своеобразия, значимость в жизни человека». [7, 562].

Знания по языку на уроках могут даваться одним из двух познавательных методов: объяснительным или поисковым. Объяснительный метод предполагает передачу учащимся готовой информации. Ему соответствуют такие приемы, как сообщение (или слово) учителя получения готовых знаний из учебника, передача и получение знаний через наглядные пособия. При помощи поискового метода учащиеся под руководством учителя сами приобретают знания в процессе наблюдений и размышлений над фактами языка. Нередко оба метода действуют комплексно, синтетично.

В методике русского языка на первое место выдвигается формирование и последовательное развитие умений и навыков во всех видах речевой деятельности: (слушание с пониманием, т.е. понимание со слуха), говорение, чтение и письмо, а также формирование и развитие психологических процессов: внимания, памяти, мышления.

На начальном этапе формируются основные виды деятельности; на уроках разворачивается разносторонняя деятельность учащихся, направленная на своевременное овладение умениями и навыками слушания, говорения, чтения и письма. При этом начальный этап обучения самое ответственное звено в выработке положительного отношения к урокам русского языка, к самому учебному предмету. В качестве учебного предмета русский язык призван обеспечить речевое и умственное развитие учащихся всех возрастных групп, формировать нравственному и эстетическому воспитанию.

В программах и учебниках русского языка дается материал по фонетике и грамматике, лексике, стилистики, а орфография и пунктуация изучаются в тесной связи с грамматикой, выделяется словосочетание, дается понятие о частях речи, усилено внимание к вопросам словообразования.

Учебник русского языка для начальных классов имеет свои особенности: воспитательная направленность всего материала, опора на лучшие образы русской речи; практическая направленность всех материалов и заданий и пропедевтический характер преподнесения теоретических сведений: простота и доступность, направленность на наблюдение фактов языка, постепенное поведение учащихся к абстракциям; взаимосвязь всех сторон языка.

В начальном обучении, по мнению Д.Н.Узнадзе «Важно не столько усвоение конкретных знаний и навыков, сколько развитие в детях тех психических сил,

которые участвуют в процессе усвоения знаний и без которых учение не может состояться» [8, 97].

Великий педагог К. Д. Ушинский - считает, «Что, изучая язык, ученик должен развивать логическое мышление, что необходимо воспитывать у школьника стремление понять язык, осмыслить то или иное правило» [39, 333]. Обучение детей русскому языку имеет три цели: во-первых, развить в детях ту врожденную душевную способность, которую называют даром слова; во-вторых, ввести детей в сознательное обладание сокровищами родного языка; и в-третьих, усвоить детям логику этого языка, т.е. грамматические его законы в их логической системе. Эти три цели достигаются совместно. Первая цель-развитие дара слова, дар слова есть сила, врожденная в душе человека, и как всякая сила, телесная или душевная, крепнет и развивается не иначе как от упражнений. Упражнения дара слова должны быть систематические; должны быть изустные и письменные, и при том изустные должны предшествовать письменным. Вторая цель в преподавании русского составляет усвоение форм языка, выработанная как народом, так и литературой. Третья цель, которая достигается при первоначальном преподавании отечественного языка, есть усвоение грамматики. Грамматика языка есть его логика, а потому логические упражнения больше всего подготавливают к изучению грамматики.

Современный этап обучения предоставляет учителю возможность выбора системы учебных пособий из ряда вариативных, параллельно существующих и рекомендованных для школы. Развивающее обучение предполагает формирование у учащихся предварительного умственного плана действия. Способы определения правильности выполняемых действий. Ориентации возникающих перед ними проблемных ситуаций, а также выработку умения переносить усвоенные способы действия в измененные условия, на решение новых познавательных задач. Сам процесс такого учения соответствует потребностям ребенка и его активности. Формирует положительные мотивы учения при формировании обобщенных действий на уроках русского языка.

Именно внимание дает возможность человеку из большего объема внешней и внутренней информации выделять лишь те позиции, которые соответствуют целям его деятельности, не допускать досадных, глупых ошибок. Зрительное восприятие осуществляется в ходе зрительного, объяснительного диктантов, письма по памяти, выборочного списывания, графического выделения орфограмм, анализа заданий и текста упражнений, корректировки письма.

Объяснительный диктант – вид слухового диктанта, проводится при закреплении темы, состоит в записи текста под диктовку с последующим объяснением орфограмм. Имеет варианты – по времени объяснения и по его полноте, а также по характеру диктуемого текста: отдельные слова, предложения, связный текст. Объяснительный диктант является одним из самых употребительных грамматико – орфографических упражнений.

Зрительный диктант – вид орфографических упражнений развивает орфографическую зоркость зрительную память и внимание. Записанный на доске текст прочитывается учащимися, анализируется, затем стирается, а школьники пишут по памяти, затем проводится проверка. Слуховое восприятие происходит

при проведении выборочного, предупредительного диктантов, при использовании сигнальных карточек.

Предупредительный диктант – вид слухового диктанта; его цель предупреждение ошибок путем объяснения орфограмм до записи текста слова. Предупредительный диктант рекомендуется проводить на ранних стадиях закрепления орфографического материала. Выборочный диктант – вид слухового или зрительного диктанта, в отличие от других видов диктантов, предполагает запись не всего диктуемого текста, а лишь тех слов, словосочетаний, в которых есть орфограммы (или грамматические формы) на изучаемого правило. Проводится с целью развития внимания, умения обнаружить изучаемые или повторяемые явления.

Таким образом, развитию внимания младших школьников в процессе обучения русскому языку способствуют:

Заключение.

Внимание – это динамическая сторона протекания познавательных процессов. Оно не имеет собственного содержания, а является обязательной частью других психических процессов. Такой взгляд на вещи объясняет, почему невозможно в чистом виде работать над развитием внимания. Чтобы быть внимательным надо хорошо запоминать, мыслить. Эта теория дает возможность развивать свойства внимания: объем, устойчивость, переключаемость, концентрацию.

И.В. Страховым установлено, « Что у одних учащихся внимание может быть стойким, отличаться детской непосредственностью и эмоциональностью проявлений; у других – устойчивым, волевым, сознательно сосредоточенным, позволяющему школьнику справляться с отвлекающими побуждениями. Установлены следующие состояния внимательности: действительная внимательность, кажущаяся невнимательность; кажущаяся внимательность и действительная невнимательность.

В начальном обучении, по мнению Д.Н.Узнадзе «Важно не столько усвоение конкретных знаний и навыков, сколько развитие в детях тех психических сил, которые участвуют в процессе усвоения знаний и без которых учение не может состояться.

Школьное обучение, как известно, является организованным, целенаправленным, систематическим процессом, осуществляемым по учебным планам с помощью разнообразных технологий и в определенном режиме. На уроке ученик не волен выбирать себе занятие, а обязан заниматься тем, чем положено в данный момент. Очевидно, что такая организация деятельности предъявляет повышенные требования к вниманию учащегося. Нередко ученики остро нуждаются в том, чтобы учитель помог им организовать внимание в процессе работы.

В процессе обучения русскому языку младшие школьники включаются в активную, Умственную, творческую и практическую деятельность. Младшие школьники обладают высокой познавательной активностью, любознательностью заинтересованностью в познании. Но внимание младшего школьника подвержено значительным колебаниям, легко ослабевает и еще в основном произвольное. Многообразие проявлений внимания приводит к оцениванию индивидуальных

особенностей внимания учащихся. Анализируя наблюдения и знания об учащихся учителю необходимо изучение индивидуальных особенностей их внимания. Иначе говоря, надо стремиться воссоздать наиболее полную картину реально существующих проявлений внимания школьников. Только анализ особенности внимания, выяснение сильных и слабых сторон дает основания для целенаправленной работы.

Среди психических процессов внимание занимает особое место. Оно всегда включено в практическую деятельность и в познавательные процессы, с его помощью выражаются интересы, направленность личности. Младший школьник не может еще управлять своим вниманием и часто оказывается во власти внешних впечатлений, у него преобладает непроизвольное внимание. Произвольное внимание развивается в работе, требующей большой, умственной и двигательной активности. В своей работе я стимулировала внимание детей через использование игровых приемов, упражнений.

В данной работе я попыталась:

Разобраться в теории, что такое внимания и влияние внимания на эффективность учебной деятельности учащихся.

Изучение возрастных особенностей младших школьников и влияние на развитие различных свойств внимание.

Подобрать тесты и методики, позволяющие выявить проблемы индивидуальных особенностей в развитие у учащихся.

Реализация данных методов, приемов и средств, способствовали развитию внимания младшего школьника на уроках русского языка.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Выготский Л.С. Проблемы общей психологии./ Л.С. Выготский М.: 1982 т.2, С.10-15.
2. Горецкий В.Г. Обучение в первом классе. 1973 – 30с.
3. Диагностика учебной деятельности и интеллектуального развития .1988
4. Немов Р.С. Психология, учебник для студентов. 272 с.
5. Оспицкий А.К. Само - регуляция деятельности школьника и формирование активной личности. 57-89 с.
6. Панов Б. Г. хрестоматия по методики русского языка.
7. Гальперин П.Я. Ведение в психологию. 1976 – 54 с.
8. Страхов И. В. Воспитание внимание у школьника.

Jasmina Muzaffarzoda

2005-yil 2-iyunda Qarshi shahrida dunyoga kelgan. Qarshi shahridagi 31-maktabni a'lo baho va oltin medalga tamomlagan. Hozirda Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universitetining O'zbek filalogiyasi fakulteti 1-bosqich talabasi.

O'ZBEKISTON XALQ SHOIRASI ZULFIYA ISROILOVAGA HAVAS ILA

Hayot o'rtolmaydi nozik jonimni,
Yurtinga bag'ishlay har dam borimni,
Alloh ayirmasin ibo, orimni,
Baxtni chin yurakdan tuyaman har dam,
Chunki o'zbeginning Jasminasiman.

Yangi islohatlar bari yoshlarga,
G'ayrat, shijoatli qalam qoshlarga,
Vatan qo'llab turgan kuch bardoshlarga,
Baxtni chin yurakdan tuyaman har dam,
Chunki o'zbeginning Jasminasiman.

Tonglar boshlanadi mehrlar bilan,
Har ishda jasorat, sehlrlar bilan,
Haqqa yetkazdiku sabrlar bilan,
Baxtni chin yurakdan tuyaman har dam,
Chunki o'zbeginning Jasminasiman.

Yurtim

Tuprog'ida To'marisning, Shiroqlarning qoni bor,
Erlarida Sohibqiron Temur bobom joni bor,
Qizlarida Kumush, Layli muhabbati, ori bor
Shunday yurtning poyin o'pmay, men ayting qayga ketay,
Gar she'r yozsam, mardonavor xalqim senga she'r bitay.

Barkamoldir avlodlaring metin kabi mustahkam,
Nomardi yo'q quchog'ingda ey, vatanjon bitta ham,
Haqsizlikka bosh egmagay, so'zi o'tkir mustahkam,
Shunday yurtning poyin o'pmay, men ayting qayga ketay,
Gar she'r yozsam, mardonavor xalqim senga she'r bitay.

Iymon, insof tuyg'ulari farzandlaringdadir jo,
Asrab yursin har qadamda Yaratgan o'zi illo,
Qaddi mag'rur, boshlari tik, har so'zi misli tillo,
Shunday yurtning poyin o'pmay, men ayting qayga ketay,
Gar she'r yozsam, mardonavor xalqim senga she'r bitay

Boburing bor ham shohlikni, shoirlikni eplagan,
Navoiy-ku qalam bilan adolatni yoqlagan,
Avloniy-u, Fitratlaring oq sutingni oqlagan,
Shunday yurtning poyin o'pmay, men ayting qayga ketay,
Gar she'r yozsam, mardonavor xalqim senga she'r bitay

Qora qoshli ona xalqim senga ta'zim qilaman,
Xizmatinga shayman mudom, bajaraman, tila, man,
Seni jondan aziz suygan, men Jasminang bo'laman,
Shunday yurtning poyin o'pmay, men ayting qayga ketay,
Gar she'r yozsam, mardonavor xalqim senga she'r bitay.

Islomboyeva Durdona
Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti
O'zbek filologiyasi fakulteti O'zga tilli guruhlarda rus tili
yo'nalishi 314 "E" guruh talabasi
Xatosini tushundi

Zebo 9-sinfda o'qir edi. U doim darsda mobil telefon o'ynab o'tirar, shu bois fanlarni o'zlashtira olmas edi. Bundan xabar topgan sinf rahbari Holova Nazokat opa unga tanbeh berdi. Zeboning onasi bilan gaplashdilar ham. Lekin Zebo bunga parvo ham qilmadi. Yana shu holat davom etaverdi. Bir kuni maktabda tanlov bo'lib o'tdi. Ana shu tanlovda Zebo va uning "do'stlari" ni qilmishlari sahna ko'rinishi orqali ochib berildi. Buni ko'rgan Zebo tasirlanib ketdi va sinfdoshlariga rahmat aytdi. Ertasi kuni u mobil telefon ishlatmaydigan bo'ldi. Zebo o'z xatosini tushundi.

HECHDAN KO'RA KECH

Uch dugonalarga doim hammaning havasi kelar edi. Durdona, Feruza va E'zoza bilimga oshno, aqlli, odobli barchaga o'rnak bo'lar edi. Lekin hasad qiladiganlar ham yo'q emas edi, Shohsanam doim ularni ko'ra olmas hasadgo'y qiz edi. Bir kuni Shohsanam dugonalar bilan urushdi.

-Hali meni oldimga kechirim so'rab kelasizlar, menga zor bo'lasizlar!
Shunda Durdona dedi:

-Yomonlikka hech qachon bo'yin egmaymiz.

-E'zoza,- biz sendan hech qachon kechirim so'ramaymiz, chunki sen hasadgo'ysan insonlarni ko'ra olmaysan qalb ko'zing ko'r bo'lib qolgan birovlarini ishlariga havas bilan emas xasad bilan qarayverganing uchun.

Oradan kunlar oylar o'tdi. Dugonalar ulg'aygan sari jamiyatda, sinfdoshlari oldida hurmatga sazovor bo'lib borar edi. Feruza she'riyat sohasida ijod qilar Durdona "YOSH KITOBOXON" tanloviga tayyorgarlik ko'rar edi. E'zoza esa kelajakdagi orzusi tomon intilar edi. Shohsanam bo'lsa har taraflama orqaga ketar o'qishlari baholari pasaygan ustozlar bilan munosabati yomonlashardi. Bahor kunlarining birida dugonalarning partasi ustida parcha qog'oz turgan emish. Ular uni ochishsa:

-Meni kechiring yomonliklarim uchun uzr so'rayman. Boshga birovlariga bahillik qilmayman doim yaxshi niyatlar qilaman ezgu ishlar qilaman boshqalarga havas bilan qarayman kechiring!" -deb yozilgan emish.

Hechdan ko'ra kech deganlaridek Shohsanam yomonlikdan foyda yo'qligi baxilning bog'i ko'karmasligini tushunib yetdi.

To‘raxanov Abdusalom Odil o‘g‘li 22.11.2003–yilda Toshkent shahrida tug‘ilgan. Millati o‘zbek, ma’lumoti tugallanmagan oliy. U 2020–yilda Toshkent shahar Yashnobod tumanida joylashgan 198-sonli maktabni imtiyozli tamomlagan. Abdusalom To‘raxanov 2022-yilda O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi 1-sonli Toshkent akademik litseyini imtiyozli tamomlagan. So‘ngra Abdusalom To‘raxanov 2023-yilda Toshkent viloyati 531-safarbarlik chaqiruv rezervi harbiy xizmatini o‘tagan.

Ertak

Omad

Bir bor ekan, bir yo‘q ekan. Och ekan-da to‘q ekan. Qadim-qadim zamonlarda yoshi ulug‘ bir nochor dehqon bo‘lgan ekan. Dehqon juda qiyinchlikda yashar ekan. Har kuni dalaga chiqib ishlar, yer haydar va uyiga qaytar edi. Nochor Dehqon omad borligiga ishonar edi. U har doim sabr qilib, kunini ko‘rar va qachondir omadi kelishiga aniq ishonar edi.

Kunlardan bir kuni u dalaga chiqib, ishlayotgan paytida qurib qolgan daraxtni ko‘rib: “ Iya katta daraxt qurib qolibti “ – debdi. Shunda nochor dehqon uni sug‘urib olishga kirishib ketibdi. Daraxtni tagini rosa kavlabdi. Keyin esa nochor dehqon uyiga qaytib ketibdi. Ertasiga yana dalaga borib, daraxtni chiqarib olishlik uchun yana ishga kirishib ketibdi. Shunda dehqon bir o‘zi daraxtni sug‘irib olishiga kuchi yetmasligini bilgach, o‘z qo‘shnisi yordamga chaqirish hayoliga kelib qolibdi. Shunda darhol qo‘shnisi boshlab kelibdi. Qo‘shnisi kelib: “Qurigan daraxtni olishimiz shartmi?” – debdi. Nochor dehqon: “Shu qurigan daraxtni olib qo‘ysak, yaxshi bo‘lar edi” – debdi. Baribir hech narsaga yaramaydi.

Shunda nochor dehqon va uning qo‘shnisi ishga kirishib ketishdi. Ular daraxtni sug‘urib ham olishdi. Keyin esa nafaslarini roslash uchun yerga o‘tirganlarida nochor dehqonning ko‘zi birdaniga yerga tushib qoldi. Shunda u: “ Hoy qo‘shni nima bu qarang?” – dedi. Keyin qo‘shnisi qarab: “Tilla-tilla” – deya baqirib yubordi.

Nochor Dehqonning kutgan omadi endi keldi. Ular juda-juda hursand bo‘lib ketishdi. Dehqon tillalarni olib, qo‘shnisiga to‘rtdan birini berdi. Qolganini esa uyiga olib ketdi. Yo‘lda yana tillani bir qismini faqirlarga ajratdi. Qolgan qismini esa o‘zining kamchiliklariga sarfladi.

Anorov Sirojiddin Nozimjon o'g'li 2006-yil 18- yanvar kuni Namangan viloyati Qoraboq qishlog'ida tavallud topgan. Hozirda Chortoq tumani 14- sonli maktabining bitiruvchisi. Uning badiiy va ilmiy ijod namunalari Qirg'iziston, Hindiston, Rossiya, Ozarbayjon, Germaniya, Buyuk Britaniya kabi davlatlarda nashr etilgan. Muddatidan avval oliy ta'lim talabasi bo'lgan.

INGLIZ TILI SO'ZLASHUVIDAGI MUAMMOLAR, QIYINCHILIKLAR VA ULARGA YECHIM

Annotatsiya: *ushbu maqolada ingliz tili so'zlashuv jarayonida yuzga keladigan muammolar, ularning asosiy sabablari, ayniqsa tovush, talaffuz, so'z boyligi bilan bog'liq bo'lgan masalalar, til o'rganish jarayoning ahamiyati va yo'llari xususidagi fikrlar yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *inglizcha talaffuz, noto'g'ri talaffuz, fonetika, fonologiya, segmental xususiyatlar, supra segmental xususiyatlar, transliteratsiya.*

Аннотация: *В этой статье рассматриваются проблемы, возникающие в процессе произношения английского языка, их основные причины, особенно вопросы, связанные с звуком, произношением, словарным запасом, важность процесса и способы изучения языка.*

Ключевые слова: *английское произношение, неправильное произношение, фонетика, фонология, сегментальные особенности, сверхсегментальные особенности, транслитерация.*

Abstract: *This article discusses the problems encountered in the process of speaking English, their main causes, especially issues related to sound, pronunciation, vocabulary, the importance of the language learning process and the ways in which it is done.*

Key words: *english pronunciation, mispronunciation, phonetics, phonology, segmental features, supra segmental features, transliteration.*

KIRISH

Ingliz tilidagi gapirish, muloqot, talaffuz va imlo o'rgatish va o'rganish oson ish emas, chunki bunday jarayonlar har qanday tilda muhim qismlardir. Xorijiy tillarni o'qitishda, xususan, chet tillar talaffuzi va intonatsiyasida eng samarali yondashuvni ishlab chiqish, chet tillar bo'yicha muloqot qobiliyatini shakllantirishga ko'maklashish muhimdir. Biroq, ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni hisobga olish kerak, bu esa haqiqiy muloqot vaziyatini modellashtirishga imkon beradi [1].

Ingliz tilini o'rgatuvchilarning vazifasi faqatgina o'rganuvchilarni o'qitish yoki ularning ingliz tilidagi mahoratlari ya'ni o'qish, yozish, eshitish va gapirish kabi qobiliyatlariga ko'proq e'tibor qaratishgina emas, balki ularga Ingliz tiliga bo'lgan ishtiyoq, yaxshi munosabat va zo'r motivatsiya berish orqali yordam berish va ruhlantirishdan ham iboratdir. Shunday bo'lishiga qaramasdan, bugungi kunda o'qituvchilar Ingliz tilini o'rgatishda bir qancha qiyinchiliklar va to'siqlarga duch kelmoqda.

Nazariy darajadagi tadqiqot usullari xorijiy ilmiy-uslubiy adabiyotlarni tahlil qilish, sintezi va taqqoslash; empirik darajadagi o'qitish tajribasini umumlashtirish, amaliy mashg'ulotlar jarayonini kuzatish, darslarda ishlatiladigan talaffuz va intonatsiyani o'qitish usullarining samaradorligini tekshirish mumkinligini isbotlamoqda. Ingliz tili fonetikasi sohasidagi xorijiy mualliflar: J.Kelli (G.Kelly) [2], P.Ro'cha (P.Roach) [3], M. Xyughings (M. Hewings) [4], D. Kristal (D. Crystal) [5], P. Eshbi (P. Ashby) [6], T. (T. Jones) [7], J.D. O'Konner (J.D. O'Connor) [8] ishlari asosida tanishish mumkin. Keling, J.Kelli, Qanday qilib talaffuzni o'rgatish masalasiga to'xtalib ("How to Teach Pronunciation"). Ushbu ishda muallif o'qituvchi nutq ishlab chiqarish jarayonini bilishi va talaffuz qilinadigan tovushlarning fiziologiyasini tushunishi kerakligini ta'kidlaydi [2]. O'quvchilarda yuzaga keladigan muammolar to'g'risida gapirganda, muallif shuni ta'kidlaydi [2]:

1) ingliz tilidagi harflar va tovushlarning yozma ko'rinishi o'rtasida mos kelmaslik, bu o'rganayotgan kishining ona tilidagi harflar va tovushlar o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri mos kelishi mumkin bo'lganidan farq qilishi mumkin;

2) o'quvchi o'z ona tilida harflar va tovushlarning yozma ifodasi o'rtasida ham nomuvofiqlik mavjud bo'lsa, tovushlarning yangi belgilari bilan tanishish zaruriyati;

3) ingliz tiliga xos bo'lmagan, ammo o'quvchilarning ona tilida uchraydigan tovushlar, tovushlar kombinatsiyalari mavjudligi;

4) ingliz tilida uchraydigan, ammo o'quvchilarning ona tiliga xos bo'lmagan tovushlar, tovushlar kombinatsiyalari mavjudligi;

5) ingliz tilining o'quvchining ona tiliga xos bo'lmagan urg'u va intonatsion modellari. [2]

O'z navbatida P. Rouch "English Phonetics and Phonology" darsligida so'nggi paytlarda talaffuzni o'qitish ko'p hollarda amaliyotchi pedagoglar ham, metodist nazariylar ham tomonidan e'tiborsiz qoldirilganligini ta'kidlaydi, chunki bu tilning zamonaviy talablarga javob bermaydigan eskirgan tomoni deb hisoblangan. Buning sababi shundaki, talaffuz ko'nikmalarini o'rganishda asl tovushga erishish asosiy vazifa hisoblanadi, chet tilni o'rganishning asosiy maqsadi esa - muloqotdir.

M.Huings, boshqa mualliflar singari, o'qituvchilar ko'pincha talaffuzga etarlicha e'tibor bermasliklarini, hatto o'quvchilar o'zlari tushunarli tovushga erishishni istashsa ham, uni nutqning boshqa jihatlari kabi muhim emas deb hisoblashlarini ta'kidlaydi [4,11]. Muallif, o'qituvchi talaffuzni o'rgatishda o'z oldiga vazifalar qo'yganda (masalan, ingliz tilining qaysi variantini model sifatida ishlatishni tanlashda) ma'lum omillarni hisobga olishi kerakligini aytadi, masalan [4, 12]:

ASOSIY QISM

Talaffuz, so'zlarni talaffuz qilish usuli deb tushunsa bo'ladi. Ingliz tili yoki boshqa tilni o'rganayotgan talabalar o'sha tilning talaffuzida muammolarga duch kelishadi. Ingliz tili ona tili bo'lmaganlarning nutqida ingliz tili talaffuzini mukammal o'rganishdan kelib chiqadigan talaffuz xususiyatlari bo'lishi mumkin, ya'ni fonologik qoidalarni ona tilidan ingliz tiliga o'tkazish yoki asosiy tilni o'rganishda ishlatiladiganlarga o'xshash strategiyalarni amalga oshirish orqali. Ular, shuningdek, ingliz tilidagi tovushlarni so'zlovchining ona tilida topilmaydigan yangi talaffuzlarni yaratishi mumkin. o'quvchilar uchun ona tilida gapiruvchilarning talaffuziga o'xshash talaffuz qilish juda qiyin. Ingliz tilining xalqaro til sifatida talaffuzi haqidagi munozaralar ko'plab o'quvchilar uchun ona

tiliga o'xshash talaffuz ham kerak emasligini va haqiqatan ham kerak bo'lmasligini ta'kidladi. Ma'lum bo'lishicha, tushunarlilik oldindan mavjud bo'lgan har qanday modelga muvofiqlikdan ko'ra ko'proq mos keladigan maqsaddir.

Ingliz tilidagi talaffuzdagi qiyinchiliklar:

Talaffuz - bu og'zaki muloqotning uni yanada samarali va jozibali qiladigan jihatidir. Shu sababli, so'zlashuv jarayonida talaffuzning ahamiyati juda katta. Ma'lum bir tilda so'zlashuvchilarga alifbodagi tovushlar ularning talaffuziga juda chuqur va kuchli ta'sir ko'rsatadi. Har bir tilda mavjud bo'lgan ma'lum tovushlar mavjud. Tilda mavjud tovushlarning aksariyati bir-biriga o'xshash ko'rinadi, ammo ular to'g'ri talaffuz qilinmaydi. Talaffuzda ba'zi farqlar mavjud. Shuning uchun, agar inson ona tili bo'lmagan tilda gapirsa, u ma'lum bir qiyinchiliklarga duch kelishi tabiiy hol albatta. Masalan, yapon tilida "r" tovushi yo'q. Shuning uchun ular o'z tillarida mavjud bo'lgan muqobil tovushdan o'zlariga mos ravishda foydalanishlari kerak. "r" tovushini talaffuz qilishda ular "l" tovushini talaffuz qilishadi. Shunga o'xshab, arab tilida "p" tovushi yo'q va ular uni "b" tovushi bilan almashtiradilar. Ammo tovushlarning talaffuziga ta'sir qiladigan ko'plab boshqa omillar mavjud. Har qanday tilda ona tili bo'lmagan kishi har doim ba'zi muammolarga duch keladi.

Ingliz tili talaffuzida uchraydigan ba'zi muammolar quyidagicha:

Nutq tovushlarini aniqlash: Nutq tovushlari nutq organlari tomonidan ixtiyoriy ravishda ishlab chiqariladigan va ushbu organlar tomonidan bajariladigan aniq harakatlarning natijasidir. Nutq tovushlarini tanib olishda muammo bor va biz bir xil harf turli tovushlarga ega ekanligini kuzatishimiz mumkin. Masalan, "a" harfi "bath" da "batte" harfi bilan bir xil talaffuz qilinmaydi. Umuman, fe'llar va ismlar bir xil yozilsada, ularning talaffuzi har xil.

Ona tilidagi aralashuv: Talabalar ingliz tilidagi turli tovushlarni ona tilidagi tovushlar bilan aralashtirishi va chet tildagi tovushlarni osongina tanib olish qobiliyati yo'qligi bilan bog'liq muammo mavjud.

Suprasegmental xususiyatlar: Suprasegmental xususiyatlarga Prosodik xususiyatlar yoki Prosodilar deb ham ataladi. Asosiy suprasegmental xususiyatlari uzunlik, harfli urg'u va ovoz balandligi. Ingliz tilini o'rganayotgan kishi uchun o'zining nutq a'zolari bilan chet til tovushlarini chiqarish qiyin va o'rganuvchi til, lab va nutq a'zolarining boshqa qismlarini ma'lum aniq holatlarga qo'yishni yoki ular bilan ba'zi harakatlarni bajarishni o'rganishi kerak. "Artikulator fonetika" nutq tovushlarini ishlab chiqarishda nutq organlarining harakatini o'rgatishga yordam beradi. Nutqni o'pka, larynx, til, lablar, yumshoq tilak, qattiq plitka va boshqalar hosil qiladi. Deniyel Jons so'zlarning ifodalanishini "og'iz a'zolarining gimnastikasi" deb ta'riflagan. U artikulyatsiya muammolarini hal qilish uchun o'quvchi fonetika nazariyasini o'rganishi va ushbu nazariyaga asoslangan zarur mashqlarni bajarishi kerakligini aytadi. Umuman olganda, agar o'quvchiga chet el tilidagi tilda bu so'zlarni to'g'ri talaffuz qilsa, uning uzunligi, ta'siri va balandligi to'g'ri talaffuz qilinadi. Asosiy qiyinchilik bu ko'rsatmalarni yodda tutishdir. O'qituvchidan talaffuz qilishda namuna bo'lish talab etiladi va u o'quvchiga quloq mashqlarini taqdim etishi va u o'quvchilarning muvaffaqiyati yoki harakatlarini baholashi kerak.

An'anaviy harflarning shakllarini o'rganish bilan bog'liq muammo: An'anaviy harflarning shakllarini va an'anaviy imlo va talaffuz o'rtasidagi munosabatlarni eslab

qolish muammosi mavjud. Biz belgilarni aralashtiramiz va bu so'zlarning noto'g'ri talaffuziga olib keladi. Ingliz tilida 26 ta harfdan iborat bo'lgan alifbonda 44 ta tovush bor. Bu belgilarning shakli va talaffuzi haqida aniq ma'lumotga ega bo'lish kerak.

Bog'langan nutq: Ingliz tilini o'rganayotganlar ko'pincha bemalol gapirishni yaxshi ko'radilar va gapirish mahoratini yaxshilashga harakat qilganda, ular bog'liq nutq qoidalari haqida bexabar bo'lishadi va o'ylamasdan talaffuzda xatolarga yo'l qo'yishadi. Tildagi so'zlar bir-biriga to'g'ri kelmaydi. Nutqni to'g'ri talaffuz qilish uchun ba'zi so'zlarning oxiri va boshini talaffuz qilish usuli bu so'zlarning boshidagi va oxiridagi tovushlarga qarab o'zgarishi mumkin.

Transliteratsiya: Ingliz tili talaffuzida ona tili bo'lmaganlar bilan transliteratsiya muammosi mavjud.

Ingliz tilidagi ikki xil talaffuz bilan bog'liq muammolar; Amerika talaffuzi va Britaniya talaffuzi: Ingliz tilini o'rganayotganlar Amerika va Ingliz tillarining talaffuzi bilan bog'liq muammoga duch kelishadi, chunki biz bu ikki tilning talaffuzini aralashtiramiz. Amerika ingliz tili odatda Qo'shma Shtatlarda, Britaniya ingliz tili esa Angliyada va Britaniya imperiyasida, shuningdek, ushbu imperiyaga tegishli mamlakatlarda ishlatiladigan til deb ataladi.

Eng ko'p ko'rinib turadigan farqlardan biri ba'zi so'zlarning yozilishidir. Amerika inglizchasidagi rang kabi so'zlar Britaniya inglizchasida rangga aylanadi. Yana bir misol Amerika so'z teatri. Britaniya ingliz tilida bu teatrga aylanadi. Ko'pincha ingliz tilidagi so'zlarning harflari bir xil bo'lsa-da, ularning talaffuzi turlicha bo'lishi mumkin. Aksent so'zning boshqa harflariga qo'yiladi.

Britaniya ingliz tilida "yetuk" so'zi "machure" deb talaffuz qilinadi, Amerika ingliz tilida esa "Matoor" deb talaffuz qilinadi. Bu "t" tovushining talaffuzida farq borligini ko'rsatadi.

Yozuv va talaffuz o'rtasida mos kelmaslik: Yozuvlar va ularning talaffuzi o'rtasida moslik yo'q. Masalan, so'z oxiridagi "tion" so'zi "shun" deb talaffuz qilinadi, "sion" so'zi esa "zhun" deb talaffuz qilinadi. Ko'pincha harflarning turlicha talaffuz qilinishi mumkin, ammo ularning farqlarini bilish foydali bo'ladi.

XULOSA

Bizga ma'lumki bugungi kunda tillarni o'rganishga juda katta e'tibor berilmoqda. Ayniqsa, bu tillar ichida ingliz tilini o'rganish boshqa tillardan muhimligi, qiyinligi va uzoq vaqt talab qilinishi bilan ajralib turadi.

Xato talaffuz qilish muammosini hal qilish yo'llari: Ona tilda gapiruvchilarning turli so'z va iboralarni qanday talaffuz qilishlarini tinglash va bu so'zlarni ular kabi talaffuz qilishga harakat qilish muhimdir. So'zlarning entimoligi yoki kelib chiqishini zamonaviy lug'atlarda ko'rib chiqish orqali talaffuzni yaxshilash mumkin. Simvollarni to'g'ri talaffuz qilish uchun fonetika alifbosini o'rganing. Agar siz haddan tashqari tez gapirsangiz, ba'zi so'zlarni o'tkazib yuborishingiz, ularni to'liq talaffuz qilmasligingiz yoki ularni chalkashtirishingiz mumkin. Agar siz juda sekin gapirsangiz, siz g'ayritabiiy bo'lib ko'rinishingiz mumkin. Lekin juda tez gapirishdan ko'ra, sekin va aniq gapirish yaxshiroqdir. Turli xil nutq, talaffuz, milliy va mintaqaviy ingliz tilining aksentlarini modellashtirish uchun ko'plab CD va DVD diskalar mavjud. O'rganayotgan kishi, ingliz tilini yaxshiroq talaffuz qilish uchun bunday suhbatlarni tinglashi foydali bo'ladi. To'g'ri tovush mashg'ulotlari va tan olish bilan fonetik belgilarni o'rganishga yordam beradigan

yaxshi o'qituvchilar va qo'llanmalarni izlash kerak. Yaxshi quloqqa ega bo'lish kerak, chunki agar odam yaxshi quloqqa ega bo'lsa, u chet tildagi so'zlarni to'g'ri talaffuz qila oladi. Chet tovushlarning akustik xususiyatlarini eslab qolish uchun yaxshi xotiraga ega bo'lish kerak. Shuningdek so'z boyligi oshirish ham til o'rganuvchilarning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bodnar S., Yatsenko G. The implementation of linguistic and cultural studies approach into the course of English phonetics with the use of new audio-video technologies. 7TH International conference on education and new learning technologies. 2015. P. 7364–7368.
2. Kelly G. How to Teach Pronunciation. Pearson Education Limited, 2003.
3. Roach P. English Phonetics and Phonology. A practical course. Cambridge, 2012. 262 p.
4. Hewings M. Pronunciation Practice Activities. A resource book for teaching English pronunciation. Cambridge, 2004. 246 p.
5. Crystal D. The biggest challenges for teachers. [Electronic resource]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ItODnX5geCM> (date of access: 11.11.2020).
6. Ashby P., Ashby M.G. Phonetic pedagogy. London Bloomsbury, 2013. P. 198–207.
7. Jones T. Fifty Ways to Teach Pronunciation: Tips for ESL/EFL Teachers. Wayzgoose Press, 2015. 66 p.
8. O'Connor J.D. Sounds English. Longman Group UK Limited, 1989. 126
9. <https://www.theteflacademy.com/blog/language-specific-pronunciation-problems-for-english-language-learners/>
10. <https://discover.hubpages.com/education/HOW-A-LEARNER-OF-ENGLISH-AS-SECOND-LANGUAGE-CAN-OVERCOME-PRONUNCIATION-CHALLENGES>
11. English Pronunciation and Spelling: Problems and Difficulties. AHMED DRAIA UNIVERSITY-ADRAR FACULTY OF LETTERS AND LANGUAGES DEPARTMENT OF ENGLISH AND LANGUAGE.

MAKTABGACHA TA'LIM SIFATI VA SAMARADORLIGINI TA'MINLASHGA YO'NALTIRILGAN JARAYONLARNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

Shodmonova Muborak Ravshanovna

Zarafshon shahar 14-son "Jilg'a"

nomli Davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti

Direktori

Annotatsiya. *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tizimi sifati va samaradorligini ta'minlash omillari, ularning mazmuni, mohiyati va ahamiyati, shuningdek, MTT sifati va samaradorlikni ta'minlash yo'llari haqida ma'lumotlar yoritib berilgan.*

Tayanch tushunchalar: *Maktabgacha ta'lim tizimi, ta'lim sifati, ta'lim tizimi, boshqaruv, rahbar faoliyati, uzluksiz ta'lim, samaradorlik, rivojlantirish, takomillashtirish, omillar, mexanizmlar, barkamol shaxs, kommunikativlik, kognitivlik.*

Аннотация. *В данной статье содержится информация о факторах обеспечения качества и эффективности системы дошкольного образования, их содержании, сущности и значении, а также способах обеспечения качества и эффективности ДОО.*

Основные понятия: *Система дошкольного образования, качество образования, система образования, управление, лидерская деятельность, непрерывное образование, эффективность, развитие, совершенствование, факторы, механизмы, всесторонне развитая личность, коммуникативность, познавательность.*

Annotation. *This article contains information about the factors for ensuring the quality and effectiveness of the preschool education system, their content, essence and significance, as well as ways to ensure the quality and effectiveness of preschool education.*

Basic concepts: *The system of preschool education, the quality of education, the education system, management, leadership, lifelong education, efficiency, development, improvement, factors, mechanisms, a comprehensively developed personality, communication, cognition.*

Maktabgacha ta'lim tizimi uzluksiz ta'lim tizimining boshlang'ich, eng asosiy bo'g'ini hisoblanadi. Mutaxassislar va o'qituvchilarning ilmiy xulosalariga ko'ra, inson barcha ma'lumotlar va ma'lumotlarning 70 foizini besh yoshga to'lgunga qadar oladi. Mana shu faktning o'zi, bolalarimizning barkamol shaxs sifatida shakllanishi uchun maktabgacha ta'lim tashkilotidagi tarbiya va ta'lim qanchalik muhimligini yaqqol ko'rsatib turibdi.

Xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribasini o'rganish shuni ko'rsatadiki, zamonaviy maktabgacha ta'lim muassasalari maktabgacha yoshdagi bolalarni ijobiy ijtimoiylashtirish, ularning har tomonlama shaxsiy, ma'naviy-axloqiy va bilimni rivojlantirish, maktabgacha yoshdagi tegishli faoliyat turlari asosida ijodiy qobiliyat va tashabbuskor xulq-atvor profilini shakllantirish, yosh qiziqishlari sohasida kattalar va tengdoshlari bilan muloqot qilish kabi shart-sharoitlarni yaratish bilan tavsiflanadi. Ta'lim sohasidagi o'zgarishlar maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyachi-pedagoglar

va rahbarlariga bo'lgan talabni oshirish zarurligini belgilaydi. Bu esa boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari va vositalari aniqlash va ulardan foydalanish hamda ilg'or texnologiyalarga asoslangan holda yondashish zarurligini ilgari suradi. Maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarining boshqaruv faoliyati boshqa ta'lim muassasalarini boshqarish jarayonidan tubdan farq qiladi.

Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'lim tizimining boshlang'ich bo'g'inidir va bolaning sog'lom, rivojlangan shaxsining shakllanishini ta'minlash, ta'limga bo'lgan intilishini uyg'otish, bolalarni boshlang'ich maktabda muntazam o'qitish uchun tayyorlash uchun mo'ljallangan. Maktabgacha ta'lim sohasida davlat siyosatining muhim vazifalari quyidagilardan iborat: - maktabgacha ta'lim muassasalarining davlat va nodavlat tarmog'ini kengaytirish, ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, yuqori malakali pedagogik kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni maktabgacha ta'lim muassasalarini qamrab olishni tubdan oshirish, zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini ta'lim-tarbiya jarayoniga joriy etish orqali bolalarni har tomonlama intellektual, ma'naviy-estetik, jismoniy rivojlantirish, shuningdek, ularni maktabga tayyorlash sifatini tubdan yaxshilash.

Maktabgacha ta'lim muassasasida ta'lim sifatini boshqarish belgilangan va mo'ljallangan ehtiyojlar zonasida prognoz qilingan rejalashtirilgan natijaga yo'naltirilgan sinergetik jarayondir. Bunday boshqaruvning strukturaviy va funktsional komponentlari sifatni loyihalashtirish, sifatni shakllantirish tizimini amalga oshirish va sifatni monitoring qilish, ikkita asosiy qiymatga ega: baholash va rahbarning harakatlarini tuzatishning keyingi yo'nalishini belgilash.

Ta'limning turli bosqichlarida davlat ta'lim standarti ta'lim faoliyati natijalari standarti sifatida qoraladi – ma'lum bir tarixiy davrda ma'lum bir jamiyat uchun zarur bo'lgan ta'limning mos yozuvlar darajasi; ta'lim standarti, ta'lim to'g'risidagi tegishli hujjatlarni olish uchun shaxs tomonidan erishish kerak bo'lgan daraja. Maktabgacha ta'limda davlat ta'lim standarti ta'lim jarayonini amalga oshirish uchun shart-sharoitlarning standartidir. Maktabgacha ta'limning vaqtinchalik standartiga muvofiq, maktabgacha ta'lim muassasalarining maqsadi va natijasi ta'lim jarayonini amalga oshirish uchun sharoit yaratishdir.

Ta'lim standartlari qat'iy, moslashuvchan bo'lishi kerak emas, o'qituvchilar ishida ko'rsatmalar rolini o'ynashi kerak. Aks holda, har qanday ijodkorlikni standartlar yordamida strangulyatsiya qilish ta'minlanadi.

“Maktabgacha ta'lim sifati” tushunchasi uch xil jihat asosida tahlil qilinadi. Umumdavlat nuqtai nazaridan maktabgacha ta'limning sifati jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlariga mosligini o'lchash yo'li bilan aniqlanishi mumkin. Bu erda maktabgacha ta'lim sifati turmush darajasi, mamlakatning iqtisodiy salohiyati va h.k. ijtimoiy jihatdan ta'lim xizmatlarining ota-onalarning haqiqiy talabiga muvofiqligi bilan belgilanadi. Pedagogik jihatdan maktabgacha ta'limning sifati ta'limdagi o'zgaruvchanlik tamoyilini amalga oshirish, o'qituvchining bolalar bilan shaxsiy yo'naltirilgan hamkorligiga o'tishni anglatishi mumkin.

Eng umumiy shaklda maktabgacha ta'limning sifati oilani bolalar bilan ishlashning mazmuni, shakllari va usullari xilma-xilligi asosida individual ta'lim “yo'nalishi” ni tanlash imkoniyatini berish bilan belgilanadi; bolani malakali pedagogik ta'sirlardan ijtimoiy himoya qilishni ta'minlash; maktabgacha yoshdagi bolalarning boshlang'ich

maktabda muvaffaqiyatli o'qitish uchun minimal darajada zarur bo'lgan ta'lim darajasiga qadar bolalar bog'chasiga muntazam ravishda tashrif buyuradigan har bir bolaning ta'lim jarayoni tuzilmasiga muvofiq maktabgacha ta'limning sifati quyidagi tarkibiy qismlar bilan belgilanadi: tarbiyalanuvchilarning sog'lig'i darajasi va ularning ta'lim-tarbiya jarayonidagi yutuqlari orqali ta'lim jarayonini amalga oshirish sifati; ta'lim jarayonini amalga oshirish uchun shart-sharoitlarning sifati (ta'lim dasturlarini to'g'ri tanlash, ularning ilmiy-uslubiy ta'minoti, ta'lim jarayonining moddiy-texnik jihozlanishi); kabilar.

MTT o'z maqsadlariga erishish uchun uning vazifalari muvofiqlashtirilishi kerak. Shuning uchun boshqaruv-tashkilot uchun muhim ahamiyatga ega. Bu bir darajada muvofiqlashtirish kerak bo'lgan har qanday inson faoliyatining ajralmas qismidir. Menejment nafaqat ishlab chiqarishni, balki davlat, shahar va hududlarni, sanoatni, shifoxonalarni va universitetlarni, cherkovlarni va ijtimoiy ta'minot agentliklarini ham talab qiladi.

Boshqaruv tashkilotning maqsadlariga erishish uchun zarur bo'lgan rejalashtirish, tashkil etish, muvofiqlashtirish, rag'batlantirish va nazorat qilishning integratsiyalashgan jarayonidir.

Tashkilotlarning eng aniq xarakteristikasi-mehnatni taqsimlash. Tashkilotda mehnatning gorizont va vertikal bo'linishi sodir bo'lganda, boshqarish kerak bo'ladi. Shunday qilib, tashkilotda mehnatni ajratishning ikkita ichki organik shakli mavjud.

Birinchisi, mehnatning umumiy faoliyat qismlarini tashkil etuvchi qismlarga bo'linishi, ya'ni mehnatning gorizont bo'linishi. Ikkinchisi, vertikal deb nomlangan, harakatlarni muvofiqlashtirish ishlarini o'z harakatlaridan ajratadi. Boshqa odamlarning faoliyatini muvofiqlashtirish faoliyati boshqaruvning mohiyatini tashkil etadi.

Boshqarish-muayyan maqsad yoki maqsadga erishishga qaratilgan insonlarning faoliyati turi sifatida qaraladi. Menejment u boshqaradigan tashkilot uchun harakat yo'nalishini belgilashi kerak. U MTTning missiyasini o'ylab, maqsadlarini belgilashi va tashkilot jamiyatga berishi kerak bo'lgan natijalarni olish uchun pedagogik jarayonlarni tashkil qilishi kerak.

"Boshqaruv-bu uyushmagan olomonni samarali maqsadli va samarali guruhga aylantiradigan maxsus faoliyat turi. Bunday boshqaruv ijtimoiy o'zgarishlarning rag'batlantiruvchi elementi va muhim ijtimoiy o'zgarishlarning namunasidir "(Piter Drucker).

Boshqaruv MTT rahbarining funktsiyasini amalga oshiradi, fikrlash va pedagogik jarayonni eng katta natijalarni beradigan joyga yo'naltiradi, ijtimoiy farovonlikka va bolalarni barkamol shaxs sifatida kamol topishiga eng katta hissa qo'shadi.

Menejment rahbarlik faoliyat va bilimining o'ziga xos sohasi sifatida o'zining asosiy muammolari, o'ziga xos yondashuvlari va qiyinchiliklariga ega.

Menejment faoliyat turi sifatida boshqaruv funktsiyalari deb ataladigan bir qator boshqaruv harakatlarini amalga oshirish orqali olib boriladi. MTT boshqaruvining eng muhim vazifalari quyidagilardan iborat: prognozlash, rejalashtirish, tashkil etish, muvofiqlashtirish va tartibga solish, faollashtirish va rag'batlantirish, buxgalteriya, xo'jalik ishlari, qo'shimcha mashg'ulotlar, to'garak ishlari va nazorat. Boshqaruvni funktsiya sifatida ko'rib chiqish tarkibi, barcha turdagi boshqaruv faoliyatining mazmuni va ularning kosmosda va vaqtdagi o'zaro bog'liqligi bilan ifodalanadi. Iqtisodiy va

ijtimoiy rivojlanishni yaratadigan boshqaruv faoliyati bilan belgilanadi. Boshqaruv jarayoni menejerlarni xodimlarni tashkil qilishda ish bilan band bo'lgan xodimlarning samarali va samarali ishlashi uchun shart-sharoitlar yaratib, maqsadlarga mos keladigan natijalarni olish uchun rejalashtirish, tashkil etish, muvofiqlashtirish, rag'batlantirish, nazorat qilish funktsiyalarini bajarishni o'z ichiga oladi. Shunday qilib, boshqaruv jarayonining mazmuni uning funktsiyalarini amalga oshirish jarayoni tashkil etadi.

Mazkur jarayonga asoslangan innovatsion boshqaruv yondashuvi har qanday boshqaruv faoliyatini yagona mantiqiy o'zaro bog'liq zanjirga integratsiya qilish imkonini beradi. Innovatsion yondashuv boshqaruvni tashkilotning muammolari va muammolarini hal etishga qaratilgan makon va vaqt ichida o'zgarib turadigan o'zaro bog'liq funktsiyalarni amalga oshirish jarayoni sifatida olib borish sharoitini ta'minlash imkonini beradi.

Boshqarish jarayoniga axborot jarayoni, ya'ni axborotni shakllantirish, his qilish, uzatish, qayta ishlash va saqlash jarayoni sifatida qaraladi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, boshqaruv axborotga tushib qolmaydi, balki axborotdan tashqarida ham aqlga sig'maydi. Axborotning paydo bo'lishi, o'tishi va ulardan foydalanishning ushbu besh bosqichi menejerlar va ijrochilarning lavozim vazifalariga muvofiq bir qator harakatlarida amalga oshiriladi.

Shunday qilib, menejment axborot jarayoni sifatida qaralishi mumkin, bu orqali professional malakali mutaxassislar MTTni tashkil qiladi va ularni maqsadlarni belgilash va ularga erishish yo'llarini ishlab chiqish orqali boshqaradi.

Boshqaruv funktsiyalari davlat tomonidan maxsus tashkil etilgan sub'ektlar tomonidan va uning nomidan yoki davlat o'z vakolatlarining bir qismini boshqaruv sohasidagi boshqa sub'ektlar tomonidan amalga oshiriladi. Shu bilan birga, davlat boshqaruvining barcha sub'ektlari ular uchun belgilangan qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar doirasida harakat qilishlari shart ekanligini ifodalaydi. A.A.Xo'jaev tomonidan boshqaruvning o'ziga xos xususiyatlari sifatida maqsadlarga erishishda ahloqiy nuqtai-nazardan kelib chiqqan holda yechimlar qabul qilish zarurligi; ta'limni boshqarish – ham sa'nat, ham fan ekanligi, unda odamlar bilan munosabatlarni va fanni bilish muhim ahamiyatga egaligi; shaxsiy, davlat va jamoat manfaatlarining dialektik birligi boshqarish mazmunida o'z aksini topishi; ta'limni boshqarishda jamoatchilikning keng ishtiroki; ta'limni boshqarishda turli xil, jumladan iqtisodiy, ijtimoiy-psixologik, tashkiliy-pedagogik va boshqa uslublardan foydalanish imkonini beradigan shakl va uslublarni muntazam takomillashtirishning zaruriyati keltiriladi [4, 8-b.].

MTT pedagogik jarayonini samarali boshqarish zamonaviy texnologiyalarni joriy etish sharoitida uning sifatini oshirish uchun juda muhim ekanligini belgilaydi.

MTTni boshqarish-ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan hokimiyat organlari va nodavlat tashkilotlarning faoliyati bilan ifodalanadi. MTTni boshqarish-ta'lim siyosatining maqsadlariga erishish, boshqaruv vazifalarini belgilash, ushbu vazifalarni amalga oshirish bo'yicha faoliyatni rejalashtirish, sub'ektlarning kelishilgan faoliyatini tashkil etish va nazorat qilishni tartibga soluvchi jarayon sanaladi.

MTTni boshqarish pedagogik jarayonning turli jihatlarini o'z ichiga oladi. Bu MTT tizimini rivojlantirish jarayonlarini, xususan, ta'limiy, tarbiyaviy, o'quv va pedagogik jarayonlarni boshqarish. Bu erda biz miqdoriy parametrlar, MTT soni va ulardagi tarbiyalanuvchilar haqida gapiramiz. Bugungi kunda MTT tizimi mehnat bozori

talablaridan orqada qolmoqda va mavjud “rivojlantirish markazlari”ga e’tibor qaratilgani yaxshi holat, shu bilan bir qatorda tarbiyachi-pedagoglar tarbiyalanuvchilarni aqliy-intelektual qobiliyatini, iqtidorini rivojlanishi uchun ularni dunyoqarashi, tafakkuri, so‘z boyligi, o‘z “Men”ini anglab yetishga alohida yondashish tarbiyalanuvchilarni maktab faoliyatiga sifatli tayyorlashni ta’minlash imkonini yaratadi.

MTT faoliyati sifati-muayyan maqsadga erishish va hayot sifatini yaxshilash uchun ularni qo‘llashning muayyan shartlarida olingan bilimlarga bo‘lgan talab bilan o‘lchanadi. Tarbiyalanuvchilarni bilim sifati, ularning intellektual rivojlanishi, dunyoqarashi, tafakkuri, xotirasi va so‘z boyligini oshgani va ish oxirida talab bilan belgilanadi.

Tarbiyalanuvchilarning aqliy-intellektualligi, madaniy va ma’naviy tayyorgarligi, jismoni va estetik shakllantiradigan va rivojlantiradigan jarayon MTT faoliyati va maktabgacha ta’lim jarayoni tashkil etadi. Maktabgacha ta’limning mazmuni va uning yo‘nalishi ta’lim dasturlari va standartlarini aks ettiradi. Ta’lim sifatini tushunishning yondashuvi quyidagi ketma-ketlikda ifodalanishi mumkin: Axborot tashuvchisi, axborotni uzatish, bilim oluvchi, axborotni uzatish usullarining sezuvchanligi, bilim asoslari, olingan bilimlarga bo‘lgan talab, yaangi bilim olish.

Maktabgacha ta’lim sifati, birinchi navbatda, bilim beruvchi (tarbiyachi, pedagoglar) sifati bilan belgilanadi, bu bilimlarni tarbiyalanuvchilarga turli usullar yordamida yetkazadi. Olingan bilimlarning asosiyligiga qarab, tarbiyalanuvchilar: maktabga o‘qishga qabul qilinishda suhbat va tashxis savollarini topshirish; maktabda o‘qish jarayonida ularning bilimi, tayyorgarlik darajasi va qobiliyati tahlil qilinadi, turli tanlovlarga jalb etiladi, qiziqishi va iqtidoriga qarab imkoniyatlar yaratiladi, qo‘shimcha to‘garaklarga yo‘naltiriladi.

Ilmiy-texnikaviy taraqqiyot yangi vositalar va mehnat ob’ektlari, yangi ishlab chiqarish va axborot texnologiyalari paydo bo‘lishiga olib keladi. Shuning uchun yangi bilimlarni olish va ulardan ta’limning keyingi bosqichlarida qo‘llash uchun uzluksiz ta’lim talab etiladi. Zamonaviy sharoitda uzluksiz ta’lim haqiqiy zaruratdir.

Ta’limda sifat menejmenti tizimi quyidagi tamoyillarga asoslanadi: ilmiy-texnika taraqqiyoti va xalqaro standartlar yutuqlarini hisobga olgan holda ta’lim talablarini tushunish va bajarish; iste’molchiga yo‘naltirilgan, mehnat bozorida qattiq raqobat boshqaruv tizimining harakatchanligi va dinamikasini talab qiladi; monitoring natijalarini hisobga olgan holda ta’lim jarayonini doimiy takomillashtirish.

Maktabgacha ta’lim sifati-malaka va kasbiy ongni izchil va deyarli samarali shakllantirishni belgilovchi ta’lim jarayonining o‘ziga xos xususiyatlari majmui. Bu yerda uchta xususiyat guruhlari mavjud: ta’lim maqsadiga erishish potentsialining sifati, kasbiy mahoratni shakllantirish jarayonining sifati va ta’lim natijalarining sifati.

Salohiyat sifati maktabgacha ta’lim maqsadining sifati, maktabgacha ta’lim standartining sifati, ilk qadam davlat dasturining sifati, maktabgacha ta’lim jarayonining moddiy-texnik bazasi sifati, tarbiyachi-pedagoglarning kasbiy kompetensiyasi, etukligi, sifati, salohiyati, axborot-uslubiy bazaning sifati kabi xususiyatlarga ega.

Ko‘rib turganingizdek, maktabgacha ta’lim sifati keng qamrovli ko‘rsatkichdir:

- * maktabgacha ta’lim maqsadlari va natijalari nisbati;

- * maktabgacha ta’lim jarayoni ishtirokchilarining taqdim etilayotgan ta’lim xizmatlaridan kutgan talablarini qondirish darajasini ta’minlash;

* maktabgacha ta'lim ma'lum darajada bilim, ko'nikma, malaka, bola shaxsining

aqliy, jismoniy va axloqiy rivojlanishi kabilar.

Shu bilan birga, bu tarbiyalanuvchilarga zarur ijtimoiy rivojlanishni kafolatlaydigan tizim, model, tashkilot va tartibdir.

“Maktabgacha ta'lim sifati” tushunchasi uch xil jihat asosida tahlil qilinadi. Umumdavlat nuqtai nazaridan maktabgacha ta'limning sifati jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlariga mosligini o'lchash yo'li bilan aniqlanishi mumkin. Bu erda maktabgacha ta'lim sifati turmush darajasi, mamlakatning iqtisodiy salohiyati va h.k. ijtimoiy jihatdan ta'lim xizmatlarining ota-onalarning haqiqiy talabiga muvofiqligi bilan belgilanadi. Pedagogik jihatdan maktabgacha ta'limning sifati ta'limdagi o'zgaruvchanlik tamoyilini amalga oshirish, o'qituvchining bolalar bilan shaxsiy yo'naltirilgan hamkorligiga o'tishni anglatishi mumkin.

“Sifat” tushunchasi ko'p qirrali bo'lib, har bir ishtirokchining pozitsiyasidan boshqacha talqin etiladi: Bolalar uchun bu ular uchun qiziqarli o'yin shaklida o'rganishdir. Ota – onalar uchun-bu bolalarni samarali o'qitishdir, ya'ni bolalarni maktabga yaxshi tayyorlaydigan dasturlar bo'yicha trening:

- charchoqsiz mashq qilish;- bolalarning ruhiy va jismoniy salomatligini saqlash; ta'lim muvaffaqiyati;- bolalarni o'rganish istagini saqlab qolish;- nufuzli maktabga kirish imkoniyatini ta'minlash;

Bolalar uchun-bu, birinchi navbatda, maktabgacha ta'lim muassasasi rahbari, ota - onalar tomonidan o'z faoliyatini ijobiy baholashdir:

- barcha bolalar tomonidan barcha o'quv dasturlarini muvaffaqiyatli bajarish; bolalar bilan ishlash usullari va usullarini maqbul tanlash; bolalarning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini saqlab qolish; bolalarni o'qitish jarayonida muvaffaqiyatli rivojlantirish; bolalarning jismoniy va ruhiy salomatligini saqlash; bolalarning o'quv vaqtini va o'qituvchining ish vaqtini oqilona ishlatish; pedagogik jarayonni barcha zarur vositalar va uskunalardan ta'minlash.

Menejer uchun bu: - ota-onalar va bolalar tarbiyalanuvchilari faoliyatiga yuqori baho berish, shu tariqa maktabgacha ta'lim muassasasini saqlash va rivojlantirish omili sifatida bolalar bog'chasining nufuzini oshirish; bolalar salomatligini saqlash; bolalarning o'quv vaqtlari va o'qituvchilarning ish vaqtidan oqilona foydalanish; o'qituvchilar va bolalar faoliyatining muvaffaqiyati; tanlangan dasturlarni to'liq o'zlashtirish, bolalarni maktabga sifatli tayyorlash kabilar bilan ifodalaniladi.

V.P.Toporovskiyning fikricha, boshqaruvda kompetentlik rahbarning boshqaruv yo'nalishidagi tushunchalari darajasi, uning individual qobiliyatlari va malakasi, o'zini-o'zi rivojlantirishga va uzluksiz mustaqil ta'lim olishga bo'lgan moyilligi, intilishlari, shuningdek, zamonaviy talablar asosida ta'lim muassasasini boshqarish imkoniyatlari orqali aniqlanadi. A.K.Makarov esa boshqaruvchining kasbiy tayyorgarligining asosi kompetentlik deb belgilagan holda, ikki yo'nalishini, ya'ni ma'lum bir soha bo'yicha kasbiy va shaxsiy kompetentlikni ajratib ko'rsatadi. Birinchisi – bu kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarni egallashdagi yetuklik, ikkinchisi – qator zaruriy umuminsoniy sifatlarga erishish mumkinligini ilgari suradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ta'lim menejmenti jurnali. – Toshkent: Sharq, 2005. № 1-2. – 218 b.
2. Temur tuzuklari / So'z boshi muallifi va mas'ul muharrir Muhammad Ali, forschadan tarj. A.Sog'uniy va H. Karomatov. – Toshkent: Sharq, 2005.– 160 b.
3. Toporovskiy V.P. Integrativnyy podxod k formirovaniyu upravlencheskoy kompetentnosti direktora razvivayushcheyshya shkolы: Dis. ... d-ra ped. nauk. – SPb., 2002. – 331 s.
4. Xo'jaev A.A., Xeyki Lentinin. O'zbekiston o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi tizimida boshqarish samaradorligini oshirish yo'llari. – Toshkent, 2001. – 126 b.
5. Makarov S. Menedjer za rabotoy. – M.: Molodaya gvardiya, 1989. – 239 s.

MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARNING AQLIY RIVOJLANISHIDA NUTQ O'STIRISH MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI

Rashidova Gullola Latif qizi
Zarafshon shahar 14-son "Jilg'a"
nomli Davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti
Uslubchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning fikrlay olishi, tasavvur olami rivojlanishi, tovushlarni anglay olishi, ya'ni, aqliy rivojlanish jarayonida aqliy mashg'ulotlarning o'rni va ahamiyatli tomonlari haqida batafsil ma'lumot berildi.

Kalit so'zlar: mustaqil fikrlash, aqliy rivojlanish, tendensiya, uzluksiz ta'lim, nutq shakllantirish, nutq o'stirish metodikasi, maktabgacha ta'lim.

РОЛЬ УПРАЖНЕНИЙ ПО РЕЧЕВОМУ РАЗВИТИЮ В УМСТВЕННОМ РАЗВИТИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация. В данной статье представлена подробная информация о роли и значении умственной тренировки в процессе умственного развития, то есть мышления, развития воображаемого мира, понимания звуков детьми дошкольного возраста.

Ключевые слова: самостоятельное мышление, психическое развитие, направление, непрерывное образование, формирование речи, приемы развития речи, дошкольное образование.

THE ROLE OF SPEECH DEVELOPMENT EXERCISES IN THE MENTAL DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

Abstract. This article provides detailed information on the role and significance of mental training in the process of mental development, that is, thinking, the development of an imaginary world, understanding sounds by preschool children.

Keywords: independent thinking, mental development, direction, lifelong education, speech formation, speech development techniques, preschool education.

KIRISH.

Har bir ona zimmasidagi asosiy va muhim vazifalaridan biri bu farzandini yetuk, komil va yurt uchun kerakli shaxs etib tarbiyalash hisoblanadi. Shu maqsadda har bir ona bolasining to'g'ri ta'lim olishini istaydi. Ayniqsa bolalarning maktabga chiqish jarayonida fikrlashi, tasavvur olamida katta o'zgarishlar bo'lishni boshlaydi. Ma'lumki, mustaqil fikrlashga o'rgatuvchi, ijodiy tafakkurini rivojlantirishga ko'maklashuvchi usullarni qo'llab, bolalarga muhim bo'lgan bilim berish maktabgacha va boshlang'ich ta'limning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Mazkur vazifani amalga oshirish uchun yangi pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayoniga tadbiiq etildi. Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'limning boshlang'ich qismi sanaladi. U bolaning sog'lom va rivojlangan shaxs bo'lib shakllanishini ta'minlash bilan bir qatorda, o'qishga bo'lgan ishtiyoqini uyg'otib, tizimli

o'qitishga tayyorlab boradi. 6-7 yoshgacha bo'lgan maktabgacha ta'lim davlat va nodavlat bolalar maktabgacha ta'lim muassasalarida va oilada amalga oshiriladi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Maktabgacha ta'limning maqsadi - bolalarni maktabdagi o'qishga tayorlash bilanbir qatorda, bolani sog'lom, rivojlangan, mustaqil shaxs bo'lib shakllantirish, qobiliyatlarini ochib berish, o'qishga, tizimli ta'limga bo'lgan ishtiyoqini tarbiyalash kabi muhim vazifalarni o'ziga oladi. Shularni hisobga olib, "Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora- tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining sonli qarori hamda "Maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" tasdiqlandi. Bu qonun hujjatlarida Maktabgacha ta'lim tizimini yaxlit uzluksiz ta'lim tizimining muhim bo'g'ini sifatida yanada takomillashtirish, maktabgacha ta'lim muassasalari tarmog'ini kengaytirish hamda moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, ularni malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har tomonlama intellektual, ma'naviy-estetik va jismoniy rivojlantiruvchi zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini ta'lim-tarbiya jarayoniga joriy etish, ularning maktabga tayyorgarlik darajasini tubdan oshirish kabi masalalar o'z ifodasini topgan.

Mamlakatimizning olib borayotgan mana shunday siyosati maktabgacha ta'lim tizimida faoliyat ko'rsatayotgan tarbiyachi-pedagoglardan g'oyat katta ma'suliyat hamda o'qitishning yangi texnologiyalaridan keng foydalanishni davr talabi etib belgilab qo'ydi. Shularni hisobga olib, maktabgacha ta'lim muassasalarida bola har tomonlama maktab ta'limga tayyorlash, ular orasida bola nutqini rivojlantirish masalasi eng muhim va birinchilardan bo'lib xizmat qiladi. Ularning so'z boyligi oshishi ravon gapirishi va o'z fikrini to'liq ifoda etib, aytib bera olishga o'rgatish masalaning dolzarbligini ko'rsatib beradi. Hech shubhasiz bu oson ish emas.

Nutq o'stirish metodikasi pedagogik fan sifatida maktabgacha ta'limda bolalar nutqini o'stirishni puxta egallagan mutaxassis tayyorlashda buyurtmachi sifatida, ilmiy izlanishlar asosida yaratilgan - Bolajon tayanch dasturini o'quv jarayoniga joriy etish, nutq o'stirish metodikasi bo'yicha bilim va malakalarni shakllantirishning nazariy va amaliy jihatdan mutanosibligini ta'minlaydi, nutq o'stirish usullarini ishlab beradi. Uni takomillashtirish, eng qulay usulni qo'llash orqali bolalarga ona tilini amaliy o'rgatish, nutqda til birliklaridan foydalanish, o'zaro nutqiy muloqot munosabatida ona tilida fikrni to'g'ri, ifodalay olish, tengdoshlari nutqini tinglab tushunish nutqda til birliklarini ajrata bilish (tovush, so'z) nutq meyyorlarini ishiga mos holda o'rganib borish, unga amal qilish kabi faoliyatini shakllantiradi. Demak, nutq o'stirish metodikasi fani maktabgacha ta'limda nutq o'stirish vazifasini amalga oshiradi, bolalarda ifodali, aniq, lo'nda va obrazli so'zlashishni shakllantirish orqali ona tilini amaliy o'rgatadi, bolalarga ta'lim beradi.

TADQIQOT NATIJALARI

Nutq o'stirish metodikasi fani maktabgacha ta'limda bolalarni og'zaki nutqini o'stirish, tengdoshlari va kattalar bilan nutqiymuomala malakalarini shakllantirish orqali nutqda so'zdan to'g'ri va o'rinli foydalanish, ya'ni nutq va xulq egasi bo'lish kabi ma'naviy axloqiy sifatlarni, so'zlash odobini egallashni shakllantiradi. Nutq o'stirish metodikasi pedagogik fan sifatida rivojlantiruvchi vazifani bajaradi. Ya'ni usulika bolalar nutqini o'stirish orqali ularning nutq a'zolarini anatomik-gimnastik mashq qildirish orqali

nutqning ravon tushunarli bo'lishini ta'minlaydi: bolalar tafakkuri, aqliy faoliyatini rivojlantiradi, ularda nutq odobi, ma'naviy barkamollikni shakllantiradi. Chunki yaxshi rivojlangan nutq tushunarli ta'sirchan bo'ladi, bola o'z nutqini to'zatib boradi. Nutqni rivojlantirish nafaqat bolani atrof-olam bilan tanishtirish tomoni, balki umumiy psixik rivojlanish ustuni hisoblanadi.

Bola nutqining rivojlanishi umuman shaxsni 145ahura bilan birga barcha psixik jarayonlarni shakllantirish bilan bog'liqdir. «...Tilni egallash jarayoni -bu faqat va shunchaki bilimlar, 145ahurat hamda ko'nikmalarni berish jarayoni emas. Bu eng avvalo tarbiyadir. Qalbni tarbiyalash, aqlni tarbiyalash, fikrlar tuzishni shakllantirish, inson ruhiy qiyofasining eng nozik qirralariga chidam bilan ishlov berishdir» (K.D.Ushinskiy). Bola nutqiy rivojlanishining, bir tomondan, tashqi ta'sirlar bilan belgilanishi, ikkinchi tomondan esa uning to'satdan yuz berishi, "o'z- o'zidan harakatga kelishi" bilan tavsiflanishini tushunish nutq ontogenezi haqidagi zamonaviy tasavvurlarga xos holatdir. Nutqni rivojlantirishning ana shu qonuniyatlari va mexanizmlarini tushunib yetish ularni batafsil ko'rib chiqishni talab qiladi.

"Antonim so'zlar" o'yini

Bu o'yin katta va tayyorlov guruhlarda o'tkazilishi mumkin. O'yin mashg'ulot bolalarning mantiqiy tafakkurining rivojlanishiga samarai yordam beradi degan umiddamiz. O'yin individual, guruh bilan ham o'tkazilsa ham bo'ladi. O'yin sharti qo'yidagicha: Tarbiyachi bolaga bir so'zni aytadi, bola esa shu so'zning qarama-qarshi ma'no anglatuvchisini topadi. Masalan: katta-kichik, issiq-sovuq, qattiqyumshoq, uzoq-yaqin va xokazolar. Odatda bollar o'yin boshida bir oz qiynaladilar, aytilgan so'zga javoban, antonim emas sinonim so'zlar bilan javob beradilar. Ammo o'yinning mohiyatini tushunib olganlaridan so'ng abstrakt tushunchalarni ham osonlik ilan anglaydilar, hamda tezlik bilan javob berishga xarakat qiladilar. Masalan: chaqqoonyalqov, ishchan-dangasa, odobli-odobsiz va xokazolar.

"Avval nima bo'lgan edi" o'yini

Bu o'yin shartiga ko'ra bolalar tarbiyachi tomonidan aytilgan narsaning avval nima bo'lganini aytishlari kerak. Masalan: jo'ja-tuxum, ot - toychoq, kapalak - qurt kabilar. Bundan tashqari bittadan ko'p ma'noga ega bo'lgan so'zlardan ham foydalanish mumkin.

Masalan: non - un - bug'doy, uy - g'isht - loy, stol - yog'och -daraxt - urug', ko'ylak - mato - ip - paxta - chigit tarzida o'yin davom etaveradi. Bu tarzda tashkil etilgan darsda o'quvchi hech qanday tazyiqsiz erkin fikrlay boshlaydi va o'z fikrlarini ochiq bayon etadi, boshqalarni ham hurmat qilishga o'rganadi. Boshlang'ich ta'limda ona tili bolalarda mantiqiy fikrlash, lug'at boyligini oshirish, og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish (ya'ni to'g'ri o'qish va yozish)ga, fonetika, leksika, so'z yasalishi va gramatikaga oid bilimlarni o'rganish uchun zamin yaratishga xizmat qilishi lozim.

MUHOKAMA

Ma'lumki, ona tili darsida ham lug'at ishlarini o'tkazish bolalarda o'zi uchun notanish bo'lgan so'zni izohi haqida qiziqish paydo bo'ladi. Bu so'zlarning izohini topishda o'quvchining o'zi mustaqil izlanishi maqsadga muvofiqdir. Bunda quyidagi metod bolalarning so'z boyligini oshirish bilan bir qatorda lug'at bilan ishlashga ham o'rgatadi. Darslarda interaktiv usullar qo'llashni shunday tashkil etish kerakki, bunda sinfdagi barcha bolalar faollashishi zarur, ya'ni dars o'tish jarayonida o'quv materiallarining ma'lum bir qismi bolalar tomonidan mustaqil o'rganiladi. O'qituvchi

o'quv jarayoni tashkilotchisi, rahbari, nazoratchisi hamdir. Bolalarning sinfda o'zini erkin his qilishi va o'quv faoliyati uni emotsional jihatdan qoniqtirishi lozim, ana shundagina u o'zining fikrlarini erkin bayon qila oladi. Tarbiyachi bunday texnologiyani puxta bilishi, hamda uni amaliyotda o'rganiladigan til materiallarining xususiyatlaridan kelib chiqqan holda uni to'g'ri qo'llay olishi lozim. Darsning samarali shakllari qanchalik ko'p qo'llansa, bolalarning ona tili faniga qiziqish darajasi ham shunchalik yuqori bo'ladi.

Demak, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda MTT, oila, mahalla, maktabning roli juda katta. Ular birgalikda bolaga ham ta'lim va tarbiya beradilar. Uzlaksiz ta'limda izchillik esa o'z navbatida Vatanga sadoqatli, imon-e'tiqoti butun, o'z mustaqil fikriga ega, har tomonlama qobiliyatli, o'z kelajagini o'z qura oladigan shaxslarni tarbiyalashda dasturul amal hisoblanadi.

Bola tarbiyasida mustqil fikrlash uning komil inson darajasida intilib, orzuumidlar va ezgu maqsadlar yo'lida yashashga undaydi, vijdon oldida soflikni ta'minlaydi. Faqat MTT-oila- maktab hamkorligi yaxshi yo'lga qo'yilgandagina, har bir oilada badiiy adabiyotga qiziqish ortgandagina, jamiyatda o'sish va rivojlanish sezilarli darajada o'z kuchini ko'rsatadi. Inson ma'naviyatli va madaniyatli bo'lib tug'ilmaydi, u bilim olish jarayonida shakllanadi. Bizning oldimizda turgan eng katta masalalardan bir esa, o'sib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama kamol topgan shaxs sifatida tarbiyalanishi uchun qo'limizdan keladigan barcha ezgu ishlarni qilishdir, Zero, ertangi kun O'zbekiston taraqqiyoti bilimli, salohiyatli, oqil va odil shaxslar qo'lida bo'lishi har doim muhim vazifa hisoblanib kelingan.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'limning asosiy vazifasi bolalarni maktabda ta'lim olishga tayyorlashdan iboratdir. Ya'ni, bolalar maktabgacha ta'limda aniq bilimlarnigina emas, fikrlash ko'nikmasini egallashi, tengdoshlari va kattalarning nutqlarini tushunishlari, ular bilan erkin fikr almashish, hamkorlik asosida faoliyat ko'rsatishi talab etiladi. Bolalarning ona tilida obrazli va mantiqiy fikrlashi, tasavvurlarini nutq orqali to'g'ri ifodalashi o'zini nazorat qilishi, boshqarishi, kuzatish, eshitish, eslab qolish, umumlashtirish, solishtirish kabi aqliy tayyorgarlikka ega bo'lishi zarur. Bu vazifani bajarishda, albatta, ona tilida nutq o'stirish fanining o'rni, ahamiyati kattadir. Chunki til kishilarning o'zaro aloqa vositasi bo'lib, u barcha kishilar uchun baravar, teng xizmat qiladi, shu bois til ijtimoiy hodisa bo'lib, jamiyat taraqqiyotidagi o'zgarishlar, yangilanishlar tilda o'z aksini topadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. R.M.Qodirova. O'zbekiston bolalar bog'chalari va maktablarida bolalarga 5-6 yoshdan boshlab rus tilida dialogik nutqni o'rgatish. -T.: O'qituvchi, 1993.
2. Babaeva D.R. Nutq o'stirish metodikasi. O'quv qo'llanma. - T.: TDPU, 2016.
3. F.R.Qodirova. R.M.Qodirova. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ikkinchi tilni o'rgatish metodikasi. -T. 4.2004.

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Norqobilova Zulxumor Erkinovna

Zarafshon shahar 14-son "Jilg'a"

nomli Davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti

Uslubchisi

Annotatsiya. Maqolada bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash muammolari, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashning jismoniy, shaxsiy (ruhiy), aqliy, maxsus tayyorgarlik bosqichlari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim tashkiloti, nutq, maktabga tayyorlov, jismoniy, shaxsiy (ruhiy), aqliy, maxsus tayyorgarlik, didaktik tamoyillar, hissiy sezgirlik, idrok qilish.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ ДЕТЕЙ К ШКОЛЬНОМУ ОБУЧЕНИЮ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы подготовки детей к школе, этапы физической, личностной (умственной), умственной, специальной подготовки детей к школе.

Ключевые слова: организация дошкольного воспитания, речь, подготовка к школе, физическая, личностная (умственная), умственная, специальная подготовка, дидактические принципы, эмоциональная чувствительность, познание.

PEDAGOGICAL BASES OF PREPARATION OF CHILDREN FOR SCHOOL EDUCATION IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Abstract. The article discusses the problems of preparing children for school, the stages of physical, personal (mental), mental, special preparation of children for school.

Keywords: organization of preschool education, speech, preparation for school, physical, personal (mental), mental, special training, didactic principles, emotional sensitivity, cognition.

KIRISH.

Maktabga borish bolalarning hayotida juda katta voqeadir. Mak-tab hayoti bolalarga yangi bir dunyoni ochib beradi, maktab davrida bolalarning asosiy faoliyatlari o'zgaradi. 6-7 yoshli bolaning maktab ta'limiga tayyorligini aniqlashda maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim- tarbiyasi bilan shug'ullanuvchilar asosiy shart hisoblanmish – bolaning maktabga tayyorligi maktabgacha va maktab davridagi hayot tarzi hamda faoliyati uchun ko'prik vazifasini o'tashini, oila yoki maktabgacha ta'lim muassasadagi ta'lim-tarbiya sharoitlarida maktab ta'limiga ozorsiz o'tkazishni ta'minlash zarurligini hisobga olishlari lozim.

Maktabgacha yoshdagi bolaning maktab ta'limiga o'tishi hamisha uning hayoti, axloki, qiziqishi va munosabatlarida anchayin jiddiy o'zgarishlarni yuzaga chiqaradi. Shuning uchun bolani yoki uydayok maktab ta'limiga tayyorlash, uni uncha qiyin bo'lmagan bilim, tushuncha, ko'nikma va malakalar bilan tanishtirish kerak bo'ladi.

Yetakchi mutaxassislarning fikriga ko'ra «Maktabga tayyorgarlik» tushunchasi bolani maktabga tayyorlashning quyidagi yunalishlarini o'z ichiga oladi:

- jismoniy,
- shaxsiy (ruxiy),
- aqliy
- maxsus tayyorgarlik.

Jismoniy tayyorgarlik bolaning sog'lomligi, harakat ko'nikmalari va sifati, qo'l mushaklari va ko'rish-motor muvofiqligi rivojlanganligi bilan izoxlanadi. Shaxsiy tayyorligi, atrof-muhitga, kattalarga, tengdoshlariga, o'simliklar dunyosiga, tabiiy hodisalarga, shaxsiy madaniyatni shakllanganligini nazarda tutadi. Aqliy tayyorgarlik bola obrazli va mantiqiy fikrlashi, tasavvo'rning, odamiylikning, bilimga qiziqishning, mustaqilligining, o'zini-o'zi nazorat qilishga, hamda o'quv faoliyatini kuzatish, eshitish, eslab kolish, solishtirish kabi asosiy turlarini bilishni o'z ichiga oladi.

Bolaning maktabda ta'lim olishi samarasi uning ona tilini bilishiga va nutqni qanchalik rivojlanganligiga ko'proq bog'liq bo'ladi. Chunki butun o'quv faoliyati shularga, ya'ni nutkiy mantiqiy rivoji, bolaning kattalarning yordamisiz mustaqil fikrlashi, til rivojlanganligi yutuqlarida erkin foydalana olishi, hikoya qilish, mulohaza yuritish, o'z tasavvurini izohlay olish, tushunarli qilib bayon etish kabi omillar asosiga quriladi. Shuningdek, bolaning maktabda ta'lim olishi uchun amaliy intellekt rivoji ya'ni, uning namunani chizish, aytib turiladigan bayoniy topshiriqni bajarishi ham muhim sanaladi. Va nihoyat, maxsus tayyorgarlik bolani savodxonlikka urgatish va uning maktabning 1 sinf o'quv dastur materialini yetarli darajada egallash haqidagi tushunchasini shakllantirishni nazarda tutadi.

Bolalarni maktabda o'qishning samaradorligini ko'p jihatdan ularning tayyorgarlik darajalariga bog'liq bo'ladi. Maktabda o'qishga tayyorgarlik – maktabgacha ta'lim muassasasi va oilada maktabgacha tarbiya yoshdagi bolaga qo'yadigan talablar orqali aniqlanadi. Bu talabalarning o'ziga xos tomoni o'quvchining yangi sotsial psixologik o'rni, u bajarishga tayyorlangan bulishi lozim. Yangi vazifa va burchlardan kelib chiqadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Maktabga kirish bola hayotidagi odatiy turmush tarzi, atrofdagilar bilan munosabat sistemasining o'zgarishiga aloqador muhim davrdir.

Bola hayotida birinchi bor markaziy o'rinni ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan o'quv faoliyati egallaydi. Unga odatiy bo'lgan erkin o'yin faoliyatidan farqli o'laroq, endi ta'lim majburiy buladi va birinchi sinf o'quvchisidan 4 ta jiddiy munosabat talab qilinadi. Ta'lim faoliyatining yetakchi turi sifatida bolaning kundalik hayot jarayonini qayta ko'radi: kun tartibi o'zgaradi, erkin o'yinlar vaqti qisqaradi. Bolaning mustakilligi va uyushganligi, uning ishchanligi va intizomlilikka talablar jiddiy ravishda ortadi. Maktabgacha yoshdagi bolalikka nisbatan o'quvchining o'z xatti-harakati, majburiyatlarini bajarishga shaxsiy ma'suliyati ancha- muncha ortadi.

Bolalarni maktabga tayyorlash, birinchidan bolalar bog'chasida tarbiyaviy ishni maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni umumiy, har tomonlama rivojlantirishning yuqori darajasini ta'minlaydigan, ikkinchidan bolalarni maktabning boshlang'ich sinflarida o'zlashtirishlari lozim bo'lgan o'quv fanlarini egallashga maxsus tayyorlashni ta'minlaydigan qilib tashkil etilishini nazarda tutadi. Shunga ko'ra zamonaviy psixologik-pedagogik adabiyotda (A.V.Zaparojets, A.A.Venger, G.M.Lyamina, G.G.Petrogenko, J.V.Taruntayeva va boshkalar) tayyorgarlik tushunchasi bola shaxsining rivojlantirish sifatida aniqlanadi va ikkita o'zaro bog'langan jihatlarida: «Maktabga o'qishga umumiy psixologik tayyorgarlik» va «Maxsus tayyorgarlik» tarzida ko'rib chikiladi.

Maktabga umumiy tayyorgarlik MTTining maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni har tomonlama tarbiyalashga oid davomli, maksadga muvofiq ta'lim-tarbiyaviy ishning muhim yakuni sifatida namoyon bo'ladi. Maktabga umumiy tayyorgarlik bolaning maktabga borish vaktiga kelib akliy, ma'naviy, estetik va jismoniy rivolanishda erishgan shunday darajasidirki, u bolaning maktab ta'limining yangi sharoitlariga va o'quv materialining ongli egallashga faol kirib borishlari uchun zarur asosni yaratadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Umumiy tayyorgarlik bola maktab ta'limiga o'tish davriga kelib erishadigan psixik rivojlanishning muayan darajasi bilan ifodalanadi.

Psixologik tayyorgarlik tushunchasi maktab ta'limi nuqtai-nazaridan 1 sinfga borayotgan bola psixik rivojlanishidagi muhim sifat ko'rsatkichlarini muvaffaqiyatli jamlaydi.

Maktab ta'limiga psixologik tayyorgarlik bolaning o'qishga intilishi o'quvchi bo'lish ishtiyokida bilish faoliyati va tafakkur operatsiyalarining yetarlicha yuqori darajasi bolaning o'quv faoliyati elementlarini egallashi iroda va ijtimoiy rivojlanishning muayan darajasida namoyon bulishda asoslangan tayyorlikni o'z ichiga oladi. Bolani maktabga psixologik tayyorgarligining barcha komponentlari bolani sinf jamoasiga olib kirish maktabda o'quv materialini ongni faol egallash keng doiradagi maktabga oid majburiyatlarni bajarishni qamrab oladi.

Bolani maktabga maxsus ravishda tayyorligi maktabda o'qishga umumiy psixologik tayyorligiga qo'shimchadir. U bolada matematika va ona tili kabi o'quv fanlarini urganish uchun zarur bo'lgan maxsus bilim, ko'nikma va malakalarning mavjudligiga kura aniklanadi. Maktabgacha ta'lim muassasada bolalarda eng oddiy matematika tasavvurlarini tarkib toptirish, nutkni o'stirish hamda savodni egallashga tayyorlanish yuzasidan o'tkaziladigan jadal ish bolalarni maktabda o'qishga maxsus tayyorlashning zarur darajasini ta'minlaydi.

Maktabga qatnaydigan bola yangi turmush tarziga kishilar bilan o'zaro munosabatning yangi sistemasiga, faol akliy faoliyatga tayyorlangan bulishi darkor. U yangi jiddiy majburiyatlarni uddalashi uchun jismoniy rivojlanishda muayan darajaga erishgan bo'lishi kerak.

Bolaning maktabda (o'qishga axloqiy-irodaviy tayyorgarlik) umumiy tayyorligi mazmunida bir necha o'z aro bog'langan jixhtlar mavjud bo'lib, ulardan muhimlari ma'naviy, irodaviy, akliy, jismoniy tayyorgarlikdir.

Maktabning bola shaxsiga qo'yadigan asosiy talablaridan biri psixologik tayyorgarlikdir. Bolaning psixologik tayyorligi uning jamiyatdagi ijtimoiy mavkeini

o'zgarishi va kichik maktab yosh davridagi bolalar o'quv faoliyatining o'ziga xosligi bilan uzviy bog'liq.

Shuni ta'kidlab o'tish joizki, maktabga psixologik tayyorgarlik doimiy xisoblanmaydi, balki u doimo o'zgarib boyib boradi. Psixologik tayyorlikning tarkibiy jixatlari: intellektual (aqliy), ma'naviy va irodaviy tayyorgarlikdan iboratdir. Aksariyat xollarda bolaning aqliy rivojlanganlik darajasi hakida gapirilganda uning so'z boyligi zaxirasi bilan aniqlanadigan aqliy bilimlari mikdoriga ko'proq e'tibor beriladi. Ota-ona, hatto ayrim o'qituvchilar ham bola qanchalik ko'p bilsa, u shunchalik rivojlangan bo'ladi, deb o'ylaydilar. Aslida esa unday emas, fan-texnika, ommaviy axborot vositalarining keng tarqalganligi tufayli bugungi kun bolalari go'yo ma'lumotlar ummonida suzib yurgandek bo'lmoqdalar. Bu esa ulardagi so'z boyliklarning keskin o'sishiga asos bulmokda, lekin bu ularning tafakkuri ham shunday jadallikda rivojlanayapti, degan gap emas.

NATIJALAR

Maktabda amal qilinayotgan o'quv dasturlarini o'zlashtirish boladan narsalarni taqqoslay bilish, tahlil kilish, umumlashtirish, mustaqil xulosalar chiqarish kabi bilish jarayonlarining yetarlicha rivojlangan bulishini takozo etadi. Shuning uchun ham hozirgi kunda maktab amaliyotchi psixologlari tomonidan bolalarni birinchi sinfga qabul kilish jarayonida keng foydalanilayotgan psixodiagnostik vositalar, testlar, so'rovnomalari, asosan bolada yuqorida keltirib o'tilgan xususiyatning rivojlanganlik darajasini aniklashga mo'ljallangan metodikalardan iboratdir.

5-7 yosh bolaning maktabga intellektual (aqliy) tayyorligining yana muhim ko'rsatkichlaridan biri bu ulardagi obrazli tafakkurning oliy darajada rivojlanganligidir. Bularga tayangan holda bola atrof-muhitdagi narsa-xodisalar o'rtasidagi eng muhim xususiyatlarni, munosabatlarni farklay olish imkoniyatiga ega buladi. Bu o'rinda bolalar chizmalı tasvirlarni shunchaki tushunibgina kolmay, balki ulardan muvaffakiyatli foydalana oladigan bo'ladilar. Biroq ularning tafakkuri umumlashtirish xislatlariga ega bula borsada, predmetlar va ularning (tafakkuri) o'rnini bosuvchilar bilan aniq hatti-harakati obrazliligicha qolaveradi.

Maktabgacha yosh davridayok bola kichik maktab yosh davrida yetakchi faoliyat turi bo'ladigan – o'quv faoliyatiga tayyorlangan bo'lishi lozim. Bunda bolada ma'lum bir tegishli masalalarning shakllangan bo'lishi muhim ahamiyatga ega. Bunday malakalarning asosiy xususiyatlaridan biri bolaning o'quv topshirig'ini ajratib olishi va faoliyatni mustaqil maksadga aylantira olishidir.

Bunday jarayonlar birinchi sinf o'quvchilaridan topshiriqda o'zi belgilagan o'zgarish, yangilik alomatlarini qidirib topa bilish va ulardan hayratlanishni, qiziqishni talab kiladi. Bunday topshiriqlar amaliy ishlarga aylantirilsa yoki uyin tarzida bajarilsa, osonrok kechadi va bola o'zlashtiradi.

Yuqorida to'xtalib o'tganimiz intellektual tayyorlik bolaning maktabda muvaffaqiyatli o'qib ketishi uchun yagona zamin emas. Agar bola zarur malaka va ko'nikmalar zahirasiiga ega bo'lsa, unda intellektual rivojlanganlik darajasi ham yuqori bo'lsa-yu o'quvchilikning ijtimoiy holatiga shaxsan tayyor bo'lmasa, maktabda o'qib ketishi qiyin kechadi. Agar o'qituvchi yoki ota-ona uni o'qishga qiziqтира olmasalar, o'quv vazifalarini zo'rma-zo'raki, sifatsiz, qo'l uchida bajaradilar. Bundaylarda zarur natijalarga erishish qiyin bo'ladi.

Eng yomoni, bu yoshda maktabga borishni hohlamaydigan bolalar ham uchrab turadi. 5-7 yoshli bolaning maktabga borishdan bosh tortishi asosan uni tarbiyalashda ota-onalar tomonidan yul quyilgan xatoning oqibati hisoblanadi. Ayrim ota-onalarda maktabgacha yosh davridagi bolani maktab bilan qoʻrqitish hollari ham kuzatiladi.

- *Ikkita gapni eplab gapira olmasang, maktabda qanday oʻqiysan?*
- *Sanashni bilmaysan-u, maktabga qanday borasan?*
- *Maktabga borsang, oʻrtoklaring bu qiligingdan kulishadi!*
- *Hech narsani bilmaysan, maktabga borsang bizni uyaltirasan!*

Kabi taʼna-dashnomlar, bolada maktabdan qoʻrqish, undan xavfsirashning shakllanishiga asos boʻlishi mumkin. Shunday qoʻrquv bilan maktabga borgan bolalarning maktabga boʻlgan munosabatini oʻzgartirish, ularda oʻziga nisbatan ishonch uygʻotish uchun haddan ziyod kuch, vaqt, mehnat, sabr-toqat, chidam, eʼtibor zarur boʻladi. Bu esa bolada oldindan maktabga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirishga qaraganda shubhasiz, murakkab jarayondir.

Bolani birinchi sinfda oʻqitishda yuzaga keladigan qiyinchiliklarning sababi kattalarning bola bilan boʻladigan muloqotlari shakli u yoki bu vaziyatga bogʻliq boʻlmagan holda, shaxsiy ahamiyatga ega bulishi muhim ahamiyatga ega. Bunday muloqot bolaning kattalar eʼtiboriga va hamdardligiga boʻlgan ehtiyoj va ehtiyojlarni kattalar tomonidan qondirilishi bilan xarakterlanadi. Muloqotning bu shakliga erishgan bolalar uchun kattalarga eʼtibor, ular murojatini tinglash va tushunishga intilish va kattalar tomonidan ham ularga nisbatan shunday eʼtibor kursatilishiga boʻlgan ishonch xosdir. Bunday bolalar kattalarning turli vaziyatlarda (koʻchada, uyda, mehmonda, ishxonada) oʻzlarini kanday tutishlarini farklay oladilar. Kattalarning bunday xulknı anglash evaziga bolalar ham kattalarga, oʻqituvchilarga, shu vaziyatga mos ravishda munosabatlarni namoyon kiladi. Agar bolada kattalarga nisbatan bunday munosabatlar shakllanmagan bulsa, unga mos ravishda kattalarga nisbatan ham tegishli munosabat yuzaga kelmaydi, bu esa albatta bola bilan olib boriladigan taʼlim jarayonini murakkablashtiradi.

Ota-onalar har bir bola ruxiy rivojlanishida oʻziga xos xususiyatlarga ega ekanligi va bu xususiyatlar ularning u yoki bu faoliyat turini egallashida namoyon bulishini yodda tutishlari lozim. Baʼzi bolalar endigina birinchi soʻzlarni oʻzlashtirganlarida ularning tengkurlari allakachon maʼlum bir iboralar bilan gaplasha oladigan boʻladilar.

Taʼlim jarayonida bola imkoniyatlarining namoyon boʻlishi maʼlum darajada nasliy omillar bilan ham bogʻliqdir. Bolalar oʻz temperament xususiyatlariga koʻra ham bir-birlaridan ajralib turadilar:

- Xushchaqchaq, sergap, quvnoq, hayotning oʻzgaruvchan sharoitlarigatez moslasha oladigan bolalar - sangvinnik temperamentga mansub boʻladilar.
- Koʻpincha noxush kayfiyatda yuradigan, taʼsirchan, kamgap, sust bolalar – melanxolik temperamentga kiradilar.
- Xotirjam, befarq, kamharakat, nutqi sust bolalar – flegmatiklardir.

- Jahldor, betoqat, serzarda, harakatchan bolalar – xolerik hisoblanadilar.

Bolalar kattalarning yordamiga muxtoj bo'lishiga qarab ham bir-birlaridan farq qiladilar. Ba'zi bolalar biror hatti-harakatni bajarishni bir necha marta ko'rsatish, tushuntirish, ketidan ergashtirish kerak. Boshqa bolalarga esa bajariladigan ish bir marotaba ko'rsatilsa yetarli buladi. Shunday bolalar ham borki, ular berilgan vazifani mustaqil bajaradilar. Bolalar o'zlarini qiziquvchanlik, aqliy faolliklariga qarab ham bir-birlaridan ajralib turadilar. Ba'zi bolalar ko'p savol beradilar va harakatchan bo'ladilar, ba'zi bolalarni esa hech narsa qiziqitirmaydi. Ota-onalar bolalaridagi o'ziga xosliklarni kanchalik chuqur bilsalar, ularga o'rgatishni muvaffaqiyatli tashkil qila oladilar.

MTTda bolalarning jismoniy jihatdan o'sishlariga qanchalik e'tibor berilsa, ularning aqliy va axloqiy o'sishlariga ham shunchalik e'tibor beriladi. Ularning maktabga chiqishlari doimo nazarda tutilib, o'tkaziladigan turli didaktik mashh-lotlarda bolalarning idroklari, tasavvur va xotiralari, xayol hamda tafakkurlari, irodalari sistemali tarzda taraqqiy ettirib boriladi.

Bolalarni maktabdagi o'qish jarayoniga tayyorlashda ularning nutqini o'stirish, juda zarur shartlardan biridir. Shuning uchun tayyorlov guruhidagi bolalarni maktabdagi o'qishga tayyorlashda o'z ona tillarini yaxshi o'rganishlariga, ya'ni so'z boyligini orttirish-ga, to'g'ri talaffuz va to'la hamda to'g'ri jumla tuza olishlariga aha-miyat berish kerak. Bolalarning tashqi olam haqida tasavvurlarini kengaytirish, boyitish ishlari ular nutqini o'stirish asosida olib borilishi kerak.

XULOSA VA MUNOZARA

Bolalarni maktabga tayyorlash maqsadida amalga oshiriladigan ta'lim-tarbiya jarayonining mazmuni bolalar tomonidan anglanishi lozim bo'lgan narsa va buyumlarning nomlari, hodisalarning xususiyatlari va sifatlarini o'z ichiga oladi. Ular o'z xususiyatlari va faoliyat turlariga ko'ra atrof-muhitning rang-barangligi, o'ziga xosligi bilan belgilanadi. Buyumlarni ko'rish, ushlash orqali yoki ularning tovushiga qarab shakllarini ko'zi bilan ko'rib, harakatlarini mo'ljallashi muhim ahamiyatga ega. Bu esa o'z navbatida bolalardan mustaqil fikrlash, o'z faoliyatiga sinchkovlik bilan munosabatda bo'lish, kuzatuvchanlikni talab qiladi. Buning natijasida bolada axloqiy fazilatlar tarkib topadi. Tevarak-atrofda bo'layotgan hodisalar, masalan, narsa-buyumlarning nomlari, shakllari, katta-kichikligi, tuzilishi, ranglarni ajrata olishi bilan bolalarda bilish faoliyati shakllanadi. Bola narsa-buyumlar, tabiat hodisalari, hayvonot va o'simliklar olami bilan tanishish jarayonida ularning nomlarini bilib oladi. Bular bolaning nutqi rivojlanishida alohida ahamiyatga ega. Bolalar narsalarning nomlari, hajmlari, ranglari, shakllari va fazoviy holatlarini ko'rib, idrok etadilar.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, bolalarni maktabga, psixologik jihatdan tayyorligi shaxs ta'lim-tarbiyasi va kamoloti uchun muhim poydevor hisoblanadi. Pedagog- psixologlarimiz bolalarni maktabga aqliy tayyorlashga psixologik, fiziologik, jismoniy tomondan har tomonlama rivojlantirsagina ta'lim jarayoniga qo'yilgan maqsadga erishiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Boboyorova G. Bolalarni maktabga tayyorlashda interfaol usullardan foydalanish. Maktabgacha ta'lim j., 2007. 6-son. -14 b.
2. M.Rasulova, D.Abdullayeva, S.Oxunjonova, «Bolalarni maktabga psixologik tayyorgarligi» T., 2004 yil.
3. Bolalarni maktabga tayyorlash daftari. Rasulova.M.Sh., Jalolova.G.Q.tarjimasi. T., O'z PFITI, 1995.Uljaevna, U. F. (2020). Didactic games in preschool educational system. Проблемы современной науки и образования, (4-2 (149)), 27-29.
4. Uljaevna, U. F., & Shavkatovna, S. R. (2021). Development and education of preschool children. ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL, 11(2), 326-329.
5. Uljaevna, U. F., & Shavkatovna, S. R. DOI: 10.5958/2249-7137.2021. 00358. X
6. "Development and education of preschool children" ACADEMICIA. An International Multidisciplinary Research Journal.(Double Blind Refereed & Peer Reviewed Journal). ISSN, 2249-7137.

ENHANCING READING AND COMPREHENSION SKILLS IN YOUNG LANGUAGE LEARNERS: METHODS AND ACTIVITIES

Nizomova Mokhinur Baratboyevna

Doctor of philosophy (PhD)

Zokirova Elinura Jasurovna

Karshi State University, Uzbekistan

Abstract: *This article explores various effective methods and activities aimed at improving reading and comprehension skills in young language learners. The importance of developing these skills at an early age is highlighted, and the article provides insights into strategies such as interactive reading, vocabulary building exercises, and comprehension activities. The effectiveness of these methods in promoting language acquisition and literacy development is discussed, offering valuable guidance for educators and parents seeking to support young learners in their reading journey.*

Key words: *comprehension, skills, strategies, interactive, vocabulary, methods, cognitive, professional endeavors, effective, literacy, valuable, language proficiency.*

Introduction: Developing strong reading and comprehension skills is essential for young language learners as they embark on their journey towards literacy and language proficiency. The ability to read fluently and comprehend text not only enhances communication and cognitive abilities but also lays a solid foundation for academic success. In this article, we delve into effective methods and engaging activities designed to enhance reading and comprehension skills in young learners. By exploring interactive reading techniques, vocabulary-building exercises, and comprehension activities, we aim to equip educators and parents with practical strategies to support children in their language acquisition and literacy development. Through these methods, we seek to empower young learners to become confident readers who can effectively engage with a wide range of texts, fostering a lifelong love for reading and learning.

First of all, we should know why young language learners need reading and comprehension skills. Developing strong reading and comprehension skills in early childhood is essential for a multitude of reasons. These foundational skills serve as the building blocks for academic success, critical thinking, communication proficiency, empathy and understanding, lifelong learning, career readiness, and personal enrichment. First and foremost, a child's ability to read and comprehend effectively lays the groundwork for academic achievement. As students progress through their education, they encounter increasingly complex texts that require advanced comprehension skills. By honing these abilities early on, children are better equipped to navigate challenging academic material and excel in their studies. Moreover, reading and comprehension skills cultivate critical thinking and analytical prowess in young minds. Through engaging with diverse texts, children learn to evaluate information, make connections between ideas, and draw insightful conclusions. These skills are invaluable for problem-solving and decision-making in all areas of life. Effective reading and comprehension also play a

pivotal role in developing strong communication skills. Proficient readers are more adept at expressing themselves clearly and articulately, both verbally and in writing. This skill is crucial for effective communication in personal relationships, academic pursuits, and professional endeavors.

Furthermore, exposure to a wide range of texts fosters empathy and understanding in children. By delving into stories from various cultures, perspectives, and experiences, young readers develop a broader worldview and a greater capacity for empathy towards others. This ability to see the world through different lenses is essential for building strong interpersonal relationships and fostering a sense of community. Additionally, cultivating reading and comprehension skills from an early age instills a love for lifelong learning. Children who enjoy reading are more likely to continue seeking knowledge and exploring new ideas throughout their lives. This curiosity and thirst for knowledge are key drivers of personal growth and intellectual fulfillment.

Furthermore, strong reading and comprehension skills are essential for future career success. In today's knowledge-based economy, effective communication and critical thinking are highly valued skills in the workplace. Individuals who possess these skills are better equipped to adapt to the demands of the modern job market and excel in their chosen careers. Lastly, reading provides a source of entertainment, relaxation, and personal enrichment for children. It opens up a world of imagination and creativity, allowing young readers to explore new ideas, experiences, and emotions through literature. This not only enhances their cognitive development but also nurtures a lifelong love of reading.

Enhancing reading and comprehension skills in early age is crucial for several reasons:

1. **Academic Success:** Strong reading and comprehension skills are fundamental for academic success across all subjects. As students progress through their education, the ability to understand and analyze complex texts becomes increasingly important. Early development of these skills sets a strong foundation for future learning.

2. **Critical Thinking:** Reading and comprehension skills encourage critical thinking and analytical abilities. By engaging with diverse texts, children learn to evaluate information, make connections, and draw conclusions. These skills are essential for problem-solving and decision-making in various aspects of life.

3. **Communication Skills:** Proficient readers are better equipped to express themselves effectively, both verbally and in writing. Understanding how to interpret and convey information is essential for clear communication, which is valuable in personal, academic, and professional contexts.

4. **Empathy and Understanding:** Reading exposes children to different perspectives, cultures, and experiences, fostering empathy and understanding. It helps them develop a broader worldview and enhances their ability to relate to others.

5. **Lifelong Learning:** Early development of reading and comprehension skills nurtures a love for learning and exploration. Children who enjoy reading are more likely to continue seeking knowledge throughout their lives, leading to personal growth and intellectual fulfillment.

6. Career Opportunities: Strong reading and comprehension skills are essential for future career success. Proficient readers are better prepared for the demands of the modern workplace, where effective communication and critical thinking are highly valued.

7. Personal Enrichment: Reading provides a source of entertainment, relaxation, and personal enrichment. It opens up a world of imagination and creativity, allowing children to explore new ideas, experiences, and emotions through literature.

By enhancing reading and comprehension skills in early age, we empower children to become confident, informed, and engaged individuals who are well-prepared for the challenges and opportunities that lie ahead.

Improving comprehension skills in early childhood is crucial for academic success and lifelong learning. There are several effective methods that educators and parents can use to support young children in developing strong comprehension abilities.

One of the most powerful ways to enhance comprehension is through reading aloud. By reading to children regularly, they are exposed to a wide range of vocabulary, sentence structures, and storytelling techniques. Encouraging interactive discussions about the story, characters, and plot helps children engage with the material on a deeper level. Asking questions is another effective strategy to improve comprehension. Encourage children to ask and answer questions about the text they are reading, prompting them to think critically about the content. This helps them develop their analytical skills and deepen their understanding of the material. Visual aids such as pictures, illustrations, and diagrams can also help children visualize the story or concept they are learning about. Visual aids make it easier for children to understand and retain information, enhancing their comprehension skills.

Story retelling is a valuable technique to reinforce comprehension. After reading a story, ask children to retell the plot in their own words. This helps them remember key details, characters, and events from the story, strengthening their understanding of the text. Encouraging children to predict what might happen next in a story and summarize the main points are important comprehension strategies. Making predictions based on clues from the text and summarizing key information help children engage with the material and identify important details. Building vocabulary is essential for comprehension. Introduce new words and phrases during reading sessions, providing explanations or context for their meanings. This expands children's vocabulary and enhances their ability to understand and interpret texts.

Relating text to personal experience helps children connect with the material on a deeper level. Encourage children to relate the text to their own experiences, feelings, and knowledge, fostering a personal connection that enhances comprehension. Teaching specific reading comprehension strategies such as making connections, visualizing, inferring, questioning, determining importance, and synthesizing information helps children develop strong comprehension skills. These strategies provide children with tools to analyze and understand texts effectively. Incorporating interactive reading activities such as role-playing, creating art based on the story, or writing their own endings or sequels further engages children with the material, deepening their understanding and enhancing their comprehension skills.

By using these effective methods to improve comprehension skills in early childhood, educators and parents can support young children in developing strong reading comprehension abilities that will benefit them throughout their academic journey and beyond.

And also, there are some activities that are the most useful for young language learners. Include:

- 1. Storytelling:** Encourage young language learners to create and tell their own stories. This activity helps them practice language skills, creativity, and critical thinking.
 - 2. Vocabulary games:** Play games that help children learn new words and expand their vocabulary. Word puzzles, flashcards, and word association games are fun and effective ways to enhance language skills.
 - 3. Role-playing:** Encourage children to engage in role-playing activities where they can act out different scenarios and practice using language in context. This helps them improve their communication skills and confidence in speaking.
 - 4. Songs and rhymes:** Singing songs and reciting rhymes are engaging ways to help children learn new words, practice pronunciation, and improve their language skills. Incorporating music into language learning can make it more enjoyable and memorable.
 - 5. Language immersion activities:** Create opportunities for children to be immersed in the target language through activities such as cultural celebrations, cooking traditional dishes, or exploring cultural artifacts. Immersion experiences help children develop a deeper understanding and appreciation of the language.
 - 6. Language learning apps and online resources:** Utilize educational apps and online resources designed for young language learners to supplement classroom instruction. Interactive games, videos, and activities can make learning fun and engaging for children.
 - 7. Language exchange programs:** Arrange language exchange programs where children can interact with native speakers of the target language. This provides authentic language practice and exposure to different accents and cultural nuances.
 - 8. Reading aloud:** Reading stories, poems, and books aloud to children helps them improve their listening comprehension, vocabulary, and language skills. Encourage children to follow along, ask questions, and discuss the text to enhance their understanding. Provide opportunities for children to practice writing in the target language through journaling, creative writing exercises, or letter writing. Writing activities help children improve their spelling, grammar, and overall language proficiency.
 - 10. Cultural projects:** Engage children in cultural projects that explore different aspects of the target language's culture, such as traditional crafts, music, dance, or festivals. Connecting language learning to cultural experiences enriches children's understanding and appreciation of the language.
- By incorporating these activities into language learning programs for young learners, educators and parents can effectively enhance children's language skills, fluency, and cultural awareness in a fun and engaging way.

In conclusion, there are various effective methods and activities to enhance reading and comprehension skills in young language learners. By incorporating storytelling, vocabulary games, role-playing, songs and rhymes, language immersion activities, educational apps, language exchange programs, reading aloud, writing activities, and

cultural projects, educators and parents can create a comprehensive and engaging language learning experience for children. These activities not only improve language skills but also foster a deeper understanding and appreciation of the target language's culture. By implementing these strategies, young language learners can develop strong reading and comprehension skills while enjoying the process of language acquisition.

REFERENCE:

- 1.Blair, T., Rupley, W., & Nichols, W. (2007). The effective teacher of reading: Considering the “what” and “how” of instruction. *The Reading Teacher*, 60(5), pp. 432-438.
- 2.Booth, D. (2001). *Reading and writing in the middle years*. Portland, Maine: Stenhouse.
- 3.Chall, J. (1983). *Stages of reading development*. N.Y: McGraw- Hill Book Company.
- 4.Department of Education and Early Childhood Development (VIC). Literacy professional learning resources. Retrieved from: <http://www.education.vic.gov.au/school/teachers/teachingresources/discipline/english/proflearn/pages/velsfourthslump.aspx>
- 5.Duke, N., & Pearson, D. (2002). Effective practices for developing reading comprehension. In, A. Farstrup & S. Samuels (Eds.), *What research has to say about reading instruction* (pp. 205-242). Newark, Delaware: International Reading Association.
- 6.Harvey, S & Goudvis, A. (2000). *Strategies that work: Teaching comprehension to enhance understanding*. 2nd edition. York, Maine: Steinhouse.
- 7.Konza, D. (2011). *Research into practice: Comprehension*. Government of South Australia. Retrieved from <http://www.decd.sa.gov.au/literacy/files/links/UtRP>

Muxammadov Azizbek Zokirjon o'g'li
Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent
axborot texnologiyalari Universiteti Kompyuter
injiniringi fakulteti Kompyuter injiniringi yo'nalishi
614-23 guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada biz kompyuter injiniringining asosiy tamoyillaridan tortib eng zamonaviy ilovalarigacha bo'lgan turli qirralarini o'rganamiz. Biz kompyuter muhandislarining innovatsiyalar va raqamli kelajakni shakllantirishdagi muhim rolini ta'kidlab, asosiy tushunchalar, rivojlanayotgan tendentsiyalar va kompyuter injiniringining ijtimoiy ta'sirini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: kompyuter injiniringi, dasturiy ta'minot, axborot texnologiyalari, sun'iy intellekt.

Kompyuter injiniringi - bu elektrotexnika va informatika kesishmasida joylashgan dinamik va fanlararo soha. U zamonaviy raqamli dunyoni quvvatlaydigan apparat va dasturiy ta'minot tizimlarini loyihalash, ishlab chiqish va optimallashtirishni o'z ichiga oladi. Mikroprotessorlar va superkompyuterlardan tortib smartfonlar va IoT qurilmalarigacha kompyuter muhandislari barcha sohalarda innovatsiyalarni boshqaradigan texnologiyani shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Kompyuter injiniringi sohasi keng va xilma-xil bo'lib, mutaxassislar kompyuter arxitekturasini, o'rnatilgan tizimlar, tarmoq xavfsizligi, sun'iy intellekt va boshqalar kabi sohalarda ixtisoslashgan. Hisoblashning apparat va dasturiy tomonlarini tushungan holda, kompyuter muhandislari samarali, ishonchli va kengaytiriladigan integratsiyalashgan tizimlarni yaratish uchun noyob joyga ega.

Texnologiya doimo rivojlanib borayotgan dunyoda kompyuter muhandislari murakkab muammolarga yechimlar ishlab chiqishda, robototexnika, avtomatlashtirish va kiberxavfsizlik kabi sohalardagi yutuqlarni qo'llab-quvvatlashda birinchi o'rinda turadi. Mashinani o'rganish uchun yangi algoritmlarni ishlab chiqish yoki samarali tarmoq protokollarini loyihalash bo'ladimi, kompyuter muhandislari texnologiya bilan mumkin bo'lgan chegaralarni kengaytirishda muhim rol o'ynaydi. Nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni uyg'unlashtirgan holda, kompyuter injiniringi talabalari tanqidiy fikrlashni, muammolarni ijodiy hal qilishni va rivojlanayotgan texnologiyalarga moslashishni o'rganadilar. Kompyuter injiniringini o'rganish orqali odamlar kompyuterlarning apparat va dasturiy ta'minot darajasida qanday ishlashini chuqur tushunishadi va ularni sanoatning keng doirasidagi martaba uchun tayyorlaydilar. Kompyuter injiniringi texnologik innovatsiyalarning boshida turadi, zamonaviy jamiyat evolyutsiyasini boshqaradi va raqamli dunyo bilan o'zaro munosabatimizni shakllantiradi. Dinamik va tez rivojlanayotgan soha sifatida kompyuter injiniringi apparat dizayni va dasturiy ta'minotni ishlab chiqishdan tortib tarmoq arxitekturasini va kiberxavfsizlikgacha bo'lgan turli xil fanlarni o'z ichiga oladi. Ushbu maqola kompyuter injiniringining ko'p qirrali sohasini o'rganadi, uning asosiy

tamoyillari, asosiy texnologiyalari va kundalik hayotimizga o'zgartiruvchi ta'sirini o'rganadi. O'z mohiyatiga ko'ra, kompyuter injiniringi kompyuter tizimlari va texnologiyalarini loyihalash, ishlab chiqish va optimallashtirish uchun elektrotexnika va informatika tamoyillarini uyg'unlashtiradi.

Kompyuter muhandislari zamonaviy hisoblash qurilmalarining asosini tashkil etuvchi protsessorlar, xotira modullari va elektron platalar kabi ilg'or apparat komponentlarini yaratishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shu bilan birga, ular innovatsion ilovalar, operatsion tizimlar va tarmoqlar bo'ylab texnologik yutuqlarni boshqaradigan dasturiy vositalarni ishlab chiqish uchun dasturiy ta'minotni dasturlash va algoritmlarni loyihalash bo'yicha o'z tajribalaridan foydalanadilar. Kompyuter injiniringi sohasi o'rnatilgan tizimlar, sun'iy intellekt, robototexnika va mashinalarni o'rganish kabi ko'plab ixtisoslashgan sohalarni o'z ichiga oladi. Ushbu xilma-xil fanlardan foydalangan holda, kompyuter muhandislari avtomatlashtirishni yaxshilaydigan, samaradorlikni oshiradigan va qurilmalar va foydalanuvchilar o'rtasida uzluksiz aloqani ta'minlaydigan aqlli tizimlarni yaratadilar. O'z-o'zidan boshqariladigan avtomobillar va aqlli jihozlardan tortib ilg'or tibbiy asboblardan va immersiv virtual haqiqat tajribalarigacha kompyuter injiniringining ta'siri hamma joyda va o'zgartiruvchidir. Texnologik landshaftni shakllantirishdan tashqari, kompyuter injiniringi raqamli axborotni himoya qilish va ma'lumotlar xavfsizligi va maxfiyligini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu sohadagi kiberxavfsizlik bo'yicha mutaxassislar tarmoqlar, tizimlar va maxfiy ma'lumotlarni zararli hujumlar va kibertahdidlardan himoya qilish uchun murakkab shifrlash usullari, hujumlarni aniqlash tizimlari va tahdidlarni tahlil qilish usullaridan foydalanadilar. Borgan sari o'zaro bog'langan va raqamli dunyoda harakatlanar ekanmiz, innovatsiyalarni rivojlantirish, murakkab muammolarni hal qilish va shaxslar va tashkilotlarning imkoniyatlarini kengaytirishda kompyuter injiniringining ahamiyatini oshirib bo'lmaydi. Uskuna va dasturiy ta'minot tajribasi, fanlararo yondashuv va texnologik taraqqiyotga tinimsiz intilishning uyg'unligi orqali kompyuter injiniringi imkoniyatlar chegaralarini kengaytirishda davom etmoqda va innovatsiyalar, samaradorlik va ulanish bilan belgilanadigan kelajakka yo'l ochmoqda. Kompyuter injiniringi zamonaviy raqamli dunyoni quvvatlaydigan apparat va dasturiy ta'minot tizimlarini loyihalash, ishlab chiqish va optimallashtirishni o'z ichiga oladi.

Elektrotexnika va kompyuter fanlari chorrahasida joylashgan fanlararo soha sifatida kompyuter injiniringi barcha sohalarda texnologiyani shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Kompyuter muhandislari kompyuter arxitekturasini, o'rnatilgan tizimlar, tarmoq xavfsizligi, sun'iy intellekt va boshqalar kabi sohalarda ixtisoslashgan bo'lib, ularga samarali, ishonchli va kengaytiriladigan integratsiyalashgan tizimlarni yaratishga imkon beradi. Hisoblashning apparat va dasturiy jihatlarini chuqur anglagan holda, kompyuter muhandislari robototexnika, avtomatlashtirish va kiberxavfsizlik kabi sohalarda innovatsiyalarni rivojlantiradilar. Nazariy bilim va amaliy ko'nikmalar orqali kompyuter injiniringi yo'nalishi talabalari tanqidiy fikrlash, muammolarni ijodiy yechish va rivojlanayotgan texnologiyalarga moslashishni o'rganadilar. Kompyuter injiniringini o'rganish orqali odamlar turli sohalarda martaba orttirishga tayyor bo'ladilar va texnologiya chegaralarini kengaytirishga hissa qo'shadilar.

Xulosa:

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, kompyuter injiniringi dinamik va xilma-xil soha bo'lib, mutaxassislariga murakkab muammolarga innovatsion yechimlar yaratish, texnologik yutuqlarni boshqarish va raqamli kelajakni shakllantirish imkonini beradi. Kompyuter injiniringida olingan bilim va ko'nikmalar odamlarga turli sohalarda samaradorlik, ishonchlilik va kengayishni yaxshilaydigan ilg'or texnologiyalarni ishlab chiqish orqali jamiyatga katta hissa qo'shish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Olifer V.G., Olifer N.A. Kompyuternie seti. Printsipi, texnologii, protokoli. Uchebnik. -SPb. Piter. 2011 g.[1]
- 2.Tanenbaum E., Uezeroll D. Kompyuternie seti. 5-e izd. - SPb.: Piter, 2012.-960 s.[2]
- 3.Vatamanyuk A. Sozdanie, obslujivanie i administrirovanie setey. SPb.: Piter. 2010 - 282 s.[3]
- 4.Broydo V.L. "Vichislitelnie sistemi, seti i telekommunikatsii"- SPb.: Piter. 2003.[4]
- 5.Broydo V.L. Arxitektura EVM i sistem. Uchebnik dlya vuzov.- SPb.: Piter. 2009.- 720 s.[5]
- 6.Velixov A.V. Kompyuternie seti. Ucheb. posobie po administrirovaniyu lokalnix i ob'edenennix setey. 3-e izd. M.: Nov. Izd. dom. 2005 g.304 s.[6]
- 7.Kolomoets G.P. Organizatsiya kompyuternix setey. Uchebnoe posobie. KPU. Zaporozhe.- 2012 g.[7]

YOSH AVLODNING O'Z ISTE'DODINI YUZAGA CHIQUARISHIGA TO'SQINLIK QILUVCHI SABABLAR

Xolbo'tayeva Nargiza Marufbekovna

Sirdaryo viloyati Mirzaobod tumani

3-sonli davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bolalarning o'z qobiliyati va iste'dodini namoyon etishiga to'sqinlik qiladigan turli xil salbiy omillar hisobga olingan.*

Kalit so'zlar: *Diqqat, mehribonlik, qo'rquv, mag'lubiyat, orzu*

Abstract: *This article examines various negative factors that prevent children from demonstrating their abilities and talents.*

Key words: *Attention, kindness, fear, defeat, desire.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются различные негативные факторы, мешающие детям проявить свои способности и таланты.*

Ключевые слова: *Внимание, доброта, страх, поражение, желание.*

Bu dunyoda insonning yagona va oliy vazifasi o'z taqdiriga erishishdir. Hamma odamlar o'z taqdirini yoshligida biladilar. Ammo vaqt o'tishi bilan sirli kuch ularni taqdirini amalga oshirishning iloji yo'qligiga ishontiradi. Bu sirli kuch insoniyat uchun ne'mat bo'lib tuyuladi, lekin aslida o'z taqdirini amalga oshirish yo'lini ko'rsatadigan o'sha kuchdir. U inson ruhi va erkinligini ana shu buyuk ishga tayyorlaydi. Bu kurrai zaminda oliy bir haqiqat bor: bir narsani chin dildan istasang, unga albatta erishasan, chunki bunday istak dunyo ruhida tug'iladi. Shuning uchun siz yer yuzida yaratilgansiz. Paulo Koelo(Alkimyogar).

Bizning yurtimizda inson dunyoga kelishidan avval uning kim bo'lishini, qanday kasbni egallashini, qanday inson bo'lishini ota-onasi yoki bobo-buvisi hal qiladi. O'ylashdiki, bola o'zlari tanlagan reja asosida ulg'aysa, u eng mashhur insonga, yuksak cho'qqilarni zabt eta oladigan, buyuk maqsadlar sari dadil qadam tashlay oladigan shaxsga aylanadi. Ular uchun bolalarning istaklari va qobiliyatlari mutlaqo ahamiyatsiz va keraksiz ko'rinadi. Ota-onalar birinchi navbatda qaysi kasblarni tanlashini bilasizmi? Ha, albatta, ular ayni vaqtda eng zamonaviy, daromadi yuqori bo'lgan kasbn o'z vorislari tanlashlarini ham xohlaydilar va tanlaydilar. Bola dunyoga keladi, asta-sekin o'z taqdiri sari qadam tashlay boshlaydi. "O'z taqdiri" nima? Bu bizning er yuzidagi hayotimizning eng oliy mohiyatidir. Biroq, eng muqaddas orzular istiqboli sari bu yo'ldan borish uchun jasorat topa olish hamma ham nasib etavermaydi. Paulo Koeloning "Alkimyogar" asarida 4 ta tuzoq inson orzularining amalga oshishiga xalaqit berishi haqida yozilgan. Birinchisi, hayotdagi eng katta orzular insonga bolaligidanoq sindirilgan amalga oshmagan orzular. U shu tushuncha bilan o'sadi. Yillar o'tgan sayin uning qalbi ayb va aybga to'la. Kun kelib shunday bir lahza keladiki, insonning taqdiri yo'lidan borish istagi unga bu xunuk yuk tufayli o'limdan ko'ra qo'rqinchliroq ko'rinadi va keyin inson bu dunyoga nima uchun kelganini tushunish hissini yo'qotadi. Bu holga kelgandek tuyuladi. Bu qo'rquvlarni yengib, orzulari sari qadam tashlay boshlagach, uni yangi sinov va mashaqqatlar kutmoqda. Odamlarni xafa qiladigan narsa shundaki, ular oxirgi qadamda hamma narsadan voz kechadilar. Oskar Uayld shunday yozgan edi: "Inson har doim

hayotda eng yaxshi ko'rgan narsasini yo'q qiladi". Farzandlarini pul va moddiy dunyo tufayli umrbod umidsizlikka mahkum etuvchi aziz ota-onalar, inson boshqa jonzotlardan farqli o'laroq, bu dunyoda hamisha yuksaklikka intilib, ezgu hayotga ko'z tikishini hech qachon unutmasligingiz kerak. Yashaydi, lekin hamma ham "yaxshi hayot" tushunchasini to'g'ri tushunmaydi.

Balki kimlardir cho'qqiga chiqishning yagona yo'li moddiy hayotga bo'lgan ehtiyojini qondirish deb o'ylar va hatto jinoyatga ham qo'l urmay, unga erishishga harakat qilsalar, boshqalari esa butunlay boshqa yo'lni tanlaydi. Moddiy narsalar va nafsning xohish-istaklari chinakam yuksaklik, chinakam yuksaklik va yaxshi hayot garovi emasligini juda yaxshi bilgan holda, ma'naviy kuchli va ma'naviy barkamol bo'lishdir va u bu yo'lda borini beradi. Shunday insonlar borki, ularga havas qilmaslikning iloji yo'q, ularning iqtidorini, iqtidorini ko'ra olgan ota-onalar farzandlarini qo'llab-quvvatlagani tufayli bugun butun dunyoga mashhur bo'lib ketgan. Aytaylik, Kim Ung Yong Ginnesning rekordlar kitobiga kiritilgan 4 yoshli universitet talabasi. IQ "210" darajasining egasi sifatida u "Ginnes" rekordlar kitobiga kiritilgan. Gregori Smit 12 yil ichida 4 ta Nobel mukofotiga nomzod bo'lgan va 10 yoshida universitet talabasi bo'lgan. Akrit Yasval 7 yoshli jarroh va 15 yoshida universitet talabasi. Uning eng katta maqsadi topish. saraton kasalligiga davo. Kleopatra Stratan - eng yosh ijrochi, 3 yoshida u 2 yoshli rassomga sovg'a qildi, onasi uning san'atga bo'lgan qiziqishini ko'rib, Melburndagi san'at o'qituvchisiga olib boradi va uni ko'rsatadi. 4 yoshida uning shaxsiy ko'rgazmasi Nyu-Yorkda ochildi.

Oramizda shunday insonlar borki, ular bu kabi buyuk zotlar haqida gapirganda, bu ularning qon-qoniga singib ketgan va ular o'z sharoitimiz bilan bizning sharoitimiz keskin boshqacha, deb o'ylashadi. Haqiqatan ham, ular qonimizda qanchadan-qancha buyuk zotlar oqib kelayotganini bilishmaydi. O'sha paytda ular sham yorug'ida kitob o'qiydilar. Endi bir o'ylab ko'raylik, farzandingizga imkon yaratgan vaqtingizdan boshlab o'zi xohlagan kasb egasi bo'lishiga hech narsa to'sqinlik qila olmaydi. Ingliz biokimyogari S.Gouse ijtimoiy hayotda inson qobiliyatlarining rivojlanishiga to'siqlar ko'proq ekanligini aytadi.

Ingliz psixologi D.Kidgin ham shunday xulosaga keladi va shaxsning intellektual rivojlanishiga ta'limning hal qiluvchi ta'siri haqida fikr yuritadi. Ikkinchi kontseptsiya vakillari qobiliyat hayot va ta'limning ijtimoiy sharoitlari bilan to'liq belgilanadi, deb ta'kidlaydilar. Masalan, Gelvesiy ta'lim-tarbiya bilan daho yaratish mumkin, degan edi. Rus olimi A.N.Leont'ev o'zining A.Uxtomskiy asos solgan funksional organlar nazariyasi bilan xuddi shunday tushunchani qo'llab-quvvatlaydi. Taniqli rus psixologi S.L.Rubinshteyn A.N.Leontev kontseptsiyasiga e'tiroz bildiradi. Uning fikricha, tug'ma iste'dod - bu hududiylik, uni rivojlantirish kerak. Hayotda hech kim bir xil barmoq izlariga ega emas, shuning uchun ularning iste'dodlari bir-biridan farq qiladi. Bunday noyob iste'dodlarni asrab-avaylash, ularni yanada takomillashtirish va takomillashtirish o'zimizga bog'liq. To'g'ri, iste'dodimizni yuzaga chiqarishda tashqi omillar, ijtimoiy muhit, moliyaviy ta'minot, ayrim ota-onalarimiz aralashuvi ta'sir qiladi. Ha, albatta, ota-onamiz bizga faqat yaxshilik tilaydilar, lekin o'zlari bilmagan holda iste'dodimizni yetarlicha so'ndirganliklarini bilishmaydi. Shu munosabat bilan ko'pchilik o'zi yoqtirmagan kasbni tanlaydi va yetuk mutaxassis bo'la olmaydi bu esa umri davomida ko'plab qiyin vaziyatlarga duch kelishiga sabab bo'ladi. Hurmatli ota-onalar, har doim

farzandingizning fikrini qo'llab-quvvatlang, chunki mamlakatga etuk mutaxassislar kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. F.I.Haydarov va N.I.Xalilova “Umumiy psixologiya” Toshkent-2009.
2. Diloram.E.(2023). BOSHLANG‘ICH SINFLAR O‘QUVCHILARINING KOGNITIV FAOLIYATIDA MUSTAQILLIKNI RIVOJLANISH OMILLARI.OBRAZOVANIE NAUKA I INNOVATSIONNYE IDEI V MIRE,16(1),47-5.
3. MIRVALIYEVA M Oilada shaxslararo munosabatlarda shaxsiy agressivlar muammosi//”Zamonaviy ta’lim tizimiga ilmiy yondoshish”.-2022

Zakirova Gulnora Sadikovna
Senior English teacher at the Institute
“International school of finance technology and
science”, Uzbekistan

IELTS READING QUESTION TYPES AND SOME WAYS TO IMPROVE READING

Annotation: *This article contains information about the IELTS system, which is currently used to determine the level of English proficiency. The main part of the article contains specific information about the reading part, which is one of the main parts of IELTS, the types of questions of this reading and how to improve your reading.*

Key words: *IELTS, Listening, Reading, Writing, Speaking, Skimming, Scanning, Crawling, keywords.*

IELTS (International English Language Testing System) is an international system for assessing knowledge of the English language. Allows people to determine the level and skills of English in people for whom it is not native.⁸

IELTS is the most popular English language test for study and immigration in the UK, Canada, Australia and New Zealand (the rival TOEFL test is most popular in the US). Immigration Canada reviews IELTS test results and does not accept TOEFL results.⁹

IELTS is owned by three organizations:¹⁰

1. Cambridge ESOL Examinations;
2. British Council;
3. IDP: IELTS Australia.
4. There are three versions of the test:
5. Academic IELTS (academic version);
6. General Training IELTS (general version);
7. IELTS Life Skills.¹¹

900 test centers in 130 countries around the world organize and conduct IELTS. Academic IELTS is administered 48 times a year. General - 24 times a year. The cost of

⁸ Official website IELTS.org: Information for candidates. What is IELTS. Access date: July 22, 2013.

⁹ Language test equivalency charts. www.cic.gc.ca. Access date: September 19, 2015.

¹⁰ Official website IELTS.org: Information for candidates. What is IELTS. Access date: July 22, 2013.

¹¹ IELTS for UKVI. Access date: April 6, 2015.

the exam and specific test dates vary depending on the location and pricing policy of each center¹². The IELTS result is scored on a scale from 0 to 9 points.

The candidate finds out his result online and/or receives it at the test center on the 13th day after passing. The certificate includes assessment in four test modules:

7. Listening (listening skills);
8. Reading (reading skills);
9. Writing (written English skills);
10. Speaking (speaking English skills) and overall score band.

The test result is valid for two years from the date of receipt.¹³

IELTS takes approximately 3 hours. Consists of four modules:

11. Listening (approximately 40 minutes);
12. Reading (60 minutes);
13. Writing (60 minutes);
14. Speaking (11-14 minutes).

The first three modules (Listening, Reading, Writing) are always taken on the same day in the above sequence without a break between them. The total duration including technical breaks is 180 minutes. The test taker has the right to bring a plastic bottle of water with him. The bottle should be transparent. Labels must be removed.

Speaking can be scheduled either on the same day or within a few days before or after the exam. The date and time for taking IELTS Speaking depends on the workload of the test center and the number of available staff (IELTS examiners).

One of the important parts of IELTS is the reading part. IELTS Reading is a system for testing reading skills in English. Total duration of IELTS Reading: 60 minutes. Reading consists of 40 questions. There are two versions of this module: Academic and General Test. IELTS Academic Reading includes 3 sections. Each section consists of one text, ranging from 650 to 1000 words. All academic texts are taken from magazines, newspapers and books. IELTS General Training Reading is also divided into 3 parts. Each part consists of one, two or three short texts on general topics. Reading does not provide additional time to complete the Reading Answer Sheet.

As in IELTS Reading, there are 14 question types divided into 3 sections for a total of 40 questions. Usually, each section has 3 or 4 different types of questions to answer. To complete all IELTS Reading questions, examiners only have one hour. Examiners need to practice each type of question so that they can prepare well for the exam and pass with a good score. There are 14 types of questions in the IELTS Reading test:

9. Matching Headings;
10. Matching Paragraph Information;
11. Matching Features;

¹² Official website IELTS.org: Information for candidates. What is IELTS. Access date: July 22, 2013.

¹³ International English Language Testing System: Test Report Form (Original IELTS Certificate).

12. Matching Sentence Endings;
13. True False Not Given or Yes No Not Given;
14. Multiple Choice;
15. List of Options;
16. Choose a Title;
17. Short Answers;
18. Sentence Completion;
19. Summary Completion;
20. Table Completion;
21. Flow Chart Completion;
22. Completion Diagrams;

Below is information on how to improve reading results:

1. Knowledge of the test

Like all international language testing systems, IELTS has a unique format that I recommend familiarizing yourself with before taking the test. To get started, answer the following questions:

15. How long does the test take?
16. What is its format?
17. How many texts are there?
18. What type are these texts?
19. What skills will be tested?
20. What questions will be asked?
21. Will you be given additional time to write your answers on the exam paper?

2. Practice is the path to perfection

If you love to read, working on improving your English reading skills can be an enjoyable experience that allows you to immerse yourself in books in the comfort of your own home. Take every opportunity to read - novels, blogs, newspapers and scientific journals. The more varied the better. Active reading will help you learn new words and become a faster reader. If you're not a big reader, I recommend starting with the topics you're already interested in and then moving on to more complex texts. In addition to IELTS reading practice tests (see tip one), you can find many different sources online.

3. Improve your reading technique

Many candidates find that the most difficult part of the IELTS Reading section is the length of the texts. Considering that three long texts are provided, totaling 2,750 words, and only one hour to read them and answer 40 questions, it is clear that there is no time

for a thorough reading. Therefore, knowing some simple reading techniques will be very useful.

Skimming

“Preview” helps you view the text as a whole. Spend a minute looking at headings and subheadings to determine your main theme. Each paragraph should focus on a main idea, identified in a topic phrase (usually the first phrase in the paragraph, but not always). Identifying and underlining the topic phrase will help you answer the questions.

Scanning

“Crawling” is a technique for identifying specific keywords or phrases. When you find a keyword, carefully read the text surrounding it to find the answer to the question. Mastering these simple techniques is the path to success.

4. Pay special attention to keywords

The texts in the IELTS Reading section are full of new words. Don't be alarmed. You don't need to understand every word and you can always guess the meaning of an unfamiliar word based on the context. Keywords are really important. Read the question carefully and underline the key words. Try to predict which words or phrases will help you find the desired part of the text. Think about what could replace these words. What are their synonyms and antonyms (words with opposite meanings)? Try to paraphrase what you read. For example, if a sentence says joint, remember that it also means together or shared. Thus, if the text says 'he was the sole winner', you can understand that joint is not appropriate.

5. Follow instructions exactly

If the instructions say “use only one word,” never write more than one word. No need to lose points for not reading the instructions carefully. In case of questions where you need to fill in missing words, check the grammatical correctness of the phrase after you fill in the words. Pay special attention to plural and singular forms. Also, don't forget about spelling and capital letters!

6. Use your time effectively!

Remember that you only have one hour to answer 40 questions, which means one and a half minutes per question. Leave the difficult questions for later; you can always come back to them later. Fill out the exam sheet immediately, because, unlike the listening session, here you will not be given additional time to rewrite the answers from the draft to the final copy. Imagine how terrible it will be if you answer all the questions, but in rough drafts, and you don't have time to transfer them to the exam paper! Before choosing a strategy, look at the type of question. Do they offer answer options, or do you have to complete the sentence? Although you will save a lot of time if you read the questions first, this may not be the best strategy for choosing the right headings.

In conclusion, it can be said that nowadays the number of IELTS applicants is increasing. The Academic IELTS certificate is used for admission to schools, colleges and universities in the UK, Canada, Australia, Ireland, New Zealand, South Africa, the USA and other countries whose educational institutions teach in English. Having a General Training IELTS certificate (sometimes Academic IELTS) is mandatory for anyone who wishes to immigrate to Canada, Australia and New Zealand under the professional migration system. IELTS Life Skills are equivalent to speaking and listening at level A1 or B1 on the CEFR (Common European Framework of Reference) scale. The

certificate is required when obtaining a work visa to the UK, and for other purposes related to studying, living or working in an English-speaking society. According to 2012 data, 8,000 organizations in 135 countries recognize IELTS results. The number of organizations is growing every year.¹⁴ 2 million people took IELTS in 2012.¹⁵

USED LITERATURE:

1. British Council IELTS website: Who recognizes IELTS results. Date accessed: July 22, 2013.
2. Official website IELTS.org: Information for candidates. What is IELTS. Access date: July 22, 2013.
3. IELTS for UKVI. Access date: April 6, 2015.
4. Language test equivalency charts. www.cic.gc.ca. Access date: September 19, 2015.
5. The Times of India: King of IELTS scams arrested. Date accessed: July 22, 2013.
6. UCLES 2013 | EMC/1377/3Y02 *5598856142*: Information for candidates. p.4.
7. SBS World News Australia: IELTS warns of consequences of test cheating. Date accessed: July 22, 2013.

¹⁴ British Council IELTS website: Who recognizes IELTS results. Date accessed: July 22, 2013.

¹⁵ Official website IELTS.org: Information for candidates. What is IELTS. Access date: July 22, 2013.

Abdijamilova Durdona was born on August 21, 2006 in Karshi district of Kashkadarya region. In 2023, she graduated from school number 10 of Karshi district. Currently, she is a student of the University of Information Technologies and Management in Karshi city.

MULTIMEDIA TOOLS IN TEACHING AND LEARNING ENGLISH LANGUAGE

Annotation: This article explores the impact of multimedia tools on English language teaching and learning. It examines how these tools can enhance student engagement, deepen understanding, and promote a more dynamic and effective learning environment. The article focuses on specific examples of multimedia tools and their practical applications in various aspects of language learning.

Key words: Multimedia, English Language Teaching, Learning Technology, Digital Literacy, Engagement, Motivation, Content Creation, Interactive Learning, Assessment.

Multimedia (multi - many, media - environment) is a field of computer technologies that deals with information expressed in different physical forms in various information storage media. Multimedia is a combination of video and audio effects controlled by interactive software using modern technical and software tools, combining text, sound, graphics, photos, and video. In this case, information may be available on various information carriers (magnetic and optical disks, audio and video tapes).

The concept of multimedia was formed in 1988 by the large European Commission dealing with the problems of implementation and use of new technologies. In 1945, the American scientist Vanniver Bush proposed the concept of memory organization called "MEMEX", which is the ideological reason for the development of multimedia technologies. It's done. According to this idea, the process of information search is not based on formal signs, that is, numbers, indexes or alphabetical order, but based on the content of the information. These ideas, when implemented on a computer, led to the emergence of hypertext systems, that is, a system for working with combinations of textual data. Later, it led to the development of hypermedia systems (systems for working together with graphics, sound, video and animation). The joint development of hypertext and hypermedia systems led to the emergence of the multimedia direction. Thus, multimedia is a science that includes hypertext and hypermedia systems.

But at the end of the 80s, the interest in multimedia technologies is connected with the name of the famous American computer specialist and businessman Bill Gates. He created a software product called "National Art Gallery. London". This multimedia program uses the museum's databases. In it, various mediums - image, sound, animation, hypertext system are shown. It is this multimedia program that includes the three main principles of multimedia.

1. Representation of information using several mediums that can be perceived by a person
2. Application of independent methods by the user without leaving the limits of the program on the basis of "independent search";
3. Using navigation tools and interface design.

Multimedia technology allows the simultaneous use of several methods of information presentation: text, graphics, animation, video and sound. The most important feature of multimedia technology is its ability to influence the user in the operation of the interactive information environment. The main purpose of these technologies is to create software products with sound, video, animation and other visual effects. In this case, multimedia software products include interactive interfaces and control mechanisms. In addition, multimedia technology allows the user to engage in design, create static (non-moving) and dynamic (moving) images, and distribute the results of his creative work to the external environment through communication channels.

The experience of using multimedia tools in the process of national education of Uzbekistan is being formed. Because it is also the need of the hour. Today, the effective use of modern computer and information technologies is considered the main factor in improving the quality and efficiency of English language education. The use of "multimedia lessons" allows to improve the quality and efficiency of the English language course. Multimedia or digital learning resources are good for students to engage in mental imagery using different media elements that support information processing. Research on the use of multimedia for learning shows that students who combine pictures and words have more positive results than those who use only words.

Some advantages of using multimedia tools in teaching and learning for English language learners:

23. Ability to present a large amount of information in a limited time with less effort;
24. Capable stimulate students' interest in learning;

25. Gives the teacher the ability to know the position of students in education;
26. Ability to transform abstract concepts into concrete content;
27. Enhancing engagement and motivation;
28. Deepening understanding;
29. Promoting digital literacy.

Multimedia technology allows the simultaneous use of several methods of information presentation: text, graphics, animation, video and sound. Multimedia tools can inject dynamism and interest into the learning process, effectively tackling the challenge of maintaining student engagement. Videos, images, and animations can bring abstract concepts to life, making them more tangible and accessible. For example, using a short video clip to illustrate a specific grammar rule can make the learning process more engaging and memorable than simply relying on textbook explanations. Multimedia platforms allow for interactive activities such as quizzes, games, and simulations, which can be tailored to different learning styles and cater to individual needs. And also, multimedia tools can bridge the gap between the classroom and the real world, exposing learners to authentic language use in different contexts. For instance, watching a short documentary or listening to a podcast on a relevant topic can introduce students to real-world language and culture.

Multimedia tools can facilitate a deeper understanding of language by providing multi-sensory experiences and interactive learning environments. Combining audio and visual elements enhances the learning experience by engaging multiple senses and stimulating different parts of the brain. Tools like video editing software, presentation programs, and digital storytelling platforms empower students to create their own multimedia content, fostering deeper understanding and critical thinking skills. Adaptive learning platforms and online resources can cater to individual learning needs and pace, providing personalized feedback and targeted support.

Multimedia tools have transformed the landscape of English language teaching and learning, offering a wealth of opportunities to enhance engagement, deepen understanding, and promote digital literacy. By integrating these tools effectively, educators can create a more dynamic, interactive, and learner-centered learning environment that prepares students for success in a rapidly evolving digital world.

REFERENCES:

1. Madina Abdullayeva METHODOLOGICAL ASPECTS IN TEACHING GRAMMAR OF SCHOOL PUPILS // SAI. 2024. №Special Issue 19.
2. Charos Uralova THE USE OF TRAINING COMPUTER PROGRAMS IN DISTANCE ENGLISH LESSONS // Scientific progress. 2021. №1.
3. Rahima Alisher Qizi Korakulova, Charos Ganisherovna Uralova, Shakhribonu Akmalovna Abduvokhidova INTEGRATIVE L2 GRAMMAR TEACHING: EXPLORATION, EXPLANATION AND EXPRESSION // Scientific progress. 2021. №2.
4. Atayev R.A., Ilamanov B.B. CURRENT APPROACHES TO LEARNING ENGLISH: ANALYSIS OF METHODS, EFFECTIVE STRATEGIES AND DEVELOPMENT PROSPECTS // Всемирный ученый. 2024. №24.

GIDROTEXNIK INSHOOTLARIDAGI SUVLARNING IFLOSLANISH SABABLARI

Madina Uralova G'anisherovna
"TIQXMMI" Milliy tadqiqotlar universiteti
Gidromelioratsiya fakulteti
‘suv xo‘jaligi va melioratsiya’
yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: Suv kanallari iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatdan barqaror rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Afsuski hozirgi rivojlanish davrida turli omillar tufayli kanallardagi suvning ifloslanishi kuzatilmoqda. Ushbu maqolada kanallardagi suv ifloslanishining sabablari, oqibatlari va ularni oldini olish choralari batafsil tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: magistr, xo'jalik, organik va mineral qo'shimchalar, suv resurslari

Kirish. Ikki ming yil davomida tabiiy suv sifati asta-sekin yomonlashib bordi va suv odamlar uchun zararli bo'lishi mumkin bo'lgan ifloslanish darajasiga yetdi. Yigirmanchi asrning o'rtalaridan boshlab va sanoatning jadal o'sishi bilan bir vaqtda suvning ifloslanishining turli xil muammolari tez sur'atlar bilan yuzaga keldi. Rivojlanayotgan davlatlarda suvning ifloslanib borishiga yetarlicha e'tibor qaratilmayapti, shu sababli suv orqali yuqadigan kasalliklar rivojlanayotgan mamlakatlarda chaqaloqlar o'limiga olib keladigan yuqumli kasalliklarning eng katta yagona toifasi bo'lib, yiliga bir million o'lim bilan kattalar o'limiga hissa qo'shish bo'yicha sil kasalligidan keyin ikkinchi o'rinda turadi. Suvning ifloslanishi sabablari, oqibatlari va oldini olish choralari kanallar misolida ko'rib chiqamiz.

Tadqiqot obyekti. Kanal — maxsus qazilgan suv yo'li bo'lib, sug'orish sistemasining asosiy qismi hisoblanadi. Kanallar o'taydigan vazifasiga qarab, 3 turga bo'linadi: magistral; taqsimlaydigan; xo'jalik, suvni egatlarga taqsimlash uchun xizmat qiladigan muvaqqat (ariq) turlarga bo'linadi. Kanal suv olish inshootlaridan boshlanadi.[1]

Suv resurslarini ifloslanishi va buzilishi deganda, suvda har xil organik, noorganik, mexanik, bakteriologik va boshqa moddalar to'planib qolib, uning fizik xossalari (rangi, tiniqligi, hidi va mazasi) va kimyoviy tarkibining (reaksiyasi o'zgarishi, organik va mineral qo'shimchalar ortib, zararli birikmalar paydo bo'lishi va boshqalar) o'zgarishini, suvning ustida har — xil moddalar suzib, tagiga cho'kishi, suvning tarkibida kislorodning kamayib, har xil bakteriyalar turining ko'payib, yuqumli kasalliklarni tarqatuvchi bakteriyalarning paydo bo'lishi tushuniladi.[2]

Muammolar. Kanallardagi suvning ifloslanish sabablari turlicha bo'ladi:

1. Sanoat chiqindilari: Sanoat faoliyati ko'pincha og'ir metallar, kimyoviy moddalar va organik birikmalar kabi ifloslantiruvchi moddalarni kanallarga chiqaradi. Sanoat chiqindilarini noto'g'ri yo'q qilish suv sifatini sezilarli darajada yomonlashtirishi mumkin.

2. Qishloq xo'jaligi oqimi: Qishloq xo'jaligida qo'llaniladigan pestitsidlar, o'g'itlar va gerbitsidlar suv oqimi orqali kanallarga yuvilib, suv hayoti va ekotizimlariga zarar etkazadigan ozuqa moddalari va kimyoviy moddalarni kiritishi mumkin.

3. Oqava suvlar: Aholi punktlari, fabrikalar va chorvachilik fermalaridan yetarli darajada tozalanmagan oqava suvlar kanallarga patogenlar, ozuqa moddalari va organik moddalarni kiritib, suvning ifloslanishiga olib kelishi mumkin.

4. Plastmassa va qattiq chiqindilar: Plastik chiqindilar va qattiq qoldiqlarni kanallarga noto'g'ri tashlab yuborish tiqilib qolish, yashash muhitini yo'q qilish va suvning zararli moddalar bilan ifloslanishiga olib kelishi mumkin.

5. Shahar oqimlari: Shaharlardan keladigan bo'ron suvi yog'lar, moylar, og'ir metallar va kimyoviy moddalar kabi ifloslantiruvchi moddalarni kanallarga olib chiqib, suvning ifloslanishiga hissa qo'shishi mumkin.

6. Siltatsiya: Tuproq eroziyasi va cho'kindilarning oqishi kanallarda loy bo'lishiga olib keladi, suv sifatiga ta'sir qiladi, kislorod miqdorini kamaytiradi va suv muhitini o'zgartiradi.

Atrof-muhit, inson salomatligi va ushbu suv havzalarining barqarorligini ta'minlash uchun kanallarda suv ifloslanishining asl sabablarini bartaraf etish va samarali choralarni ko'rish zarur.

Suvning ifloslanishi biologik xilma-xillikka va suv ekotizimlariga haqiqatan ham zarar etkazadi. Zaharli kimyoviy moddalar suv rangini o'zgartirishi va suvdagi hayotga yomon ta'sir ko'rsatadigan evτροφikatsiya deb ham ataladigan minerallar miqdorini oshirishi mumkin. Suv havzalari haroratining ko'tarilishi bilan tavsiflangan termal ifloslanish global isishga olib keladi va suv organizmlari uchun jiddiy xavf tug'diradi.

Suvning ifloslanishi aholi salomatligiga juda salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ko'pgina kasalliklar ich ketish yoki ifloslangan suv bilan aloqa qilish natijasida yuzaga keladi, masalan, diareya, vabo, tif, dizenteriya yoki teri infeksiyalari. Ichimlik suvi mavjud bo'lmagan hududlarda asosiy xavf suvsizlanishdir.

Kanallarda suv ifloslanishining oldini olish uchun tartibga solish yondashuvlari, texnologik echimlar va jamoatchilikni jalb qilish choralari kombinatsiyasi amalga oshirilishi mumkin. Ba'zi samarali profilaktika strategiyalari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Tartibga solish choralari:

- Kanallarga sanoat va kommunal oqizmalar bo'yicha qat'iy qoidalar va standartlarni ta'minlash.

- ifloslanish manbalarini nazorat qilish uchun ruxsatnomalar va monitoring dasturlarini amalga oshirish.

- ifloslanishning oldini olish uchun talablarga rioya qilmaslik uchun jarima va jarima undirish.

2. Chiqindilarni boshqarish:

- Chiqindilarni yo'q qilishning to'g'ri tizimlarini yaratish va chiqindilarni kamaytirish, qayta ishlash va qayta foydalanish amaliyotini targ'ib qilish.

- Chiqindilarni ishlab chiqarishni kamaytirish uchun ekologik toza mahsulotlar va qadoqlash vositalaridan foydalanishni rag'batlantirish.

3. Kanalizatsiya va oqava suvlarni boshqarish:

- kanallarga oqizishdan oldin oqava suvlarni samarali tozalash maqsadida tozalash inshootlarini modernizatsiya qilish.

- markazlashtirilgan ob'ektlarga kirish imkoni bo'lmagan hududlarda oqava suvlarni markazlashtirilmagan tozalash tizimlarini joriy etish.

4. Yomg'irli suvni boshqarish:

- Yomg'ir bog'lari, suv o'tkazuvchan yo'laklar va yashil tombarliklar kabi yashil infratuzilma yechimlarini amalga oshirish, bo'ron suvi oqimini kamaytirish va ifloslantiruvchi moddalarni kanallarga etib borishdan oldin filtrlash.

- Shahar oqimini boshqarish va suv havzalarining ifloslanishini oldini olish uchun barqaror drenaj tizimlarini qurish.

5. Qishloq xo'jaligining ilg'or tajribalari:

- Agrokimyoviy moddalardan foydalanishni minimallashtirish va qishloq xo'jaligida suv oqimini kamaytirish uchun aniq dehqonchilik, almashlab ekish va zararkunandalarga qarshi kompleks boshqarish kabi barqaror qishloq xo'jaligi amaliyotlarini targ'ib qilish.

- qishloq xo'jaligi dalalaridan cho'kindi va ozuqa moddalari oqimining oldini olish uchun suv yo'llari bo'ylab bufer zonalarini tashkil etish.

6. Hamjamiyat ishtiroki:

- Kanallardagi suv sifatini saqlash muhimligi haqida mahalliy hamjamiyatlarning xabardorligini oshirish.

- Aholini ifloslanishning oldini olish ishlariga jalb qilish uchun kanallarni tozalash tadbirlari, ma'rifiy aksiyalar va seminarlar tashkil etish.

- Suv sifatini monitoring qilish va ifloslanish hodisalari haqida xabar berish bo'yicha fuqarolarning ilmiy tashabbuslarini rag'batlantirish.

7. Monitoring va hisobot:

- ifloslanish manbalari va tendentsiyalarini aniqlash uchun kanallardagi suv sifatini muntazam ravishda kuzatib borish.

- suv havzalariga ta'sir etuvchi ekologik huquqbuzarliklar va shubhali harakatlar to'g'risida aholiga xabar berish mexanizmlarini yaratish.

8. Atmosfera ifloslanishining oldini olish

Havoning ifloslanishi suvning ifloslanishiga bevosita ta'sir qiladi, chunki inson tomonidan chiqarilgan CO₂ emissiyasining 25% okeanlar tomonidan so'riladi. Bu ifloslanish okeanlarimizning tez kislotalanishiga olib keladi va dengiz hayoti va marjonlarga tahdid soladi. Havoning ifloslanishining oldini olish buning oldini olishning eng yaxshi usuli hisoblanadi.

9. Plastik chiqindilarni kamaytirish

Okeanlarimizdagi plastmassaning 80% quruqlik manbalaridan. Okeanimizga kiradigan plastmassa miqdorini kamaytirish uchun biz global miqyosda plastmassadan foydalanishimizni kamaytirishimiz va plastik chiqindilarni boshqarishni yaxshilashimiz kerak.

10. Suvni tejash

Suvni tejashsiz biz uzoqqa bormaymiz. Bu dunyoning toza suvdan yaxshiroq foydalanishiga ishonch hosil qilishda muhim ahamiyatga ega. Bu suv tanqis resurs ekanligini anglash, unga mos ravishda g'amxo'rlik qilish va uni mas'uliyat bilan boshqarishni anglatadi.

11. Oqava suvlarni tozalash

Chiqindilarni tozalash fizik, kimyoviy yoki biologik jarayon orqali oqava suvdan ifloslantiruvchi moddalarni olib tashlashdan iborat. Bu jarayonlar qanchalik samarali bo'lsa, suv shunchalik toza bo'ladi.

Hozirda 40 dan ortiq davlatlarda 2 milliardga yaqin inson suv tanqisligini his qilmoqda. Har kuni 2 million tonnadan ortiq chiqindilar suv havzasiga tashlanmoqda.[3] Ushbu profilaktika chora-tadbirlarini birlashtirish va davlat idoralari, sanoat korxonalari, jamoalar va shaxslar ishtirokida hamkorlikda yondashuvni rivojlantirish orqali kanallardagi suv ifloslanishini yumshatish va ushbu qimmatbaho suv resurslarini kelajak avlodlar uchun himoya qilish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. [https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Kanal_\(suv_yo%CA%BBli\)](https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Kanal_(suv_yo%CA%BBli))
2. <https://medium.com/@nodira97.uzz/suv-resurslarining-ifloslanishi-ce32efc24489>
3. Ahmatqul Ergashev "Ekologiya, Biosfera va Tabiatni muhofaza qilish." — Toshkent : 2005-yil
4. Inomjonov Zaxiriddin Zafarjon o'g'li, Isomiddinov Sanjarbek Axtamovich, & Numonov Mansurbek Nosirjon o'g'li. (2023). SUV RESURSLARINI ASRASH: MUAMMO VA YECHIM. INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION, 2(24), 409–413.
5. Aliraqi, M., The Role of Water Canals in Supporting Global Trade a comparative Study, The Scientific Journal of Economics and Trade, Faculty of Commerce, Ain Shams University, Cairo, Volume 3, p.204, 2018
6. <https://www.iloencyclopaedia.org/uz/part-vii-86401/environmental-health-hazards/item/501-water-pollution>

Корганбаева Дилфуза Хасановна Лола Хасан кизи тахаллусда ижод килади. Малумоти ўрта. Шеърятга ижодга жудаям кизикади. 2024 йил 1 мартда "Калб сўзларим " номли биринчи шерии тўплами чоп этилди.

BOLALIGIM QISHLOG'IMDA QOLIB KETDI

Sho'x o'ynagan bolalikning zo'r damlari,
Shodon o'ynab, tuproqlarin kechkanlarim.
"Besh tosh" o'ynab, kapalaklar quvganlarim,
Chuchmomadan chambaraklar taqqanlarim --
Bolaligim qishlog'imda qolib ketdi.

Bog'laridan olma terib yeganlarim,
Keng dalada qizaloqlar terganlarim,
Gilos uzib, qulog'imga taqqanlarim.
Buloq suvin to'yib-to'yib ichganlarim-
Bolaligim qishlog'imda qolib ketdi.

Turmush degan taqdir meni olib ketdi,
Boshlarimga harir ro'mol solib ketdi,
Uzoqlarga, uzoqlarga olib ketdi.
Taqdir meni uzoqlarga olib ketdi,
Qishlog'imda bolaligim qolib ketdi.

Taqdir meni olib ketdi, olib ketdi,
Mirzacho'ldek saharolarga solib ketdi,
Taqdirimdan nolimayman, gunoh bo'lar,
Xo'p toblandim, jazirama issiqlarda,
Bolaligim qishlog'imda qolib ketdi.

Paxtazorda dalalarni kezib yurdim,
Sho'r suvlarni noilojdan, yutib yurdim,
Zilol suvin qo'mmsaganda qadrin bildim,
Onamdayin jannatmakon ekan bildim,
Bolaligim qishlog'imda qolib ketdi.

Hayot degan taqdir yo'lin bosib o'tdim,
Kuni kecha qayrilib bir qaradim men,
Ortda qolgan yo'llarimdan, izlarimga.
Yuragimning bir parchasin yulib ketdi,
Bolaligim qishlog'ida qolib ketdi.

Sinfdoshlar davrasida eslab-eslab,
Bolalikning sho‘x damlarin his qildim men,
Muhabbatning ilk damlarin his qildim men,
Endi Lola she’rlariga solib ketdi -
Bolaligim qishlog‘ida qolib ketdi.

YOLG‘IZ QOLGAN AYOLLAR

Ko‘zlardan oqar yosh,
Bedor qiynar xayollar.
Dardlashgani yo‘q dardosh,
Yolg‘iz qolgan ayollar.

Mangu egilgan boshi,
Tog‘day ulkan bardoshi,
Botib ketgan quyoshi,
Yolg‘iz qolgan ayollar.

Ichga yutib dardini,
Qidiradi qadrini,
Yozar sog‘inch satrini
Yolg‘iz qolgan ayollar.

Uyqu kelmas ko‘zlarga,
Fasli qiyos kuzlarga,
Bag‘rin bergan muzlarga,
Yolg‘iz qolgan ayollar.

Yostiqqa qo‘yganda bosh,
Bedor qiynar xayollar.
Ko‘zlardan tinmas yosh,
Yolg‘iz qolgan ayollar.

Ismoilova Nigora Mirzoaliyevna 2006-yil Surxondaryo viloyati Sariosiyo tumanida tug'ilgan. Hozirda tumandagi 12-umumta'lim maktabining 11-sinf o'quvchisi. "Keksalikka ko'nmang onajon" nomli she'riy to'plami nashrdan chiqqan. Qozog'iston Respublikasi "Qo'sh qanot" fondi qoshidagi shoir va yozuvchilar uyushmasining rasmiy a'zosi.

SENSIZ O'TDI YANA BITTA KUZ

Sensiz o'tdi yana bitta kuz..
Xiyobonda yolg'izman hanuz..
Yana pushti zontik hamrohim..
Na kecham bor....
Na esa kunduz....

Sensiz yana yomg'ir shivirlar..
Tomchilari sekin pichirlar..
Bulutlarda go'yo aksing bor..
Qadrim kabi xazon g'ijirlar...

Huvillagan qalbim bor yana..
Sen atalmish dardim bor yana..
Tinglamaydi ohlarim hech kim..
Qismatimga arzim bor yana...

Ko'zyoshlardan yuvilyotganday..
Bor quvonch-u kulgularim ham..
Dilga hijron quyilyotganday..
Orom topmas uyqularim ham...

Ayol shunday qismatga mahkum....
Bu qoidalar qalbdanda ustun..
Juda yomon siqilib ketdim..
Nega aynan bundayin hukm...

Men shunchaki yana sensizman..
Sensiz yana kuzim o'tyapti..
Ojiza va juda yolg'izman..
Kuz xazoni bag'rim yoqyapti...

Hatto sukunatda sening ovozing..
Shunchaki hammasi og'ir botyapti..

Олимова Мохинур Каримжон қизи
Ислом Каримов номидаги Тошкент Давлат
техника университети Қўқон филиали ички
мониторинг сектори

ИШЛАБ ЧИҚАРИШДА ФУҚАРО **МУХОФАЗАСИ ЯНГИЛИКЛАРИ**

Аннотация: *Ушбу мақолада ишлаб чиқаришда фуқаро муҳофазаси тизими, унинг вазифалари ва аҳамияти ҳақида баён қилинади. Ишлаб чиқариш объектларида ишловчилар ва аҳолини турли фавқулодда вазиятларда ҳимоя қилиш учун кўриладиган чора-тадбирлар тавсифланади. Хусусан, хавфларни аниқлаш ва баҳолаш, профилактика чоралари, ходимларни ўқитиш, махсус муҳофаза воситалари билан таъминлаш, фавқулодда вазиятларда эвакуация ва қутқариш ишларини ташкил этиш, ҳамда давлат фуқаро муҳофазаси ташкилотлари билан ҳамкорлик қилиш масалалари ёритилади.*

Калит сўзлар: *фуқаро муҳофазаси, ишлаб чиқариш хавфсизлиги, фавқулодда вазиятлар, техноген авариялар, табиий офатлар, хавфларни баҳолаш, профилактика чоралари, эвакуация, қутқариш ишлари, ҳимоя воситалари.*

Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги қадим замонлардан то ҳозирги кунимизга қадар инсоният илмий ва амалий қизиқишларининг энг муҳим бир томони бўлиб келган. Одамзод ҳар доим ўзининг хавфсизлигини таъминлашга интилади. Ишлаб чиқаришнинг ривожланиши билан бу масалалар махсус билимларни талаб қилади. Бизнинг давримизда хавфсизлик муаммолари янада кескинлашди. Мамлакат ва жамият Бахтсиз ходисалар, ёнғинлар, авариялар ва талофатлардан улкан зарар кўриб келмоқда. Шунинг учун хавфлардан ҳимояланиш масалаларида одамларни тарбиялаш муҳим аҳамият касб этади. Бизнинг жамиятимизни барқарорлаштиришда ХФХ муҳим ижтимоий рол ўйнайди ва халқ хўжалигининг фаолияти хавфсизлиги даражасини оширишга улкан хисса қўшади.

“Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида”ги қонуннинг 13-моддасида корхоналарда меҳнатнинг соғлом ва хавфсиз шароитларини таъминлаш шарти келтирилган. Корхонадаги ҳар бир иш жойидаги меҳнат шароити меҳнатни муҳофаза қилиш стандартлари, қоида ва меъёрлари талабларига мувофиқ бўлиши лозим. Корхонада меҳнатнинг соғлом ва хавфсиз шароитларини таъминлаш, ишлаб чиқаришнинг хавфли ва зарарли омиллари устидан назорат ўрнатилишини ташкил

этиш ва назоратнинг натижалари тўғрисида меҳнат жамоаларини ўз вақтида хабардор қилиш маъмурият зиммасига юкланади¹⁶.

Ходимлар сони 50 нафар ва ундан ошадиган корхоналарда махсус тайёргарликка эга шахслар орасидан меҳнатни муҳофаза қилиш хизматлари тузилади (лавозимлар жорий этилади), 50 ва ундан зиёд транспорт воситаларига эга бўлган корхоналарда эса бундан ташқари йўл ҳаракати хавфсизлиги хизматлари тузилади (лавозимлар жорий этилади). Ходимлар сони ва транспорт воситалари миқдори камроқ корхоналарда меҳнатни муҳофаза қилиш хизматининг вазифаларини бажариш раҳбарлардан бирининг зиммасига юкланади

Корхона меҳнатни муҳофаза қилиш ва йўл ҳаракати хавфсизлиги хизматлари касаба уюшмаси қўмитаси билан келишилган низомлар асосида ишлайди ва ўз мақомига кўра корхонанинг асосий хизматларига тенглаштирилади ҳамда унинг раҳбарига бўйсунди.

Меҳнатни муҳофаза қилиш хизмати мутахассислари: - корхонанинг барча ходимлари меҳнатни муҳофаза қилиш қоидалари ва меъёрларига риоя этишларини назорат қилиш, -тармоқ бўлинмалари раҳбарларига аниқланган нуқсонларни бартараф этиш ҳақида бажарилиши шарт бўлган кўрсатмалар бериш, - меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунларни бузаётган шахсларни жавобгарликка тортиш ҳақида корхоналарнинг раҳбарларига тақдимномалар киритиш, - ва бошқа ҳуқуқларга эгадирлар.

Меҳнат муҳофазаси инсоннинг ишлаб чиқаришдаги шароитлари билан қизиқади, фуқаро мудофааси эса унинг фавқулодда ҳолатлари билан қизиқади ва ўрганади. ҲФХ эса кишилиқ жамиятининг ҳамма ҳолатлардаги шароитлари билан қизиқади ва ўрганади. Бошқача қилиб айтганда, ҲФХ меҳнат муҳофазаси ва фуқаро мудофаасига қараганда кенг ва универсалдир, яъни улар аниқ вазиятларда хавфсизликни таъминлашнинг қисман ҳолатларини ўрганади. ҲФХ фан ва техника ривожланишининг мантикий асосида вужудга келди.

Ўзбекистон Республикасида ҳам фуқароларининг ҳаёти ва соғлиғини инсон фаолиятининг барча соҳаларида муҳофазалашда “Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги” (ҲФХ) фани асосий ўринлардан бирини эгаллайди.

Техносфераларда ишлаб чиқариш жараёни бузилиши, ишловчилар учун санитария ва гигиена меъёр ва қоидаларини яратилмаслиги, муҳит ривожланишдаги нохуш вазиятларнинг мураккаблашуви, давлатлар ўртасида инсоният ҳаётига хавф-хатар солувчи ҳолатларнинг рўй бериши, инсоният томонидан қўлланилаётган турли заҳарли ва зарарли моддалар ва воситалар кўплаб хавфларни юзага келтириб, инсонларнинг ҳаётий фаолиятига, соғлиғига, атроф-муҳит тозаллигига ва иқтисодиётнинг барқарор ривожланишига таҳдид солмоқда. Шу сабабли ҳам мамлакатимизнинг энг муҳим ва кечиктириб бўлмайдиган вазифалари қаторида аҳоли ҳаётининг хавфсизлигини таъминлаш масалалари

¹⁶ <https://staff.tiame.uz/storage/users/661/presentations/B0295DDAYdymrAtPROIlfsHFuJ3gyZ0iEvtO00Am.pdf>

долзарб ўрин олган. Айнан шу муаммоларнинг эчимини “Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги” фани ўрганади¹⁷.

Ишлаб чиқаришда фуқаро муҳофазаси — бу ишлаб чиқариш объектларида ишловчилар ва аҳолининг турли фавқулодда вазиятларда ҳимоя қилинишига қаратилган чора-тадбирлар тизими. Ушбу тизимнинг мақсади ишлаб чиқариш жараёнида ёки иш жойларида содир бўлиши мумкин бўлган фавқулодда ҳолатлар, табиий офатлар, техноген авариялар ёки бошқа хавфлардан инсонларни ҳимоя қилишдир. Ишлаб чиқаришда фуқаро муҳофазаси қуйидаги асосий вазифаларни ўз ичига олади:

1. Ҳавфни аниқлаш ва баҳолаш:

. Ишлаб чиқариш объектларида мавжуд хавфларни аниқлаш ва уларни баҳолаш.

а. Хавфларнинг эҳтимолий оқибатларини таҳлил қилиш.

2. Профилактика чоралари:

. Фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш бўйича тадбирлар режасини ишлаб чиқиш.

а. Муҳофаза воситаларини тайёрлаш ва захира қилиш.

3. Ўқитиш ва тайёргарлик:

. Ишлаб чиқариш ходимлари ва аҳолини фавқулодда вазиятларда қандай ҳаракат қилиш кераклиги бўйича ўқитиш.

а. Махсус тренинглар ва машғулотлар ўтказиш.

4. Махсус муҳофаза воситалари:

. Махсус кийим-кечак, нафас олиш воситалари ва бошқа муҳофаза воситаларини таъминлаш.

а. Муҳофаза воситаларини доимий назорат қилиш ва янгилаб туриш.

5. Фавқулодда вазиятларда ҳаракатлар:

. Фавқулодда вазиятларда эвакуация ва қутқариш ишларини ташкил этиш.

а. Жабрланганларга биринчи ёрдам кўрсатиш ва уларни даволаш.

6. Алоқа ва хабар бериш:

. Фавқулодда вазиятлар ҳақида тезкор хабар бериш тизимини ташкил этиш.

а. Алоқа воситаларининг ишончлилигини таъминлаш.

7. Ҳамкорлик:

. Давлат фуқаро муҳофазаси ташкилотлари билан ҳамкорлик қилиш.

а. Ҳамкорлик режаларини тайёрлаш ва мувофиқлаштириш.

Ишлаб чиқаришда фуқаро муҳофазаси тизими ишлаб чиқариш объектларидаги хавфсизликни таъминлаш ва ишчиларнинг ҳаётини сақлаш учун муҳим аҳамиятга эга. Бунинг учун мунтазам равишда хавфларни таҳлил қилиш, профилактика чораларини амалга ошириш ва ходимларнинг тайёргарлигини ошириш керак.

¹⁷<https://manzur.uz/?p=8039>

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Гуломов, Ш. (2021). *Фуқаро муҳофазаси асослари*. Тошкент: Фан нашриёти.
2. Каримов, Б. Ҳ. (2019). *Техноген аварияларда фуқаро муҳофазаси*. Тошкент: Университет нашриёти.
3. Мирзаев, Ю. М. (2020). *Фавқулодда вазиятларда биринчи ёрдам*. Тошкент: Маънавият нашриёти.
4. Назаров, К. Ш. (2018). *Ишлаб чиқариш хавфсизлиги ва муҳофаза чоралари*. Тошкент: Иқтисодиёт нашриёти.
5. <https://lex.uz/docs/32994?ONDATE=18.05.2022>.
6. <https://staff.tiiame.uz/storage/users/661/presentations/B0295DDAYdymrAtPROIlf sHFuJ3gyZ0iEvtO00Am.pdf>.
7. <https://manzur.uz/?p=8039>.

Xabibullayev Abdullazizxon Omonillo o'g'li

**Xabibullayev Abdullazizxon Omonillo o'g'li 08.12.1993-yil
Namangan viloyati, Chust tumanida tug'ilgan.**

Ma'lumoti:

**Bakalavr - Namangan muhandislik texnologiya instituti
Kimyoviy-texnologiya fakulteti, Oziq-ovqat texnologiyasi kafedrası
Oziq-ovqat texnologiyasi (mahsulot turlari bo'yicha) muhandis
texnolog.**

**Magistr – Namangan muhandislik texnologiya instituti Kimyoviy-texnologiya
fakulteti, Oziq-ovqat texnologiyasi kafedrası Oziq-ovqat texnologiyasi (mahsulot
turlari bo'yicha) muhandis texnolog, tadqiqotchi pedagog.**

**2021-yil 5-sentyabrdan hozirga qadar Namangan davlat universiteti
Biotexnologiya fakulteti, Biotexnologiya kafedrası o'qituvchisi.**

AZOTLI O'G'ITLAR ME'YORLARIGA BOG'LIQ HOLDA TUPROQDAGI NITRATLI AZOT DINAMIKASI

Xabibullayev Abdullazizxon Omonillo o'g'li

Namangan davlat universiteti

Email: abdullazizxonx@gmail.com

Anotatsiya: Tuproqdagi nitrat azot miqdori amaranth o'simligidagi mineral o'g'itlar normasiga qarab o'zgaradi va mineral o'g'itlar nisbatlarini to'g'ri aniqlash amaranth o'simligining yaxshi rivojlanishiga yordam beradi. NPK kg/ga miqdorida mineral o'g'itlarning siri va qo'llanilishi to'g'risida, bittadan keyin berilishi rejalashtirilgan 50 kg/ga azotli o'g'itlar moddalarining to'planishini ta'minlash bo'yicha bir xil miqdordagi go'ng bilan almashtirilishi kerak. kichikroq miqdorda taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: Amaranta, mineral o'g'itlar, go'ng xantal, begona o'tlarga qarshi kurash, azot dinamikasi.

Annotation: The amount of nitrate nitrogen in the soil changes depending on the norms of mineral fertilizers in the amaranth plant, and the correct determination of the proportions of mineral fertilizers contributes to the good growth of the amaranth plant. about the secret and the application of mineral fertilizers at the rate of NPK kg/ha, the 50 kg/ha of nitrogen fertilizer planned to be given after the single one should be replaced with the same amount of manure information on ensuring the accumulation of substances in smaller quantities is provided.

Key words: Amaranth, mineral fertilizers, manure mustard, weed control, nitrogen dynamics.

Аннотация: Количество нитратного азота в почве варьируется в зависимости от нормы минеральных удобрений в растении амаранта, и правильное определение пропорций минеральных удобрений поможет растению амаранта хорошо развиваться. О секрете и применении минеральных удобрений в количестве NPK кг/га, 50 кг/га азотных удобрений планируется вносить через

один, такое же количество го следует заменить на нг. предлагается в меньшем количестве.

Ключевые слова: *Амарант, минеральные удобрения, навозная горчица, борьба с сорняками, динамика азота.*

Qishloq xo'jaligi ekinlari orasida tuproqning oziqa moddalariga talabchan ekinlar juda ko'p bo'lib, ular talabini qondirishda mineral o'g'itlarning ahamiyati kattadir. Chunki, bugungi kunda dunyo bo'yicha yetishtirilayotgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarining 50% ga yaqini mineral o'g'itlar hisobiga to'g'ri kelmoqda. Mineral o'g'itlar tuproq tarkibidagi oziqa moddalarini yetarli miqdorda bo'lishini, o'simliklarni zarur bo'lgan oziqa moddalari bilan ta'minlash, ekinlar ildiz tizimini kuchli bo'lishi orqali ular hosildorligini oshirib borishini ta'minlaydi.

Amarant o'simligi ham boshqa qishloq xo'jaligi ekinlari kabi amarant o'simligi ham tuproqning oziqa moddalariga talabchan hisoblanadi. Shuning uchun ham o'simlik fazalari bo'yicha oziqa moddalarga bo'lgan talabchanligini o'rganish lozim.

Bu borada N.P.Malinkinning va P.V.Protasovlar [4; 63-73-b.] ko'rsatishicha, o'simliklarni mineral moddalar bilan bargi orqali oziqlantirish mumkinligi xaqidagi dastlabki tajribalari akademik D.N.Pryanishnikov laboratoriyasida o'tkazilgan. O'simlikni bargiga singgan oziq moddalar uning boshqa qismlariga ham tarqaladi va shu yo'sinda undan butun o'simlik foydalanadi.

D.P.Aleynov [1; 6-11-b.] ni ma'lumotlariga ko'ra, o'simlik barg orqali qo'shimcha azot bilan oziqlantirilganda, g'alla ekinlarini hosili 1,0-3,0 s/ga, qand lavlagini 20-50 s/ga, hashaki lavlaginiki esa 40-50 s/ga ortgan.

S.B.Monakov va boshqalar [5; 190-b.] ning fikricha, biologik faol moddalarni qo'llash qishloq xo'jalik ekinlarining o'sishi va rivojlanishini tezlashtiradi va mahsuldorligini oshiradi. O'simliklardan olingan biologik faol modda 25% yuqori samarali ekanligini ta'kidlab, chigitga ekish oldidan 10-100 mg/t me'yorda ishlov berilganda paxta hosili 4-7 s/ga ortgan.

I.J.Sulaymonov va D.Ergashevning [6; 47-54-b.] ma'lumotiga ko'ra, qand lavlagi uchun azotli o'g'itlar shakl va me'yorlari uning hosildorligini va hosil sifatini ortishiga yordam beradi. Namangan viloyatining tipik bo'z tuproqlari sharoitida qand lavlagi uchun $N_{150}P_{100}K_{150}$ kg/ga me'yorda qo'llash bilan azotli o'g'it sifatida ammoniy selitrasini qo'llash hosildorlikni oshirgan.

Amaranth och bo'z tuproqlarda o'stirilganda mineral o'g'itlar normasini $N_{150}P_{100}K_{150}$ kg/ga qilib belgilash maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, o'simlikka vegetatsiya davrida bir o'simlikdan so'ng 30 kg/ga azotli o'g'itlarni go'ng bo'lagi ko'rinishida berish tuproqning zarur miqdorda organik oziq moddalarga ega bo'lishini ta'minlaydi. [7; 55-62-b.]

Yuqoridagilardan kelib chiqib, biz ham amarant o'simligini Namangan viloyatining tipik bo'z tuproqlari sharoitida o'stirilganda mineral o'g'itlar me'yorlarini o'rganish bo'yicha ilmiy-tatqiqot ishlari olib borishni rejalashtirdik.

Unga ko'ra, tajriba tizimi 1-jadvaldagi kabi qilib belgilanib, 10-variant, to'rt qaytariqda bir yarus qilib joylashtirilgan. Tajribada mineral o'g'itlar me'yorlari o'rganilgan bo'lib, fosforli va kaliyli o'g'itlar me'yorlari 100% xaydov ostiga solingan bo'lsa, azotli o'g'it uch muddatda ekish bilan, yagonadan so'ng va poya to'liq

shakllangan vaqtda berilgan. Tajribaning 6 hamda 10 variantlarida 50 va 60 kg/ga miqdordagi azotli o'g'it o'rniga shunga mos keladigan go'ng shaltog'idan foydalanildi.

Tajriba qo'yishdan oldin konvert usulda besh nuqtadan agrokimyoviy taxlillar uchun, 0-30; 30-50 sm tuproq qatlamlaridan na'munalar olinib, chirindi (gumus) miqdori I.V Tyurin, umumiy azot va fosfor L.P Grisenko va M.M Malsevani takomillashgan uslublarida, nitratli azot ionometrik usulda, harakatchan fosfor B.M.Machigin, almashinuvchi kaliy olovli fotometrda P.V.Protasov usulida (1963) aniqlanadi.

Barcha kuzatuvlar, aniqlashlar, hisoblash va tahlillar Dala tajribalarini o'tkazish uslublari (1981 - 2007 O'zPITI) va B.A.Dospexov (1985) dispersli tahlil uslubnomalari asosida o'tkaziladi.

1-jadval

Tajriba tizimi

Variant	Mineral o'g'itlar me'yorlari, kg/ga			Kuzgi xaydov ostiga		Ekish bilan	Yagona dan so'ng	Poya to'liq shakllan Ganda
	N	P	K	P	K	N	N	N
1	-	-	-	-	-	-	-	-
2	-	100	150	100	150	-	-	-
3	100	100	150	100	150	20	40	40
4	150	100	150	100	150	40	50	60
5	150	-	150	-	150	40	50	60
6	150	100	150	100	150	40	50	60
7	150	150	150	150	150	40	50	60
8	150	100	-	100	-	40	50	60
9	150	100	100	100	100	40	50	60
10	150	100	150	100	150	40	50	60

Tajriba zamon va makonda olib borilganligi bois har yili boshqa boshqa dalada o'tkazildi, shuning tuproq tarkibidagi nitratli azot miqdori uch yilda tajriba qo'yilishidan oldin va tajriba oxirida o'rganildi, bu ma'lumotlar 2-jadval, 1 hamda 2 rasmlarda berildi. Aniqlashlarga ko'ra, tajribaning barcha yillarida mineral o'g'itlar va azotli berilmagan 1 va 2-variantlarda tuproqning 0-30 hamda 0-100 sm qatlamlaridagi nitratli azot miqdori boshidan oxirigacha kamayib borgan va bu kamayish 1-variantda birinchi yili dastlabkidan 0-30 sm qatlamda 3,1 mg/kgga, 2-variantda 3,2 mg/kgga kamaygan.

Azotli o'g'itlar $P_{100}K_{150}$ kg/ga mineral o'g'itlar bilan 100 kg/ga (3-var.) hamda 150 kg/ga (4-var.) azotli o'g'it berilganida esa mos ravishda 1,4; 0,1 mg/kg ga kamayganligini kuzatishimiz mumkin. Mineral o'g'itlardan fosfor berilmagan 5-variantda ($N_{150}K_{150}$ kg/ga berilgan) nitrat miqdori 0,4 mg/kgga ortgan bo'lsa, kaliy o'g'iti berilmagan ($N_{150}R_{100}$ kg/ga berilgan) 8-variantda esa 0,3 mg/kg ga ortgan.

Mineral o'g'itlar 4-variantdagi kabi qilib belgilangan ($N_{150}R_{100}K_{150}$ kg/ga) 6-variantda yagonadan keyin berilgan 50 kg/ga miqdordagi azotli o'g'itni tarkibida shuncha azoti bor go'ng shaltog'i bilan almashtirib berilganida esa dastlabkidan 0,4 mg/kgga kamaygan bo'lsa, shu o'g'it me'yorida amarant poyasi to'liq shakllangan vaqtda berilishi rejalashtirilgan 60 kg/ga azotli o'g'itni tarkibida shuncha azoti bor go'ng shaltog'i bilan almashtirib berilgan 10-variantda nitratli azot dastlabkidan o'zgarmay qoldi.

Shuni ham ta’kidlash lozimki, fosforli o‘g‘it me’yorini 150 kg/gaga yetkazish tuproq tarkibidagi nitratli azot miqdorini 0,1 mg/kg ga ortishiga olib keldi. Xuddi shu kabi xolatni tuproqning 0-100 sm qatlamida ham kuzatishimiz mumkin. Buni amarant o‘simligini mineral o‘g‘itlar nisbatlarini to‘g‘ri belgilanganligi sababli o‘sinh-rivojlanishi bilan bog‘lash mumkin.

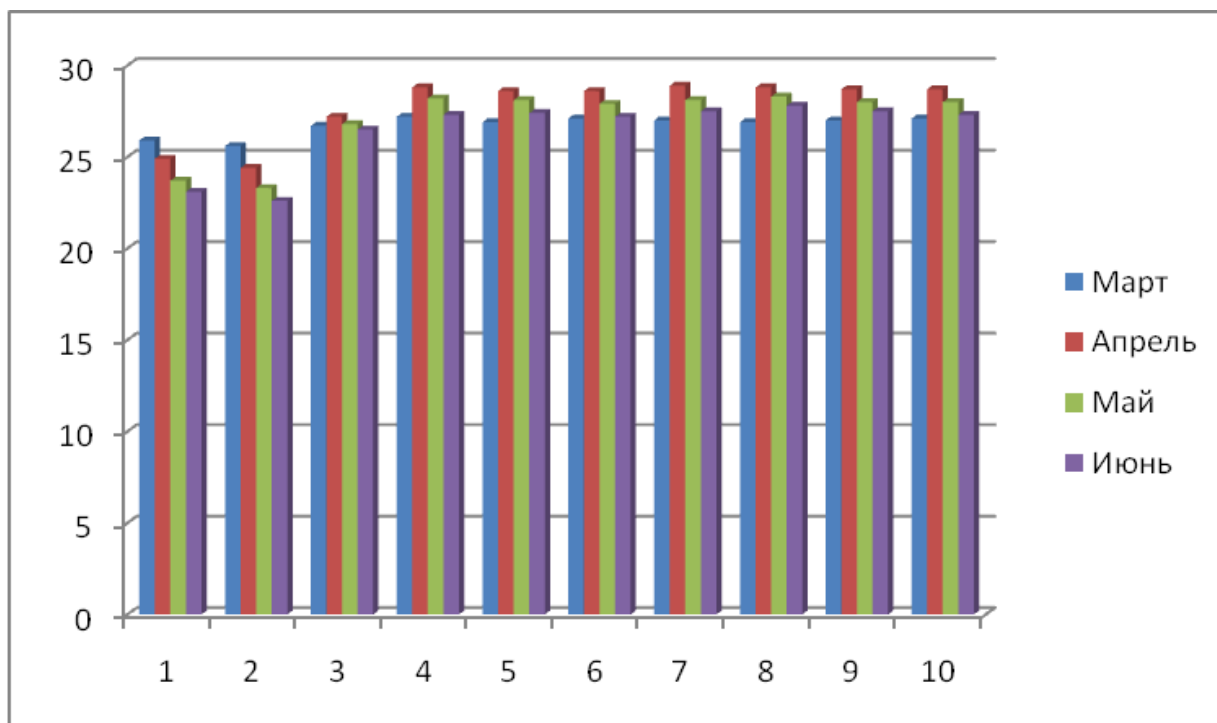
2-jadval

Mineral o‘g‘itlar me’yorlarini tuproqdagi nitratli azot dinamikasiga ta’siri, mg/kg hisobida, 2019 yil

Tuproq qatlami, sm	Variantlar									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Mart									
0-30	26,7	27,1	28,3	28,8	28,6	28,7	28,6	28,6	28,7	28,6
0-100	17,8	17,9	18,1	18,3	18,3	18,4	18,4	18,3	18,4	18,4
	Aprel									
0-30	25,6	26,0	28,6	29,9	29,9	29,8	29,9	29,8	29,7	29,9
0-100	17,2	17,2	18,2	18,5	18,7	18,8	18,9	19,1	19,0	18,9
	May									
0-30	24,3	24,7	27,8	29,1	29,4	28,9	29,2	29,3	29,1	29,1
0-100	16,7	16,6	17,9	18,1	18,5	18,4	18,6	18,8	18,6	18,5
	Iyun									
0-30	23,6	23,9	26,9	28,7	29,0	28,4	28,7	28,9	28,7	28,6
0-100	16,3	16,2	17,6	17,8	18,3	18,2	18,4	18,6	18,4	18,3

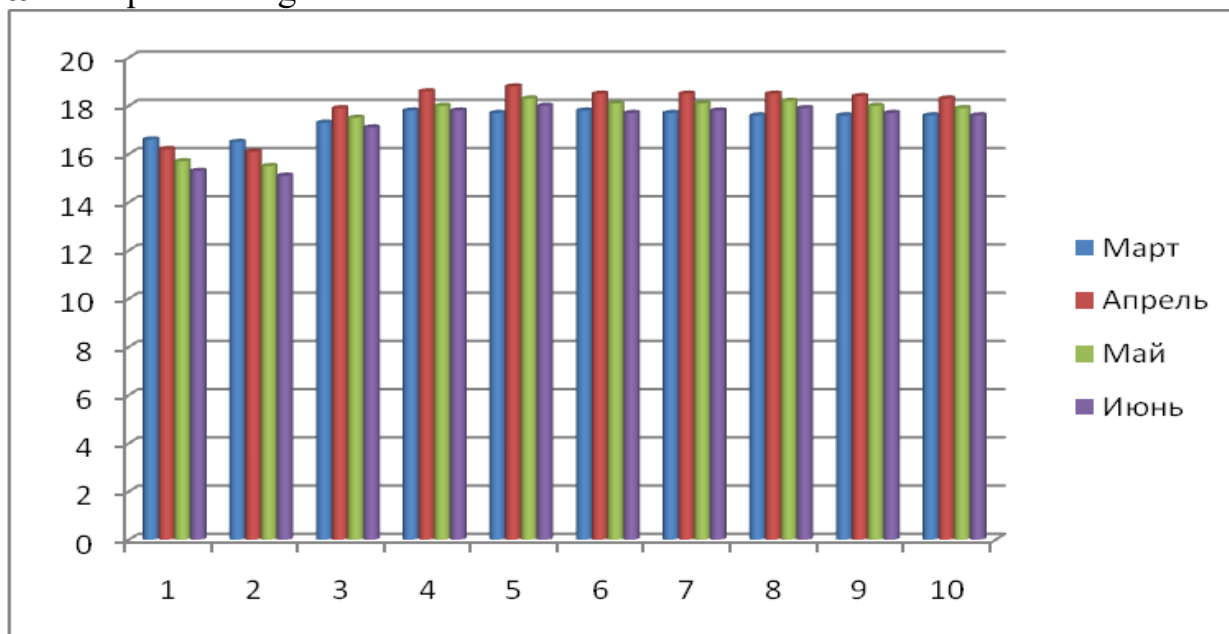
Tajribaning keyingi 2020-yildagi olingan ma’lumotlarida ham birinchi yilgi qonuniyat saqlanib qoldi (1-rasm). Biroq tuproq tarkibidagi nitratli azot miqdori 0-30 sm qatlamdagi o‘zgarishi oldingi yilgidan boshqa bo‘lganligi kuzatildi. Buni tuproq tarkibidagi nitratli azot miqdori va amarant o‘simligi hosildorligii oldingi yilgidan farq qilgani bilan bevosita bog‘lash mumkin.

Bu kabi ma’lumotlar tajribaning uchinchi yilida ham olindi va u 2-rasmda keltirilgan. Tuproqning 0-100 sm qatlamidagi nitratli azot miqdorining mart oyidagi miqdori oldingi yilgi mart oyidagidan

1-rasm: Tuproqning 0-30 sm qatlamidagi nitratli azot miqdorini o'zgarishiga mineral o'g'itlar me'yorlarining ta'siri, mg/kg hisobida, 2020-yil

kamligi bilan xarakterlandi. Shunga mos ravishda o'simlikni o'sish-rivojlanishi hamda hosil shakllantirishi kuzatildi. Natijada, nitratli azot miqdori tajriba variantlari bo'yicha turli miqdorda o'zgardi.

2-rasm: Tuproqning 0-100 sm qatlamidagi nitratli azot miqdorini o'zgarishiga mineral o'g'itlar me'yorlarining ta'siri, mg/kg hisobida, 2021-yil

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, mineral o'g'itlar me'yorlariga bog'liq holda tuproqdagi nitratli azot miqdori o'zgarib boradi. Mineral o'g'itlar nisbatlarini to'g'ri belgilanishi ham amarant o'simligini yaxshi o'sib-rivojlanishiga olib keladi. Ayniqsa, mineral o'g'itlarni $N_{150}R_{100}K_{150}$ kg/ga me'yorda qo'llash, yagonadan keyin berilishi rejalashtirilgan 50 kg/ga azotli o'g'iti shunga teng qilib olgan go'ng shaltog'i bilan

almashtirib berilishi tuproqda mineral holdagi moddalarni kamroq miqdorda to'planishini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Алейнов Д.П. 2009. А готово ли наше сельское хозяйство использовать минеральные удобрения? // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. №1. с. 6-11.
2. Дала тажрибаларини ўтказиш услублари. ЎзПТИ. . 2007, Тошкент 147 бет.
3. Доспехов Б.А. 1985. Методика полевого опыта. 5-ое изд. доп. и перераб. Москва. Агропромиздат, 248-256 стр.
4. Малинкин Н.П., Протасов П.В. -1951. О применение удобрений под хлопчатник по фазам развития. /Советская агрономия, № II - с. 63-73.
5. Монаков С.Б., Боровинская Н.И., Гулин В.Д., Холматова Т.Н. 2003. Природные растительные вещество-экологически безопасные средства увеличения урожайности сельскохозяйственных культур. Сборник материалов международной научно-практической конференции «Проблемы экологии в сельском хозяйстве». Бухара, 188-190 стр.
6. Sulaymanov, I. J., & Ergashev, D. T. (2023). THE EFFECT OF NITROGEN FERTILIZER FORM AND RATE ON THE GROWTH AND DEVELOPMENT OF BEETROOT. JOURNAL OF AGRICULTURE AND LIFE SCIENCES, 6(4), 47-54.
7. Khabibullayev A. O. EFFECT OF MINERAL FERTILISERS APPLIED TO AMARANTH PLANTS ON THE DYNAMICS OF NITROGEN IN SOIL //JOURNAL OF AGRICULTURE AND LIFE SCIENCES. – 2023. – Т. 6. – №. 4. – С. 55-62.

Kuanishova Aydana Bakmirzayevna
Toshkent amaliy fanlar universiteti 2-kurs
talabasi. 2004-yil 19-avgustda Navoiy viloyatida
tavallud topgan.

SPHERES OF DIGITAL ECONOMY AND THEIR IMPACT ON ECONOMY TRANSFORMATION

Annotation: *This article explores the diverse spheres of the digital economy and their profound impact on the transformation of traditional economic structures and processes. It examines key areas like e-commerce, digital finance, digital platforms, and the Internet of Things (IoT), analyzing how these spheres are driving innovation, disrupting existing industries, and creating new business models. The article also discusses information about the aspects of digitalization, spheres of digital economy and reformatations implemented in the way of creation of new economy in different countries are mentioned.*

Key words: *Digital Economy, Economic Transformation, E-commerce, Digital Finance, Digital Platforms, Internet of Things (IoT), Innovation, Disruption.*

The digital economy is a portmanteau of digital computing and economy, and is an umbrella term that describes how traditional brick-and-mortar economic activities (production, distribution, trade) are being transformed by the Internet and World Wide Web technologies.[1]

The digital economy is backed by the spread of information and communication technologies (ICT) across all business sectors to enhance productivity. A phenomenon referred to as the Internet of Things (IoT) is increasingly prevalent, as consumer products are embedded with digital services and devices.[2]

The phrase "digital economy" has already permeated modern society and transformed all aspect of human existence. The term "digital economy" describes how products are produced, distributed, and consumed using a wide range of electronic, information, and communication technology. Because of the rapid growth of technology, humanity is undergoing fundamental changes in the modern era. The features of modern, multipurpose devices are currently being added to even more. It is important to emphasise that while there are numerous benefits to the digital economy, there are also some troubling aspects, such as the lack of experts in the field.

The digital economy is not a singular entity but a constellation of interconnected spheres, each with its own unique characteristics and transformative potential.

E-commerce. Online marketplaces and e-commerce platforms have revolutionized retail, providing consumers with a wider range of products, enhanced convenience, and

lower prices. This has led to the growth of online retailers, disrupting traditional brick-and-mortar stores and creating new opportunities for small businesses. The rise of e-commerce has fundamentally altered consumer behavior, shifting purchasing power online and demanding new strategies from traditional retailers.

Digital Finance. Fintech companies and digital payment platforms are transforming the financial services sector, offering faster, cheaper, and more accessible financial products and services. This includes online banking, mobile payments, peer-to-peer lending, and cryptocurrency. Digital finance is democratizing access to financial services, empowering individuals and businesses previously excluded from traditional banking systems.

Digital Platforms Platforms like social media, ride-hailing services, and online marketplaces connect consumers and businesses, facilitating transactions, information sharing, and the creation of new markets. These platforms often operate on network effects, where value increases with the number of users, fostering rapid growth and potential disruption. Digital platforms are reshaping how we interact, consume information, and access services, creating new business models and challenges for traditional industries.

Internet of Things (IoT). The interconnected network of devices, sensors, and software enables data collection, analysis, and automation, leading to increased efficiency, productivity, and new service offerings. IoT is transforming industries ranging from manufacturing and logistics to healthcare and agriculture. By connecting physical objects to the internet, IoT is creating new opportunities for data-driven insights, real-time monitoring, and automated processes.

The spheres of the digital economy are not merely distinct sectors; they are interconnected forces that are driving profound transformations across all aspects of the economy.

Innovation and Productivity. The digital economy is a powerful engine for innovation, driving the creation of new products, services, and business models. This leads to increased productivity, as businesses can leverage digital technologies to automate tasks, optimize processes, and reach wider markets. Digital technologies are enabling businesses to innovate at a rapid pace, leading to new solutions, improved efficiency, and a more competitive global marketplace.

Disruption and Competition. The digital economy is characterized by rapid disruption, challenging traditional business models and forcing industries to adapt. New entrants with innovative technologies and agile business models can quickly gain market share, leading to increased competition and a dynamic landscape. The digital economy is reshaping the competitive landscape, forcing businesses to embrace innovation, agility, and customer-centricity to survive and thrive.

Job Creation and Transformation. While the digital economy creates new jobs in technology, data analysis, and digital marketing, it also leads to the displacement of jobs in traditional industries. This necessitates workforce training and retraining programs to adapt to the changing skill requirements of the digital economy. The digital economy demands a skilled workforce with adaptable abilities, requiring investments in education, training, and lifelong learning to address the skills gap.

Globalization and Accessibility. Digital technologies have lowered barriers to entry, facilitating global trade and providing access to new markets. This can benefit small businesses and emerging economies, enabling them to participate in the global marketplace. The digital economy is shrinking geographic boundaries, connecting businesses and consumers across borders, and creating new opportunities for global trade and collaboration.

When moving towards a digital economy, it is important to address both of these aspects. As we approach a new era, one generation will face issues like joblessness, the demise of some professions, and intense rivalry brought on by digitalization. It is true that those in the middle qualification generation would suffer more than others. All of the aforementioned problems are, however, transient. The domains of big data, AI, blockchain, industrial internet, robotics, wireless communication, and virtual reality are all part of the digital economy. Future "communication" between technology is anticipated.

While consumer-to-device patterns are now accessible. Life support system connections to the Internet are primarily made to increase safety, facilitate life, and help people avoid emergencies.

On the other hand, increased use may potentially spur the creation of smart cities. For example, you may set up your phone to brew coffee every day at 6:30, record a photo or video of an unexpected guest in your house, or use it to remind you to switch off the iron before you leave. Block chain ledgers are designed to provide security by only accepting and disclosing information from trustworthy sources to trustworthy sources. Additionally, the implemented blockchain system grants them access to a management platform for handling massive volumes of data. The core characteristics of this platform that attract the interest of both commercial and civil populations are transparency, decentralisation, and security.

In terms of business, this evolution greatly changed trade by facilitating it and creating a more customer-friendly atmosphere for international trade. Blockchain technology facilitates trading.

If one has such an account, they can transfer a certain amount of money anywhere in the world without having to pay banks 10–20 percent of the entire amount and wait 3–7 days for the transaction to be completed. In summary, organisations can use this technology to transform their trade into a decentralised stage, changing the way their commerce operates.[3].

It modifies the individual components, facilitates customer convenience, generates a stream of exchanges, offers advantages, and ensures growth. The sharing economy is another modern phenomena. Peer-to-peer activities involving the acquisition, distribution, and exchange of items and services, typically facilitated by community-based online platforms, characterise this kind of enterprise.

It is important to note that the electrical economy will release workers from physically taxing and difficult jobs in the coming ten years. With the help of machines guarding people's intellectual property, the majority of people will have the chance to make money from their talents, creative endeavours, and artistic endeavours. 3D modelling technology is another excellent illustration of the spurt in technology. The construction industry, the manufacturing of technologically complex goods, the service industry, and the medical

field all find that 3D applications are crucial for producing tangible objects from digital models that save time, increase productivity, and prevent the waste of resources. This printer can print any human organ, build a house, and even a priceless diamond.

The digital economy is transforming economies globally, creating opportunities for innovation, economic growth, and improved access to goods and services. However, it also presents challenges related to inequality, cybersecurity, and data privacy. Policy frameworks that promote digital inclusion, foster responsible innovation, and address these challenges are crucial for harnessing the full potential of the digital economy while ensuring a fair and equitable future for all.

REFERENCES:

1. Bukht, Rumana; Heeks, Richard (3 August 2017). "Defining, Conceptualising and Measuring the Digital Economy". Development Informatics Working Paper. Rochester, NY. doi:10.2139/ssrn.3431732. S2CID 219357944. SSRN 3431732
2. Carlsson, Bo (1 September 2004). "The Digital Economy: what is new and what is not?". Structural Change and Economic Dynamics. Contains the special issue New and Old Economy: The Role of ICT in Structural Change and Economic Dynamics. 15 (3): 245–264. doi:10.1016/j.strueco.2004.02.001. ISSN 0954-349X. S2CID 16544951.
3. Хайдарова К.А., Бакhtiёрова М.В. DIGITAL ECONOMY IN ENTERPRISES II // Экономика и социум. 2022. №11-1 (102).
4. Zenkina E.V. ABOUT CURRENT TRENDS IN GLOBAL E-COMMERCE // Beneficium. 2022. №1 (42).
5. Yudina T.N. Digital segment of the real economy: digital economy in the context of analog economy // π-Economy. 2019. №2.
6. Mikhail Chernyakov, Maria Chernyakova Technological Risks of the Digital Economy // Корпоративные финансы. 2018. №4.
7. <https://www.techtarget.com/searchcio/definition/digital-economy>

**Qoraqalpog‘iston Respublikasi MMTB ga qarashli To‘rtko‘l tumani 68-sonli
umumiy o‘rta ta’lim maktabining Qoraqalpoq tili va adabiyot fani
o‘qituvchisi, Ajiniyoz Nomidagi Nukus Davlat Pedagogika Instituti talabasi
Sultanova Dilfuza Xalmuratovna**

ONA BO‘LIB, ONAMNING QADRINI BILDIM

Ona sizga bergan ozorlarim bor,
Tiz cho‘kay oldingizda, ko‘p zorlarim bor,
Dardingiz bilmagan ko‘p onlarim bor,
Ona bo‘lib, onalik neligin bildim,
Ona bo‘lib, onamning qadrini bildim.

Yo‘llaringa ko‘z tikkan, mexribon onam,
Hayoli mendadir, der: -“Ko‘rmasin hech g‘am”
Og‘rinsam men uchun qayg‘urar har dam,
Ona bo‘lib, onalik neligin bildim,
Ona bo‘lib, onamning qadrini bildim.

Men ham mana endi bolali bo‘ldim,
Uyqusiz tunlarning zahmatini ko‘rdim,
Oshimni bo‘linib, sovutib yedim,
Ona bo‘lib, onalik neligin bildim,
Ona bo‘lib, onamning qadrini bildim.

Osonmas onadek mehribon bo‘lmoq,
Farzand uchun boridan, orzudan kechmoq,
Nasib etsin farzandingiz kamolin ko‘rmoq,
Onajon, ona bo‘lib qadringiz bildim,
Ona bo‘lib, onalik neligin bildim.

USTAZIMNIN MEHRI BASQASHA.....

Mektep dáwriniń zawqı basqasha,
Shoq balalıqtıń gáshtı basqasha,
Qolımızǵa qálem uslatqan,
Ustazımnıń mehri basqasha,
Minnetdarman sizden ustazım!!!

Kulip turǵan mehirli kózi,
Qalbi dárya sehirli sózi,
Baǵıshlaydı siz ushın ózin,
Ustazımnıń mehri basqasha,
Minnetdarman sizden ustazım!!!

Omonova Nilufar Erkinovna 15-mart 1981-yilda Qashqadaryo viloyatining Qarshi tumanida tavallud topgan. Qarshi davlat universitetining Xorijiy tillar fakultetida 1998-2002 yillarda tahsil olgan. 2002- yildan boshlab Qarshi pedagogika kollejida ingliz tilidan talabalarga saboq bera boshladi. "Yil ayoli" ko'rik-tanlovida "Eng namunali yosh avlod targ'ibotchisi" nominatsiyasida g'oliblikni qo'lga kiritdi.

JADIDLARNING XORIJIY TILLARGA BO'LGAN QIZIQISHLARI HAQIDA

Annotatsiya: *Ushbu maqolada buyuk jadidlarimizni jadidligi haqida qanday bizga meros qoldirganligi marifatimiz yo'lida qilgan ulug' ishlari haqida. Xorijiy tillarga bo'lgan qiziqishi XIX asr oxiri XX asr boshida Turkiston, Kavkaz, Qrim, Tatariston hayotida muhim ahamiyat kasb etgan ijtimoiy-siyosiy, ma'rifiy harakati haqida kengdan yoritib beriladi.*

Kalit so'zlar: *Jadidchilik, O'rta Osiyo, Turkiston, Kavkaz.*

Kirish. Jadidchilik yoki jadidizm (arabcha: جديد jadīd — yangi) — Jadidchilik dastlab, XIX asrning 80-yillarida Qrimda vujudga keldi. XIX asrning 90-yillaridan O'rta Osiyoda tarqaldi. Jadidchilik avval madaniyat sohasidagi harakat sifatida faoliyat yuritgan. Bu oqim vakillari taraqqiyot uchun kurashish, turkiy tillarni rivojlantirish, shu tillardagi adabiyotni boyitish, dunyoviy ilmlarni o'rganish, fan yutuqlaridan foydalanish hamda ayollar va erkaklar tengligi uchun kurashishga chaqirishgan. Keyinchalik jadidchilar panturkizm g'oyalarini targ'ib qilishgan.

Asosiy qism

Jadidchilik harakati namoyandalari ko'pincha o'zlarini taraqqiyparvarlar, keyinchalik jadidlar deb atashgan. O'sha davrning ilg'or taraqqiyparvar kuchlari, birinchi navbatda, ziyolilar mahalliy aholining umumjahon taraqqiyotidan orqada qolayotganligini his etib, jamiyatni isloh qilish zaruriyatini tushunib yetgandilar. Jadidchilik mohiyat e'tibori bilan avvalo siyosiy harakat edi. Uning shakllanish va mag'lubiyatga uchrash davrlari bo'lib, ularni shartli ravishda to'rtga bo'lish mumkin. Turkiston, Buxoro va Xiva hududida bu davrlar 1895–1905; 1906–1916; 1917–1920; 1921–1929-yillarni o'z ichiga oladi.

Birinchi davrda Turkistonda podsho Rossiyasining mustahkam o'rnashib olishi kuzatiladi. U o'z siyosiy agentlari (vakillari) yordamida mahalliy xon va amir vakolatlarini cheklabgina qolmay, ularni qo'g'irchoqqa aylantirib, rus va g'arb sarmoyadorlarining ishlashi va yashashi uchun sharoit yaratadi, turli kompaniyalar, aksiyadorlik jamiyatlari manfaatini ko'zlaydi. Ayni chog'da mahalliy aholining talab va ehtiyojlari nazarga olinmay qo'yildi, diniy e'tiqodlari, urf-odatlar bilan hisoblashmaslik, ularni mensimaslik kuchaydi. Hayotiy, ilmiy saviyasi yuqori bo'lgan qozilar tajribasiz kishilar bilan almashtirildi, poraxo'rlik, ijtimoiy-siyosiy adolatsizlik avj oldi. Madrasa va maktablar faoliyatini cheklash, mahalliy joy nomlarini ruscha atamalar bilan almashtirish, hatto mahkama jarayonida qozilar bo'yniga xoch taqtirishgacha borildi. O'sha davr ahvolini Muhammadali xalfa Sobir o'g'li (Dukchi eshon) xalqqa qarata o'z „Xitobnoma“si (1898)da yaxshi bayon qilgan.

Millat istiqbolini o'ylovchi taraqqiyparvar kuchlar xalqning deyarli barcha tabaqalari—hunarmand,dehqon,savdogar, mulkdor,ulamolar orasida mavjud edi.Ziyolilardastlab chorizmga qarshi kurashni xalqni asriy qoloqlikdan uyg'otish — siyosiy-ma'rifiy jabhadan boshlashga qaror qildilar. Jadidchilik harakati ana shunday tarixiy bir sharoitdaTurkistonmintaqasida rivojlanish uchun o'ziga qulay zamin topdi.

Jadidlar orasidan yetuk olimlar, sanoat va ziroatchilik sohalarining zamonaviy bilimdon mutaxassislari, madaniyat arboblari yetishib chiqib, yurtni obod va o'z vatanlarini mustaqil ko'rishni orzu qildilar va shu yo'lda kurashdilar. Jadidlarning Turkiston mustaqilligi uchun kurashida asosan quyidagi yo'nalishlar ustuvor edi:yangi usul maktablaritarmog'ini kengaytirish; qobiliyatli yoshlarni chet elga o'qishga yuborish; turli ma'rifiy jamiyatlar va teatrtruppalarituzish; gazeta va jurnallar chop qilish,xalqning ijtimoiy-siyosiy ongini yuksaltirish bilan Turkistonda milliy demokratik davlat qurish. Jadid ziyolilarining kuchli partiyasi tashkil qilingan taqdirdagina bu ishlarni amalga oshirish mumkin edi.

Jadidchilikning asosiy g'oya va maqsadlari quyidagilar edi: Turkistonni o'rta asrlarga xos qoloqlik va diniy xurofotdan ozod etish shariatni isloh qilish xalqqa ma'rifat tarqatish Turkistonda muxtoriyat hukumatini barpo etish uchun kurash Buxoro va Xivada konstitutsiyaviy monarxiya va parlament keyinchalik demokratik respublika tuzumini o'rnatish orqali ozod va farovon jamiyat qurish barqaror milliy valyutani joriy qilish va milliy qo'shin tuzish. Toshkent, Farg'ona, Buxoro, Samarqand va Xivada hur fikrli va taraqqiyparvar kishilarning ayrim guruhlar tomonidan ochilgan madaniy-ma'rifiy yo'nalishdagi jamiyat va uyushmalardan jadidchilik harakati shakllandi. Turkiston jadidlari bilan Buxoro va Xiva jadidlari o'rtasida bir muncha tafovut bor. Turkiston o'lkasidagi jadidchilikning ijtimoiy asosini ziyolilar tashkil qildi. Ular Chor Rossiyasi mustamlakachiligiga qarshi kurashning oldingi saflarida turib, chorizmning xomashyo manbaiga aylantirilgan Turkistonning dastlab muxtor, so'ng mustaqil davlat bo'lishini yoqlab chiqdilar.

Buxorodagi jadidchilik Turkistondagiga nisbatan og'ir ijtimoiy-siyosiy sharoitda yuzaga keldi. Uning tarkibi asosan Buxorodagi shahar aholisining taraqqiyparvar qismi: ziyolilar, mullalar, mayda do'kondorlar va ma'murlar, hunarmandlar, savdogarlardan iborat edi. Jadidlarning dehqonlar va askarlar o'rtasida nufuzi avvaliga past bo'lgan. Jadidlar iqtisod va boshqaruv sohasida bir qator talablar, chunonchi, soliqlarni kamaytirish talabi bilan chiqishdi. Ular dastlab Buxorodagi amirlik tuzumi doirasida islohotlar joriy qilmoqchi bo'lishdi. Buxoroda vobkentlik dehqon Jo'raboy ilk yangi usul maktabini ochgan edi.

Buxorodagi jadidchilik harakatiga ayrim johil mullalar, har qanday yangilik va islohotlarning dushmani bo'lgan qadimchilar oqimi qarshi chiqdi. XX asr boshlarida Buxoro jamiyati 2 guruhga: Ikrom domla rahbarligidagi taraqqiyparvarlar va Mulla Abdurazzoq boshchiligidagi qadimchilarga bo'lingan edi.

1908-yil „Buxoroi sharif shirkati“ tuzilib, darsliklar nashr etish va kitob savdosi bilan shug'ullandi. Ushbu insonlar shirkatning tashkilotchilari edi:

Ahmadjon Hamdiy (Abusaidov)

Usmonxo'ja Po'latxo'jayev (Usmon Xo'ja)

Homidxo'ja Mehriy, Abdulvohid Burhonov

Abdulqodir Muhiddinov, Sadriddin Ayniy

Abdurahmon Sa'diy.

1909-yil dekabrda jadidlar Buxoroda „Tarbiyai atfol“ („Bolalar tarbiyasi“) maxfiy jamiyatini tuzishdi (asoschilari: Abdulvohid Burhonov, Homidxo'ja Mehriy, Ahmadjon Hamdiy, Mukammil Burhonov, Hoji Rafe). Bu jamiyat turkistonlik va buxorolik yoshlarni Istanbuldagi „Buxoro ta'mimi maorif jamiyati“ bo'limiga o'qishga jo'natdi. Xorijdagi ta'lim yoshlar dunyoqarashida tubdan burilish yasadi. Jadidchilik Buxoro va Turkistonda bir vaqtda boshlangan bo'lsa ham, amirlikdagi og'ir muhit uning taraqqiyotini tezlashtirdi. 1910-yildan boshlab Buxoroda jadidchilik harakati tashkiliy tus oldi va „Tarbiyai atfol“ maxfiy jamiyati asosida partiya tashkil topdi.

20-asr boshlarida Xivada shakllangan jadidchilik bir qadar boshqacharoq tarixiy shart-sharoitda vujudga keldi. U bu yerda asosan ikkita oqimdan iborat edi. Uning o'ng oqimi xonlikda rivojlanayotgan savdo-sanoat korxonalari egalari hamda yirik boylarning vakillarini o'ziga birlashtirgan edi. Bu oqimga Xiva xoni Asfandiyorxonning bosh vaziri Islomxo'ja boshchilik qilgan. Jadidchilikning o'ng oqimi o'z oldiga mamlakatda xon hokimiyatini saqlab qolgan holda ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar o'tkazish orqali erkin bozor munosabatlarining rivojlanishiga keng yo'l ochib berishni maqsad qilib qo'ygan edi.

Xivada jadidchilikning so'l oqimi esa mayda sarmoyadorlar, hunarmandlar va xalqning turli tabaqa vakillarini birlashtirgan bo'lib, qozikalon Boboxxun Salimov uning rahbari edi. Ular Xiva xonligida yangi usul maktablari tashkil qilish orqali xalq ommasining siyosiy faolligini o'stirish maqsadini qo'yishgan edi. 1904-yil „jamiyati xayriya“ tuzilib, uning ko'magi bilan Xiva shahrida dastlabki yangi usul maktabi ochildi (1904-yil 10-noyabrda).

Xiva jadidlari ma'rifiy ishlar bilan kifoyalanib qolmasdan, xon tuzumiga qarshi kurash ham olib bordilar. Birinchi jahon urushigacha Xiva jadidlarining yagona markazi va dasturiy hujjatlari bo'lmagan. Biroq jadidchilik harakati Xiva xonligida katta ijtimoiy-siyosiy kuchga aylanib, 1914-yil avgustda u partiya shaklini olgan.

Buyuk jadidlarimiz ulug' bobolarimiz nafaqat ilmu fan yangilanish bilan shugullanibgina qolmay tillarga ham qiziqishi juda kuchli bolgan va ko'pgina tillarni yaxshi bilgan kitoblar yozganlar.

Xulosa

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, Turkiston mintaqasidagi asoschilari

Turkistonda jadidchilik harakatini vujudga keltiruvchilar tepasida Mahmudxo'ja Behbudiy, Abduqodir Shukuriy (Shakuriy), Ajziy (Samarqand), Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Majid Qori Qodiriy, Ubaydullaxo'ja Asadullaxo'jayev (Ubaydulla Xo'jayev), Toshpo'latbek Norbo'tabekov (Toshkent), Fitrat, Fayzulla Xo'jayev, Usmonxo'ja Po'latxo'jayev, Abdulvohid Burhonov, Sadridin Ayniy, Abdulqodir Muhiddinov (Buxoro), Obidjon Mahmudov, Hamza, Cho'lpon, Is'hoqxon Ibrat, Muhammadsharif So'fizoda (Farg'ona vodiysi), Boltihoji Sultonov, Rahmonberdi Madazimov, Fozilbek Qosimbekov (O'sh uyezdi), Polvonniyoz hoji Yusupov, Boboxxun Salimov (Xorazm) turardi. Buyuk jadidlarimiz faqat xalqqa yaxshi bo'lsin deya intilgan buyuk shaxslardir

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.<https://uz.wikipedia.org/wiki/Jadidchili>
- 2.<https://www.bukhari.uz/?p=22991&lang=oz>
- 3.<https://oliymahad.uz/36485>

Raxmatullayeva Oydin Ravshan qizi Qashqadaryo viloyati G'uzor tumanida tug'ilgan. Qashqadaryo viloyati G'uzor tumani Tez tibbiy yordami xodimi va TAFU o'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi talabasi. Adabiyotning nasr, nazm va bolalar adabiyoti yo'nalishida ijod qiladi. Qirg'iziston Yozuvchilar Uyushmasi tomonidan o'tkazilgan "Do'stlik ko'prigi" tanlovining (nasr) yo'nalishi, Qozog'istonning "Jahon iste'dodlari" ijodiy uyushmasi tomonidan o'tkazilgan "Bolalikka sayohat" tanlovining (nazm) yo'nalishi g'olibi. Badiiy ijod borasidagi izlanish va yutuqlari sabab "Dunyo talantlari" ijodiy uyushmasi tomonidan "Ўздік ораатор" medali bilan taqdirlangan. (2023-y)

MAHSI

(hikoya)

- Buvi..., buvijon... ko'chadan chopqillab, shoshilib kelgan Abdulla buvisini so'roqqa tuta boshladi. Ko'cha boshidagi Salim menga sening buvingni ismi Mahsi dedilar, ismingiz Mahsimas-ku axir! Tunov kuni, qo'shni xotinlar va buvilar ham Mahsi buvingni chaqirib ber degandilar. Men ularga buvimni ismi Mahsimas dedim. Axir sizning ismingiz Gulchehra-ku! Ketma-ket savollarni yog'dirayotgan nabirasiga buvisi ajablanib qarab turdida, kulib bolajonim meni ikkita ismim bor dedi.

-Iya... qanaqasiga buvijon, hayratlandi Abdulla.

Yonimga kel supaga o'tirsang hammasini aytib beraman dedi.

...Biz yoshligimizda, bunaqa to'kin-sochinlikda yashamaganmiz, ust-boshimiz ham but bo'lmagan. Chunki, urushdan keyin kimdir otasiga, kimdir onasiga yordam berib oila boqqan. Men ham, dadam urushda halok bo'lganlaridan keyin, bozorda onamga qo'shilib mahsi sotganman. Keyinchalik onam menga mahsi tikishni o'rgatdi, biz mahsi tikib, sotib bir kunimizni o'tkazdik. O'sha paytlari yoshi kattalardan tortib, kichik yoshdagi bolalar ham mahsi keyishardi, hozirchi... hozir hech kim mahsi kiymay qo'ydi, faqatgina ba'zi olis qishloqlarda kiyiladi xolos. Men pensiyaga chiqqunga qadar mahsi tikib sotganman, dadangni, amakilaringni shu kasbim bilan boqdim, uyli joyli qildim, kam bo'lmadim. Eng sifatli mahsilarni tikib sotganim uchun hamma meni "Mahsi" buvi deydi, Abdulla bolajonim. Bilsang qishning sovuq kunlarida mahsi kiysang oyog'ingni sovuqdan asraydi, boldirni issiq tutadi. Mahsi kiygan odam kasalliklardan yiroqda bo'ladi bolajonim.

-Buvi, hozir ham mahsi tika olasizmi, mengayam tikib bering.

-Xo'p bolajonim.

Kechki payt, Abdullaga buvisi tikkan mahsisini ko'rsatdi. Xursandligidan Abdulla buvisini quchib, rahmat Mahsi buvi dedi... Ertasiga ertalabdan mahsisini kiygancha xursand bo'lib Abdulla ko'cha tomonga yugurdi.

Quyosh qadri

(Bolalar uchun)

Qish... Bo'ronlab izg'irin qorlar

Yerga tushar qulashib bir-bir.
Egib boshin mahzun daraxtlar
Titrashadi sovuqdan dir-dir...

Tuman bosar borliq yuzini
Uvillaydi shamollar takror.
Zaxga yotib jonzotlar bari
Quyoshli kun kutar intizor.

Axir zamin shunday yaralgan
Jumbog'i ko'p, tugamas dardi.
Biroq,sovuq qish bo'lmaganda
Bilmasdi quyoshning qadri !

SUMALAK (Masal)

O'rmon ahli jam bo'lib
Qaynatardi sumalak.
O'choq boshida yurib
Barcha hayvonlar halak.
O'rmon ahli ter to'kib
Tinim bilmadi bir dam.
Hatto tegdi foydasi
Chumoli,arining ham.
Faqatgina shum bo'ri
O'xshab olib surbetga,
Qoldi katta yig'indan
O'zin olib bir chetga.
Xullas,sumalak pishdi
Yayrab uni nishonlar.
O'yin-kulgu qilishdi
Katta-kichik hayvonlar.
Bitta bo'rivoy qoldi
Uni urganday chaqin.
Yuzi yo'q-da kelgani
O'choq boshiga yaqin!

Мадаминаова Мафтунабегим Нодирбек кизи
Андижон қишлоқ хўжалиги ва агротехнологиялар
институти “Доривор ўсимликларни етиштириш
технологияси” магистратура мутахассислиги 1-босқич
талабаси

ДОРИВОР ГУЛХАЙРИ (*ALTHAEA OFFICINALIS*) ЕТИШТИРИШ ВА **ДОРИВОРЛИК ХУСУСИЯТЛАРИНИ ЎРГАНИШ**

Мадаминаова Мафтунабегим Нодирбек кизи

Андижон қишлоқ хўжалиги
ва агротехнологиялар
институти, магистрант

madaminovamaftuna3304@gmail.com

Илмий раҳбар: Баратова Мохидил Рахимовна

Андижон қишлоқ хўжалиги
ва агротехнологиялар институти
профессори, қишлоқ
хўжалиги фанлари доктори

Аннотация: *Ҳозирги кунда табиий ҳолда ўсаётган доривор ўсимликларнинг заҳиралари инсонлар таъсирида камайиб бормоқда. Бунинг ўрнини тўлдириш ва халқимиз эҳтиёжсини қондириш мақсадида, доривор ўсимликлар турларини кўпайтириш, интродукция қилиш ва уларни Ўзбекистоннинг тупроқ-иқлим шароитларини ҳисобга олган ҳолда суғориладиган минтақаларда экиб ўстириш мақсадга мувофиқ бўлади. Андижон вилояти шароитида Доривор гулхайри (*Althaea officinalis*) етиштириш ва дориворлик хусусиятларини ўрганиш тадқиқотимиз мақсадидир.*

Калит сўзлар: *Гулхайридошлар, шиллиқ моддалар, крахмал, Л-аспарагин, бетаин, сахароза, мой, пектин.*

Халқ соғлиғини сақлаш, касалликларни олдини олиш, ёш авлодни соғлом қилиб тарбиялаб шакллантиришда шифобахш ўсимликлар ва улардан тайёрланадиган доривор препаратларнинг роли бекиёсдир. Кейинги йилларда кўпчилик мамлакатларда, шу жумладан, Ўзбекистон Республикасида ҳам фармацевтика саноатини жадаллик билан ривожланиши кузатилмоқда, шу сабабли ҳам фармацевтика корхоналарнинг доривор ўсимликлар хом-ашёсига бўлган талабни кескин ортишига сабаб бўлмоқда.

Доривор гулхайри - *Althaea officinalis*- Гулхайридошлар - *Malvaceae* оиласига мансуб, *Malvaceae*-Гулхайридошлар оиласи, икки паллали ўсимликлар синфига кириб, ер юзида 80 га яқин туркуми ва 1500 турлардан иборат. Кўп тури тропик ва субтропик районларда тарқалган. Ўзбекистонда гулхайрининг 6 туркуми ва 17 тури ўсади. Уларнинг кўпидан тола олиш, ем хашак ва дори тайёрлашда

фойдаланилади. Гулхайри бир ва кўп йиллик ўтлар туркумига киради. Европа ва Осиёнинг ўрта минтақаларида 12 тури ўсади. Ўзбекистонда битта экма ва 7 та ёввойи тури ўсади.

Барги оддий, пояда банди билан кетма-кет жойлашган, юқоридагилари бутун, тухумсимон, ўрта ва пасткилари 3 ёки 5 бўлакли, қўшимча барги чизиқсимон ёки ланцетсимон. Баргни чети тишсимон қиррали. Ўсимлик сертук бўлганлиги учун кул ранг яшил бўлиб кўринади.

Гуллари барг қўлтиғида, пояни учига жойлашган. Гул косачаси икки қаватли, пасткиси 8-12 бўлакка ажралган, юқоридагиси 5 бўлакли. Косача барглари мева билан қолади. Тожбарги 5 та, пушти рангда, оталиги кўп, оналик тугуни 15-25 хонали, юқорига жойлашган.

Меваси - ясси, юмалоқ серуруғли куруқ мева. Июнь - сентябрда гуллайди, меваси июлдан пиша бошлайди.

Гулхайри аксарият сой, жилға бўйларида, тоғ ён бағирларида, суғориладиган майдонларда, шунингдек майда шағалли тошлоқ ерларда ўсади (К.Холиқов. 1992).

Ватани-Балқон ярим ороли. Россиянинг жанубий ва ўрта қисмларида манзарали ўсимлик сифатида ўстирилади (П.А.Кьосев.2000).

Республикамиз худудида Тошкент, Андижон, Наманган, Фарғона, Сирдарё, Жиззах, Самарқанд, Сурхондарё, Қашқадарё вилоятларининг тоғ этакларидан тортиб то ўрта минтақаларигача бўлган майда заррачали ва тошлоғ ён бағирларида учрайди.

Ўртача ҳосилдорлик ҳар бир гектар ҳисобига 23 центнер яшил масса, қуритилган ҳолда 12 центнер юқори сифатли озуқабоп хашак тайёрлаш имконияти борлиги аниқланди. Оқгулхайри Ўзбекистоннинг кўп ҳудудларида турли-туман тупроқ шароитида, айниқса шўрланмаган ҳамда кам шўрланган майдонларда учрайди, лекин улар йирик, яхлит майдонларни ҳосил қилмайди.

Маҳсулотнинг ташқи кўриниши. Тайёр маҳсулот цилиндрсимон, учига қараб бироз ингичкаланган, устки томони оқ, ёки сарғиш-оқ (арман гулхайриники бироз кулранг тусли) рангли, узунлиги 35 см гача, диаметри 0,5 - 1,5 - 2 см ли илдиз бўлакларидан иборат. Илдизи сертола бўлганидан синдирилганда осонлик билан синиб дарров титилиб кетади. Маҳсулотнинг ўзига хос ҳиди ва ширин мазаси бор [1,2].

Кимёвий таркиби. Илдиз таркибида 11% гача шиллиқ моддалар, 37% крахмал, 2% гача Л-аспарагин, 4% бетаин, 10,2% сахароза ва 1,7% гача мой, пектин ва бошқа бирикмалар бўлади.

Гулхайри илдизининг шиллиқ моддалари пентозанлар, гексозанлар ва урон кислоталар бирикмаларидан ташкил топган [3,4].

Унинг йирик оқ гуллари калта гулбандли бўлиб, пояга ёпишиб жойлашган. Тўп гули шингилсимон. Гулининг косачаси тишчали, бир нечта яшил барглардан ташкил топган. Косачаси қўшилиб ўсган 5 та косачабаргдан ва 5 та йирик гултождан иборат. Чангчи кўп сонли, чангчи иплари қўшилиб найча-устунча ҳосил қилади. Меваси ясси буйраксимон, серуруғли, куруқ мева. Ташқи томондан қаттиқ қанотчалар билан қопланган. Ҳар бир бўғим оралиғида 1-2 тадан уруғ тугмачалари жойлашган. Ўсимлик июн-августда гуллайди ва уруғи август охири сентябр охири бошларида пишиб етилади. Меваси ғилдираксимон бўлиб, унда жойлашган

уруғлар сони 20-30 донага этади. Орқа томони чуқур чизикчали бўлиб, қисқа тукчалидир. Уруғи буйраксимон, ўртача узунлиги 4,5-5,0 мм, эни 2,3-2,8 мм катталиқда. 1000 дона уруғнинг оғирлиги 17-22 гр. [5,6].

Оқгулхайри - иссиқсевар ёки термофитларга кирувчи ўсимлик бўлиб, маълум даражадаги юқори температурада ўзини яхши ҳис этади. Ўсимлик уруғини униб чиқиши учун сутканинг ўртача иссиқлик ҳарорати 10- 15 °С бўлса бас [7, 8].

Оқ гулхайрининг ўсиши ва ривожланиши. Июнь ойи ўрталарига келиб гулхайри ўсимлигининг ер устки қисми 34-50см баландлиқда бўлиб, битта поя ва поядаги барглар сони 8-10 тага этади. Барглар пластинкаларининг узунлиги 9-7 см, кенлиги 1-2,5 см катталиқда бўлади. Бу вақтда ўқ илдиз узунлиги 35,2-36,5 см , диаметри 2,8-3,5 см кўринишда бўлиб, 14-15 та 8-13 см.ли ён илдизлар ҳосил бўлади.

1-расм. Оқ гулхайрининг табиатда ўсиб ривожланиши

Кимёвий таркиби. Илдиз таркибида 35% шиллиқ моддалар, 37% крахмал, 2% гача L - аспарагин, 1,7% гача мой, 10-26 % сахароза, пектин ва бошқа моддалар бор.

Маҳсулотнинг ташқи кўриниши. Маҳсулот цилиндрсимон, устки томони оқ, узунлиги 35 см гача, диаметри 0,5 - 2 см ли илдиз бўлакларидан иборат. Илдизи сертолали ўзига хос ҳиди ва ширин мазаси бор.

Маҳсулотни тайёрлаш. Кавлаб олиниб ўқ илдизининг ёғочланган ва майда илдизлари қирқиб ташланади, факат ёғочланмаган юмшоқ қисми ва йўғон ён илдизлари қолдирилади, тупроқдан тозаланиб, сўлителилади, пичоқ билан кулранг пробка қисми қирқиб ташланади. Маҳсулот қуритувчи мосламаларда 40⁰ С дан юқори бўлмаган ҳароратда қуритилади.

Ишлатилиши. Препаратлари ўраб олувчи, балғам кўчирувчи, яллиғланишга қарши, юқори нафас йўллари шамоллаганда ишлатилади.

Доривор препаратлари. Қайнатма - Decoctum Althaeae, суюқ экстракт - Extractum Althaeae fluidum, қуруқ экстракт - Extractum Althaeae siccum, шарбат - sirupus Althaeae. Турли йиғмалар таркибига киради.

Қайнатма илдиздан факат совуқ сувда тайёрланади (шувдай қилинганда шиллиқ моддалар ажралиб чиқади, лекин крахмал илдизда қолади).

Доривор гулхайри ўсимлиги ер устки қисмидан ажратиб олинган углеводлардан **мукалтин** препарати олинади. **Мукалтин** балғам кўчирувчи дори сифатида юқори нафас йўллари касалликларида ишлатилади [9,10].

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Baratova M.R., Yunusov S.A. \\Effectiveness of the use of various biostimulants in increasing the productivity of squash crops E3S Web of Conferences 421, 02009 (2023) SERBEMA-2023 <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/Scopus>
2. Baratova M.R., Bustonova S., Qosimova Sh. \\Biostimulant application in the cultivation of cucumber (Cucumis sativus L.) A case study of Andijan region. 2021 IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 939 012093 Scopus
3. Baratova M.R., Khidirova K., Kosimova Sh. "Advantages of biostimulants in growing promising pumpkin varieties". British Journal of Global Ecology and Sustainable Development Volume-10, Nov., 2022.
4. Baratova M., Khidirova N., Kosimova S.Kh. An environmentally friendly way of growing pumpkin varieties Spanish-73, XIII International Symposium on the Chemistry of Natural Compounds, Shanghai, China, October 16-19, 2019, 73 p.
5. Baratova M.R., K. Khidirova Sh. Kosimova "Advantages of biostimulants in growing promising pumpkin varieties" British Journal of Global Ecology and Sustainable Development Volume-10, Nov., 2022. ISSN (E): 2754-9291. P.83-88
6. М.Р.Баратова, Н. Хидирова, Ш. Косимова, Р. Закирова \\ Действие композиции биостимулятора с микроэлементами для ускорения роста и повышения продуктивности тыквы Агрохимия, № 4, с.62-66 Москва -2023 г
7. Баратова М.Р., Сарибаева Н. Усовершенствование выращивания местных сортов тыквы и развитие ее семеноводства \\ Международный научный журнал «Путь науки» Волгоград-2018 №4 стр.10-13 Copernicus
8. Баратова М.Р., Хидирова Н., Косимова Ш., Зухурова В. Влияние биостимулятора Учкун на урожайность тыквы столовой сорта Испанская-73 в условиях Андижанской области \\ Евразийский союз ученых. Москва, Ежемесячный научный журнал №1, 2019, стр.22 DOI: 10.31618/ESU.
9. Баратова М.Р., Хидирова Н. Влияние биостимуляторов на урожайность тыквы сорта Паловкаду- 268 в условиях Андижанской области \\ Universum: химия-биология научный журнал №4, 2019, стр.58
10. Baratova M.R., Hidirova N.Q. An efficiency of the technology of growing ecologically poor pumpkin with using bio stimulators . The European science review» №7-8, p/42-48 Vienna-2020

Jumanazarov Zohidjon Eldor o'g'li 2006-yil 14- martda O'zbekiston Respublikasi, Samarqand viloyati, Narpay tumanida tug'ilgan. Millati o'zbek. Ma'lumoti tugallanmagan oliy. 2012-2023-yillarda Samarqand viloyati Narpay tumanidagi 16-umumiy o'rta ta'lim maktabida o'qigan. Hozirda O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti talabasi.

ACTUAL ISSUES OF IMPLEMENTING CULTURAL REFORMS IN THE DEVELOPMENT OF NEW UZBEKISTAN

Жуманазаров Зоҳиджон Элдор Угли
*студент 1 курса кафедры менеджмент
культуры и искусства*

*Государственного института
искусств и культуры Узбекистана*

Jumanazarov Zohidjon Eldor o'g'li
*1st course student of the Department
of Culture and Art Management at the
State Institute of Arts and Culture of Uzbekistan*
Mobile phone: + 998 94 043 22 85
e-mail: zohidjonjumanazarov5@gmail.com

Abstract: *The Republic of Uzbekistan has undergone significant political and economic reforms in recent years, with a focus on transitioning towards a more open and democratic society. As part of this transformation, cultural reforms have also been a key priority in shaping the identity and future of the country. This article explores the actual issues of implementing cultural reforms in the development of new Uzbekistan, highlighting the challenges and opportunities that arise in this process.*

Keywords: *Uzbekistan, cultural reforms, challenges, opportunities, tradition vs. modernity, resistance to change, cultural heritage, diversity, economic development, tourism.*

Аннотация: *В последние годы Республика Узбекистан претерпела значительные политические и экономические реформы с упором на переход к более открытому и демократическому обществу. В рамках этой трансформации культурные реформы также стали ключевым приоритетом в формировании идентичности и будущего страны. В данной статье исследуются актуальные вопросы реализации культурных реформ в развитии нового Узбекистана, освещаются проблемы и возможности, возникающие в этом процессе.*

Ключевые слова: *Узбекистан, культурные реформы, вызовы, возможности, традиции и современность, сопротивление переменам, культурное наследие, разнообразие, экономическое развитие, туризм.*

Abstrait: *La République d'Ouzbékistan a connu d'importantes réformes politiques et économiques ces dernières années, l'accent étant mis sur la transition vers une société*

plus ouverte et plus démocratique. Dans le cadre de cette transformation, les réformes culturelles ont également été une priorité clé pour façonner l'identité et l'avenir du pays. Cet article explore les enjeux actuels de la mise en œuvre des réformes culturelles dans le développement du nouvel Ouzbékistan, en soulignant les défis et les opportunités qui surgissent dans ce processus.

Mots-clés : *Ouzbékistan, réformes culturelles, défis, opportunités, tradition contre modernité, résistance au changement, patrimoine culturel, diversité, développement économique, tourisme.*

Introduction:

Cultural reforms play a crucial role in shaping the identity and values of a society, thereby affecting its progress and development. Uzbekistan is a country that boasts of a rich cultural heritage and diverse history. Therefore, the country must implement cultural reforms to create a modern and inclusive society. The government of Uzbekistan is well aware of the significance of cultural reforms in its development agenda, with a focus on promoting tolerance, diversity, and creativity among its citizens. However, the successful implementation of these reforms presents several challenges that need to be addressed to ensure their efficacy.

Challenges in Implementing Cultural Reforms:

One of the primary difficulties in bringing about cultural reforms in Uzbekistan is the resistance to change from conservative factions within the society. Traditional values and beliefs are deeply ingrained in Uzbek culture, and some parts of the population may be hesitant to adopt new ideas and practices. This resistance can impede the progress of cultural reforms and create tensions within society. Moreover, the lack of resources and infrastructure for promoting cultural activities and initiatives poses a significant challenge to their implementation. Without adequate funding and support, cultural reforms may struggle to gain momentum and have a meaningful impact on society.

Another challenge in implementing cultural reforms is finding a balance between tradition and modernity. Uzbekistan has a rich cultural heritage that must be preserved and celebrated, while also embracing new ideas and influences from the global community. Achieving this balance requires careful planning and consideration to ensure that cultural reforms are inclusive and respectful of the country's diverse heritage.

Opportunities for Cultural Reforms:

There are some challenges that Uzbekistan faces, but there are also significant opportunities for cultural reforms to bring about positive changes in the country. By promoting cultural diversity and inclusivity, the government can foster a sense of unity and cohesion among its citizens. Cultural reforms can also empower marginalized groups, such as women and minorities, by giving them a platform to express their voices and perspectives.

Cultural reforms can contribute to economic development by promoting tourism, creative industries, and cultural exchange. By investing in cultural infrastructure and promoting cultural events and festivals, Uzbekistan can attract visitors from all around the world and boost its economy. Furthermore, cultural reforms can help improve the country's international reputation and strengthen its relationships with other nations.

Current State of Cultural Reforms:

Since 2016, Uzbekistan has implemented a series of significant cultural reforms, including:

1. Establishing the Ministry of Culture and Tourism
2. Revising the Law on Culture
3. Creating new cultural institutions, such as museums and theaters
4. Increasing funding for cultural projects
5. Promoting traditional Uzbek culture and heritage

These reforms have led to tangible improvements in the cultural landscape of Uzbekistan. Cultural institutions are more accessible to the public, and there is a growing appreciation for Uzbek history and traditions.

Key Issues in Implementing Cultural Reforms:

Despite the progress made, several key issues remain in the implementation of cultural reforms in Uzbekistan:

Insufficient funding: Cultural institutions and projects often face funding constraints, limiting their ability to fully realize their potential.

Lack of skilled professionals: The cultural sector in Uzbekistan requires a skilled workforce with expertise in areas such as museology, conservation, and cultural management.

Limited public engagement: While there has been an increase in cultural participation, there is still a need to foster a stronger connection between cultural institutions and the wider public.

Resistance to change: Some traditionalists may resist cultural reforms that challenge established norms and practices.

Lack of coordination: The implementation of cultural reforms requires coordination among various stakeholders, including government agencies, cultural institutions, and civil society organizations.

Recommendations for Effective Implementation:

To address these issues and ensure the effective implementation of cultural reforms in Uzbekistan, the following recommendations are proposed:

Increase funding: The government should allocate sufficient funding to support cultural institutions and projects, enabling them to expand their offerings and reach a wider audience.

Invest in human capital: Invest in training and development programs to build a skilled workforce in the cultural sector. This includes providing opportunities for professional development, international exchange, and mentorship.

Foster public engagement: Implement strategies to increase public participation in cultural activities, such as community outreach programs, educational initiatives, and online platforms.

Address resistance to change: Engage with traditionalists and other stakeholders to address their concerns and build support for cultural reforms. Promote a balanced approach that respects cultural heritage while embracing innovation.

Enhance coordination: Establish a coordinating body to oversee the implementation of cultural reforms and ensure collaboration among stakeholders. This body should facilitate communication, share resources, and monitor progress.

Conclusion:

Implementing cultural reforms in the development of a new Uzbekistan is a complex and multifaceted issue. Although there are several challenges to overcome, including resistance to change and limited resources, there are also several opportunities for positive change and progress. By addressing these challenges and seizing these opportunities, Uzbekistan can build a more vibrant, inclusive and prosperous society that celebrates its rich cultural heritage while embracing the future. Cultural reforms are a crucial component of this transformation, shaping the identity and values of the country for generations to come. The implementation of cultural reforms in Uzbekistan is a complex and ongoing process. By addressing the key issues identified in this article and implementing the proposed recommendations, Uzbekistan can strengthen its cultural foundation, foster a more vibrant and inclusive cultural landscape, and contribute to the overall development and prosperity of the nation. Cultural reforms are an essential investment in the future of Uzbekistan, shaping the values, identity, and aspirations of its people.

REFERENCES:

1. Rashidov, A. (2018). Cultural Reforms in Uzbekistan: Balancing Tradition and Modernity. *Central Asian Survey*, 37(4), 561-578.
2. Ismailov, B. (2020). Challenges and Opportunities for Cultural Development in Uzbekistan. *Journal of Central Asian Studies*, 15(2), 123-136.
3. Karimov, N. (2019). Resisting Change: Traditional Values and Cultural Identity in Uzbekistan. *International Journal of Cultural Studies*, 22(3), 321-335.
4. Abdullaev, U. (2017). Cultural Heritage Preservation in Uzbekistan: Strategies and Initiatives. *Heritage & Society*, 10(1), 45-58.
5. Khodjaev, S. (2016). Diversity and Unity: Cultural Dynamics in Uzbekistan. *Journal of Eurasian Studies*, 12(4), 345-360.
6. Tursunov, A. (2018). Economic Development and Cultural Policy in Uzbekistan. *Journal of Comparative Economic Studies*, 25(1), 89-102.
7. Muminov, D. (2019). Tourism Development in Uzbekistan: Challenges and Opportunities. *Tourism Management Perspectives*, 31, 128-141.
- Government of Uzbekistan:*
 8. Law on Culture of the Republic of Uzbekistan (2019)
 9. Concept of Cultural Policy of the Republic of Uzbekistan for 2019-2025
 10. United Nations Development Program (UNDP). (2019). Uzbekistan: Cultural Heritage for Sustainable Development.
 11. UNESCO. (2021). Culture in Uzbekistan: A Framework for Action.
 12. Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Uzbekistan: <https://madaniyat.uz/>
 13. National Commission of the Republic of Uzbekistan for UNESCO: <https://unesco.uz/>

Abdulboqiyeva Gulshanoy Lutfillo qizi 2008-yil noyabr oyining 13-sanasida Andijon viloyati Izboskan tumani To'rtkol qishlog'ida tug'ilgan. Hozirgi vaqtda ushbu tumanda joylashgan 10-maktabda ta'lim oladi va bir qancha tanlovlarda munosib ishtirok etib kelmoqda. Jumladan, Yosh kitobxon tanlovning faol a'zosi, Zulfiya nomidagi davlat mukofoti tanlovining ishtirokchisi, "Yetuk kitobxon" musobaqasining g'olibasi, "Turon" maktab teatr tanlovining sektor, tuman bosqichlari mutlaq g'olibasi, viloyat bosqichi ishtirokchisi. Ijodidagi she'rlari viloyatning bir qancha gazetalarida ommaga taqdim etilmoqda.

Mo'jiza

Oftobning nurlari o'lkadan ketgan
Bilmam, balki uyi - ufqqa botgandir.
Olamni ovozi charog'on etgan
Ko'zdan g'oyib bo'ldi qushlar qaygadir.

To'lin oy, Mushtariy, Zuhro... yulduzlar
Mehmonga borishar falak yuziga.
Anhordagi irmoq zavqlanib so'zlar,
Xushbo'y yalpizlar ham kelar o'ziga.

Olisda qurbaqa, chigirtkalar jo'r,
Borliq to'g'risida kuylayotgandek.
Yuraklarga taskin beradigan zo'r
Qalbdagi hislarni so'zlayotgandek.

Daraxtlar chayqalar asta, yoqimli,
Shamol yaproqlarin mayin siypalar.
Gullarning barglari shivirlar mungli.
Rayhondan anvoyi hidlar taralar.

Murodbaxsh kun yana o'rin bermoqda.
Uyquga ketmoqda mavjudotlar sog'.
Tabiat ajib bir tusga kirmoqda
Sokin tun dunyoga kelmoqda shu chog'.

Askar

Men kichik jangchiman
O't yurakli tankchiman.
Dushman kelsa oldimdan
Tankim bilan yanchaman.

Yurt bayrog'i qo'limda
Dadildirman yo'limda.
Yursam, salom beradi
Gullar o'ng-u, so'limda.

Tog'-u toshdan oshaman
Sevinchimdan toshaman.
Agar Vatan chorlasa,
Shamoldayin shoshaman.

Timurkulova Ruxshona Rustamovna
QASHQADARYO VILOYATI QARSHI SHAHAR
AXBOROT TEXNOLOGIYALARI VA
MENEJMENT UNIVERSITETI MATEMATIKA VA
INFORMATIKA YO'NALISHI TALABASI

**THE ROLE OF IT TECHNOLOGIES IN SERVICE
PROVISION IN THE FIELD OF TOURISM**

Abstract: *In the contemporary era, the tourism industry has witnessed a paradigm shift due to the advent of Information Technology (IT). The integration of IT technologies in tourism services has revolutionized the way businesses operate, offering innovative solutions for improving customer experience, operational efficiency, and competitive advantage. This paper explores the transformative impact of IT technologies on service provision in the tourism sector, highlighting key areas such as online booking systems, customer relationship management, virtual reality, and artificial intelligence.*

Keywords: *Information Technology (IT), Tourism, Online Booking Systems, Customer Relationship Management (CRM), Virtual Reality (VR), Augmented Reality (AR), Artificial Intelligence (AI), Blockchain Technology, Internet of Things (IoT), Smart Tourism, Predictive Analytics, Personalization, Immersive Experiences, Sustainable Tourism, Digital Transformation*

**TURIZM SOHASIDA XIZMAT KO'RSATISHDA IT
TEXNOLOGIYALARINING O'RNI**

Abstract: *Zamonaviy davrda turizm sanoati axborot texnologiyalari (IT) paydo bo'lishi tufayli paradigma o'zgarishiga guvoh bo'ldi. Turizm xizmatlariga IT-texnologiyalarining integratsiyalashuvi mijozlar tajribasini, operatsion samaradorlikni va raqobatdosh ustunlikni yaxshilash uchun innovatsion yechimlarni taklif qilib, korxonalar faoliyatida inqilob qildi. Ushbu maqola IT-texnologiyalarining turizm sektorida xizmatlar ko'rsatishga o'zgartiruvchi ta'sirini o'rganadi, onlayn bron qilish tizimlari, mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish, virtual haqiqat va sun'iy intellekt kabi asosiy sohalarni ta'kidlaydi.*

Kalit so'zlar: *Axborot texnologiyalari (IT), Turizm, Onlayn bron qilish tizimlari, Mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish (CRM), Virtual haqiqat (VR), kengaytirilgan haqiqat (AR), Sun'iy intellekt (AI), Blokcheyn texnologiyasi, Internet narsalar (IoT), Smart Turizm, bashoratli tahlillar, shaxsiylashtirish, immersiv tajribalar, barqaror turizm, raqamli transformatsiya*

Абстракт: *В современную эпоху индустрия туризма стала свидетелем смены парадигмы в связи с появлением информационных технологий (IT). Интеграция IT - технологий в туристические услуги произвела революцию в работе предприятий,*

предложив инновационные решения для улучшения качества обслуживания клиентов, операционной эффективности и конкурентных преимуществ. В этой статье исследуется преобразующее влияние IT -технологий на предоставление услуг в туристическом секторе, выделяя такие ключевые области, как системы онлайн-бронирования, управление взаимоотношениями с клиентами, виртуальная реальность и искусственный интеллект.

Ключевые слова: *информационные технологии (IT), туризм, системы онлайн-бронирования, управление взаимоотношениями с клиентами (CRM), виртуальная реальность (VR), дополненная реальность (AR), искусственный интеллект (AI), технология блокчейн, Интернет вещей (IoT), Smart, Туризм, прогнозная аналитика, персонализация, иммерсивный опыт, устойчивый туризм, цифровая трансформация*

Kirish

Dunyo bo'ylab eng dinamik va eng tez rivojlanayotgan tarmoqlardan biri sifatida tan olingan turizm sanoati axborot texnologiyalari (IT) paydo bo'lishi bilan sezilarli o'zgarishlarni boshdan kechirdi. AT texnologiyalarining turizm xizmatlariga integratsiyalashuvi nafaqat operatsiyalarni soddalashtiribgina qolmay, balki mijozlarning umumiy tajribasini ham oshirdi, shaxsiylashtirish va immersiv jalb qilish uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Ushbu texnologik evolyutsiya turizm xizmatlarini etkazib berish va iste'mol qilishning an'anaviy paradigmalarini o'zgartirdi, bu esa korxonalarga o'z xizmatlarini taklif qilishni yaxshilashga va o'ta o'zgaruvchan bozorda raqobatbardosh ustunlikni saqlab qolishga imkon berdi.

AT ning turizmga ta'siri chuqur va ko'p qirrali. Onlayn bron qilish tizimlarining qulayligidan tortib virtual haqiqat (VR) va sun'iy intellektdan (AI) innovatsion foydalanishgacha IT texnologiyalari turizm tajribasining har bir jihatini qayta shakllantirmoqda. Onlayn platformalar sayohatchilarga xizmatlarga kirish va solishtirishni osonlashtirdi, CRM tizimlari esa korxonalarga o'z mijozlari bilan mustahkam aloqalar o'rnatish imkonini bermoqda. Bundan tashqari, VR va AR potentsial sayyohlarga sayohat qarorlarini qabul qilishdan oldin yo'nalishlarni virtual kashf qilish imkonini beradigan ajoyib tajribalarni yaratmoqda. Boshqa tomondan, AI chatbotlar, tavsiyalar tizimlari va bashoratli tahlillar orqali samaradorlik va shaxsiylashtirishni kuchaytiradi.

Ushbu maqola sayyohlik sanoatida xizmatlar ko'rsatishda IT texnologiyalarining o'zgaruvchan rolini o'rganishga qaratilgan. U IT sezilarli yutuqlarga erishgan asosiy sohalarni, jumladan, onlayn bron qilish tizimlari, mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish, virtual haqiqat va sun'iy intellektni o'rganadi. Ushbu texnologiyalarni o'rganib chiqib, qog'oz ular taklif qilayotgan qulaylik, mijozlarni jalb qilish va xizmat ko'rsatish sifatini oshirish kabi afzalliklarni ta'kidlaydi. Bundan tashqari, maqola turizmda IT-ning kelajakdagi istiqbollarini muhokama qiladi, rivojlanayotgan texnologiyalar va ularning sanoatni yanada inqilob qilish salohiyatini hisobga oladi.

Ushbu kashfiyotga kirishar ekanmiz, IT va turizmning uyg'unligi nafaqat tendentsiya, balki sanoatni qayta belgilaydigan tub o'zgarish ekanligi ayon bo'ladi. Texnologiyaning uzluksiz rivojlanishi sayyohlik sektorining epchil va butun dunyo bo'ylab

sayohatchilarning o'zgaruvchan ehtiyojlari va umidlariga javob berishini ta'minlaydigan yanada innovatsion echimlarni taklif qilishni va'da qiladi.

Onlayn bron qilish tizimlari

Evolyutsiya va ta'sir

Onlayn bron qilish tizimlari turizm sanoatini tubdan o'zgartirdi. Ushbu platformalar mijozlarga parvozlar, turar joylar, avtoulavlarni ijaraga olish va sayohatlarni osongina bron qilish imkonini beradi, bu esa real vaqt rejimida mavjudlik va narxlar haqida ma'lumot beradi. An'anaviy sayyohlik agentliklaridan Expedia, Booking.com va Airbnb kabi onlayn platformalargacha bo'lgan evolyutsiya sayohat xizmatlaridan foydalanishni demokratlashtirdi, bu esa foydalanuvchilarga sayohat marshrutlarini rejalashtirish va boshqarishda qulaylik yaratdi.

Foyda

Qulaylik: Onlayn bron qilish tizimlari sayohat xizmatlaridan 24/7 foydalanishni ta'minlaydi, bu esa mijozlarga o'zlariga qulay vaqtda bron qilish imkonini beradi.

Shaffoflik: Ushbu platformalar xizmatlar haqida batafsil ma'lumotni, jumladan, foydalanuvchi sharhlari va reytinglarini taqdim etadi, shaffoflikni oshiradi.

Xarajatlarning samaradorligi: raqobatbardosh narxlar va variantlarni taqqoslash qobiliyati mijozlarga eng yaxshi takliflarni topishga yordam beradi.

Mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish (CRM)

Mijoz tajribasini oshirish

Mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish (CRM) tizimlari joriy va potentsial mijozlar bilan o'zaro munosabatlarni boshqarishda muhim ahamiyatga ega. Turizm sohasida CRM vositalari korxonalarga mijozlarning xohish-istaklarini tushunishga, buyurtmalarni kuzatishga va fikr-mulohazalarni boshqarishga yordam beradi va shu bilan mijozlar ehtiyojini qondirish va sodiqligini oshiradi.

Foyda

Shaxsiylashtirish: CRM tizimlari mijozlar ma'lumotlarini to'plash va tahlil qilish imkonini beradi, bu esa shaxsiylashtirilgan xizmatlarni taklif qilish imkonini beradi.

Yaxshilangan aloqa: Avtomatlashtirilgan elektron pochta marketingi va mijozlarni qo'llab-quvvatlash tizimlari o'z vaqtida va tegishli aloqani ta'minlaydi.

Fikr-mulohazalarni boshqarish: Mijozlarning fikr-mulohazalari va shikoyatlarini samarali hal qilish xizmat sifatini yaxshilashga olib keladi.

Virtual haqiqat (VR) va kengaytirilgan haqiqat (AR)

Immersiv tajribalar

Virtual haqiqat (VR) va kengaytirilgan haqiqat (AR) texnologiyalari turizm xizmatlariga yangi o'lchamlarni kiritdi. VR potentsial sayohatchilarga oldindan ko'rish tajribasini taklif qilib, yo'nalishlar, mehmonxonalar va diqqatga sazovor joylarga virtual sayohatlarni taqdim etishi mumkin. AR interaktiv xaritalar va tarixiy faktlar kabi raqamli ma'lumotlarni jismoniy muhitga joylashtirish orqali saytdagi tajribani yaxshilaydi.

Foyda

Sayohat oldidan ishtirok etish: VR sayohatlari sayohatchilarga bron qilishdan oldin yo'nalishlarni virtual o'rganish orqali ongli qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

Kengaytirilgan sayt tajribasi: AR ilovalari real vaqtda ma'lumot va interaktiv elementlar bilan tashrif buyuruvchilar tajribasini yaxshilaydi.

Foydalanish imkoniyati: Ushbu texnologiyalar sayohat tajribasini jismoniy imkoniyati cheklangan yoki sayohat qila olmaydigan odamlar uchun ochiq qiladi.

Sun'iy intellekt (AI)

Transformatsion ilovalar

Sun'iy intellekt (AI) chatbotlar, tavsiyalar tizimlari va bashoratli tahlillar kabi ilovalar orqali turizm sanoatida inqilob qilmoqda. Sun'iy intellektga asoslangan chatbotlar mijozlarni tezkor qo'llab-quvvatlashni ta'minlaydi, tavsiya tizimlari esa foydalanuvchining xohishi va xatti-harakati asosida shaxsiylashtirilgan sayohat variantlarini taklif qiladi.

Foyda

Samaradorlik: AI odatiy vazifalarni avtomatlashtiradi, xodimlarning ish yukini kamaytiradi va samaradorlikni oshiradi.

Shaxsiylashtirish: Mashinani o'rganish algoritmlari moslashtirilgan tavsiyalar berish uchun mijozlar ma'lumotlarini tahlil qiladi.

Bashoratli tahlillar: AI sayohat tendentsiyalarini, talabni prognozlash va dinamik narx strategiyalarini bashorat qilishda yordam beradi.

Kelajak istiqbollari

Turizm industriyasidagi IT-texnologiyalarning kelajagi jadal taraqqiyot va rivojlanayotgan innovatsiyalar asosidagi salohiyatga to'la. Texnologiyalar rivojlanishda davom etar ekan, murakkab vositalar va platformalarning integratsiyasi turizm landshaftini yanada o'zgartirishi, xizmatlar ko'rsatishni, operatsion samaradorlikni va mijozlar ehtiyojini qondirishni oshirishi kutilmoqda. Kelajakdagi ishlanmalar uchun asosiy e'tibor yo'nalishlari orasida sun'iy intellekt (AI), virtual haqiqat (VR) va kengaytirilgan haqiqat (AR), blokcheyn texnologiyasi va narsalar Interneti (IoT) mavjud.

Sun'iy intellekt (AI)

AI turizmning kelajagida yanada muhimroq rol o'ynashga tayyor. Kengaytirilgan mashina o'rganish algoritmlari va tabiiy tilni qayta ishlash qobiliyatlari AI tizimlariga aniqroq va moslashtirilgan tavsiyalar berishga imkon beradi. Sun'iy intellektga asoslangan chatbotlar yanada murakkablashadi, ular mijozlarga uzluksiz xizmat ko'rsatish va murakkab so'rovlarni hal qilish imkonini beradi. Bashoratli tahlil korxonalarga bozor tendentsiyalarini oldindan bilish, narx strategiyasini optimallashtirish va resurslarni yanada samarali boshqarish imkonini beradi. Bundan tashqari, sun'iy intellekt foydalanuvchining xohishi va xatti-harakati asosida butun sayohatlarni rejalashtirishi mumkin bo'lgan aqlli sayohat yordamchilarini ishlab chiqishga yordam beradi.

Virtual haqiqat (VR) va kengaytirilgan haqiqat (AR)

VR va AR texnologiyalari sayohatchilar uchun yanada qiziqarli va interaktiv tajribalarni taklif qilishda davom etadi. VR-dagi kelajakdagi yutuqlar to'liq immersiv virtual ta'tillarni o'tkazish imkonini beradi, bu esa foydalanuvchilarga o'z uylari qulayligidan qat'iy real tarzda manzillarni his qilish imkonini beradi. AR ilovalari saytdagi tajribani yaxshilash, real vaqt rejimida ma'lumot berish, navigatsiya yordami va interaktiv hikoyalarni taqdim etishda keng tarqalgan bo'ladi. Ushbu texnologiyalar nafaqat sayohatdan oldin qaror qabul qilish jarayonini yaxshilaydi, balki sayohat tajribasini ham boyitadi.

Blokcheyn texnologiyasi

Blockchain texnologiyasi turizm sanoati uchun, ayniqsa xavfsizlik va shaffoflik nuqtai nazaridan muhim va'da beradi. Blockchain tranzaksiyalarni boshqarishning markazlashtirilmagan va xavfsiz usulini taqdim etishi, firibgarlik xavfini kamaytirish va ma'lumotlarning yaxlitligini ta'minlashi mumkin. Bu xavfsiz va shaffof bronlash jarayonlarini osonlashtirishi, bagajni kuzatishi va shaxsni tasdiqlashi mumkin. Blokcheyn tomonidan yoqilgan aqlli shartnomalar operatsiyalarni soddalashtirishi, to'lovlarni avtomatlashtirishi va sayohatchilar va xizmat ko'rsatuvchi provayderlar o'rtasidagi ishonchni kuchaytirishi mumkin. Blokcheynning qabul qilinishi, shuningdek, foydalanuvchilarga ko'proq nazorat va maxfiylikni taklif qiluvchi markazlashtirilmagan sayohat platformalarini yaratishga olib kelishi mumkin.

Narsalar interneti (IoT)

IoT turli xil qurilmalar va tizimlarni birlashtirib, real vaqt rejimida ma'lumotlar almashinuvi va rivojlangan avtomatlashtirishni ta'minlash orqali turizm sanoatida inqilob qiladi. Aqlli mehmonxonalar xonalarni avtomatlashtirilgan boshqarish, bashoratli texnik xizmat ko'rsatish va mehmonlarning xohishiga ko'ra moslashtirilgan xizmatlar kabi shaxsiylashtirilgan tajribalarni taklif qilish uchun IoT-dan foydalanadi. IoT-ni qo'llab-quvvatlaydigan transport tizimlari sayohat samaradorligini oshiradi, real vaqtda trafik yangilanishi, marshrutni optimallashtirish va uzluksiz intermodal ulanishni ta'minlaydi. Taqiladigan qurilmalar va aqlli bagaj sayohatchilarning qulayligi va xavfsizligini oshiradi, joylashuvni kuzatish, salomatlik monitoringi va avtomatlashtirilgan ro'yxatdan o'tish kabi funksiyalarni taklif etadi.

Barqarorlik va aqlli turizm

Turizmning kelajagi tobora barqarorlik va aqlli turizm tashabbuslariga e'tibor qaratadi. IT texnologiyalari resurslardan foydalanishni optimallashtirish, chiqindilarni kamaytirish va turizm faoliyatining atrof-muhitga ta'sirini minimallashtirish orqali barqaror amaliyotlarni ilgari surishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Raqamli gidlar va ekologik toza transport imkoniyatlari kabi aqlli turizm yechimlari sayohat tajribasining barqarorligini oshiradi. Bundan tashqari, ma'lumotlar tahlili turizm organlariga turistik oqimlarni kuzatish va boshqarishda, madaniy va tabiiy meros ob'ektlarining saqlanishini ta'minlashda yordam beradi.

Xulosa

IT-texnologiyalarining turizm sanoatiga integratsiyalashuvi doimiy taraqqiyot va yangi innovatsiyalar asosida yangi cho'qqilarni zabt etadi. AI, VR, AR, blokcheyn va IoT sayyohlik xizmatlarini taqdim etish usulini o'zgartirib, shaxsiylashtirish, samaradorlik va xavfsizlikning misli ko'rilmagan darajalarini taklif qiladi. Sanoat ushbu texnologiyalarni o'zlashtirar ekan, u sayohatchilarning o'zgaruvchan ehtiyojlari va umidlarini qondiradigan yanada chaqqon, sezgir va barqaror bo'ladi. Turizmning kelajagi texnologiya va inson tajribasining uzluksiz uyg'unlashuvida, yanada bog'langan, immersiv va barqaror sayohat dunyosini yaratishda yotadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **Buhalis, D. (1998).** Information technology as a strategic tool for economic, social, cultural and environmental benefits enhancement of tourism at destination regions. *Progress in Tourism and Hospitality Research*, 4(1), 71-93.
2. **Law, R., Leung, R., & Buhalis, D. (2009).** Information technology applications in hospitality and tourism: A review of publications from 2005 to 2007. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 26(5-6), 599-623.
3. **Xiang, Z., & Gretzel, U. (2010).** Role of social media in online travel information search. *Tourism Management*, 31(2), 179-188.
4. **Werthner, H., & Klein, S. (1999).** *Information technology and tourism: A challenging relationship*. Springer.
5. **Tussyadiah, I. P., & Pesonen, J. (2016).** Impacts of peer-to-peer accommodation use on travel patterns. *Journal of Travel Research*, 55(8), 1022-1040.
6. **Neuhofer, B., Buhalis, D., & Ladkin, A. (2015).** Smart technologies for personalized experiences: A case study in the hospitality domain. *Electronic Markets*, 25(3), 243-254.
7. **Huang, Y. C., Backman, S. J., Backman, K. F., & Moore, D. (2013).** Exploring user acceptance of 3D virtual worlds in travel and tourism marketing. *Tourism Management*, 36, 490-501.
8. **Choi, Y., & Varian, H. (2012).** Predicting the present with Google Trends. *Economic Record*, 88(s1), 2-9.

Gulimmatova Dilnoza Islombek qizi 1996-yil 18-may Xorazm viloyati Gurlan tumanida tug‘ilgan. Hozirda Gurlan tumani 16- umumiy o‘rta ta’lim maktabida ingliz tili fanidan o‘quvchilarga dars berib kelmoqda.

MUVAFFAQIYATLI TIL O‘RGANISH SIRLARI

Bugungi kunda hayotni chet tillarisiz tasavvur qilib bo‘lmaydi. Chet tillarini o‘rganish zamon talabi bo‘lib bormoqda. Har qanday sohada yaxshi bir muataxassis bo‘lish uchun hech bo‘lmaganda bitta chet tilini bilish oddiy talabga aylanib qoldi. Til o‘rganishni xohlagan insonda til o‘rganishga qiziqishi bo‘ladi-yu, ammo til o‘rganish jarayonida turli xil qiyinchiliklar tufayli, bu qiziqishlar sekin-asta yo‘qola boshlaydi. Aslida, til o‘rganish biz o‘ylaganchalik qiyin emas. Muhimi chet tilini o‘rganishda eng oson yo‘lini tanlay bilishdir. Xo‘sh, chet tillarini qanday qilib samarali o‘rganish mumkin?

1. Eng avvalo, til o‘rganish sizga nima uchun kerakligini aniqlab oling, ya’ni business uchunmi, yaxshi o‘qib universitetga kirish uchunmi, sayohatlar qilish uchunmi, yoki o‘z karyerangizni rivojlantirish uchunmi. O‘z oldingizga mana shunday aniq maqsadlarni qo‘ya olsangiz uni o‘zlashtirish osonroq bo‘ladi. Har qanday qiynalgan vaziyatingizda yoki ikkilanganingizda til o‘rganishdan maqsadingizni eslang. O‘z imkoniyatlaringizga ishonib. Til o‘rganish unchalik qiyin emasligi, til o‘rganishda boshqalardan kam joyingiz yo‘qligini anglab oling. O‘zingizga bo‘lgan ishonchni, til o‘rganishga bo‘lgan ishtiyoqingizni oshira olganingizdan keyin til o‘rganishni boshlasangiz bo‘ladi.

2. Chet tilini o‘rganishning dastlabki bosqichida sizga albatta yaxshi bilim va pedagogik mahoratga ega ustoz kerak bo‘ladi. Chunki o‘rganish jarayonida ustoz sizdagi kamchilik va xatolaringizni ko‘ra oladi va ularni to‘g‘irlay olishingizga yordam bera oladi. Ustozingiz bo‘lsa, ma’suliyat bilan o‘qiy olasiz, vazifalarni ham o‘z vaqtida bajarishga harakat qilasiz. To‘g‘ri, ijtimoiy tarmoqlar orqali til o‘rgatishning har xil ko‘nikmalari shakllangan biroq, siz online o‘rgansangiz ham, kurslarga qatnab tayyorlansangiz ham albatta ustoz orqali o‘rganing.

3. Til o‘rganishda grammatikasiz mukammal darajaga yetib bo‘lmaydi. Eng murakkab va muhim qismi ham aynan grammatikadir. Balki, bu kimlar uchundir zerikarli tuyular, ammo uni o‘yinlar va yoqimli mashg‘ulotlar bilan o‘rgansangiz bundan zavqlanishingiz tabiiy. Har qanday tilni o‘rganishdan maqsad shu tilda gapira olishdir. Shuning uchun ham aynan kundalik gapirishga kerakli grammatik mavzularnigina o‘rganing.

4. Hech bir tilni lug‘at yodlamasdan turib o‘rganib bo‘lmaydi. Lekin o‘zingizni majburlab yillar davomida so‘z yodlash bu noto‘g‘ri. So‘z yodlashning eng oson usuli gaplar ichida o‘rganishdir ya’ni o‘rganilayotgan chet tilida o‘zingizga qiziq bo‘lgan

matnlarni ko'proq o'qishdir. Gapning ma'nosini anglab yetishga kerakli notanish so'zlarni uchratganingizda lug'atdan tarjimasini toping va uni daftaringizga yozib qo'ying. Natijada har xil matnlarda 5-6 marta uchragan bir so'z unutilmas darajada yod bo'ladi. Lug'at o'rganishning yana bir usuli tilda eng ko'p ishlatiladigan so'zlarnigina o'rganish kerak va shu so'zlarning har biriga gap tuzishga harakat qilishingiz kerak. Har safar ular ishtirokida gap tuzganingizda so'zlar avtomatik ravishda yod bo'la boshlaydi.

5. Har bir til o'z talaffuziga ega. Talaffuzni yaxshilashning bir qancha usullari bor. Shulardan biri, o'rganayotgan tilingizda subtitirli filmlarni ko'rish va oz-ozdan audiosini o'chirib turib, gaplarini filmdagidek o'xshatib takrorlashga harakat qilib ko'rishdir. Yoki, qo'shiqlar orqali ham talaffuzingizni yaxshilashingiz mumkin. Buning uchun chet tilidagi biror bir qo'shiq matnini olasiz va uni avval tarjima qilib ma'nosini tushunib olasiz, keyin audiosini qo'yib uning qanaqa kuylanayotganini, so'zlarning talaffuzini matniga qarab o'rganasiz va qo'shiqni kuylab ko'rasiz.

6. Og'zaki nutqni qanday qilib o'stirish mumkin? – degan savol har bir chet tilini o'rganuvchi insonlarni qiynaydigan savol nazrimda. Bugun siz o'rganayotgan mamlakatdan ijtimoiy tarmoqlar orqali do'st orttirish juda oson narsa bo'lib qolgan. Ular bilan yozishib, chet tilida muloqot qilib fikr almashishingiz mumkin. Demak og'zaki nutqni rivojlantirish uchun sizga hamroh kerak bo'ladi va yana xato qilishdan qo'rqmasdan, chet tilida gapirishga harakat qilish kerak. Xato qilish orqali o'z kamchiliklaringizni o'rganasiz va maqsadni shu kamchiliklarni to'g'irlashga qaratasiz. Muhimi xatodan uyalmasdan chet tilida gapirish. Xullas, siz uchun yangi tilni o'rganish yoqimli bo'lishi kerak. Sabrli va qat'iyatli bo'ling. Ishtiyoqingizni aslo so'ndirmang. Ortga chekinmasdan chet tilini muvaffaqiyatli o'rganishda davom eting va siz buni uddalaysiz.

**Sherzodov Shohsulton 2005-yil 3-iyulda
Qashqadaryoda viloyati Kitob tumani Quyioqboy
qishlog'ida tavallud topgan. Hozirda Qarshi shahrida o'z
faoliyatini yuritayotgan Axborot texnologiyalari va
menejment universiteti talabasi.**

Mehrni qizg'onmay qalbim yoritdi,
G'am kelsa boshimga g'amim aritdi.
Bergan mehrigachi biz qaxr qildik,
Onamni yil emas dardim qaritdi.

O'tkan kunlarimni eslayman yig'lab
Dunyoni lazzatini nafsimga ko'zlab
Endi yashayapman o'zimga so'zlab,
Onamni yil emas dardim qaritdi.

Esimda go'daklik chog'imdan beri
Yonimdan hech aslo ketmasdi nari
Yuragimga og'ir botadi bari
Onamni yil emas dardim qaritdi

Dunyoda mehr bor behisob bilsang,
Senga ilinsayu sen bag'rin tilsang
Qalbiga olovday botgan, yiqilsang,
Onamni yil emas dardim qaritdi.

Yetib bormas sira yozganim ,
Maktublarim yonar olovda .
Qiyasada sog'inch yuragim ,
Toblansada ming bir sinovda ...

Tunda o'qir ko'zda yosh bilan ,
Hasratimga sherik ko'kda oy .
Har satrida izhorim yashar ,
Yuragimdan egallagan joy .

Bilolmayin qolasiz ko'nglim,
Sirlarimdan bo'lmapsiz ogoh.
Qirda lola tinglar izhorim ,
Sevgi xatim o'qisam nogoh.

**Roʻziyeva Sevinch Usmonovna 2007-yil 17-mart sanasida
Surxondaryo viloyati Qumqoʻrgʻon tumanida tugʻilgan.
Hozirda Toshkent shahrida tahsil oladi.**

Shoir

Shoir qalam oldimi qoʻliga,
Demak unda kop dard yigʻilgan.
Dardiga davo izlab shoira,
Qalam ila yoʻlga otlangan.

Shoir asli shunday boʻladi,
Insonlarga dardin aytmaydi.
Ne boʻlsa ham uning koʻnglida,
Qogʻoz-la sirlasha oladi.

Shoir qalam olsa qoʻliga,
Misralar ham yoʻldoshdir unga.
Qogʻoz qalam qolib hattoki,
Osmonlar ham koʻmakdosh unga.

Shunday ajib oʻylar suradi
Uzoq kelajakka boqadi.
Koʻnglidagin aytib qalamga,
Balki unga yigʻlab beradi.

Shoir qalam olganida qoʻliga,
Samolar ham titray boshlaydi.
Koʻnglidagi hasrat azobni koʻrib,
Unga sirdosh boʻla boshlaydi.

Siz shoirni anglolmaysiz bilmaysiz,
Hayolini koʻrolmaysiz sezmaysiz.
Ehtimol shoir bergan savollarga,
Javob ham aytaolmaysiz topmaysiz.

Shoir qalam olmasin qoʻliga,
U mast boʻlib qoladi shu onda.
Soʻzlatin uni sehrli qalam,
Qogʻoz qaydnqiladi oʻziga.

Shoir qalam olmadin qoʻliga
Kelmasinda asli bu dunyoga.
Yuragiga dardi sigʻmagandek,
Zamin hasis butun olamga.

MANBALARDA AMIR TEMUR SALTANATIDAGI QOZILIKLAR HAQIDAGI MA'LUMOTLAR

**Qurbonboyeva Xumora TIQXMMI
Milliy tadqiqot universiteti Ekologiya
va huquq fakulteti yurisprudensiya
yo'nalishi 106-guruh talabasi
Ilmiy rahbar-tarix fanlari doktori,
professor Shohista O'ljayeva**

Ispaniya qiroli elchisi sifatida Samarqandga tashrif buyurgan Rui Gonzales De Klavixo "Kundaligi"da Amir Temur saltanatidagi qoziliklar haqida muhim ma'lumotlar mavjud.

Klavixo bergan ma'lumotlarga ko'ra, "Podshoh o'z saltanati va xonadonining ishlari bilan shug'ullanuvchi qozilarni hamisha o'zi bilan birga olib yuradi. Biror joyga kelganlarida qozilar o'sha mamlakat xalqini boshqarish ishlari bilan ham shug'ullanadilar. Mamlakat aholisi ularning ra'yiga itoat etadi, farmoyishlariga bo'ysunadilar. Mazkur qozilar yumushning turiga qarab quyidagicha belgilanadi: biri odamlar orasida kelib chiqadigan chigalliklarni hal etish bilan shug'ullanadilar, boshqa birlari podshoga qaram bo'lgan turli shaharlar va yurtlarga noib va boshliq etib tayinlanadilar. Yana boshqalari elchilik vazifasini o'taydilar"[1].

Shuningdek, qozilarning ish faoliyatiga oid ma'lumotlarni ham ispan sayyohi yozib qoldirgan: "Qachonki saltanat boshqaruvi tuzilmasi qaror topgach, qozilarning har biri o'z o'rnini bilib joylashadi va ishga tutinadilar. Qozilar uchta chodir tikib, bu chodirlarda arz-dod bilan kelgan kishilarni tinglaydilar va ishlarini hal etadilar. Chodirdan chiqib podshohga axborot beradilar, so'ng yana chodirga qaytib to'rtta va oltitalab ishni amalga oshirish uchun taqdim etadilar. Bu kishilar biror qog'oz hujjat taqdim etish haqida farmoyish bersalar, ularning mirzolari darhol hozir bo'lib, hujjatni shu ondayoq ixcham tarzda tayyor qiladilar. Hujjat tayyor bo'lgach, uni maxsus daftarlarga qayd etadilar. Shundan keyin mirzo bu qog'ozni egasiga taqdim etish uchun maslahatchi xodimga topshiradi. Maslahatchi kesma kumush muhrni olib, unga siyoh surtib qog'ozning ichki tomoniga bosadi. Shundan keyin qog'ozni boshqa kishi olib qayd etib, o'z boshlig'iga uzatadi. Qog'oz shu yo'sinda uch-to'rt qo'ldan o'tgach, uning o'rtasiga saltanat muhrini bosadilar. Muhriga "Rosti – rusti" ("Kuch adolatdadir") degan so'z yozilgan bo'lib, o'rtasiga bodom shaklidagi belgi joylashtirilgan[2].

Shunday qilib, har bir maslahatchi xodimning o'z mirzosi va o'z qayd daftari bor. Muayyan shaxsga taqdim etilgan bunday hujjatdagi podshoh muhrini va mirzolar muhrini ko'rsatish bilan har qanday ish kuni, shu soatdayoq zudlik bilan bajo keltiriladi[3].

Tarixiy manbalarda Amir Temur va Temuriylar davlatida qozilik mansabiga tayinlangan ba'zi insonlar tilga olingan. Xususan, Sohibqiron Amir Temurning Aziz ismli bilimdon va halol qozisi bo'lgan. Askar qoziligi Sayyid Ziyovuddinga berilgan[4].

Abdurazzoq Samarqandiy tomonidan Shohruh Mirzo davrida qozi Imoduddin [5], qozi Qutbuddin Abdulloh [6], qozi Salohuddin[7], qozi Ahmad Soidiy va boshqa qozilar eslatib o'tilgan.

Abdurazzoq Samarqandiy Ahmad Soidiyi dovyuraklarning peshqadami deb atagan va eng katta tadbirlar va uchrashuvlarda u doimo ishtirok etganligi haqida ma'lumotlar keltirib o'tgan [8].

Abdurazzoq Samarqandiy Xorazmda amir Idikuning o'g'li Muborakshoh hokim bo'lgani, Bekijak devon amiri va sadr qozi mansabida bo'lganligi haqida ham ma'lumotni yozib qoldirgan [9].

Shohruh mirzo huzuriga Xitoydan elchilar kelganda Hoji Yusuf qozi bir nechta til biluvchi musulmonlar bilan birga elchilar oldiga kelgani va ularga qoidalarini tushuntirgani haqida ham ma'lumot uchraydi [10].

Abdurazzoq Samarqandiyning o'zi va XV asr tarixnavisi Mirxondning ko'rsatishlaricha, Jaloluddin Is'hoq Samarqandiy Shohruh saroyida «mulozimlik»da bo'lib, ko'p yillar davomida uning o'rdusi (lashkari)da imomlik va qozilik mansabini o'tagan. Shunga binoan, u Samarqanddan Hirotga Shohruhning hokimlikka tayinlanish davrlarida yoki undan keyinroq kelib qolgan bo'lishi mumkin [11].

“Boburnoma”da Zahiriddin Muhammadning yoshlikdagi piri-ustoz Xoja Mavlono Qozi Abdullo haqida ham ma'lumotlar bor. Bu zot islom tarixidagi dastlabki to'rt xalifa (“chahoryor”lar) naslidan bo'lmish mashhur Shayx Burhoniddin Qilich avlodlaridan bo'lib, temuriylarning Farg'ona mulkidagi piri, ustoz sifatida shuhrat qozongan edi.

Burhoniddin Qilich O'zgandda tavallud topgan O'rta Osiyolik shayx Sayyid Kamoliddinning nevarasi, Maxdumi A'zamning bobokaloni bo'lib, Qoraxoniylardan Bug'roxon Abu Ali Hasan ibn Sulaymon (1059-75-yil)ga zamondosh bo'lgan.

Uning avlodi ulug' mutasavvuf olim bo'lmish Xoja Mavlono Abdullo [12] Qozi Umarshayx mirzoning mudhish o'limi yuz bergan tahlikali kunlari Boburga otaliq – pirlik qilgan, 12 yoshli tajribasiz yosh podshohni g'animlardan saqlab, to'g'ri yo'lga yetaklagan va ko'nglini ko'tarib yaxshi maslahatlar bergan, keyinchalik ham unga ustozlik qilgan zot edi. Bobur podshohligining dastlabki yillarida Andijon bir gal dushman qurshovida qolib, xalqi ochlikka mahkum etilganida, piri Xoja Abdullo qozi Boburga mehribonlik yuzasidan 18 mingta qo'y so'yib, qurshovdagilarga tarqatgan. Bobur ham o'z xotiralarida uni dastlabki ustoz sifatida hurmat bilan esga oladi. (Afsuski, 1498 yil Bobur Samarqanddan Andijonga yetib kelguncha g'animlar uni o'ldirib yuboradilar).

Amir Temur va Temuriylar davlatchilik tarixida qozilar katta rol o'ynaganlar. Ular yurishlarda davlat rahbariga hamrohlik qilishgan, kichik va katta majlislarda ishtirok etgan, adolatni ta'minlash maqsadida hatto xalq bilan ochiq muloqotlar qilishgan, siyosiy tadbirlarida faol ishtirok etishgan, davlat majlislarida ham ba'zi masalalarni to'g'ri hal qilishda ularning xulosalariga tayanilgan.

Ular o'z davrining ilg'or, o'qimishli ziyoli insonlari bo'lib ko'p xolatlarda elchiliklarga ham boshchilik qilganlar.

Bugungi kunda temuriylar saltanatidagi qozilarning nomlarini tiklash, ularning ish yuritish jarayonlari, ma'naviy-ahloqiy qiyofasi haqidagi ma'lumotlarni keng jamoatchilikka targ'ib etish muhim masaladir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- [1] Klavixo Samarqandga-Amir Temur saroyiga sayohat kundaligi (1403-1406 yillar). Toshkent: O‘zbekiston, 2010. -B. 204.
- [2] Klavixo...-B. 204-205.
- [3] Klavixo...-B. 205.
- [4] Amir Temur Ko‘ragon. Temur qissasi. Toshkent, Fan, 2004. -B. 179.
- [5] Abdurrazzoq Samarqandiy. Matlai sa‘dayn va majmai bahrayn / Fors-tojik tilidan tarjima, kirish so‘z va izohli, lug‘atlar A. O‘rinboyevniki. 2-jildli. - Toshkent: Fan, 1969.- B. 75.
- [6] Abdurrazzoq Samarqandiy... -B. 90.
- [7] Ko‘rsatilgan asar...- B. 184.
- [8] Abdurrazzoq Samarqandiy... -B. 176
- [9] Abdurrazzoq Samarqandiy... -B. 235.
- [10] Abdurrazzoq Samarqandiy... -B. 436.
- [11] Abdurrazzoq Samarqandiy... -B.11.
- [12] Boburnoma. Toshkent, 1993. -B.17.

JADIDCHILIK HARAKATI NAMOYONDALARI ASARLARINI MILLAT HAYOTIGA TA'SIRI

Polvonova Gulchehra Yuldashaliyevna

Andijon viloyati Marhamat tumani

33 -sonli maktab tarix fani o'qituvchisi

Tell: 93 634-55-0 6

Annotatsiya: *Mustaqilligimizga yetib kelish yo'li biz uchun mashqatlarga boy bo'ldi. Bu yo'lda jadidchilik harakatlarining ahamiyati katta. Jadidlar millatimiz ozodligi va erkin fikrlashi, bilimli bo'lishi uchun maktablar tashkil qilganlar, juda ko'plab asarlar yozib ommaga taqdim qilishgan. Savodlilik darajasini oshirishga harakat qilishgan. Ammo mustamlaka yillari og'ir edi, har bir millat ozodligi uchun qilingan harakati uchun vatan hoiniga chiqarib, quloq qilingan. Bugun ularning harakatlari samarasini maqolamizda yoritmoqchimiz.*

Kalit so'zlar: *jadidlar, milliy fojiya, Mahmudho'ja Behbudiy, Turkiston, Samarqand*

“Jadid” so‘zining lug‘aviy ma‘nosi “yangi” deganidir. Jadidchilik harakati Ismoil Gasprinskiy tarafidan asos solingan yangi – jadid usulga asoslangan yangi maktabdan boshlandi. Birinchi jadid maktabi Gasprinskiy tomonidan 1884-yili Qrimda, Bog‘chasaroyda ochilgan bo‘lsa-da, ayrim tadqiqotlarda jadidchilik XIX asr boshlarida yuzaga kelgan, degan fikrlar uchraydi. O‘zbek matbuoti Turkiston tarixidagi jadidchilik harakati bilan juda tabiiy bog‘lanadi. Aslida, jadidchilik ancha chuqur, murakkab, ziddiyatli, ayni damda yangiliklarga, ezgu orzu-niyatlarga, amaliy faoliyatlarga to‘la bir ijtimoiy-siyosiy, adabiy-ma‘rifiy harakatdir.[2]

O‘zbekiston va Markaziy Osiyoda sovetlar ittifoqi qulashi ortidan boshlangan siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy model izlanishlari mintaqaning turli davlatlarida turlicha ko‘rinish olgan va olmoqda. Bu jarayonlarda, xususan, O‘zbekistonda jadidchilik harakati va jadidlarning qarashlariga bot-bot murojaat qilinadi.

O‘tgan asr boshlarida Turkistonda keng quloq yoygan bu harakat jamiyatning barcha sohalarini tubdan isloh qilish, Turkistonning "taraqqiyga yuz burishi"ni maqsad qilgan edi.[1]

1906-yili jadidlarning birinchi “Taraqqiy” gazetasi chiqarildi. Biroq “Taraqqiy” gazetasining faoliyati nihoyatda qisqa bo‘ldi. Yigirma soni chiqqandan keyin gazeta yopib qo‘yildi. Shundan keyin Munavvar qorining “Xurshid” (1906-yil, sentabr), Abdulla Avloniyning “Shuhrat” (1907-yil, dekabr) gazetalari chiqarila boshlandi. Biroq bu gazetalarning ham faoliyati uzoqqa cho‘zilmaydi. O‘z g‘oyalari, maslaklari targ‘ibi uchun naqadar foydali ekanini chuqur anglagan jadidlar matbuot yo‘lida sa’y-harakatdan to‘xtamadi. “Tujjor”, “Osiyo”, “Samarqand”, “Sadoyi Turkiston”, “Sadoyi Farg‘ona”, “Tirik so‘z” kabi gazetarlar yonida Mahmudxo‘ja Behbudiyning “Oyina” jurnali paydo bo‘ldi. 1913–1915-yillarda “Oyina” jurnalining oltmish sakkiz soni bosildi.[2]

Jadidlar faqat gazeta bilan cheklanib qolmadi. Ular yangi usul maktablari va teatrlar tashkil qildilar. Millatni uyg‘otish, tafakkurini yuksaltirish, ozodlik sari boshlash uchun san‘at va adabiyotdan faol foydalandilar. Mamlakatni ma‘rifat sari yetaklashga bel bog‘lagan ushbu harakat namoyandalari o‘z oldiga qo‘ygan maqsadlarga erishish uchun

faqatgina maktablar faoliyatini yo'lga qo'yish kam ekanini juda erta angladilar. Ularning orzu-niyatlarini amalga oshirish uchun juda keng qamrovli faoliyat zarur edi. Mana shu hayotiy ehtiyoj va zaruriyat tufayli bu harakat tarafdorlari teatr san'ati tomon yuz burdilar.[2]

Adib Xolid "O'zbekiston: Millatning tug'ilishi", "Kommunizmdan keyingi islom", "Musulmon madaniy inqilob siyosati: Markaziy Osiyoda jadidchilik" kabi kitoblar muallifi.

Ogoh o'lung bu kun ey aziz millatim

To zoye o'lmasun siza qo'yg'on muhabbatim.

Fikrim hamisha millatim ishqinda bog'lidur

Rang za'faronu diydasi qon ushbu suratim.

Ushbu misralar toshkentlik shoir Tavalloning (To'lagan Xo'jamiyrov) 1916 - yilda nashr etilgan she'riy to'plamidan olingan. Millat jadidlar islohot dasturining markazida edi. Millat harakatlarning markaziy maydoni, asosiy tashvish va mehr obyekti edi. Islohot millat manfaati uchun edi. Millat esa, o'z navbatida, vatan g'oyasiga bog'langan edi[1]

Mahmudxo'ja Behbudiy ham o'z davri uchun juda ulkan ishlarni amalga oshirgan. Uning tashabbusi va g'ayrati bilan 1903-yilda Samarqand atrofidagi Halvoyi (S. Siddiqiy), Rajabamin (A. Shakuriy) qishloqlarida yangi maktablar tashkil topadi. Adib ushbu maktablar uchun darsliklar tuzishga kirishadi. Ketma-ket uning «Risolai asbobi savod» (1904), «Risolai jug'rofiyai umroniy» (1905), «Risolai jug'rofiyai Rusiy» (1905), «Kitobat-ul atfol» (1908), "Amaliyoti islom" (1908), "Tarixi islom" (1909) kabi kitoblari paydo bo'ladi. Mahmudxo'ja 1903-1904-yillarda Moskva, Peterburgga boradi, 1906-yilda Qozon, Ufa, Nijniy Novgorodda bo'ladi. Bular sayohat emas, xizmat safari edi. Masalan, Nijniy Novgorodda 1906-yilning 23-avgustida Rusiya musulmonlarining turmush va madaniyati muammolariga bag'ishlangan qurultoy chaqiriladi. Behbudiy bu qurultoyda Turkistonlilar guruhini boshqaradi va katta nutq so'zlaydi.[4] "Padarkush" – o'zbek dramachiligining hamma yakdil e'tirof etgan birinchi namunasi. Mutaxassislar uni ham janr, ham mazmuniga ko'ra yangi o'zbek adabiyotini boshlab bergan bir asar sifatida baholaydilar. Muallif "Milliy fojia" atagan, 3 parda 4 manzarali bu drama hajman juda ixcham, mazmunan nihoyatda sodda va jo'n. U jaholat va nodonlik, o'qimagan bolaning buzuq yo'llarga kirib, o'z otasini o'ldirgani haqida hikoya qiladi. Orqa-oldini o'ylamagan boyning Toshmurod ismli o'g'li bor. O'g'li o'qimagan. Boy atrofdagilarning gapiga kirmaydi, o'g'lini o'qitmaydi, oqibatda u ko'cha bezorilariga qo'shiladi. Restoranda maishatga puli yetmay, sheriklarini tunda uyiga boshlab keladi. Boy uyg'onib, ularni sezib qoladi. Lekin boyni o'ldirib, pulini olib ketadilar[4] Naqadar ajoyib asar, millatni uyg'onishga undaydigan, o'zgalar fikri bilan ish qilish oqibatlarini to'liq ochib bera olgan xazina.

Jadidchilar turkiston bo'ylab ko'plab maktablarga asos solishgan. Jadid maktablari Toshkentda 1911-yilda 24 ta, Samarqandda 11 ta, Farg'onada 13 ta, Buxoroda 10 ta, Andijonda 6 ta, Namanganda 5 ta jami 69 ta maktab ishlagan bo'lsa, ularda 4106 ta bola o'qigan. 1917-yilga kelib jadidchilar maktabi 100dan ortiq bo'lgan. Masalan Qo'qonda Ibrohim davron Lo'lilar uchun yangi usul maktabini ochgan bo'lsa, Mirzo al Ma'ruf Mirzo "Gulshani Mirzo" maktablarini ochganlar. Faqat Qo'qon yangi maktablari uchun 110dan ortiq darsliklar yozilib yoki tarjima qilinib Qo'qon toshbosma matbaalarda nashr qilingan. Ibrohim Davron o'zi tashkil etgan "Madoro" kutubxonasi uchun ibtidoiy 2-sinf

uchun “Madaniy jumboqlar” darsligida madaniy topishmoqlarni bolalarni salbiy va notoliblarni zehnlarni oshirish uchun yozilganini aytsa, Mirzo Xo‘qondiy o‘z maktabida tashkil etgan “Gulshani Mirzo” kutubxonasi uchun juda ko‘p darsliklar yozganini aytgan.[5]

Bugunimiz uchun jadidchilarimizdan minnatdormiz. Ular millat erkinligi uchun kurashishgan. O‘tmish zarvaraqlaridan o‘chirib tashlanishlariga bir bahya qolgan bo‘lsada, mustaqilligimiz sabab ularning hotiralari tiklandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://www.ozodlik.org/a/islohot-millat-manfaati-uchun-edi-jadidlar-millat-vatan/31270875.html>
2. <https://mudofaa.uz/38127/>
3. Янги Ўзбекистон (<https://yuz.uz/uz/news/mahmudxoja-behbudiy-turkiston-jadidchilik-harakatining-yolboshchisi-milliy-marifat-rahnamosi>)
4. <https://cyberleninka.ru/article/n/jadidchilar-milliy-kutubxonalar-asoschilari-xix-asr-oxiri-xx-asr-boshlari>

Ashirov Og‘abek Mansurovich

O‘zgarmaydi onalar

O‘zgararkan bilganlaring,
Jonimg berib suyganlaring.
Hattoki qalblar o‘zgarar,
Lek o‘zgarmaydi onalar.

Qo‘llaringdan davlat ketar,
Ishonganing boshga yetar.
Yomon kunda hamma qochar,
Lek o‘zgarmaydi onalar.

Xatolaring poylab yotar,
Ko‘rolmaslar kulib o‘tar.
Do‘stlaring ham tepib ketar,
Lek o‘zgarmaydi onalar.

Qani va’da berganlaring,
Qani jonim deganlaring.
O‘zgardimi sevganlaring,
Lek o‘zgarmaydi onalar.

O‘zgarar bilgin odamlar,
O‘zgarar tog‘lar-u toshlar.
O‘zgarar hatto zamonlar,
Lek o‘zgarmaydi onalar.

Otalarni asra Allohim

Bola chaqam deya jonini bergan,
Halol mehnat ila bizlarni boqqan.
O‘zini o‘ylamay bizni deb chopgan,
Otalarni asra o‘zing Allohim.

Halol mehnat qilgan kecha-yu kunduz,
Hech tinim bilmaydi chiqsa ham yulduz.
Oilamiz baxti doim o‘zingiz,
Otalarni asra o‘zing Allohim.

Bizlarni deya tik qaddi bukilgan,
Birin ketin tishi durdek to‘kilgan.
Eng saralarini bizga ilingan,

Otalarni asra o‘zing Allohim.

Kim bilar otaning qirqtami joni,
Bag‘ridir ko‘p beminnat mehrning koni.
Ey qaritmaslikni bormi imkoni,
Otalarni asra o‘zing Allohim.

Otani boshini g‘amlar egmasin,
Umrini bayram-u to‘ylar bezasin.
Jannat shifoati ila siylasin,
Otalarni asra o‘zing Allohim.

Olimjonova Zarnigor Shokirjon qizi 2001-yil 26-iyulda Namangan viloyati Yangiqo'rg'on tumanida tavallud topgan. O'rta maktabni a'lo baholarga tamomlab Namangan san'at kollejida tahsil olgan. Hozirgi kunda O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti Farg'ona mintaqaviy filialida "Qo'g'irchoq teatri aktyorligi" bo'yicha davlat granti asosida bilim olib kelmoqda.

SAHNA QONUNIYATLARI

Olimjonova Zarnigor Shokirjon qizi
O'zbekiston davlat san'at va madaniyat
Institutining Farg'ona mintaqaviy filialilining
Qo'g'irchoq teatr aktyorligi 2-kurs talabalari
zulfizarshakirjanovna@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada, sahnada ijod qilayotgan aktyor, rejissyor, raqqosa kabi barcha ijokorlar rioya etishi zarur bo'lgan, qoidalar haqida ma'lumotlar berib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *Sahna, aktyor, rejissyor, teatr, san'at, spektakl.*

Sahna muqaddas joy. Shunday ekan, sahnaga qadam ranjita qilgan, har qanday ijodkor uni hurmat qilishi lozim. Albatta, sahnaning ham qonun-qoidalari mujassam. Ma'lumki, aktyorni aktyor qiladigan joy ham aynan, sahna hisoblanadi. Sahna qoidalariga rioya etgan va hurmat qilgan ijodkorni, sahna ko'klarga ko'taradi. Bugungi kunda sahna qoidalari unitilib bormoqda. Sahnada ijod qilmay, ommaga tanilaman deganlar ham talaygina, ammo, avval sahnaning changinj yutgan aktyor chinakam aktyor bo'lib yetishadi. Bekorga ko'plan dong'i ketgan aktyor, rejissyorlar "Teatrni ifloslantirma!", Sahna mo'jizalar maydoni, Sahna aktyorning ikkinchi uyi "kabi gaplarni gapirmaydi. Amalda o'tgan har qanday ishning natijasi bo'lgani kabi ushbu gaplarning ham ma'no-mohiyati mavjud.

Quyida esa sahnaga oid muhim qoidalarini ko'rishimiz mumkin:

Aktyor mimikasi bilan grim o'rtasida ajralmas bog' liqlik bo'lishi lozim. Grim mimikani bo'rttirsin yoki kuchaytirsin. Har qanday grimda ko'zlarga alohida e'tibor ber. Ijrochi yuzidagi bor ajinlarining joylashganini sun'iy ravishda, yuz. mushaklarini qimirlatib bilib olishi kerak.

San'atkorlarning har birida o'zining boyoqlari va alohida mo'yqalamlari bo'lishi gigiyena talabidir.

Grimlanish paytida rioya qilinishi lozim bo'lgan asosiy gigiyenik qoida bu ozodalik.

Sahna va tomosha zali qanchalik kichkina bo'lsa, grim shunchalik yumshoq va nozik bo'lishi kerak.

Epizodik rol o'ynovchilarga grim topish o'ziga xos murakkab va qiyin. Chunki bu personalar sahnada juda qisqa muddat, aksariyat so'zsiz holatda bo'ladilar.

Grimning asosiy vazifasi, san'atkor sahnada yaratayotgan obrazni, tashqi va ichki qiyofasini bir-biriga moslashtirishidir.

Ba'zi bir ijrochilar grim kerak emas, u yuzni ishdan chigaradi, deb grimsiz rol ijro etadilar. Ayrimlar esa zalda o'tirgan tanishlari tanib qolishdan qochib, grimdan ortiqcha foydalanib, yuzni o'ziga xos niqobga aylantiradilar. Albatta, har ikki holat ham me'yor talabiga javob bermaydi. Shuni esdan chiqarmaslik kerakki grimsiz yuz juda yorug sahnada rangsiz bolib ko'rinadi. Yuz imo-ishorasini tomoshabinga aniq va tushunarli qilib yetkaza olmaydi.

Dramaturg go'liga qalam olganda, albatta o'quvchi va tomoshabinlarning manfaatlari, qiziqishlari, badily didlarini nazarda tutib ijod etadi. Lekin ayrim didi past tomoshabinlarda muvoffaqiyat qozonaman, deb yengil-yelpi narsalarni masharabozlikka oid qiliqlarni yoki buzuq ishlarga boshlaydigan qilmishlarni asarga kiritavermaslik kerak.

Syujetning, albatta, boshi, o'rtasi, rivoji, oxiri bolishi lozim.

Uning har bir bo'g'ini o'ziga xos ifodaki, vaziyatni talab qilishi turgan gap.

Dramadagi ekspozitsiyani tugundan, uni kulminatsiyadan, yechimini finaldan ajratib olmaslik, asarni tahlil qilishda, uning o'ziga xos syujet va kompozitsiyasini belgilashda adashib ketishimiz turgan gap.

Dramaturg o'z asarida sirni qanchalik uzoq yashira olsa, undan voqealar davomida deyarli foydalana olsa, uning asari shunchalik qiziqarli va hayajonli chiqadi.

Dramada jaranglab chiqqan so'zgina emas, balki uni ayta olish san'ati, diologlarning intonatsiyasi, vaziyatga qarab uning tuslanib turishining ham ahamiyati kattadir.

Dekoratsiya qahramonlarning ichki olamlaridan ruhiy holatlaridan

ajrab qolmasligi kerak. Janrlar bu ijodiy izlanish, shakllarini tanlash, undan foydalana olish san'atiga bog'liq.

Janrlarning bir-biriga bog'liqligini qayd qilish bilan birga, ularning har biri mustaqil va o'ziga xos jan ekanligini esdan chiqarib bo'lmaydi. Yechimning yaxshi tugallanmasligi tomoshabin his-tuyg'ularining susayishiga, asar qimmatining pasayishiga olib keladi.

Nutqning tushunarli, tinglovchiga yetib borishi nafaqat unli tovushlarning to'g'ri talaffuziga, balki undosh tovushlarning ham ravon, ravshan, aniqligiga bog'liqdir.

Sahnadan turib aytadigan

So'zlarningni tomoshabinlarning yo'naltir. Quuloqlariga emas, to'g'ridan-to'g'ri ularning ko'zlariga, qalblariga.

Diksiyani o'zlashtirishga urinish kerak, zeroki, yemirilgan har bir harf yoki noaniq talaffuz etilgan biror so'z butun jumlaning ikki ma'noli qilib qo'yadi va tomoshabinga singib borayotgan illuziyani qat'iyan buzib, ba'zida hatto jiddiy paytlarda kulishga majbur qiladi.

Intonatsiya sahnaga tayyor asar ko'tarib chiqquncha gilinadigan ish emas, balki ungacha qilinadigan ish jarayonining amalda ko'rinishi natijasidir.

Intonatsiya xuddi ritm, temp, psixologik pauzalar kabi ayni ijro etish paytida fikr, kayfiyat, emotional holat tarkibidan kelib chiqadi.

Intonatsiya - hissiyot va kechinma natijasida vujudga keladigan yorginroq, ifodaliroq bo'lishida ko'makdosh bo'lgan ijrochi ovozi oqimida turli darajadagi ohangdorlikdir.

Intonatsiyani mantig va kechinma, hissiyot va kayf-holatdan izlash kerak.

Konflikt - dramaning galbi, asar syujetini ishga soluvchi prujina (o'zak), unga alohida kuch beruvchi qudratli richag.

Konflikt dramada hal qiluvchi omildir.

Konflikt shunday xarakterga egaki, uni uchinchi shaxs-muallifning xohishi yoki yugori idora vakili, yoki kutilmagan tasodifiy hodisa emas, balki voqealarning mantiqiy oqimi, personalarning tabiiy o'ziga xos xarakterlarining rivoji hal qiladi.

Hal qiluvchi ko'rinishlarda o'ng tomondan harakatlan. Chiqib ketish mizanssenalari kalta bo'lish kerak. Tomoshabinga nisbatan hech qachon qo'pol harakatda bo'lma.

Aktyor bolish oson gap emas. Sahnaga chigib o'yin o'ynagan odamni aktyor deb hali aytib bo'lmaydi. Buning uchun astoydil mehnat qilishi, kasbni professional darajada egallab olish zarur. Aktyor o'z qobiliyatidan kelib chigib ijod etadi. Qobiliyat bo'lmasa ijod bo'lmaydi, ijodsiz qobiliyatni tasavvur qilish mumkin

emas. Bular san'atni belgilaydigan omillardir.

Aktyor o'z ro'lini randalash, silliqlash, yopishmagan, oshiqcha bo'lib ko'ringan joylaridan voz kechib, yetishmaganlarini ijod etib to'ldirish, ya'ni izlanish jarayoni orqali maqsadga erishadi.

Haykaltarosh - materiallardan marmardan san'at asari bunyod etadi va tomoshabinni qoyil qoldiradi. Aktyor ham material matnini o'zining ijodiy xohishiga bo'ysundirib, san'at keltirib chiqaradi, tomoshabinlarni hayajonga soladi.

Sahna maydonida o'zini erkin his qilish, qayerda qanday harakat etishni bilish - aktyor mahoratini belgilaydigan omillardan biridir.

Aktyorlik san'atida muhim masalalardan biri - har bir artistning o'z qobiliyatidan kelib chiqib, ro'lni ijro etishidir.

Teatr san'atiga borib tagaladigan yana bir muammo - bu kichik rollar ijrosidir. Ayrim artistlarga kichik rollar tegib golsa, ranjishadi, xafa bo'lishadi, norozi bo'lib yurishadi. Gap ro'lni qanday ekanligida emas, uni qanday ijro etishdadir.

Aktyor uchun muhim narsa so'zlarni ifodali izhor etish, ayniqsa ularni to'g'ri talaffuz qilishdir. Chunki ifodali o'qish bilan badily o'qish bir narsa emas.

Tearda asosiy shaxs - **AKTYOR**.

Sahnaning yagona shohi va hukmroni iste'dodli aktyordir.

Aktyorning vazifasi sahnaviy obraz yaratishdan iborat.

Qahramonning keng mushohadaga ega bo'lishi o'z navbatida aktyorning til va talaffuzi, nutqning tempo-ritmini va ohangi asosidagi nutqiy manerasida o'z ifodasini topish lozim.

Aktyor spektaklda nima ish qilmasin, qanday harakat qilmasin, u spektakl nima uchun, qay maqsadda sahnalashtirilganligini, uning oliy maqsadi nimadan iboratligini yoddan chigarmasligi lozim.

Aktyor har safar «men tomoshabin oldiga qay maqsadda chiqmoqdaman, uni nimaga undamoqchiman, nimaga ishontirmoqchiman» degan savollarga javob axtarib topsagina tomoshabin yoki tinglovchi yuragidan joy oladi. Aktyor oliy maqsadni ro'yobga chiqarish yo'lida ehtirosli, zavqli bo'lishi, yetakchi xatti-harakat yo'lida charchamasdan to'xtovsiz, ikkilanmasdan o'z ijod yo'lini aniq belgilay olishi kerak.

Hayot tomonidan ko'ndalang qilib qo'yilgan va shu vaqtgacha hal etilmagan masalalarni yechish uchun aktyor sahnaga chiqadi. Aktyorning tomoshabin bilan bo'lgan muomalasi qanchalik o'tkir, qanchalik qarama-qarshiliklarga to'la bo'lsa, uning hikoyasi, monologi shunchalik ta'sirchan va jonli chiqadi.

Obrazdagi aktyor, real hayotdagi har bir shaxs kabi fikrlamog'I qahramonning his-tuygulari, fikr va xayollari, orzularini ifoda qila bilmog'i, shu bilan bir qatorda, o'z partnyori tomonidan unga qo'yilgan talablar - xatti-harakatlarini bajarmog'i lozim.

Rejissyorlik pok ahloqli va yuksak didi, dramaturgiya sohasiga oid nazariy bilimlar bilan qurollangan bo'lishi hamda tearing serqirra ko'makchi vositalarini yaxshi bilishi shart.

Rejissyor birinchi navbatda ijodkor, shu bilan birga u texnik hamdir.

Rejissyoring vazifasi va burchi spektakidagi har bir komponentga ijodiy munosabat bildirib, har bir elementni yaqqol namoyon bo'lishini ta'minlashdan iborat. Rejissyorning eng katta qiladigan ijodiy ishi - aktyorlar bilan ishlash.

Rejissyorning xizmati shundan iboratki, u aktyorda bo'lgan qobiliyatni ro'yobga chiqarish, matnda bo'Imagan, lekin topilgan shakl va usullarni namoyon qildirish, puxta jonli xarakterlar yaratishga ko'maklashish. Rejissyor boshga kasblarni mukammal bilsagina o'z kasbining mohir ustasi bo'lishi mumkin. Yuksiz so'zlar bor, metall so'zlar bor. Rejissyor so'zlarning zalvorini topishi kerak. Muxlislar sahnada kechayotgan voqealarga ishonganlaridagina, u ya'ni sahna chinakkamiga hayot maydoniga aylanadi. Ommaviy sahnalarning joylashishida bir ma'no bo'lishi kerak, bo'Imasa mochkichirdan farqi qolmaydi.

Sahna muqaddas joy.

Sahna mo'jizalar maydoni.

Sahna ostonasini sez.

Sahna jodkorning hayoti, ikkinchi uyi bo'Imog'i lozim.

Sahna yolg'onlardan iborat rostlik.

Sahna o'rtasini muhim vaqtlarda egalla.

To'rtinchi devorni his qil.

Tearga kelganda albatta kiyimni o' zgartir.

Teatrda qattiq gapirma.

Teatrni ifloslantirma.

Tearda spektakl o'z vaqtida boshlanishi kerak.

Teatr ma'rifat o'chog'i.

Ushbu sahnaga oid barcha qoidalardan bilishimiz mumkinki, ijodkor uchun sahna bu - ijodiy maydon. Aynan, shu maydonda uning mahorati va iste'dodi ochiladi. Shunday ekan, amaliyotda o'zimni ko'rsatsam yetadi deb emas, sahnani ikkinchi uyim deb yashashim kerak degan tamoyilda ijod qilish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Wikipedia
2. K.S.Stanislavskiy. Aktyorning o‘z ustida ishlashi. Toshkent-2011
3. JAHONGIR MAMATQOSIMOV. OMMAVIY
BAYRAMLAR
REJSSURASIDA
SAHNA MADANIYATI. Toshkent-2009
4. Ziyouz.com
5. X.Mirpo‘latov «Ommaviy bayramlar rejissurasi» T.:
«Cho'lpon». 2008.
6. A.Rasulova. «Sahna nutqi». T.: 2008.
7. N.Ikromova. «Ommaviy bayramlar tarixi». T.: 2008.
8. J.Shukurov. «Ommaviy bayramlarda musiqiy bezak». T.: 2008.

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA NUTQ MADANIYATI

Ibragimov Sohixon Temirovich

«New first school»

nodavlat ta'lim muassasi direktori

ANOTATSIYA: *Ushbu maqolada nutq madaniyati va nutqning jamiyatdagi o'rni, o'zbek va ingliz tillarida nutqning qo'llanilishi haqida aytib o'tilgan. Nutq tushunchasiga alohida to'xtalib, nazariy ma'lumotlar keltirilgan. Nutq uslublari, turlari aytilib ular misollar yordamida ochib berilgan. Bundan tashqari Ushbu maqolada biz sizga ingliz nutqiy madaniyati haqida ma'lumot berish bilan bir qatorda uni o'zbek tili bilan solishtirma tadqiqini olib boramiz. Maqolamiz orqali siz ingliz nutqiy madaniyatini shakllanishiga ulkan hissa qo'shgan, o'z notiqlik san'ati bilan ingliz nutq madaniyatini yuksaltirgan, bir qancha nafis nazmiy asarlar muallifi Edmund Spenser ijodi va qisqacha hayot yo'li bilan tanishib olasiz.*

KALIT SO'Z: *Til, nutq, madaniyat, nutq turlari, nutq uslublari, ona tili, ingliz tili, Edmund Spenser, nutqiy madaniyat, ingliz nutqiy madaniyati.*

ABSTRACT: *This article talks about the culture of speech and the role of speech in society, the use of speech in Uzbek and English languages. Theoretical information is given, focusing on the concept of speech. Speech styles and types are mentioned and explained with the help of examples. In addition, in this article, we will provide you with information about the English speech culture, as well as conduct a comparative study of it with the Uzbek language. Through our article, you will get acquainted with the work and brief life of Edmund Spencer, who made a great contribution to the formation of English speech culture, raised the English speech culture with his oratory art, author of several elegant poetic works.*

KEY WORDS: *Language, speech, culture, speech types, speech styles, mother tongue, English language, Edmund Spencer, speech culture, English speech culture.*

Nutq madaniyati, nutq odobi — 1) og'zaki va yozma adabiy til me'yorlari (talaffuz, urg'u, so'z qo'llash, grammatika, uslubshunoslik qoidalari)ni egallash, shuningdek, turli aloqa-aralashuv sharoitlarida tilning tasviriy vositalaridan nutqning maqsad va mazmuniga mos ravishda foydalanish mahorati; 2) tilshunoslikning tilni madaniyat quroli sifatida mukammallashtirish maqsadida me'yorlashtirish (tartibga solish) muammo larini o'rganuvchi bo'limi. G'arb tilshunosligida umumiy ma'noda «til madaniyati» termini ham qo'llanadi.

1-ma'nodagi «Nutq madaniyati» tushunchasi adabiy tilni o'zlashtirishdagi ikki bosqichni qamrab oladi: a) nutqning to'g'riligi va boshqa nutqiy mahorat. Nutqning to'g'riligi muayyan tilda so'zlovchilar va yozuvchilar tomonidan «ideal» yoki umum tomonidan qabul qilingan va an'anaviy saqlanib kelayotgan odatlar, ibrat va namunalar tarzida idrok etiladigan adabiy me'yorlarga amal qilishdir. Nutqiy mahorat esa nafaqat adabiy me'yorlarga amal qilish, balki o'zaro mavjud bo'lgan variantlardan mazmunan eng to'g'ri, eng aniq, uslub va vaziyat nuqtai nazaridan eng makbuli va ifodalisini tanlab olish mahoratidir (Mas., aka — oka — ako; kelyapti — kevotti — kelopty variantlaridan birining adabiy me'yor sifatida tanlanishi). Yuksak Nutq madaniyati kishining umumiy

yuksak madaniyatini, fikrlash madaniyatini, tilga nisbatan ongli mehr-muhabbatini namoyon qiladi.

Nutq madaniyati avvalo, to'g'ri, adabiy til me'yorlariga amal qilgan holda so'zlashdir. Nutq madaniyatining yuqori darajasi madaniyatli kishining ajralmas xususiyati hisoblanadi. Nutqimizni yaxshilash har birimizning vazifamiz. Buning uchun talaffuzda, so'z shakllaridan foydalanishda, jummalarni tuzishda xato qilmaslik uchun nutqimizni kuzatib borishimiz kerak.

Nutq madaniyati til ilmining nisbatan yosh sohasidir. Ushbu fanning mustaqil bo'limi sifatida, u mamlakatimizda yuz bergan tub ijtimoiy o'zgarishlar ta'siri ostida shakllandi. Faol ijtimoiy faoliyatga keng odamlarni jalb qilish ularning nutq madaniyatini oshirishga e'tiborni kuchaytirishni talab qildi». Nutq madaniyati ijtimoiy hodisa bo'lib, u jamiyat, fan va texnika, madaniy va adabiy hayot rivoji bilan chambarchas bog'lik holda taraqqiy etadi. Jamiyat a'zolarining madaniy saviyasi ortgan sari nutqi ham jilolanib, sayqallashib, nutq madaniyati qoidalar va me'yorlariga muvofiq holda takomillashib boradi. Nutq madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida adabiyot, san'at, radio, televideniye va davriy matbuotning alohida o'rni bor. Ayniqsa, adabiy tilni me'yorlashtirish va nutq madaniyati nazariyasini rivojlantirishda leksikografiya, xususan, izohli, imlo, talaffuz, o'quv va boshqa maxsus lug'atlar muhim ahamiyatga ega. Madaniyatning keng tushunchasi, shubhasiz, aloqa madaniyati, nutq xulq-atvori madaniyati deb nomlanadigan narsani o'z ichiga oladi. Unga egalik qilish uchun nutq odob-axloqining mohiyatini tushunish muhimdir. XV asrdayoq o'zbek adabiy tilining Nutq madaniyati va uning o'ziga xos me'yorlari bo'lgan. Alisher Navoiy o'zining butun hayotiy va ijodiy faoliyati bilan o'z davri nutq madaniyatiga, nutq odobiga mislsiz hissa qo'shgan bo'lsa, keyingi davrda yashagan Bobur, Muhammad Solih, Gulxaniy, Nodira, Ogahiy, Furqat, Muqimiy va boshqa shoirlarning asarlari tilida ham o'sha davr tili va nutq madaniyati ma'lum darajada aks etgan.

«Yaxshi so'z — jon ozig'i», «Bug'doy noning bo'lmasa ham, bug'doy so'zing bo'lsin», «O'ynab gapirsang ham o'ylab gapir», «Har neni yemak — hayvonning ishi, har neni demak — nodonning ishi» kabi maqol va hikmatli so'zlarning paydo bo'lishi ham o'zbek xalqida nutq madaniyatiga avvaldan e'tibor kuchli bo'lganidan darak beradi.

O'tgan asrning 20-yillaridan so'ng o'zbek tilining Nutq madaniyati xalq tiliga yaqinlashtirilgan milliy adabiy til me'yorlariga asoslanadi. Bu me'yorlarni shakllantirish ishiga olimlar (Otajon Hoshim, T. N. Qoriniyoziy, S. Ibrohimov, Olim Usmon va boshqalar), adib-u shoirlar (Qodiriy, Cho'lpon, Avloniy, Fitrat, Oybek, G'afur G'ulom, Abdulla Qahhor va boshqalar) munosib hissa qo'shdilar.

Nutqiy etiketlar deganda suhbatdoshlar o'rtasida nutq aloqasini o'rnatish va nutq holatiga muvofiq hissiy ijobiy tonallikda aloqani ta'minlash maqsadida hozirgi paytda ushbu jamiyatda qabul qilingan lingvistik belgilar va ulardan foydalanish qoidalar tushuniladi. Masalan, ozbek va ingliz tillaridagi nutqiy etiketlaridagi frazalar: salom / hi, siz yaxshi yashayapsizmi? ishlaringiz qalay / how are you?, mening hurmatim / with my respect, sharafni e'lon qilishga ijozat bering / let me introduce/ it is an honour to introduce; xush kelibsiz / welcome, marhamat / here you are, yoqimli ishtaha / bon appetite, eng yaxshi tilaklar bilan/ with best wishes non va tuz / bread and salt, choy va shakar / tea and sugar, Xudo yordam beradi / God supposes; rahmat / thank you, Masihni qutqaring /Help,please, sizga samimiy minnatdorchiligimni bildirishga ijozat bering/let

me express my deepest graitude; sog‘-salomat bo‘ling/ stay healyhy, yana ko‘rishguncha/ see you, xayr/ goodbye va h.k. Nutq odob-axloqi o‘zbek va ingliz tillarigi xos bo‘lgan universal til hodisasidir. Shu bilan birga, har bir tilda nutq nazokatining milliy o‘ziga xosligini aks ettiruvchi so‘z va iboralarning o‘ziga xos lug‘ati mavjud. Ingliz tili: O‘zbek tili:

Salomlashish. Nice to meet you Siz bilan tanishganimdan xursandman

Taklif qilish. Would you like...? Istaysizmi...? Kechirim sorash.

Excuse me Meni kechirasiz Iltimos qilish Can you do me a favour? Ijozat bering / Siz menga yordam bera olasizmi?

Nutqiy etiketlar qoidalari nutq odob-axloq qoidalari bilan tartibga solinadi - nutq tilida rivojlangan va aloqani o‘rnatish va saqlash holatlarida qo‘llaniladigan barqaror iboralar tizimi. Bu murojaat: Hurmatli / Dear Sir or Madame salomlar Good morning et cetera/ Xayrli tong va hakazo, hamdardlik va hamdardlik: accept my condolences, tasdiqlash va iltifot: you are absolutely right/ siz haqsiz, taklifnomalar, takliflar, so‘rovlar: I would like to invite you/ sizni taklif qilishga ruxsat bering, maslahatlar: I would like to recommend you/ sizga maslaxat beraman va boshqa narsalar.

Nutq odob-axloqi suhbatdoshga do‘stona munosabatni bildiradigan, aloqa uchun qulay muhit yaratadigan barcha narsalarni o‘z ichiga oladi. Til vositalarining boy to‘plami nutqiy vaziyatga mos va adresat uchun qulay bo‘lgan narsani tanlashga imkon beradi siz yoki siz muloqot shakli, samimiy, sodda yoki, aksincha, rasmiy suhbat ohangini o‘rnatish. Umuman, o‘zbek tilidagi va ingliz tilidagi nutqiy etiketlarga xos ayrim leksik semantik guruhlarini bir-biri bilan solishtirish orqali va qiyosiy tadqiqi, ushbu tillardagi odob-axloqi qoidalarini va madaniyatini aks ettirish uchun katta ahamiyatga ega bo‘ladi. Shunday qilib, yuqoridagilar ayni rivojlangan nutq madanyati edi. Inglz nutq madanyatining rivojida kotta hissa qushgan Edmund Spenser: inglz nazmiy shariyatni serqira ijodkori.

Nutq madanyati bilan bir qatorda notiqlik san‘atini o‘zida mujassamlashtirgan shoir sifatida tarixga kirgan Edmund Spenser 1551/1552-yili London shaxrida tavvalud topgan. Chorvachilik bilan boylik ortirgan oilaning qarinoshi bo‘lgan Spenser oddiy oilada dunyoga kelgan shoir kelajakda o‘zining notiqlik sanati va ijoddagi mehnati bilan zodagonlar qatoriga kirib keldi. O‘z vaqtida u Cembrij unversitetida sanatsdan ta‘lim oldi. O‘zidan oldin ijod qilgan yozuvchilarnig eglok shariy san‘atini o‘rganib, bu yo‘nnalishni cho‘qisiga chiqdi. Edmund Spenser she‘riyatida o‘quvchi o‘zgacha nafislik, so‘zlardan mohirona foydalanishi bilan ajraldi. O‘z navbatida qaxramonimiz notiqlik san‘ati bilan o‘z she‘riy asarlarini o‘quvchini qalbiga yetib borishiga imkoniyat yaratdi. Uning ijodining muhim jixati shunda ediki u o‘z she‘rlari bilan jamiyatning barcha qatlamiga kirib bora oldi. Uning she‘rlari ingliz nutq madanyatini yana bir pog‘ona yuoriga olib chiqdi desak hech mubolag‘a bo‘lmaydi. “Shoirilar shahzodasi” deyilishi ham, ingliz she‘riyat san‘atida, shu bilan birga nutqiy madaniyatda ham qanchalik yuksak o‘ringa egali ekanligini yaqqol namunasi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. .Butayev Sh., Iriskulov A. English-Uzbek Uzbek-English dictionary.-T: Fan, 2009.
2. Colen Howlet. Oxford English-Russian dictionary.-Bishkek: [Turkestan](#), 2008.
3. Rahmatullayev Sh. Frazologik lug`at.-Toshkent, 1981
4. Shoabdurahmonov Sh. va boshqalar. Hozirgi o`zbek adabiy tili.-T., 1980.
5. Shomaqsudov Sh. va boshqalar. O`zbek tili stilistikasi.-T., 1983.
6. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. –Ленинград, 1984.
7. Arnold Kettle. E.L.Voynich, a forgotten English novelist.
<http://planetadisser.com/see/diss173491.html>.
8. Azizov O. Tilshunoslikka kirish.-Toshkent, 1996.
9. Baskakov.N.A, Saidov A.S, Abduazizov A.A. Umumiy tilshunoslik.-Toshkent,

ВОПРОСЫ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ В СЕМЬЕ ПО ИДЕЯМ ВОСТОКОВЕДОВ

Юсупова Шахло Отабековна

*Студентка 3-курса Ташкентского государственного
педагогического университета имени
Низами, факультет педагогики и психологии*

Аннотация. В данной статье рассматривается проблема воспитания детей в узбекской семье, и в их воспитании восточные мыслители Мухаммад ибн Муса аль Хорезми, Абу Наср Фароби, Абу Райхан Беруни, Абу Али ибн Сино, Мухаммад Кашгари, Юсуф Хос Хаджиб, Кайковус. Приведена информация о Умаре Хайяме, Ахмаде Югнаки, Хусейне Кашифи.

Ключевые слова: сознание, знания, культура, мироощущение, ученый, независимый, семья, воспитание, образование, самобытность, искусство.

Семья проверяет традиции людей, общества и жизни. Она бережно хранит все самое лучшее при себе и передает их будущим поколениям. Семья обеспечивает первичную социальную ориентацию своим детям, прививая универсальные ценности. Семья обеспечивает первичную социальную ориентацию своим детям, прививая универсальные ценности.

Присоединяясь к большому сообществу детей, семья оказывает сильное влияние на развитие общества, экономики, культуры и образования. Именно поэтому семья была издавна самым святым и надежным очагом в древнем Востоке. В узбекских семьях родители и предки играют важную роль в формировании особого образа жизни семей, делая их более экономичными и продуктивными, учив помогать своим детям расти здоровыми и морально зрелыми. Узбекские семьи характеризуются своей силой, заботой, ребячеством, уважением к родству, уважением и другими качествами. Благодаря государственной независимости Узбекистана национальные традиции и обычаи нашего народа начали восстанавливаться, и эти традиции играют решающую роль в укреплении семьи. Образовательное наследие восточных мыслителей играет важную роль. Они также уделили большое внимание семье и воспитанию дитя в семье.

Мыслители пытались решить эту проблему, потому что воспитание поколений сформировало будущую судьбу человечества и положительно ассимилировало их. В рядах произведений Мухаммеда ибн Муса аль Хорезми, Абу Насра Фараби, Абу Райхана Беруни, Абу Али ибн Сино, Мухаммеда Кашгари, Юсуф Хос Ходжиба, Кайковуса, Умар Хайяма, Ахмада Югнаки, Хусейна Воиз Кошифи упоминаются правильное воспитание детей в семьях. По словам Абу Насра Фараби, все способности и способности человека имеют два аспекта. Первая – врожденный унаследованный природными качествами, а второй аспект, возникший в сложившихся обстоятельствах, практике и опытом. Он также подчеркивает необходимость учитывать качества, связанные с воспитанием.

Проблема воспитания детей в семье также обнаруживается во взглядах Абу Бакра Мухаммеда ибн аль-Аббаса аль Хорезми. Он говорит, что родители делятся

на два типа: отец, давший жизнь и другой отец, который дает обучение. Первый отец из-за физической жизни, а второй – из-за душевной жизни. Тем не менее, важно заниматься преподаванием имея это всё в виду. Его следующие слова очень поучительные: «Я не видал лучшего учителя чем время, и лучшего и более восприимчивого ученика чем человек». Если мы поймем значение и ценность этих слов, с одной стороны, на социальное воздействие воспитания ребенка, с другой стороны, мы можем понять, что человеческая личность может достичь зрелости при помощи образования. Беруни советует родителям держать ребенка в одном темпе. Это говорится, что он достигается поддержанием гнева, страха и депрессии, бессонницы, попыткой им найти полезную вещь то, что они хотят, и держать их подальше оттого, что им не нравится.

Разное отношение родителей – это разное поведение. Появление хорошего поведения не только влияет на психологию ребенка, но также способствует физиологическому росту. Плохое поведение ведет к сбоям функциям в организме. Это значит, изменения в организме ребенка приводят к изменениям в поведении ребенка. Ребенок-философ является научно обоснованным экспертом в диагностике тела и души в результате изменчивости детского поведения. Ибн Сино говорит, что воспитание ребенка очень сложное и деликатное и что нужно начинать с раннего возраста и следовать ему последовательно. Он особо уделяет внимание колыбельной песне «Алла» говорит, что эта песня совершает две важные задачи. Во-первых, во время колыбельной песни ребенок получает физический комфорт; а во-вторых – повышается и укрепляется любовь матери к своему ребенку и искреннее желание матери вырывается из сердца. Эта песня, которая позволяет погружаться в сердце ребенка.

Значит, ребенок испытывает ситуацию, которое сам еще ничего не осознает. Он постепенно начинает понимать мир начинает учиться. Это учение и называется воспитанием. Обучение приходит от ощущения. Ибн Сино подчеркивает это явление, поскольку «чувствительность молодого мальчика равна взрослому» [1, с. 47].

Мыслитель писал в своей книге «Кутадгу Билиг»: «Насколько ребенок умен, сообразительный и чувствителен, настолько его родители гордятся им». Он акцентирует внимание на ответственности отца за воспитание ребенка. «У кого дети избалованы, тот будет горько сожалеть. Если отец воспитывает своё дитя в неправильном пути и плохо воспитан, значит, главная вина отца. Когда отец обучает различным ремеслам, он будет радоваться тому, что у него есть сын и дочь, и что ему необходимо обучать своей профессии и знаниям, чтобы он стал образованным и действительно гуманным» [2].

Воспитание детей в семье играет важную роль в наследии великого мыслителя, поэта Алишера Навои. В своих сериях он пишет, что вопросы преподавания и интерпретации являются обычным явлением. По ее словам, зрелость общества связана с будущим будущего ее судьбы, а развитие ребенка – это благородный характер, стоящий перед родителями.

Алишер Навои, говорит, что хороший родитель, играет важную роль в воспитании детей. Например, его мысли о горячих вещах заслуживают внимания: «Хорошая жена, как говорит Навои, – это состояние покоя и счастья, его покой и

безмятежность в доме, если приятная во внешность то глаза веселятся, если вежливая душе спокойною. Если она ворчунья его или ее дом будет потерян, и семья будет глупой [3]. Дивани подчеркивает роль родителей в формировании их мировоззрения, в котором воспитание детей должно быть одинаково важным, оба из которых должны быть отзывчивыми и обеспечить еду, одежду, материалы и оборудование, которые являются материальной базой для приобретения добродетелей, приобретения навыков любимой профессии, достижения зрелости и получения научной профессии. Мать даёт ребенку количество энергии, которое даёт жизнь ребенку. Родителей следует поощрять придерживаться норм морали с первой попытки. Таким образом, Дивани отмечает, что воспитание детей является основной обязанностью родителей.

На основании полученных результатов целесообразно подытожить следующие выводы: образование детей и вопросы семьи считаются вечными ценностями в трудах востоковедов; личный пример родителей важен для воспитания ребенка в семье, по мнению восточных учёных; в основе развития личности ребенка в семье будет лежать фундаментальный принцип воспитания; обязанности родителей и ответственность в семейном воспитании широко признаны восточными учеными.

Из всего сказанного выше, кажется, что семья получила образование в семье, и родитель играет ключевую роль в этом процессе. Непрерывное воспитание в семейном воспитании связано с эмоциональной стабильностью, искренним отношением, высокой распространенностью среди родителей, сохранением единства между семьей и взрослыми детьми, особой заботой о воспитании ребенка, любовью и уважением к ребенку и планированием семьи, возрастные и личностные установки ребенка, наблюдение за ребенком, поддержка стремления к независимости и инициативе, чем больше ориентируется на семью, тем крепче отношения, тем успешнее образование детей. Большая часть ребенка живет в семье. В семейном воспитании учебный процесс не должен быть утомительным, сухим и недоступным.

Следовательно, семья и семейное воспитание очень важны, так как учитывают относительно небольшую часть личности ребенка.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Алишер Навоий. Махбуб ул-кулуб // Избранная коллекция работ. – 13 т. – Т., 1996.
2. <https://spbu.ru/news-events/novosti/kutadgu-bilig-obedinyaet-lyudey-ekspert-spbgu-prinyala-uchastievdiskussii>
3. <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
4. Mirzayeva Faroxat "Oiladagi shaxslararo munosabatlarni takomillashtirish–jamiyatning tinchlik garovi." *Scientific journal of the Fergana State University* 2 (2022): 6-6.
5. Мирзаева Ф.О. "Культура межличностных отношений будущих учителей как важная проблема современности." *Наука и образование сегодня* 2 (61) (2021): 71-72.

ILK BOLALIK DAVRLARIDA PSIXIK TARAQQIYOT. 3-7 YOSHDA KECHADIGAN PSIXOLOGIK O'ZGARISHLAR

Koshakova Barna Komilovna

barnoqoshaqova87@gmail.com

Urganch davlat universiteti,
Amaliy psixologiya 5-bosqich talabasi.

Annotatsiya: *Ilk bolalik davri o'ziga hos psixologik jarayonlardan o'tadi. Psixologlarning fikricha bolalar bu davrda o'zini qiziqtirgan barcha savollarga javob olishi va qiziqishlarini so'ndirmaslikka harakat qilish kerak.*

Kalit so'zlar: *psixologiya, elemantar gigiyena, analogik, syujetli o'yin, predmet, induvidal o'yin, syujetli rolli o'yin.*

Аннотация: *Раннее детство характеризуется психологическими процессами. По мнению психологов, в этот период дети должны получить ответы на все интересующие их вопросы и постараться не терять интерес.*

Ключевые слова: *психология, элементарная гигиена, аналог, сюжетная игра, предмет, индивидуальная игра, сюжетно-ролевая игра.*

Abstract: *Early childhood is characterized by psychological processes. According to psychologists, children should get answers to all the questions they are interested in during this period and try not to lose their interest.*

Key words: *psychology, elementary hygiene, analog, plot game, subject, individual game, plot role play.*

Ilk bolalik davrida psixik taraqqiyot. 3-7 yoshda kechadigan psixologik o'zgarishlar. Ilk bolalik davri. Go'daklik davridan so'ng rivojlanishning yangi bosqichi ilk (1-3yosh) davri boshlanadi, ilk bolalik davri bola hayotidagi eng ahamiyatga molik, uning kelajakdagi psixologik rivojlanishini belgilab beruvchi -muhim davr hisoblanadi. Bu davrdagi rivojlanishning asosini bolaning to'g'ri yurishi, muloqotga kirishishi va predmetlash faoliyatini egallash xususiyatlari tashkil etadi. Tikka va to'g'ri yura olish imkoni bolani, doimiy ravishda yangi ma'lumotlarni egallashga zamin bo'ladi. Bu yoshdagi bolalar o'z xatti -harakatlari bilan juda faol va kattalar bilan muloqotga kirishishga juda intiluvchan bo'ladilar .

3-7 yoshgacha bo'lgan davr bog'cha yoshi davri hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasida juda tez sifat o'zgarishlari bo'lishini inobatga olgan holda 3 davrga (3-4 yosh) kichik maktabgacha davri (4-5 yosh kichik) bog'cha yoshi o'rta maktabgacha davr (o'rta bog'cha yoshi) 6-7 yosh va katta maktabgacha davr va katta bog'cha yoshlilarga ajratish mumkin. Bola rivojlanish jarayonida odamlarning ilgari o'tgan avlodi tomonidan predmet va hodisalar olami bilan alohida maxsus munosabatga kirishadi. Bu davrda bola ongida anglash tushunchalari rivojlana boshlaydi. Bolaga atrofga qiziqish, ko'plab savollarga javob olish uchun istaklar paydo bo'ladi. Bola insoniyat qo'lga kiritgan barcha yutuqlarni faol ravishda o'zlashtirib, egallab boradi.

Bunda predmetlar olamini, hamda ular yordamida amalga oshiriladigan hatti -xarakatlarni, tilni, odamlar orasidagi munosabatlarni egallab olishi, faoliyat motivlarining rivojlanishi, qobiliyatlarning o'sib borishi,katta yoshli kishilarning bevosita yordamida

amalga oshirilib borilmog'i kerak. Asosan mana shu davrdan boshlab bolaning mustaqil faoliyati kuchaya boshlaydi. Bog'cha yoshidagi bolalarga beriladigan tarbiya ularning murakkab harakatlarini takomillashtirish, elementar gigiyena, ma'daniy va mehnat malakalari hosil qilish, nutqni o'stirish hamda ijtimoiy ahloq va estetik didning dastlabki kurtaklarini yuzaga keltirish davridir.

Mashhur rus pedagoglaridan biri Lesgraftning fikricha insonning bog'cha yoshidagi davri shunday bir davrki, bu davrda bolada kelgusida qanday karakter hislatlari paydo bo'lishi belgilanadi va axloqiy karakterning asoslari yuzaga keladi.

Bog'cha yoshidagi bolalarning ko'zga tashlanib turuvchi xususiyatlaridan biri ularning serharakatligi va taqlidchanligidir. Bola tabiatining asosiy qonunini shunday ifodalash mumkin :bola uzluksiz faoliyat ko'rsatishni talab qiladi,lekin u faoliyat natijasidan emas ,balki faoliyatning bir xilligi va bir tomonlamaligidan charchab qoladi. Mana shu so'zlardan bog'cha yoshidagi bola tabiatning asosiy qonuni bo'lmish serharakatligini ortiq cheklab tashlamay,balki maqsadga muvofiq ravishda uyushtirish kerakligi yaqqol ko'rinib turibdi. Bu davrda bolada jismoniy faoliyat bir muncha ustunlik qiladi. Yangi jismoniy mashqlar, bir muncha balandliklar va to'siqlar bola uchun qiziqish uyg'otadi. Kattalar va tengdoshlari bilan bo'lagan munosabat orqali bola axloq normalari, kishilarni anglash, shuningdek ijobiy va salbiy munosabatlar bilan tanisha boshlaydi. Bog'cha yoshidagi bola endi o'z gavdasini juda yaxshi boshqara boshlaydi. Uning harakati muvofiqlashtirilgan holda bo'ladi. Bu davrda bolaning nutqi jadal rivojlana boshlaydi. U yangiliklarni egallashga nisbatan o'zi bilganlarini mustahkamlashga ehtiyoj sezadi. O'zi bilgan ertagini qayta-qayta eshitish va bundan zerikmaslik shu davrdagi bolalarga xos xususiyatdir. Bog'cha yoshidagi bolalar ehtiyoji va qiziqishlari jadal ravishda ortib boradi. Bu avvalo, keng doiraga chiqish ehtiyoji, munosabatda bo'lish, o'ynash ehtiyojlarining mavjudligidir. Bog'cha yoshidagi bolalar nutqini bir muncha to'la o'zlashtirganlari va xaddan tashqari harakatchanlari tufayli ularda o'zlariga yaqin bo'lgan katta odamlar va tengdoshlari bilan munosabatda bo'lish ehtiyoji tugildi. Ular tor doiradan kengroq doiraga intila boradilar. Ular endi qo'ni-qo'shnilarining bolalari bilan ham jamoa bo'lib o'ynaydilar.

Hamma narsani bilib olishga bo'lgan ehtiyoj kuchayadi. Bog'cha yoshidagi bola tabiatga xos bo'lgan kuchli ehtiyojlardan yana bir uning har narsani yangilik sifatida ko'rib bola uni har tomonlama bilib olishga intilishdir. Bog'cha yoshidagi bolalar hayotida va ularning psixik jihatdan o'sishida qiziqishning ham roli kattadir. Qiziqish huddi ehtiyoj kabi bolaning biror faoliyatga undovchi omillardan biridir. Shuning uchun ham qiziqishni bilish jarayoni bilan bog'liq bo'lgan murakkab psixik hodisa desa bo'ladi.

Bolaning kamol topishida qiziqishning ahamiyati shundaki, bola qiziqqan narsasini mumkin qadar chuqurroq bilishga intiladi va binobarin uzoq vaqt qiziqqan narsasi bilan shug'ullanishdan zerikmaydi. Bu esa o'z navbatida bolaning diqqati hamda irodasi kabi muhim hislatlarni o'stirishga va mustahkamlashga yordam beradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning yetakchi faoliyati bu o'yindir. Bog'cha yoshidagi bolalar o'zining o'yin faoliylari masalasi asrlar davomida juda ko'p olimlarning diqqatini o'ziga jalb qilib kelmoqda. Bog'cha yoshidagi bolalar o'zlarining o'yin faoliyatida ildam qadamlar bilan olg'a qarab borayotgan sermazmun hayotimizning hamma tomonlarini aks ettirishga intiladilar.

3-7 yoshli bolalar psixik rivojida badiiy-ijodiy faoliyat bo'lgan musiqaning ham ahamiyati juda katta. Musiqa orqali bolalar ashula aytishga, musiqa ohangiga mos ritmik harakatlar qilishga o'rganadilar. 3-7 yosh davrida bolalarasosiy faoliyati quyidagi ketma-ketlikda keladi:

- predmetlarni o'rganish;
- individuval predmetli o'yinlar, kollektiv syujetli-rolli o'yinlar;
- individuval va guruhii ijod;
- musobaqa o'yinlar;
- muloqot o'yinlar;
- uy mehnati.

Shuni ham aytib o'tish kerakki, fan-texnika mislsiz rivojlangan bizning hozirgi zamonamizdagi yaratilinayotgan, hayratda qoldiradigan narsalar bolalarga go'yo bir mo'jizadek ko'rinadi. Natijada ular ham o'zlarining turli o'yinlari jarayonida o'xshatma qilib (ya'ni, analogik tarzda) har xil hayolii narsalarni o'ylab chiqaradilar (uchar ot, mashina odam, gapiradigan daraxt kabi). Bundan tashqari, bolaning turli hayolii narsalarni o'ylab chiqarishi yana shuni bildiradiki, ular o'zlarining har turli o'yin faoliyatlarida faqat atrofdagi bor narsalarni emas, balki ayni chog'da ehtiyojlari talab qilayotgan narsani ham aks ettiradilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi
2. Bolalar psixologiyasi
3. talaba uz
4. kutubxona.uz.

RIVOJLANISH PSIXOLOGIYASI. (O'TISH DAVRI KRIZISLARI)

Sabirova Sharifa Jumanazar qizi

sharifasobira6181@gmail.com

+998900905250/ +998914227812

*Qo'shko'pir tumani "Inson" ijtimoiy
xizmatlar markazi Voyaga yetmaganlar
ishlari bo'yicha psixologi*

Annotatsiya. *Ushbu maqolada rivojlanish psixologiyasi haqida shuningdek o'tish davri krizislari haqida ham so'z boradi.*

Kalit so'zlar. *Rivojlanish psixologiyasi, hayot, kognitiv fikrlash, ijtimoiy, hissiy, ko'nikma, o'zgarish.*

Rivojlanish psixologiyasi odamlarning hayoti davomida qay tarzda nima uchun o'sishi, o'zgarishi va moslashishi haqidagi ilmiy tadqiqot fanidir. Dastlab chaqaloqlik va bolalar bilan bog'liq bo'lgan bu soha o'smirlik, kattalar rivojlanishi, qarish va butun umrni o'z ichiga olgan holda kengaydi. Rivojlanish psixologlari fikrlash, his qilish va xatti-harakatlarning hayot davomida qanday o'zgarishini tushuntirishga harakat qiladi. Bu soha o'zgarishlarni uchta asosiy o'lchov bo'yicha tekshiradi, ular jismoniy rivojlanish, kognitiv rivojlanish va ijtimoiy hissiy rivojlanishdir. Ushbu uch o'lchov motorli ko'nikmalar, ijro funksiyalari, axloqiy tushunish, tilni o'zlashtirish, ijtimoiy o'zgarish, shaxsiyat, hissiy rivojlanish, o'z-o'zini anglash va shaxsiyatni shakllantirish kabi keng mavzularni o'z ichiga oladi.

Jan-Jak Russo va Jon B.Uotson odatda zamonaviy rivojlanish psixologiyasi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. XVII asrning o'rtalarida Jan Jak Russo rivojlanishning uch bosqichini tasvirlab berdi: chaqaloqlik, bolalik, va o'smirlik. Rivojlanish psixologiyasi odatda inson hayoti davomida ma'lum o'zgarishlar (kognitiv, ijtimoiy, intellektual, shaxsiyat) qanday va nima uchun sodir bo'lishiga qaratilgan. Ko'pgina nazariyotchilar psixologiyaning ushbu sohasiga katta hissa qo'shdilar. Ulardan biri Erik Erikson psixologik rivojlanishning sakkiz bosqichi modelini ishlab chiqdi. U odamlarning umri davomida bosqichma-bosqich rivojlanib borishiga va bu ularning xatti-harakatlariga ta'sir qilishiga ishongan. XIX asr oxirida Darvinning evolyutsion nazariyasi bilan tanish bo'lgan psixologlar psixologik rivojlanishning evolyutsion tavsifini izlay boshlaganlar. Bu yerda taniqli psixolog G. Stenli Xoll bolalik yoshini insoniyatning oldingi asrlari bilan bog'lashga harakat qilgan.

Taqlid: Bola va irqdagi ong va aqliy rivojlanishning tabiiy tarixidagi bo'lim: usullar va jarayonlar mavzularida insholar yozgan Jeyms Mark Baldwin rivojlanish psixologiyasi nazariyasida sezilarli darajada ishtirok etdi. Kontseptsionalari rivojlanish bo'lgan Zigmund Freyd jamoatchilik fikriga sezilarli ta'sir ko'rsatdi.

Rivojlanish — bu bir holatdan boshqa murakkabrog'iga o'tish, eski holatdan yangi sifat bosqichiga o'tish, oddiydan murakkabga, quyidan yuqoriga o'tish jarayonidir.

Psixikaning rivojlanishi — psixik jarayonlarning miqdor, sifat va tuzilishi bo'yicha qayta o'zgarishlarda namoyon bo'ladigan vaqt bo'yicha qonuniy o'zgarishidir. O'sish — rivojlanish jarayonining miqdor jihati. Rivojlanishning o'sishdan asosiy farqi

quyidagicha: o'sish miqdor o'zgarishlariga, rivojlanish esa yangi tuzilmalar, mexanizmlar, jarayonlar, strukturalarning paydo bolishida namoyon bo'ladigan sifat o'zgarishlariga taalluqlidir. Rivojlanish va yetilish tushunchalarini ham bir-biridan farqlash zarur. Bir qator yosh psixologiyasidagi xorijiy nazariyalar uchun yetilish — rivojlanishning muhim omili, u yoki bu yutuqlarning sababidir. Zamonaviy rus rivojlanish psixologiyasida yetilish markaziy nerv sistemasi va boshqa organism sistemasida ketma-ket yosh o'zgarishlarining psixofiziologik jarayoni, psixik funksiyalarning vujudga kelishi va amalga oshishi uchun sharoitning ta'minlanishi sifatida qaraladi. "Kamolot, yetuklik tushunchalari bilan yosh davrlari psixologiyasining asosiy tamoyillaridan biri — geteroxron rivojlanishga bogliq."¹⁸ U insons hart-sharoit, ijtimoiy muhit, individual xususiyatlar ta'sirida turli yosh davrlarida yetuklikka erishishni tavsiflaydi. Bu esa turli yosh davrlari o'zining betakror psixofiziologik tuzilishidan darak beradi va shu yosh davrini psixologik imkoniyatlari potensialini belgilaydi. Rivojlanish jarayonining psixologiya va pedagogika uchun zarur bo'lgan xususiyatlari ajratib ko'rsatilgan. Ular quyidagilar:

- sifat jihatdan o'zgarish va yanada mukammalroq bosqichga ko'tarilish;
- rivojlanishni qaytaraolmaslik (rivojlanish ro'y bergandan so'ng, avval mavjud bo'lgan narsa-hodisalarni to'laligicha ortga qaytarishning iloji yo'qligi);
- progress va regress elementlarining umumlashmasi (bir sohadagi progressive rivojlanish, boshqa bir sohadagi regress yuz berishi mumkinligini bildiradi);
- notekis rivojlanish (sifat o'zgarishlarining tezkor o'zgarishi, miqdor o'zgarishi bilan almashadi);
- zigzagsimon rivojlanish (yangilanishlarning paydo bolganida, natijalar oldingi holatlarga qaraganda, sifat jihatdan yaxshi natija bermasligi. Masalan, bola emaklashdan tik turib yurishga o'tgan davrda, sekin harakatlanadi va jarohatlar olishi mumkinligi ham kuzatiladi);
- rivojlanish darajalaridan bosqichlariga o'tish (yangilanishlar paydo bo'lganda, avval o'zlashtirilgan ko'nikmalar yo'qolib ketmaydi, balki yangilanishlar uchun asos sifatida saqlab qolinadi);
- barqarorlik ko'rsatkichi.

Rivojlanish psixologiyasi shaxslarning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni va bu omillarning inson hayoti davomida qanday ta'sir qilishini o'rganadi. Bu omillarga genetic meros, biologic jarayonlar, atrof-muhit ta'siri, ijtimoiy munosabatlar va madaniy omillar kiradi. Rivojlanish psixologiyasi tug'ilishdan to o'lingacha bo'lgan hayot siklining turli yosh davrlaridagi o'zgarishlar va burilish nuqtalari bilan shug'ullanadi.

Jismoniy rivojlanish: Jismoniy rivojlanish tana tuzilishidagi o'zgarishlar, organlar rivojlanishi va harakat qobiliyatlarini o'z ichiga oladi. Bu jarayon tug'ilishdan boshlab, bolalik, o'smirlik, balog'at va qarilik davrida turli xil tezlikda o'tadi. Jismoniy rivojlanishga genetic omillar, shuningdek, ovqatlanish, jismoniy mashqlar va salomatlik omillari kabi atrof-muhit ta'siri ta'sir qiladi.

Kognitiv rivojlanish: Kognitiv rivojlanish aqliy jarayonlarning o'zgarishi va rivojlanishini o'zichiga oladi. U tilni rivojlantirish, fikrlash qobiliyatlari, muammolarni

¹⁸Davletshin M.G. vaboshqalar. «Yoshdavrlarvavapedagogikpsixologiya». — T.: TDPU. 2009.

hal qilish qobiliyati, xotira va kognitiv moslashuvchanlik kabisohalarni o'zichiga oladi. Jan Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi kognitiv rivojlanish bosqichlarini tushuntirish uchun keng qo'llaniladigan nazariyadir.

Ijtimoiy va hissiy rivojlanish: Ijtimoiy va hissiy rivojlanish shaxslarning ijtimoiy munosabatlari va hissiy tajribalarini o'zichiga oladi. Bu jarayon bog'lanish munosabatlari, o'z-o'zini idrok etish, hissiy tartibga solish va empatiya kabi sohalaridagi o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Erik Eriksonning psixo-ijtimoiy rivojlanish nazariyasi shaxsning butun hayoti davomida qanday bosqichlardan o'tishini va bu bosqichlardagi rivojlanish vazifalarini ta'kidlaydi.

“Rivojlanish psixologiyasi insonlar hayoti davomida duch keladigan o'zgarishlar va o'sishni tushunish uchun umr ko'rish istiqbollarini taklif qiladi.”¹⁹ Har bir yosh davri shaxsning o'ziga xos ehtiyojlari va rivojlanish vazifalariga urg'u beradi. Go'daklik bog'lanish va asosiy ishonchni shakllantirish bilan tavsiflanadi.

Bolalik — bu ijtimoiy ko'nikmalar, o'rganish va shaxsiyatni shakllantirish davri. O'smirlik o'zlikni izlash, mustaqillik va rollarni chalkashtirish bilan bog'liq. Voyaga yetganlik — bu biznes martaba, munosabatlar va oilani shakllantirish kabi hayotiy rollar paydo bo'ladigan davr. Qarilik — bu hayotning oxirigacha jismoniy, ijtimoiy va hissiy o'zgarishlar sodir bo'ladigan davr.

Rivojlanish psixologiyasi insonning butun umri davomida o'zgarishi va o'sishini tushunish uchun muhim intizomdir. Jismoniy, kognitiv, ijtimoiy va hissiy sohalaridagi o'zgarishlar genetic omillar, atrof-muhit ta'siri, tajriba va shaxsiy xususiyatlarning o'zaro ta'sirida shakllanadi. Bu borada olib borilayotgan izlanishlar insonning hayotida duch keladigan qiyinchiliklarni yengishi, o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishi va sog'lom rivojlanishi uchun muhim zamin yaratadi.

Rivojlanish psixologiyasi bizga inson hayotining turli bosqichlarini va bu bosqichlardagi rivojlanish vazifalarini tushunishga yordam beradi. Ushbu ma'lumot otalarni, o'qituvchilar, psixologlar va boshqa mutaxassislar uchun yo'l-yo'riq beradi va bizga odamlarning sog'lom o'sishini qo'llab-quvvatlash strategiyalarini ishlab chiqishda yordam beradi. Rivojlanish psixologiyasidagi yutuqlar bizga inson hayoti davomidagi o'zgarishlarni yaxshiroq tushunishga imkon beradi va odamlarga o'z potensialini ro'yobga chiqarishda va baxtli va qoniqarli hayot kechirishda muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Амонашвили Ш.А. Обучение. Оценка. Отметка. - М., 1980.
2. Davletshin M.G. va boshqalar. «Yosh davrlar va pedagogic psixologiya». — T.: TDPU. 2009.
3. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды. В 2 т. - М., 1980. Т 2.
4. Nishanova Z.T., Dushmanmedova Sh.A. va b. «Yosh davrlari va pedagogic psixologiya». — T.: Fan va texnologiyalar nashriyotining bosmaxonasi. 2013. -344 b.
5. Nishanova Z.T., Dushmanmedova Sh.A. va b. «Yosh davrlari va pedagogic psixologiya». — T.: Fan va texnologiyalar nashriyotining bosmaxonasi. 2013. -344 b.

¹⁹Nishanova Z.T., Dushmanmedova Sh.A. va b. «Yoshdavrlarivapedagogikpsixologiya». — T.: Fanvateknologiyalarnashriyotiningbosmaxonasi. 2013. -344 b.

PROFESSIONAL TA'LIM TIZIMIDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY AXBOROT TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.

Sa'dullayeva Madina Odamboy kizi

sadullayeva4554@gmail.com

+998932839909

Janubiy Koreaning Sogang universiteti

kompyuter fanlari va muhandistligi yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada matematika fanini o'qitishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish, amda uning rivoji to'g'risida so'z bo'ldi.*

Kalit so'zlar. *axborot-kommunikatsiya, matematika, matematik bilimlar, mustaqil fikrlash, geometrik masalalar.*

Matematika fanining inson aql-zakovati, diqqatini rivojlantirish, maqsadga erishish uchun qat'iyat va irodani tarbiyalash, algoritmik intizomni ta'minlash, tafakkurini kengaytirishda muhim o'rin tutadi. Matematika olam haqidagi bilimlarning asosi bo'lib, ishlab chiqarish, fan va texnika taraqqiyotida, shuningdek, atrofimizdagi hodisa va hodisalarning o'ziga xos qonuniyatlarini ochishda muhim rol o'ynaydi. Matematika o'qitishda kompyuter qulayligining yana bir jihati ayrim o'quv vaziyatlarini modellashtirishdir. Simulyatsiya dasturlarini qo'llashdan maqsad boshqa o'qitish usullarini qo'llashda tasavvur qilish qiyin bo'lgan materiallarni tushunishni osonlashtirishdir.

Mamlakatimizda matematika ilm-fanni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi. O'tgan davr ichida matematika ilm-fani va ta'limini yangi sifat bosqichiga olib chiqishga qaratilgan qator tizimli ishlar amalga oshirildi. Ta'limning barcha bosqichlarida matematika fanini o'qitish tizimini yanada takomillashtirish, pedagoglarning samarali mehnatini qo'llab-quvvatlash, ilmiy-tadqiqot ishlarining ko'lamini kengaytirish va amaliy ahamiyatini oshirish, xalqaro hamjamiyat bilan aloqalarni mustahkamlash, davlat dasturida belgilangan vazifalar ijrosini ta'minlash maqsadida bir qancha amaliy ishlar yo'lga qo'yildi. Shu jumladan, professional ta'lim tizimini ilg'or xorijiy tajribalar asosida takomillashtirish boshlang'ich, o'rta va o'rta maxsus professional ta'lim bosqichlarini tashkil qilish orqali mehnat bozori uchun malakali va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash maqsadida izchil ishlar amalga oshirilmoqda. Professional ta'lim tizimida bugungi kunda tez sur'atlarda ravnaq topayotgan sohalar uchun ishchi kasblar bo'yicha malakali kadrlar tayyorlanishi ko'zda tutildi. Professional ta'lim tizimida matematika fanini o'qitishda ham keng islohotlar amalga oshirilmoqda. Bugungi kunda, ma'lumot jamiyat rivojining strategik manbaiga aylanganda, zamonaviy ta'lim uzluksiz jarayon ekanligi ayon bo'ladi. Shu sababli, hozirgi paytda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan o'quv jarayonini tashkil etish zarurati yuzaga kelmoqda, bu yerda elektron vositalar axborot manbai sifatida tobora ko'proq foydalanilmoqda. Zamonaviy o'quvchi elektron madaniyat dunyosida yashaydi. Axborot madaniyatida o'qituvchining o'rni ham o'zgarib bormoqda - u axborot oqimining muvofiqlashtiruvchisi bo'lishi kerak. Binobarin,

o'qituvchi o'quvchi bilan bir xil tilda muloqot qila olishi uchun zamonaviy usullarni va yangi ta'lim texnologiyalarini o'zlashtirishi kerak.

Matematika o'qitishning yangi texnik vositalari, jumladan, kompyuter va boshqa axborot texnologiyalari jadal joriy etilayotgan hozirgi davrda fanlararo integratsiyani ta'minlash maqsadida informatika fanining yutuqlaridan foydalanish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ta'lim muassasalarida kompyuter texnologiyalarining joriy etilishi o'quv jarayonini optimallashtirishga keng yo'l ochmoqda. Keyingi o'n yillikda matematika o'qitishda kompyuterlardan foydalanish bir qancha asosiy yo'nalishlarda amalga oshirildi. Bularga bilimlarni kompyuter yordamida baholash, har xil turdagi ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va ishlab chiqish, kognitiv matematik o'yinlarni ishlab chiqish va boshqalar kiradi. Modellashdan foydalanib, talabalar ma'lumotni grafik shaklda kompyuter multimedia ko'rinishida taqdim etishlari mumkin. Natijada, ular matematikani chuqur o'rganishda va o'quv jarayonida mustaqillikka moyil bo'ladilar.

Matematikaning hayotimizda tutgan beqiyos o'rni inobatga olingan holda mazkur fan birinchi sinfdanoq maktab darsliklariga kiritilgan bo'lib, yurtimizda barcha aniq fanlar qatori matematika ta'limini zamon talablari asosida takomillashtirib borish, uni o'qitishda eng so'nggi pedagogik va innovatsion usullar, multimedia vositalari hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etishga katta e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, o'quv fanini akademik bilim berishdan ko'ra ko'proq hayot bilan bog'lash, amaliy misol va masalalarni yechish, o'quvchilarni mustaqil izlanish, o'qib-o'rganishga jalb etishning ahamiyati beqiyos. Dars jarayonida o'quvchi o'zini majburan partaga mixlab qo'yilgandek his etmasligi, aksincha, mashg'ulotlarda katta ishtiyoq, kuchli xohish bilan qatnashishiga erilishi lozim. Matematik bilimlar nafaqat baho olish uchun savol-javoblar yoki imtihonlarda, balki uyda, ish jarayonida, sport va san'at bilan shug'ullanishda, savdo-sotiq, oldi-berdi - hayotning har bir lahzasida o'quvchiga naf berishini u chuqur anglab yetishi muhim. Buning uchun esa mazkur fan o'qituvchisi o'tayotgan mavzularini bevosita hayot bilan bog'lab, biror misol yoki masala, topshiriqlarni turmushdagi oddiy vaziyatlar yordamida yechishga o'rgatishi zarur. Matematika fanlarini o'qitishga yangi texnik vositalar, shu jumladan, kompyuter va boshqa axborot texnologiyalarining jadal kirib kelayotgan hozirgi davrida fanlararo uzviylikni taminlash maqsadida informatika fani yutuqlaridan foydalanish dolzarb masalalardan biridir. Pedagogik, kompyuter va axborot texnologiyalar ta'lim jarayoninitashkil etish, tayyorlash, ilmiy-metodik materiallar bilan ta'minlash, ta'lim jarayonini amalga oshirish, ta'lim natijalarining sifatini baholashdan iborat bo'lgan yaxlit tizimda o'z ifodasini topadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan doimiy ravishda foydalanish o'quvchilarning esda saqlash qobiliyatini, xotirasi hamda nutqini rivojlantirishga ko'maklashadi. Matematika fani o'z salmog'iga ko'ra o'quvchidan ham eslab qolishni, ham mantiqiy fikrlashni talab qiladi. Matematika fanini o'qitishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bir qator qulayliklarga ega:

Vaqtini tejash imkonini beradi.

Darsni qiziqarli o'tishini ta'minlaydi.

Dars davomida ko'rgazmalilikka erishiladi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, ayniqsa, matematikaning bir bo'limi hisoblanmish geometriya fanining o'zlashtirilishida

o'qituvchi uchun ham, o'quvchi uchun ham yaqin ko'makchi bo'la oladi. Chunki geometrik masalalarni yechishda masalaning to'g'ri javobiga erishish uchun uning to'g'ri tushunilishi va mazmuniga ko'ra chizilgan to'g'ri chizmasi muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Agar o'quvchiga masalaning shartiga mos chizmani tasavvur qila olishi uchun multimedia vositalaridan foydalanilsa, uning nima haqda borayotgani harakatdagi chizmalar asosida namoyish qilinsa, o'quvchiga masala shartini tushunib olishiga yanada ko'maklashiladi. Matematika fanlarini o'qitishga yangi texnik vositalar, shu jumladan, kompyuter va boshqa axborot texnologiyalarining jadal kirib kelayotgan hozirgi davrida fanlararo uzviylikni ta'minlash maqsadida informatika faniyutuqlaridan foydalanish dolzarb masalalardan biridir. [3]Pedagogik, kompyuter va axborot texnologiyalar ta'lim jarayonini tashkil etish, tayyorlash, ilmiy-metodik materiallar bilan ta'minlash, ta'lim jarayonini amalga oshirish, ta'lim natijalarining sifatini baholashdan iborat bo'lgan yaxlit tizimda o'z ifodasini topadi. Kompyuter texnikalarini ta'lim muassasalariga tatbiq etish, o'qitish jarayonini optimallashtirishga keng yo'l ochib beradi. Keyingi o'n yillikda matematika fanini o'qitishda kompyuterlardan foydalanish bir necha asosiy yo'nalishlarda olib borildi. Bularga kompyuter yordamida bilimni baholash, turli tipdagi o'rgatuvchi dasturlarni ishlab chiqish va rivojlantirish, bilishga oid matematikaviy o'yinlarni ishlab chiqish va boshqalar kiradi. Matematika o'qitishda kompyuterlarni qulayligini yana bir yo'nalishi ayrim o'quv holatlarini modellashtirishdir. Modellashtirilgan dasturlardan foydalanishning maqsadi, o'qitishning boshqa usullari qo'llanganda tasavvur qilish, ko'z oldiga keltirilishi qiyin bo'lgan materiallarni tushunarlibo'lishini ta'minlashdan iborat. Modellashtirish yordamida o'quvchilarga ma'lumotlarni grafik rejimda kompyuter multimediasi ko'rinishida taqdim qilish mumkin. Shu boisdan ular matematikani chuqur o'rganish va o'quv jarayonida sezilarli darajada mustaqillik namoyon etishga moyil bo'ladilar. Ko'p holatlarda vujudga keladigan matematik muammoni tez va berilgan aniqlikda hal etish uchun professional matematikdan o'z kasbi bilan bir vaqtda ma'lum bir algoritmik til va dasturlashni bilishi talab qilinadi. Shu maqsadda XX asrning 90-yillarida matematiklar uchun ancha qulayliklarga ega bo'lgan matematik sistemalar yaratilgan. Bu maxsus sistemalar yordamida turli sonli va analitik matematik hisoblarni, oddiy arifmetik hisoblashlardan boshlab, to xususiy hosilali differensial tenglamalarni yechishdan tashqari grafiklarni yasashni ham amalga oshirish mumkin. Bugun ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar, yaratilgan shart-sharoitlar barchamizning jahon talablari darajasida puxta bilim olishimiz, o'z ustimizda ko'proq ishlab, o'quvchilarga puxta bilim berishimiz uchun asosiy poydevor bo'lib xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alixonov S. «Matematika o'qitish metodikasi». Toshkent «O'qituvchi» 1992.[1]
2. Jumayev M.E. Matematika o'qitish metodikasidan praktikum - Toshkent.: O'qituvchi, 2004[2]
3. Sayidahmedov N. «Yangi pedagogik texnologiyalar». Toshkent «Moliya» 2013 yil
4. “Matematika sohasidagi ta’lim sifatini oshirish va ilmiy –tadqiqotlarni rivojlantirish chora tadbirlari to‘g‘risida”. Toshkent shahri, 2020-yil 7-may,PQ-4708.
5. “Professional ta’lim tizimini yanada takomillashtirishga doir qoshimcha choratadbirlar to‘g‘risida”. Toshkent shahri, 2019-yil 6-sentabr, PF-5812-son.
6. А.Ж. Сейтов, Ф.Х. Абдумавлонова. Решение геометрических задач

Turdiqulov Kamronbek Muzaffar o'g'li (Komron Mirzo)

Surxondaryo viloyati Sherobod tumanida 2001-yil 30-mart kuni tavallud topgan. Ayni damda Surxondaryo viloyati Termiz shahar TerDU Ijtimoiy fanlar fakulteti Amaliy psixologiya yo'nalishi talabasi. Serqirra ijodkor hamda bo'lajak o'z kasbining ustasi.

Это сердце скучает по Джамалу...

Если камень упадет, с неба не пойдет дождь
Если тоска наполняет тебя, то это от этой души
От Тополмая Карши и Сурхана
Это сердце скучает по Джамалу...

Они слушают мою боль
Шел легкий дождь
Даже если ты это сделаешь, это заклинание
Это сердце скучает по Джамалу...

Смех - чужой
Моя любовь для меня единственная
Ты сумасшедший, ты сумасшедший
Это сердце скучает по Джамалу...

Я не могу справиться со своей болью
Я не хочу идти к маме
Если я утону, мне будет больно
Это сердце скучает по Джамалу...

Твои глаза не видят моей любви
Я сгорел в огне в твоём присутствии,
о, мой любимый
Это сердце скучает по Джамалу...

Ты ранил мое сердце
Вы обманули мир
Не мучайся, любимый, Мирзо.
Это сердце скучает по Джамалу...

Это сердце твоего сердца...

Ты меня сразил...

Ты забрал мои мысли
Ты влюбился в меня
Ты устал от предательства
Ты взорвал мой разум

Ты мираж, до которого не могут дотянуться мои руки
Мне плохо, когда я не могу это сдержать
Вино, когда пьяно от любви
Ты взорвал мой разум

Я собираюсь уйти, прежде чем доберусь туда
Прежде чем пройдут мои болезненные дни
Я хочу, чтобы моя молодость не замерзла
Ты взорвал мне мозг.

Я тихо плачу и смеюсь от боли
Я знаю, что лекарство от моей боли - это ты
Что я буду делать в жизни без любви
Ты взорвал мой разум.

Без этого обещания — ложь.
Посмотри на свое сердце
цель
Ваше имя трудно сказать
Ты покинул мой разум

К сожалению, жизнь - это мечта
Я не ожидал многого от твоей доброты
в мире
Скажи мне, есть ли у тебя план, Мирза?
Я скучаю по тебе.

THE HISTORY OF INTERNATIONAL LAW IN THE MIDDLE AGES

Muhammadnur Murodkhonov

International Islamic Academy of Uzbekistan, student

E-mail: murodkhonovmuhammadnur@gmail.com

Annotation: *In this article reveals the important role and importance of Imam Sarakhsi in the development of international law. This shows how important Abu Bakr Muhammad Abi Sahl al-Sarakhsi is in the history of international law and Islamic law. The fact that this person made a great contribution to laying the foundation stone of international law not only for Uzbekistan, but for the whole world, shows that he performed this most important task.*

In the works of Abu Bakr Sarakhsi, special attention is paid to specific topics such as diplomatic relations and ambassadors. Abu Bakr Sarakhsi is a leader and inventor of the world of law.

Keywords: *International law, Islamic law, Kitabul-mabsut (Comprehensive book), usul-fiqh, sources, jurist, Uzbekistan.*

ENTRANCE

In the history of mankind, there was a need to regulate the relations that arise between independent political and territorial structures when they interact and cooperate. Over the years, this process has strengthened the need for the development of international regulatory mechanisms and the development of universal laws. Therefore, human history cannot be imagined without international law. As international law is international law in its name, it serves as a guarantee of peace and security and sustainable development. Since international law has a universal character, it must be reliable and strong.

Research on the history of international law carried out in recent years in the world, including in our country, motivated us to study this field in depth. While studying the gradual development of international law, first of all, we have to deeply understand the meaning of the concept of international law. For example, international law is a set of norms of international law, international agreements and generally recognized principles that are formed by coordinating the will of states and other subjects of international law, and regulate various relations between them.

(Yuldasheva G., 2018:7). The science of international law is a field of science formed on the basis of international legal relations and legal regulations. This science reflects the main content, principles, and stages of development of international law. When looking at the history of the idea of international law, researchers use European scientists as examples of the founders of general rules that regulate relations between independent political and territorial units. they show In the West, the period from the formation of international law in the 16th - 17th centuries to the 18th century is called the “epic period of international law” and it is stated that the famous scientists of this field developed (Umarchonova D.Sh., Umridionov A.I., 2021:19). Among such scientists, we can mention Hugo Grotius, Francisco de Vitoria, Alberico Gentili, Pierre Bayle and others.

The Dutch jurist and diplomat Hugo Grotius (1583-1645), one of the theorists of natural law, is called the "father of international law" in many literatures (Ochilov B.E., Odilqoriyev H.T., 2007:37). He published his masterpiece, *The Law of War and Peace* (*De Jure Belli ac Pacis*) in 1625. Hugo Grotius directly participates in the fierce 30-year war that covers all of Europe. This book shows the theory of natural law as the basis of the existence of international law (Scatt J., 1928). Before Grotius, we can say that the foundations of international law were laid in the works of Spanish theologian Francisco de Vitoria (Vitoria, 1483-1546) and Suarez (1548-1617).

The main idea that we should pay attention to is that the first fundamental and perfect work based on international law was written not in the Western world, but in our country, in the Fergana valley, which is located in the north-east of present-day Uzbekistan.

DISCUSSION

The history of this scientific manuscript on international law was written by our compatriot Muhammad Abu Bakr Sarakhsi-Hanafi five centuries before the works written by Hugo Grotius, the "father of international law" in Western history. Many issues related to all areas of law, especially norms for concluding peace treaties, human rights, international ethics and aesthetics, doctrines based on the principles of international law are covered in detail by classification in Sarakhsi's book "*Sharh al-Siyar al-Kabir*". we see that it is given. This fact, in turn, has been recognized in various works and by many scientists and politicians.

One of the great jurists of the Hanafi school, "Shams ul-Aimma" ("Sun of the Imams") Abu Bakr Muhammad ibn Ahmad ibn Abi Sahl Sarakhsi Movarounnahr (born around 1010 AD and died in 1096 AD) (Yunusov H., 2022:18). At this time in Transoxiana (م 729) ytsanyd dinahkaraK (وراء ال نهـر 1212) ruled. Muhammad had a thirst for knowledge and a sharp mind since childhood. He completed his primary religious education in Sarakhs, memorized the entire Koran, acquired the sciences of hadith, sarf, Nahv grammar, and puberty. Later, he improved his knowledge in different cities of Movarunnahr, including Samarkand and Bukhara. He lived in Bukhara for a long time. He learned fiqh, usul al-fiqh, hadith, kalam, fiqh sciences from Abu Muhammad Abdulaziz ibn Ahmad Bukhari (1057) and became a mature fiqh scholar of his time (Azamkhozhayev S., Zikrullayev M., Shojalilov Sh., Mominov D. ., Saidjalilov S., 2011:28). Sarakhsi was a student of the famous Hanafi jurist Shams al-Aima Halwani (Norman Calder., 1997).

After completing Halwani's "*Madinat ul-Ulum*", he became a scholar with his discussions and books (Abd al-Hai al-Laknavi., 1906:260) and that is why he was called the "Sun of the Imams" by his master. received the title (Rafiq al-Ajam., 2008:17). Imam Sarakhsi was an extremely intelligent and fair jurist who devoted his life to science. Later, several slanders were organized against him. For his opinions against the ruler, Sarakhsi Karakhani was imprisoned by the ruler Shams al-Mulk II Nasrkhan in 1074 AD (466 Hijri) and released 15 years later - in 1088. After his release, he was invited to Fergana and received with honor in the palace of Amir Hasan. He completed the work "*Sharh al-Siyar al-kabir*", i.e. "*Commentaries on International Law*", dedicated to the topic of international law, there in 1090 (Yunusov H., 2022:252).

The classic work of our great compatriot Muhammad Abu Bakr Sarakhsi al-Hanafi on international law "*Sharh al-Siyar al-Kabir*" is a basic manual of fundamental, Islamic and

international law. This work is “Commentaries on International Law” based on the work of Muhammad Shaybani (750-805), who is known as both a theoretician and a practicing scholar in the field of Islamic law. acknowledged. Sarakhsi’s contribution to Islamic international law is enormous. For his unique service in this field, the great thinker was nicknamed "Hugo Grotius of the Islamic world". In this “commentary” of Sarakhsi, it is mentioned that peace treaties should be concluded for a period of 10 years (Yunusov H., 2022:167). In this case, peace treaties are concluded based on specific goals. This work consists of a total of 5 volumes and is the first doctrinal work devoted to siyar (international law) in the history of Islamic law. Each volume of the work has a separate theme and mainly covers topics such as defensive ceasefire and peace settlement. Sarakhsi started writing this work in prison in the city of Uzgand and finished it in Ferghana.

At the same time, relations between Islamic countries grew stronger, and the need for international law norms for diplomatic relations was considered high. Diplomatic relations as a tool of foreign policy and international relations have gained importance in Islamic statehood. Therefore, in accordance with the principles of Islamic law, diplomatic and consular law has also developed. By the time of the Ummavis and the Abbasids, relations with the Arab caliphate in Western and Eastern countries became stronger. In particular, between 59-132 AH, 62 embassy trips were organized between the Ummavis and their local representatives, and 59 letters were exchanged. In Islamic law, ambassadors are provided with unparalleled immunity and privileges. Some of them are still in practice today, some are still in practice today, and some have been abrogated over time. it is necessary for us to absolutely recognize that it was formed and scientifically analyzed on a systematic basis by classifying it by our compatriots.

At this point, it is useful to compare the views of Sarakhsi and Hugo Grotius, a Western classical scholar, on various issues of international law. On the subject of war and peace, Grotius believed that only just wars should be allowed. Hugo Grosius suggests that war should be accepted as a means of solving problems. As a basis for this, he claims that there are no courts for the legal settlement of disputes between nations, and on the other hand, he expresses his opinion that the causes of war should be limited to those that can be brought to court. For example, he asserts that the protection and restoration of property is the reason for war, and he also developed a theory of crime and punishment (Pleaders., 2022). However, five centuries ago, the first volume of Abu Bakr Sarakhsi’s rare work “Sharh al-Siyar al-Kabir” was devoted to the law of war, which talks about the preparation for war, war actions and the legality of using weapons. . It discusses questions from the preparation of horses for war to the weapons used in battle, and it is emphasized that the outcome of the war must be in accordance with the goals of Islam (Yunusov H., 2022:263). The work contains ideas about the just conduct of the war, the non-harming of civilians, and the supremacy of human rights. Also, the 2nd volume of the book talks about the spoils of war. Based on the analysis of the work, we can describe Abu Bakr Sarakhsi literally as the author of a fundamental and perfect work.

Also, as one of Sarakhsi's masterpieces in the field of jurisprudence, it is worth highlighting the work “al-Mabsut”. This work is considered a collection of fiqh books. This work of Sarakhsi was based on the book “Kofi” by the famous scholar Abu Fazl Muhammad ibn Ahmad Marwazi (died 334 AH). The scientist writes: “In my time, I

have witnessed that the seekers of knowledge are moving away from fiqh for several reasons. Therefore, writing a commentary on “Mukhtasar”, I found it appropriate not to add more than the necessary meaning in the coverage of each issue, to limit myself to reliable information in each chapter” (Muhammad ibn Ahmad., 1989:4). Historical sources record that the scholar wrote his famous work “al-Mabsut” from memory to his students in prison. It is recorded in historical sources that he memorized not only these books, but also twelve thousand treatises (Abu al-Wafa al-Afghani, 1993:5). Sarakhsi's work “al-Mabsut” dedicated to the fields of jurisprudence is one of his rare works and one of the important books in terms of content. His work “al-Mabsut” is still studied as the main textbook in the fields of Usul and Furu science. It discusses many issues specific to Islamic jurisprudence and their solutions. For this reason, the work “Owner (Sahibul) Mabsut” is also mentioned in relation to Imam Sarakhsi. This work has been a sufficient source of knowledge for all time.

Muhammad ibn Ahmad ibn Abu Sahl Sarakhsi-Hanafi was a methodical jurist, mujtahid, mutakallim and commentator (Abdullah Abdulhamid Saad., 2007:202). The following works of his are noted in the sources: “Usul al-fiqh” (Theory of Fiqh), “Ashrot as-soa” (Conditions of the Resurrection), “Sharh Adab al-Qazi lil Hassof” (Commentary on Hassof's “Etiquette of Judges”), 15 volume “Comprehensive book about Nahv science” (Uvatov U., 2021:117), “Sharh al-Jome’ al-kabir” (Commentary on the “Big Collection”), “Sharh al-Jome’ al-saghir” (Commentary on “Small Majmua”), “al-Fawoid al-Fiqhiyya” (Benefits on Fiqh), “Sharh Mukhtasar al-Tahawi” (Commentary on Tahawi's “Mukhtasar”) we can see such rare books (Agzamkhozhayev S., Zikrullayev M., Shojalilov Sh., Mominov D., Saidjalilov S., 2011:29).

Summarizing these processes, the scientific knowledge accumulated in the Muslim world of the Middle Ages served as the main foundation for the preparation of the Renaissance in the West. Since Imam Sarakhsi is one of the most frequently quoted jurists of the Hanafi, Shaykh Muhammad Sadiq Muhammad Yusuf listed the classes of Hanafi jurists in his work “Kifoya” (Shaykh Muhammad Sadiq Muhammad Yusuf., 2021:55). The ranks of those who have the title of “faqih” are not the same, but their ranks are divided into seven types. The first category includes great imams who performed ijtiḥad on the scale of Sharia, including our imams of four sects. Abu Hanifa, the founder of the Hanafi school, belongs to the first category, known as an absolute mujtahid. Abu Hanifa's students Abu Yusuf, Muhammad Shaibani and other students of Abu Hanifa are included in the second category and they are known as mujtahids within the Hanafi school. They may disagree with their teachers in some legal rulings without violating the basic rules. The third class is the class of jurists who perform ijtiḥad on issues that have not been narrated from the imam. Khassaf, Tahawi, Halwani, Bazdavi, Shamsulaimma Sarakhsi and others are mujtahids who have the right to issue judgments on issues that have not been narrated by these sheikhs based on the rules developed by their sheikhs. So, we can know from this that Imam Sarakhsi has a high position among the scholars of the Hanafi school and is considered a mujtahid of the third category.

CONCLUSION

In conclusion, the need to popularize the scientific heritage of our great ancestor is felt, and in this, it is necessary for us young people to conduct deep scientific research, to introduce unique works into scientific circulation, and through this, to introduce Islamic

science and culture to the world. Especially since our country is a center of knowledge, it is both an honor and a responsibility that we have the most outstanding scientists of all times. We all know that the leaders of many fields are from our country. Using the current conditions and opportunities wisely, we need to deeply study the life of Imam Sarakhsi, the leader of the original field of law, and the great legacy he has left for our generations, and we must glorify the name of our country in the international arena.

At this point, the limitation of one-sided studies by some Western researchers hinders the realization of scientific objectivity. Although the works of Western scientists are recognized in the field of international law, the importance of the works written in the field of law by scholars of our country who lived several centuries before these scientists is high. As evidence, we can cite the works of Imam Sarakhsi, which we covered above. This, in turn, proves that the researches, works and scientific heritage of the scholars of the East in the field of international law are incomparable. In Islam and international law, our scholars were world leaders, and their scientific discoveries are still surprising the world community.

REFERENCES:

1. Yuldasheva G. (2018). Xalqaro huquq. T.: TDYU nashriyoti.
2. Umarxonova D.Sh., Umriddionov A.I. (2021). Vizual Xalqaro huquq. Toshkent: "Yuridik adabiyotlar publish".
3. Ochilov B.E., Odilqoriyev X.T. (2007). Xalqaro ommaviy huquq. Toshkent davlat yuridik universiteti. T.: Adolat.
4. Umarxonova D.Sh., Umriddionov A.I. (2021). Vizual Xalqaro huquq. Toshkent: "Yuridik adabiyotlar publish".
5. Lukashuk I.I., Saidov A.X. (2007). Hozirgi zamon xalqaro huquqi nazariyasi asoslari: darslik. Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti.
6. Nguyen Quoc Dinh. (1994). Droit International public. Patrick Daillier et Alain Pellet. 5-edition. Paris, L.G.D.J., Grotius, pere du droit international.
7. Scatt J. (1928). The Spanish Origin of International Law. N.Y.
8. Гроций Г. (1956). О праве войны и мира. Три книги. М.
9. Камаровский Л.А. (1895). Основные вопросы науки международного права. Москва.
10. Юнусов Х. (2022). Ислом ва халқаро ҳуқуқ. Ислом халқаро ҳуқуқ таълимоти: Сарахсийнинг халқаро-ҳуқуқий қарашлари. Монография. Тошкент: "Лессон пресс".
11. A'zamxo'jayev S., Zikrullayev M., Shojalilov Sh., Mo'minov D., Saidjalilov S. (2011). "100 Markaziy Osiyo mutafakkirlari". Toshkent Islom universiteti; Toshkent: "Yangi nashr".
12. Norman Calder. "as-Sarakhsi", Muhammad b. Ahmad b. Abu Sahl Abu Bakr, Shams al-A'imma. Encyclopedia of Islam (Leiden: Brill, 1997 Second Edition) // Zahid Jalay article of "Imam Sarakhsi" // www.academia.edu
13. Abd al-Hai al-Laknavi (1906). al-Fawaid al-Bahiyah fi Tarajim al-Hanafiyah. Quetta: Maktaba Omariyah.

14. Rafiq al-Ajam. (2008). "Biography of Imam Sarakhsi", "Usul al-Sarakhsi". Karachi: Qadimi Kutub Khana.
15. Pleadars. Article of "Father of international law", july 3, 2022.
16. Муҳаммад ибн Аҳмад. (1989). "Мабсут" Биринчи жуз. Байрут, "Дор ал-ма'рифа".
17. Abu al-Wafa al-Afghani. (1993). "Usul al-Sarakhsi". Beirut: Dar al-Kutub al-Iliyah.
18. Абдуллоҳ Абдулҳамид Саад. (2007). "Ўрта Осиё олимлари қомуси". Имом Бухорий илмий-маърифий маркази.
19. Уватов У. (2021). "Ренессанс олимлари қомуси". Тошкент: "Ўзбекистон халқаро ислом Академияси".
20. Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф. (2021). "Кифоя"/1-жуз. Т.: "Ҳилол-Нашр".

ТЕЛЕМОСТ- ТЕЛЕКОПРИК

Ноила Ибрагимова

Ўзбекистон Журналистика ва Оммавий

Коммуникациялар Университети

Халқаро Аудио Визуал Журналистика факультети

Телерадио йўналиши талабаси.

Аннотация: *Телемостнинг журналистикадаги аҳамияти. Қандай вазиятларда телемостдан фойдаланилади.*

Калит Сўзлар: *телемост, журналистика, ахборот, таҳлил, жараён, воқеа, ходиса.*

Телемост /телекўприк - грек тилидан олинган бўлиб, “узоқда”, “узоқдан узатиш” деган маънони англатади. Бирон бир телекўрсатув давомида унинг иштирокчилари ўртасида маълумот алмашиш ёки муҳокама қилиш учун дунёнинг бир-биридан кенг ажратилган нуқталари ўртасида реал вақт режимида (онлайн) алоқа ўрнатилади.

“Телемост / телекўприк – бир-биридан узоқ манзилда бўлган жамоаларнинг эфирдаги мулоқоти. Бундай мулоқотни жаҳондаги телебошловчилар: Россия Журналистлар, Россия Киномотографлар уюшмаси аъзоси, совет журналисти Леонид Золотаревский, совет, рус ва америкалик журналист, теле ва радио бошловчиси, йозувчи, Россия телевидиниеси академиясининг аъзоси ва унинг биринчи Президенти Владимир Познер, Америкалик журналист, телебошловчи ва режиссёр Фил Донахью фаолиятида кўплаб учратиш мумкин” Рус олими В. Ворошилов фикрига қараганда:

Телемост/телекўприк бу – муаяян аудитория иштирокидаги тадбир, анжуман, йиғилиш, спорт мусобақалари ва шу каби бошқа турдаги тадбир ҳақидаги таҳлилий жанрда йозилган кўрстув ҳисобланади.

Дунёдаги биринчи телемост шаклида узатилган лавҳа 1962-йил 23- августда бўлиб ўтди. Унда Нью – Ёрк ва Париждан журналист ва олимлар иштирок этган. Ушбу дастур ҳеч қачон совет телевидиниесида эфирга узатилмаган. Матбуот саҳифаларида фақатгина кичик бир эслатма кўринишида пайдо бўлган. Америка матбуотида эса бу воқеа кенгроқ йоритилди. 1986-йилда телемост тарзида, яъни жонли эфир кўринишида болалар учун филмлар фестивали уюштирилди. 1982-йил сентябр ойида СССР ва АҚШ ўртасида биринчи телемост тарзда мулоқот бўлиб ўтди. Ушбу мулоқот APPLE асосчиларидан бири Стив Возняк ва Москвада яшовчи сценарий муаллифи Иосиф Голдин томондан ташкиллаштирилган. Асосий мақсади узоқ масофадан тура олиб икки давлат ўртасидаги муносабатни ижобий тарафга ўзгартириб, дўстлик алоқасини мустахкамлашдир. Ушбу ғоя самарали натижага эга бўла олган. Телевидиние соҳасида кўплаб мутахассислар учун авторитетга айланган техник дахонинг кўлланилиши кўпчиликка маъқул бўлган. Стив Возняк “Каттароқ тадбирда сузиш вақти келди”, деб қарор қабул қилади. У Америка ва Совет аудиторияси ўртасида концерт ташкиллаштиради ва бу концерт телемост

орқали узатилади яъни жонли эфирда. Бу эса телебошловчилар учун янги тажриба мактаби бўлди деб айтсак ҳам бўлади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев раҳномалигида Қорақалпоғистон Республикаси, хусусан, Мўйноқ шаҳри ва Оролбўйи ҳудудида олиб борилаётган саъй ҳаракатлар натижасини янада йорқинроқ акс эттириш учун “Айдинлар” тўлиқ метражли бадиий кинофильми таъсвирга олинди, ҳамда Оролбўйи, хусусан, Мўйноқ шаҳрининг кеча ва бугуни ҳақида тўлақонли ҳикоя қилинди. Ушбу фильмнинг примераси 2021 - йили 23 - март куни “O`zbekiston 24” телеканали ва Қорақалпоғистон телевидениесида телемост жанрида намоиш этилди. Унда дастлаб примеранинг очилиши, сўнг фильм тўлиқ намоиш этилди. Кейин Тошкент ва Мўйноқ студияларида ўтирган соҳа мутахассислари ва томошабинлар фильм ҳақида ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришди. Телемост 4 соат давом этди. Жанр – fr. Genre – жинс, тур. Яъни франсузча хил, тур деган маънони англатади.

Олим М.М.Бахтин : “Жанр ҳар доим ҳам бир хил ва бир хил эмас, ҳар доим эски ва шу билан бир вақтда янгидир. Жанр адабийот тараққийотидаги ҳар бир янги босқичда ва ушбу жанрдаги ҳар бир алоҳида асарда қайта туғилади ва янгиланади” деган фикрни билдиради.

Журналистикада жанрлар собиқ даврида 4 та гуруҳга бўлиб ўрганилган. 1990 – йилга келиб эса, 3 та жанрга бўлиб ўрганилди. Булар :

Ахборот жанрлар;

Бадиий публицистик жанрлар;

Таҳлилий жанрлар

Таҳлил – рус тилидан таржима қилинганда “анализ” сўзидан олинган бўлиб, илмий текшириш усули, ўрганиш воситаси, таҳлил қилиш текшириш деган маъноларни англатади. Таҳлилий жанр ўз ичига

Шарх;

Корреспонденция;

Такриз;

Журналист сурштируви;

Хат;

Мақола

каби журналистик атамаларни ўз ичига олади.

Академик Д.С. Лихачёв: “ Жанрлар бир – биридан мустақил равишда яшамайди, балки, тарихан ўзгариб турадиган маълум бир тизимни ташкил этади” деган ўринли фикртнт келтиради.

Журналист сурштируви – бу ошкор бўлиши исталмаган воқеаларни ўрганиб, фактлар билан очиб бериладиган журналистика жанридир. Журналистик сурштирув кузатувчи журналистика деб ҳам аталади. Бунда журналист коорпоратив молиявий коррупсия, зўравонлик жинояти ёки кундалик янгиликларда ёритилмайдиган бошқа мавзулар бўладими, умумий бир воқеани чуқур ўрганади. Журналистик сурштирувнинг асосий мақсадларидан бири, ўзгаришларни рағбатлантиришдир. Бундай журналист халқни ҳокимият тепасига жиноятчини сайлашдан ҳимоя қилиш учун ортидан тўрт йил давомидв журналистик сурштирув ўтказиб пул ювиш жиноятини фoш қилиш мумкин.

Таъкидлаш жоизки, сурштирув журналистикасининг соддароқ шакллари фуқароларнинг телевидение тармоқлари ва газеталар орқали янгиликлар билан таъминлайди, аммо бу кундалик янгиликлар эмас. Журналистика сурштируви атамаси остида маълум воқеа ёки ҳаракатлар оқибатларини баҳоловчи журналистик тадқиқот тури бўлган шарҳловчи репортаж мавжуд.

Телекўприк таҳлилий жанрга мос бўлгандан ташқари, корреспонденция йўналишига ҳам жуда яқин. Ушбу жанрда Таҳлилий жанр билан ўзаро ўхшашлик жиҳатлари мавжуд.

Корреспонденция—таҳлилий журналистиканинг мустақил жанрларидан бири бўлиб, содир бўлган аниқ бир воқеа, воқеа, ҳодиса, жараён, вазиятни таҳлил орқали ёритишдир. Корреспонденция аниқ ҳаётий воқеа асосида танланган мавзу ва муамманинг ривожланишини ҳал этиш йўлларига тўртки берувчи жанр ҳисобланади.

Ҳулоса ўрнида шуни айтиш жоизки, оддий тушунарли қилиб айтганда, Телекўприк бу – суҳбатдошингизни, ҳозирда жадал ривожланаётган замонавий техникалар орқали кўриш, ҳамда бошқа давлатларда бўлаётган жонли эфир, қандайдир сиёсий лавҳа ёки кўрсатувларни кўра олиб, худди воқеа жойида тургандек тасаввур қила олиш имкониятига эга бўласиз. Менинг ўйлашимча, телекўприк журналистиканинг энг асосий жанридир. У сиз ҳақиқий журналистикани таъсаввур ҳвмда амалиётта кўллаш қийин масала ҳисобланади. Бу жанрда ижод қилиш эса, журналистдан кўпроқ ижод, меҳнат, изланиш машаққат ва профессионализмни талаб қилади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

- 1.site:ru.wikipedia.org Санк – Петербургю - Питер, 2011
- 2.Амрулло Каримов. „Аудиовизуал жанрлар VI”. Т. Ўзбекистон НМИУ,2019. Б-261-432
- 3.В. Ворошилов. “Журналистика”. М. Учебник.2-е, 2000. с-198
- 4.М.Н. Ким, Г.С. Мельник, “Методы журналистики” Издательство Михайлова В.А. Санкт – Петербург. 2006. С- 264

ROBOTOTEXNIKANI BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI.

Raximova Nodira Odilbek qizi

nodirarahimova767@gmail.com

+998994488605 +998992530963

*Xorazm viloyati Yangiariq tuman “Barkamol avlod” bolalar maktabi
“Robototexnika” to‘garak rahbari*

Annotatsiya. Ushbu maqolada robototexnika haqida shuningdek uni bugungi kundagi ahamiyati borasida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar. Robototexnika, raqamlashtirish, loyiha, tadqiqot, mashina, sanoat, rivojlanish, robot, texnika.

Robototexnika taraqqiyoti uzoq istiqbolga ega. Agar biz ushbu sohaning tarixiga nazar tashlasak, robototexnika taraqqiyoti har yili tezlashayotganini tushunishimiz mumkin. Va avtomatlashtirilgan mashinalarning turli sohalarda, ayniqsa tibbiyotda muhimligini hisobga olsak, ularga qanday umidlar ishonish qiyinligini tasavvur qilish qiyin emas.

“Robototexnika raqamlashtirish davridagi eng ilg‘or va rivojlanayotgan texnologiyalardan biridir.”²⁰ U robotlarni loyihalash, qurish, ishlatish va ulardan foydalanish bilan shug‘ullanadi. Uning tarixiga nazar tashlaydigan bo‘lsak, robototexnikaning boshlang‘ich nuqtasi miloddan avvalgi 400 yilga to‘g‘ri keladi, matematik Arxitas bug‘ bilan ishlaydigan birinchi mexanik qushni yaratgan. Ammo robototexnika sohasidagi tadqiqotlar va ishlanmalar 20-asrning o‘rtalarida, asosan, takroriy harakatlar va og‘ir narsalarni ko‘tarish mashinalar ishlatadigan sanoat muhitida sodir bo‘ldi. Bugungi kunda robotlar ko‘plab sanoat operatsiyalarida keng tarqalgan va hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Har xil turdagi robotlar mavjud, jumladan to‘rtburchaklar, kobotlar, gumanoidlar va boshqalar. Va bu turdagi robotlar ishlab chiqarish, og‘ir sanoat, qishloq xo‘jaligi, aviatsiya va kasalxonalar, chakana savdo, restoranlar, ko‘ngilochar va hatto uylarda qo‘llaniladi.

Robototexnika - bu robotlardan tashqari avtomatlashtirilgan texnik tizimlar va ishlab chiqarish jarayonlarining so‘nggi texnik tarkibiy qismlarini ishlab chiqish va qo‘llashni o‘rganadi. Avtomatlashtirilgan mashinalar, boshqacha qilib aytganda robotlar odamlar o‘rniga xavfli joylarda yoki zavodda yig‘ish jarayonida ishlashi mumkin. Robotlar tashqi ko‘rinishi, xulq-atvori va idrokida odamlarga juda o‘xshash bo‘lishi mumkin. Bugungi kunda olimlar gumanoid robotlarni odamga o‘xshatishga harakat qilmoqda. Avtonom robotlar haqida ma‘lumot qadim zamonlardan beri mavjud bo‘lib, ammo bu mavzu bo‘yicha tadqiqotlar yigirmanchi asrga qadar boshlangan. Qadim zamonlardan buyon robotlar bir kun kelib odamlarning xulq-atvoriga taqlid qilishi va odamlar ishini bajarishi mumkin deb o‘ylashgan. Bugungi kunda robototexnika jadal rivojlanayotgan soha. Texnologiya rivojlanib borishi bilan robototexnika ham rivojlanib bormoqda, chunki robototexnika texnologiyalar bilan chambarchas bog‘liqdir. Texnologiya rivojlanib

²⁰ Inobat Ravshanova, “Robototexnikani maktabda o‘qitish vaqti keldi”, Ma‘rifat gazetasi

borishi bilan tadqiqotlar va ishlab chiqishlar o'zgaradi, shuningdek robotlardan foydalanish o'zgaradi. Bugungi kunda robotlar uy sharoitida, biznesda va armiyada qo'llaniladi.

G'arbiy Evropada XVI-XVIII asrlarda odamlar yoki hayvonlarga o'xshab ko'rinadigan va ba'zida juda murakkab harakatlarni amalga oshiradigan avtomatika - soat mexanizmi qurilishi keng tarqaldi. "Smitson instituti kolleksiyasida bunday avtomatlarning eng qadimgi namunalaridan biri bor - «Ispaniyalik rohib» (balandligi taxminan 40 sm), yura oladigan, o'ng qo'li bilan ko'kragiga urib, boshini qimirlatgan; vaqti-vaqti bilan chap qo'lidagi yog'och xochni lablariga olib kelib, uni o'padi. Bu avtomat taxminan 1560 yilda imperator Charlz V uchun mexanik Xuanelo Turriano tomonidan yaratilgan deb ishoniladi. XVIII asrning boshidan boshlab matbuotda «aql belgilari» bo'lgan mashinalar paydo bo'la boshladi, ammo aksariyat hollarda bu firibgarlik ekanligi ma'lum bo'ldi.»²¹ Tirik mexanizmlar yoki o'qitilgan hayvonlar mexanizmlarning ichiga yashiringan. «Robot» so'zi chex yozuvchisi Karel Shapekning engil qo'lidan aytilgan. 1920 yilda nashr etilgan RUR («Rossum Universal Robotlar») pyesasida ekapek robotlar deb ataydigan «sun'iy odamlarni» ishlab chiqaradigan fabrikani tasvirlaydi. Ammo, mashhur e'tiqodga qarshi, Karel Chapek bu so'zni ixtiro qilmagan. Oksford inglizcha lug'ati mualliflariga yozgan qisqa maktubida u o'zining akasi, rassom va yozuvchi Jozef Chapekni «robot» so'zining haqiqiy muallifi deb ataydi. Ba'zilarining ta'kidlashicha, robot so'zi birinchi marta Jozef Chapek tomonidan 1917 yilda nashr etilgan «Opilec» («Ichkilikboz») hikoyasida ishlatilgan. Ammo bu ham haqiqat emas, muallif bu hikoyada «avtomat» so'zini ishlatgan. Va «robot» so'zi birinchi marta Karelning «RUR» spektaklida paydo bo'ldi

Robototexnika rivojlanish tarixi nisbatan yaqinda boshlanganiga qaramay, ushbu texnologiya sohasi juda yuqori darajaga ega. Dunyoning eng yaxshi olimlari robotlarning yangi turlarini - tibbiyotda turli kasalliklarni davolashda ishlatiladigan nanorobotlardan tortib to zamonaviy sun'iy aqlga ega mustaqil mashinalargacha yaratish ustida tinimsiz mehnat qilmoqdalar. Hozirgi vaqtda siz robototexnika sohasida qanday yuqori cho'qqilarni zabt etishni tasavvur qilishingiz mumkin. Robotlarning 3 turi aniqlandi:

- qat'iy harakatlar dasturi bilan;
- inson operatori tomonidan boshqariladi;
- inson aralashuvisiz maqsadli (oqilona) harakat qiluvchi sun'iy intellekt (ba'zan integral deb ataladi) bilan.

Ko'pgina zamonaviy robotlar (uchala nav ham) robotlarning manipulyatorlari bo'lib, garchi boshqa turdagi robotlar mavjud bo'lsa (masalan, ma'lumot, yurish va boshqalar). Birinchi va ikkinchi nav robotlarini bitta mashinada birlashtirish mumkin, ularning ishlash vaqtini ajratish mumkin.

Qadim zamonlardan buyon robotlar bir kun kelib odamlarning xulq-atvoriga taqlid qilishi va odamlar ishini bajarishi mumkin deb o'ylashgan. Bugungi kunda robototexnika jadal rivojlanayotgan soha. Texnologiya rivojlanib borishi bilan robototexnika ham rivojlanib bormoqda, chunki robototexnika texnologiyalar bilan chambarchas bog'liqdir. "Texnologiya rivojlanib borishi bilan tadqiqotlar va ishlab chiqishlar o'zgaradi,

²¹ Nazarov X.N. Robototexnika asoslari. TOSHKENT "IQTISOD-MOLIYA" 2016, 63 b.

shuningdek robotlardan foydalanish o'zgaradi.”²² Bugungi kunda robotlar uy sharoitida, biznesda va armiyada qo'llaniladi. Ko'pgina robotlar odamlarga bevosita ta'sir ko'rsatadigan vaziyatlarda, masalan, minalar va bombalarni zararsizlantirishda ishlatiladi. Bugungi kunda savdo va sanoat robotlari keng tarqalgan. Ushbu robotlar odamlarga qaraganda arzonroq, ixchamroq va mustahkamroq. Ushbu sohada ishlatiladigan ba'zi robotlar iflos, xavfli va odamlar uchun zerikarli. Robotlar yig'ish, etkazib berish, er va kosmik tadqiqotlar, tibbiy operatsiyalar, qurol, laboratoriya tadqiqotlari, xavfsizlik sifatida keng qo'llaniladi. Hozirgi kunda turli xil muhitda turli xil qo'llaniladigan robotlarning ko'p turlari mavjud. Maqsad va tashqi ko'rinish har xil bo'lsa ham, ularning barchasi tuzilishi jihatidan 3 o'xshashlikka ega:

1. Har bir robotning mexanik asoslari ramkadan tashkil topgan qurilma. Kadr turi uning ishlatilish maqsadiga qarab turlicha bo'ladi. Masalan, agar robot loy va qum ustida harakatlansa, kuzatilgan traktorlardan foydalanish mumkin. Ixtirochining alohida masalani hal qilishning mexanik tomoni robot harakatlanadigan muhitga bog'liq. Robotning shakli uning bajaradigan funktsiyasiga bevosita bog'liq.

2. “Har bir robot elektr qismlardan iborat. Ushbu qismlar robot tizimlarini to'liq boshqaradi.”²³ Masalan, zanjir bo'ylab harakatlanadigan robotni olaylik va buzanjirlarni haydash uchun kuch talab etiladi. Ushbu quvvat elektr energiyasi sifatida keladi, simlardan o'tadi va batareyada saqlanadi; ushbu asosiy sxema. Gaz bilan ishlaydigan mashinalar, shuningdek, gazni qayta ishlash uchun elektr energiyasini talab qiladi. Shu sababli, gaz bilan ishlaydigan vositalar kabi avtouloularda ham batareyalar mavjud. Elektr tizimi robot (dvigatel) harakatida o'lchov (issiqlik, tovush, joy va energiya miqdorini aniqlash uchun elektr signallari) va umumiy foydalanish uchun ishlatiladi (robot o'z motorlari va sensorlariga umumiy energiyani bajarish uchun bir oz energiya yuborishi kerak) asosiy operatsiyalar).

3. Barcha robotlar biroz kompyuter kodiga muhtoj. Xuddi shu algoritm robotning qanday ishlashini ko'rsatadi. Kodni yozgan odam dasturda robot qanday va qachon qaror qabul qilishini va qanday ishlashini yozadi. Mexanik dizayni va konstruksiyasi tufayli ushbu zanjir bo'ylab harakatlanadigan robot, batareyadan kerakli miqdordagi energiyani simlar orqali yutsa ham, kompyuter dasturisiz harakat qilmaydi, chunki dastur robotga qachon va qayerda harakat qilish kerakligini aytadi.

Bugun jahon mehnat bozorida texnologik yo'nalishdagi muhandis-mutaxassislarga talab har qachongidan ham ortgan. Texnika asri talablariga javob beradigan kadrlar avlodini shakllantirish uchun yurtimizda keng ko'lamli ishlar olib borilyapti. Ana shu harakatlar qatorida bir masalaga e'tibor qaratilishini zarur va shart deb hisoblayman, ya'ni maktab o'quv dasturlariga robototexnika fanini kiritish vaqti allaqachon yetib keldi! Chunki rivojlangan davlatlar zamonaviy ta'lim dasturlarida robototexnika kursi yetakchi o'rin egallaydi. Sun'iy intellekt bilan boshqariladigan texnologiyalar qamrovi

²² Nazarov X.N.; Juraev R.; Robototexnik sistemalari ; TDTU., Toshkent:, 2004 , 50-b

²³ Хасанов П.Ф., Назаров Х.Н. Мобильные робототехнические системы. – Т.: ТашПИ, 1987. 98 с.

oshayotgan bir davrda robototexnikani maktabda fan sifatida oʻrganish zaruriy ehtiyojga aylandi. Shu sabab, bugun qaysi bir mavqeyi baland oʻquv markazini olmang, deyarli barchasida robototexnika guruhlari ochilgan va ularda oʻrganuvchilar soni juda koʻp. Narxlar qanchalik qimmatligiga qaramay, robototexnika kurslari juda ommalashgan va ota-onalar oʻrtasida katta qiziqish uygʻotmoqda. Demak, yurtdoshlarimiz orasida farzandi ixtirochi va yaratuvchi boʻlishini istaydiganlar salmoqli. Afsuski, bu talab maktablarda emas, pulli tarzda oʻquv markazlarda qondirilayapti. Xorijiy davlatlar maktablarida olib boriladigan robototexnika darslarida oʻquvchining boshqa fanlardan oʻrgangan maʼlumotlarini amaliy topshiriqlar yordamida mustahkamlayotgani kuzatiladi. Masalan, fizikadan oʻrgangan bilimlarini bola biror mexanik buyum yasayotganida qoʻllaydi, fizik qonun-qoidalar mohiyatini anglaydi, matematik hisob-kitobni amalga oshiradi, informatikadan oʻrgangan komandalariga murojaat qiladi. Nazariy bilimlarini amaliy boshqaruvga yoʻnaltiradi. Oʻquvchilar bu darslarda individual yasash ishlarida ham, jamoa boʻlib topshiriqlarni bajarayotganida ham mexanikaning asoslarini tushunib yetadi va tahlil qilish qobiliyati rivojlanadi.

Robodunyoda yangidan yangi kasblar paydo boʻla boshlaydi. Xususan, mashina bilan oʻzaro aloqaga kirishgan holda bir jamoada ishlay olish muhim koʻnikmaga aylanadi. Hozir ham rezyumening shaxsiy koʻnikmalar degan qismida kompyuter dasturlari, ijtimoiy tarmoqlar bilan ishlash deb yozish sezilarli ustunlik bera boshlagan. Inson sunʼiy idrok uchun murabbiy, sharhlovchi va chidamlilik boʻyicha ekspert vazifasini oʻtay boshlaydi. Bunday robotlarda boshqarish qurilmasi sifatida programmali boshqarish qurilmasi yoki kompyuter ishlatiladi. Birinchi avlod robotlari yetarli darajada universal va koʻp imkoniyatlarga ega hisoblanadi. Mavjud avtomatlashtirish vositalariga qaraganda, birinchi avlod sanoat robotlari yangi topshiriqlarni bajarishgatez va yaxshi moslashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Asimov Ishoq (1996) [1995]. "The Robot Chronicles". Oltin. London: Voyager.
2. Nazarov X.N.; Juraev R.; Robototexnik sistemalari ; TDTU., Toshkent:, 2004 , 50-b
3. "Gumanoidlar tarixi-WABOT" www.humanoid.waseda.ac.jp.
4. Робототехника Ю.Г., Андреанов и др. – М.: Машиностроение, 1984. 348 с.
5. Nazarov X.N. Robototexnika asoslari. TOSHKENT "IQTISOD-MOLIYA" 2016, 63 b.
6. Хасанов П.Ф., Назаров Х.Н. Мобильные робототехнические системы. – Т.: ТашПИИ, 1987. 98 с.
7. Inobat Ravshanova, "Robototexnikani maktabda oʻqitish vaqti keldi", Maʼrifat gazetasi – 2020 yil

MENING DADAM

Sirojiddinova Dilnura

Dunyodagi barcha otalar farzandlariga ayniqsa qizlariga mehribon bo'lishadi. Shu qatorda mening dadam ham mehribondir. Eng katta farzand bo'lganligim uchunmi, yoki menga bo'lgan ishonchi shu qadar kuchliligidanmi bilmadim meni boshqacha yaxshi ko'radilar. Oilamizdagi 4 nafar farzandni doimo tarozi pallasidek bir xil ko'radi. Kimnidir kamroq, kimnidir ko'proq emas. Dadamning bitta xarakterini judda yaxshi ko'raman. Hayotimiz davomida birorta to'sqinlik yoki biz farzandlar bosib o'ta ololmaydiganyo'llar chuqib qolsa, ushbu yo'llarning ustidan ko'tarib olib o'tmaydi. Aksincha, bizga yo'l yo'riq ko'rsatadi. Misol uchun men huquq fanidan musobaqaga borishim kerak ediva dadamga aytdim: "Dada, musoboqaga borsam maylimi?!" Dadam esa shunday javob berdi: "Dilnurabonu qizim, hozir sen bording ham deylik o'zingdan boshqa raqiblarni yutishga ko'zing yetadimi? O'z bilimningga ishonasanmi? Tajriba ortiradigan darajada yaxshimi, u musoboqa? Dadam har doim: "Sening ko'zing faqat muvoffaqiyat yo'lining eng oxirgi manzilini ko'rsin! Shundagina sening qarshingdan chiqadigan har qanday qiyinchiliklarni yenga olasan,—deya aytadilar. Mening shundek mehribon, oq ko'ngil, o'z so'zida qat'iy tura oladigan dadam borligidan faxrlanaman. Ayni vaqtda dadamning ism-familiyasini dunyoga taratish yo'lidaman. Xususan maktabimizda "Ibratli ota-ona" burchagida mening dadam ya'ni Axmedov Sirojiddin Isakovichning rasm va biografiasini yozilgan hamda Azarbayjon Respublikasining Shishu Ulash Organization xabari Yeamin tomonidan aynan dadam uchun "Tashakkurnoma" yozilgan. Men dadamning qizi bo'lganligimdan faxrlanaman.

Ishonchingiz oqlayman

Mehridaryo davlatim.

Oq sutingiz oqlayman,

Nur ziyoli jannatim.

Darhaqiqat ko'p otalar qiz farzandiga ko'plab to'sqinliklar qo'yadi xususan qiz farzand o'qimay, rivojlanmay uyda o'tirishi, ko'chaga chiqmasligi, davlat-ma davlat yurishi qat'ian man etilib, ro'zg'or yuritishini xohlaydi. Bunday otalarni ko'rsam dadamga ming shukrlar aytaman va o'zimdan o'zim faxrlanib ketaman. Chunki, dadam menga hech qanday to'sqinliklar qo'ymaydi. Yana aytadilarkim: "Qizim seni nafaqat o'z ona yurti balki butun dunyo tanishsin va e'tirof etishsin. Sen kelajak poydevori bo'lgin, davlatimizni butun dunyoga dong'ini taratgin" deydi. Xalqimiz orasida har doim o'zingga ishon va ishonch bor joyda yuksalish bo'ladi degan gap bor. Shu sababdan ham meni 3-sinfmdan mustaqil qaror qabul qilishga, viloyatlarga yakka o'zimni yuborib o'zimga bo'lgan ishonchimni yanada yuksaltirar edi. Dadamdek insonim ortimdan tog'dek bo'lib turganidan hech qanday narsadan qo'rqmayman. Shu sababdan ham 9 yoshimda Toshkentga xolamlarnikiga o'zim borganman. Garchi Jizzaxdan uzoq bo'lsa-da.

So'zim oxirida shu eslatib o'tamanki har doim va har qanaqa vaziyatda dada va qiz farzand o'rtasiga sovuqchilik tushmasin. Negaki dadalarimiz bizni shu kungacha boqib, tarbiyalaganini unutmasligimiz lozimdir. Ularning qilgan mehnatlarini yuz barobar qilib qaytarishimiz lozim. Ayni vaqtdagi Yangi Renessans yoshlarini o'qib-

izlanib mehnat qilishlarini so‘rab qolardim va albatta pz ota-onalaring yuzini yorug‘ qilsin.

Berdingiz menga ishonch,
Oqlajakman ishonchingiz .
Murg‘ak qalbga soldingiz,
Bir dunyo xoy-u xavas.

AMONNING SEVIKLI FIR'AVNI

Charos Babajonova Anvar qizi

*Urganch Davlat Universiteti Ijtimoiy-iqtisodiy
fanlar fakulteti tarix ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi*
babajonovacharos4@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu maqolada Buyuk Ramzes nomi bilan mashhur bo'lgan Misr fir'avni Ramzes IIning hukmronlik davri va uning Misr tarixida tutgan o'rni hamda ijtimoiy-iqtisodiy, harbiy sohada amalga oshirgan islohotlarini yoritishga harakat qilinadi.*

Аннотация. *В данной статье предпринята попытка пролить свет на правление египетского фараона Рамзеса II, известного как Рамзес II Великий, и его роль в истории Египта, а также реформы, которые он осуществил в социальной, экономической и военной сферах.*

Abstract. *This article attempts to shed light on the reign of the Egyptian pharaoh Ramses II, known as Ramses the Great, and his role in the history of Egypt, as well as the reforms he implemented in the social, economic, and military spheres.*

Kalit so'zlar. *Ramzes II, Seti I, Xattusili III, Nefertiti, Misr, Qohira, fir'avn, xettlar, kvarsit, ieroglif, muzey.*

Ключевые слова. *Рамзес II, Сети I, Хаттусили III, Нефертити, Египет, Каир, фараон, хетты, кварцит, иероглиф, музей.*

Key words. *Ramses II, Seti I, Hattusili III, Nefertiti, Egypt, Cairo, pharaoh, Hittites, quartzite, hieroglyph, museum.*

Kirish. Ramzes II—Misrning XIX -sulolasining uchinchi fir'avni bo'lib, Buyuk Ramzes nomi bilan mashhur bo'lgan. Fir'avni Seti I vafot etganidan so'ng Misr

taxtiga uning o'g'li Ramzes II (mil.avv 1290 -1224) o'tiradi. U Misr tarixida Meriamon —"Amonning sevikli fir'avni" nomi bilan mashhur bo'lgan.

Asosiy qism. Ramzes II davrida Egnatondan Eyegacha bo'lgan fir'avnlarning sulolaviy ro'yxatidan o'chirib tashlandi. Ramzes II hukmronligi mil.avv 1290 -yildan mil. avv 1224 -yilgacha 66 yil davom etgan. Uning davrida dehqonchilik, hunarmandchilik, savdo-sotiq yuksalgan. Mamlakat obodonchiligiga katta e'tibor beradi. Yangi yerlar o'zlashtiriladi, yangi kanallar qazilib, suv omborlari barpo etiladi. Ramzes II o'rtayer dengizning sharqiy sohilidagi mamlakatlarni bosib olish uchun, Kichik Osiyodagi xettlar bilan qattiq va uzluksiz kurash olib boradi. U mil.avv 1296 -yilda bo'lib o'tgan jangda xetlardan yengilib, asir tushishiga o'z qoladi. Mil.avv 1290 -1270-yillar atrofida Misr bilan Xett davlati o'rtasida o'zaro qonli janglar bo'lib o'tadi. Urushda har ikki tomon g'alaba qozonar, hech kim yengilishni istamas edi. Nihoyat mil.avv 1280 -yilda fir'avni Ramzes II bilan Xett podshosi Xattusili III o'rtasida tinchlik va do'stlik bitimi tuziladi. Sulhga ko'ra: ikki mamlakat podsholari bir -biriga har tomonlama yordam berishga kelishib olishadi. Bitimda mingta Xett va mingta Misr xudolari garov qilib qo'yilganligi bayon etilgan va qonunlashtirilgan. Misr qo'l ostida Janubiy Suriya, Falastin va Finikiya sohillarining katta qismi qoldi. Suriyaning shimoli, Shimoliy Finikiya Xett davlati ta'siri ostida qoladi. Tinchlik shartnomasi bilan birga, o'zaro yordam berish majburiyatiga

asoslangan ittifoq shartnomasi ham tuzilgan. Unga ko'ra nikoh diplomatiyasi tuzilib, Ramzes IIXattusilining qizlaridan biriga ulanadi. Ramzes IIdavrida Misr qo'shinlari Nubiyaga ham harbiy yurishlar uyushtirgan. Misrliklar u yerdan ko'plab boylik va o'ljalarni shuningdek juda ko'p qullar olib kelishgan. Malika Nefertiti Ramzes IIning birinchi xotini edi. Abu Simbeldagi Ramzes IIning ibodatxonasidagi relyeflarda bu malika tasviri mavjud. U Nil daryosining sharqiy qismida yangi poytaxt —Per-Ramzes shahrini qurgan. Bu shahar Mesopotamiyaga yurish uchun tayanch qal'a, harbiy lager vazifasini o'tagan.

Ramzes IImil.avv 1224 -yilda vafot etadi. Uning katta o'g'illaridan biri Xaemuas voris bo'ldi, lekin u otasini o'limigacha yashamadi. Taxtga uning o'n uchinchi o'g'li Merneptax (mil.avv 1224 -1212) o'tiradi. Ramzes IIdavrida Misr harbiy jihatdan sharqning eng qudratli davlatiga aylangan. 2008 -yil sentyabrda Qohiraning sharqiy qismidagi Ayn Shams hududida bir guruh misrlik arxeologlar qazishma ishlarini olib borishadi. Bu yerdan fir'avn Ramzes ILibodatxonasi xarobalari va Ramzes IIning ulkan haykali parchalari topilgan edi. 2017 -yil 9-mart kuni Qohira va Misr arxeologlari Ramzes IIning 3000 yoshli haykalini topishadi. Misrlik va germaniyalik arxeologlar ushbu haykal Ramzes IIfaykali ekanligini takidlashadi, chunki bu haykal Ramzes IIdafn etilgan maqbara yonidan topiladi. Shuningdek Ramzesning nabirasi fir'avn Seti IIning haykali va ieroglifli yodgorlik ham topildi. Ramzes IIfaykali kvarsitdan yasalgan, balandligi 8 metrni tashkil etadi. Qazishma ishlaridan so'ng haykal qayta tiklanib, 2018 -yilda G'azoda ochilishi rejalashtirilayotgan Katta Misr muzeyiga yuboriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qadimgi dunyo tarixi (Sharq, Yunoniston, Rim) –RajabovR. R -Toshkent –“Fan va texnologiya” –2009.
2. “Qadimgi Sharq tarixi “-Abdujabbor Kabirov –Toshkent –“Tafakkur”-2016.
3. “Mortuary temple of Ramesses II at Abydos”. Archived from the original on 22 December 2008. Retrieved 28 October 2008.
4. Anneke Bart. “Temples of Ramesses II”. Archived from the original on 28 April 2008. Retrieved 23 April 2008.
1. “Rameses”. Webster’s New World College Dictionary. Wiley Publishing. 2004. Archived from the original on 2 October 2011. Retrieved 27 April 2011.
2. “Ramses”. Webster’s New World College Dictionary. Wiley Publishing. 2004. Archived from the original on 24 January 2012. Retrieved 27 April 2011.

Qahramonova Zebuniso Raufjon qizi 2001-yil 16-avgustda Qashqadaryo viloyati Kasbi tumanida tavallud topgan. Hozirda Qarshi shahridagi Axborot texnologiyalari va menejment universiteti Defektologiya yo‘nalishi 1-kurs talabasi

RIVOJLANISHIDA NUQSONI BO‘LGAN BOLALARNI LOGOPEDIK TEKSHIRISH

Annotatsiya. Ushbu maqolada rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni logopedik tekshirish to‘g‘risida ma‘lumot beriladi. Nutq bolaning yuqori psixik funksiyalarini shakllanishida alohida muhim rol o‘ynaydi.

Kalit so‘zlar: nutq, psixik, logopedik, tekshirish, pedagogika, psixologiya, deffekt, talaffuz, anamnestik, komponent, gugulash, pichirlash, audiometrik, idrok, impressive, ekspressiv, qobiliyat, tashxis.

Bola uchun kattalar bilan so‘zlashuv funksiyasini bajarib, fikrlashni rivojlantirish, bolaning o‘zini tutishini rejalashtirish va boshqarish, uning hayot davomidagi psixik faoliyatini tashkillashtirish uchun baza bo‘ladi, shaxs, rivojlanishiga to‘liq ko‘maklashadi. Shuning uchun zamonaviy maxsus pedagogika va psixologiyada bolaning anomal rivojlanishining oddiy xolatlarini, ya‘ni ko‘p bolalarda uchraydigan va nutq buzilishiga olib keladigan nuqsonlarni erta yoshda aniqlab ularni bartaraf etish tartiblari tasdiqlangan (V.L.Lubovskiy). Nuqsonlarning bir qismi faqatgina talaffuz etish jarayoniga tegishli va nutqning tushunish darajasi past bo‘lgan paytda aniqlanadi. Boshqa nuqsonlar nutqning fonematik tomoniga mansub va nafaqat talaffuz paytida deffekt bilan gapirish, balki o‘qish va yozish qobiliyatini pasayishiga olib keluvchi so‘zning jarangdorligini xis qilish sust ekanligini ham bildiradi. Uchinchilari - bu kommunikativ nuqsonlardir, ular bolaning maktabda ta‘lim olishiga va ijtimoiy muhitga moslashishiga yordam beradi.

Og‘zaki nutqni tekshirish

Logopediyada nutqdagi nuqsonlarni taxlil qilish uchun asosiy metodika bo‘lib R.YE.Levina tomonidan ishlab chiqilgan metodika hisoblanadi. Ushbu taxlilning asosida murakkab, ko‘p bosqichli hisoblangan nutqdan foydalanishiga zamonaviy qarash yotadi. Bolada nutq rivojlanishida ishtirok etadigan komponentlardan biri shakllanmagan bo‘lsa, natijasida o‘zining orqasidan ikkinchi, uchinchi va boshqa komponentlarning o‘zgarishini keltiradi. Shuning uchun, logopedik tadqiqot nutq tizimining komponentlarini o‘rganishni o‘z ichiga oladi:

- mustaqil, bog‘langan nutq;
- so‘z (leksika) boyligi;
- nutqni grammatik qurilishi;
- nutqning talaffuz tomoni (tovushlarni talaffuz qilish, so‘zning bo‘g‘inlari bo‘yicha tuzilishi, fonematik idrok etish).

Logopedik tadqiqot davomida aniq maqsadlar qo‘yiladi:

- bolaning nutqiy ko‘nikmalarining hajmini aniqlash;
- ko‘nikmalarini yoshiga qarab hamda psixik rivojlanishiga qarab solishtirish,
- nuqsonlar, nutqiy faollik va psixik faoliyatning boshqa ko‘rinishlarini solishtirish.

Dastlab bosqichda logopedik tadqiqot maxsus xujjatlarni o'rganish va ota-ona bilan suhbatlashish bilan boshlanadi. Mazkur bosqichning vazifasi - anamnestik ma'lumotlarni bolani nutqi rivojlanishining davom etishi to'g'risidagi natijalar bilan to'ldirish. Nutq rivojlanishining quyidagi asosiy bosqichlari ajratiladi:

- gugulashning boshlanishi, noaniq g'uvur-g'uvur, birinchi so'z, gap tuzish vaqti;
- nutqning rivojlanishi to'xtab qolmaganligi (agar to'xtab qolgan bo'lsa, nima sabab bo'lgan va qachon qayta tiklangan);
- atrofdagilarning so'zlashuvi xarakteri (yaqinlarining so'zlashuvini o'ziga xos xususiyatlari, ikki tillilik, kattalar tomonidan bolaning nutqiga qo'yilgan talablar);
- bolaning nutqidagi nuqsoniga bo'lgan munosabat;
- logopedik yordam ko'rsatilganligi va uning natijalari.

Nutqdagi nuqsonlar ba'zilarida eshitish qobiliyati past bo'lishi sababli paydo bo'lishi mumkin bo'lganligi uchun, tekshirilayotgan bolada ushbu qobiliyat yaxshi saqlanganligi haqida ma'lumot bo'lishi lozim.

Eshitishni tekshirishda ovoz chiqaradigan o'yinchoqlardan (nog'ora, childirmacha, mushuk, qushcha) hamda maxsus tanlangan rasmlardan foydalanish tavsiya etiladi. Pichirlab gapirilgan va suhbat qurilgan nutqni bola tomonidan eshita olishini tekshirish lozim. Bola logoped qarshisiga orqasi bilan 6-8 metr masofada turadi. Logoped nafasni to'liq chiqaradi va pichirlab so'zlarni aytadi, bola ularni takrorlashi kerak, masalan, maktab, choynak, mashina, chemodan va boshqalar. Bola tomonidan bu vaziyatni idrok etish qiyin bo'lsa, logoped o'sha so'zlarni 4 metr, keyin esa 3 metr masofada takrorlaydi. Xulosa qilib bola qaysi masofada pichirlangan gapni eshita olishi ko'rsatiladi. Eshitish qobiliyati meyorda bo'lsa bola 6-7 metr masofada pichirlab gapirilgan so'z va iboralarni eshitishi va takrorlashi kerak. Eshitish qobiliyati tekshirilayotganda ko'rish qobiliyatini ishga solish kerak emas. Pichirlangan so'zlarni bola 3 metr masofada eshitilgan bo'lsa, u holatda eshitish qobiliyatini aniqlab olish maqsadida maxsus maslahatga muhtojlik borligi haqida ko'rsatma beriladi.

Umuman gapira olmaydigan yoki gapirishni endi boshlayotgan bolalarda eshitish qobiliyatini tekshirish anchagina qiyinchilik tug'diradi. Bunday hollarda bolaga tanish bo'lgan predmetlar tasvirlangan rasmlardan foydalanish tavsiya etiladi.

Boladan logoped tomonidan aytilgan so'zni takrorlashni emas, unga mos rasmni ko'rsatish so'raladi. Avval logoped bola yonida turib gapiradi, keyin esa uzoqlasha boradi. Eshitish qobiliyati past bo'lsa bola audiometrik tekshirish bo'yicha mutaxassisga yuboriladi.

Nutqni tekshirish bolaning faol (ekspressiv) nutqini tekshirish bilan birgalikda, atrofdagilarning nutqini tushunishini (impressiv) qamrab oladi.

Nutqning rivojlanmay qolganligidagi grammatik xatolar. Nutqning grammatik vositalardan foydalanish va tushunishdagi nuqsonlar "agrammatizm" termini bilan ifoda topadi. Impressiv va ekspressiv agrammatizm mavjud. Impressiv agrammatizm - bola so'zda qo'shimchasi yoki ko'makchisi o'zgarsa so'z ma'nosining o'zgarilishini farqlamaydi. Ekspressiv agrammatizmni quyidagi o'ziga xos grammatik xatoliklar ifodalaydi:

- gapda so'zlar tartibi o'zgarishi (inversiya);
- kelishik qo'shimchalarini noto'g'ri qo'llash;
- ko'makchilarni tashlab ketish yoki noto'g'risiga almashtirish;

- so'z yasash qobiliyati shakllanmaganligi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, tashxis natijalarini taxlil qilib, birinchi navbatda yozishdagi xatolar darajasi faqat tovush-harflarni taxlil qilishga ta'sir etadimi, yoki nutq faoliyatining murakkabroq darajasi bilan, nutq vositlarining buzilishi bilan bog'liq ekanligini aniqlab olish kerak.

Tashxis natijalariga ko'ra nutq va yozishdagi nuqsonlarni paydo etgan sabablarga mos holda korreksion o'qitishning yo'l va metodlari aniqlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. D.A.Nurkeldiyeva, M.U.Hamidova "Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar diagnostikasi" Toshkent – 2016;
2. Raxmanova V.S. "Korreksion pedagogika va logopediya". Toshkent "Iqtisod - Moliya" 2007;
3. M.Y. Ayupova "Logopediya". Toshkent O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti 2007;
4. Muminova L.R., Ayupova M.YU. Logopediya. Toshkent.1993

Eshpo'latova Shaxlo Baxrom qizi
2006-yil 7-iyun kuni
Samarqand shahrida tug'ilgan.
International Agricultura University talabasi.

Global temperatura 1,2 °C ga oshib borayotganligini bilmidingiz? To'g'ri bu sizga kichik raqamdek tuyilayotgan bo'lishi mumkin... Ammo bu butun yerning umumiy temperaturasi... bu esa judayam katta raqam ekanligini anglatadiiii.... keling dastavval nimaga bu haqida gap ochganimni gaplashamiz. Xo'p siz allaqachon bilganingizdek bu global muammolardan biridir. Global muammoni ta'riflashdan oldin keling tabiat haqida gaplashamiz. O'zi tabiat siz uchun nima? qanday qalib tabiatga ta'sir ko'rsatmoqdasiz? tabiat ozi siz uchun qanchalik darajada muhim? ana endi mening javobimi

eshiting

Tabiat — odamning paydo bo'lgunicha ham, odam ishtiroki bilan ham mavjud borliq. Umuman — bu dunyo, odam, koinot; mikromakromegadunyolar; jonsiz va jonli borliq. Tor ma'noda — tabiat fanlari o'rganadigan obyekt. Tabiat odamga, jamiyatga bog'liq bo'lmagan qonuniyatga bo'ysunadi. Odam tabiatning bir qismi. Odam tabiat qonunlarini o'zgartira olmaydi, faqat qonunlardan foydalanib, tabiat elementlarini, qismlarini o'zlashtirishi mumkin.

Bir vaqtlar (fanning so'nggi ma'lumotlari bo'yicha bundan 20 milliard yil avval) bu jismlar boshqa ko'rinishda bo'lgan. Bo'lajak milliard yillarda u yana o'zgarib boradi. Tabiat odamning, jamiyatning vatani. Odamning hayoti tabiatning, biosferaning uyg'un sharoitiga bog'liq. Bu sharoit salbiy tomonga o'zgartirilsa, odamning normal yashashiga putur yetkaziladi, ekologik muammolar paydo bo'ladi. Ilmiy-texnika yutuqlaridan noto'g'ri foydalanish — biosferaning buzilishiga olib keladi.

Binobarin tabiatni puxta bilib, undan samarali foydalanish, unga to'g'ri va oqilona munosabatda bo'lish lozim. Insonning tabiatga bunday munosabatda bo'lishida fan asosiy omil bo'lib kelmoqda.

Siz allaqachon bilganingizdek bizda global muammolar bor. bunga misol sifatida global isish, ob-havoning isishi, suv tanqisligi, ozon qatlamining yemirilishi, aholining haddan tashqari ko'payishi, o'rmonlarning kamayishi... bu haqida barchamizda turli hil tushunchalar bor. men hozir sizga global isish haqida ma'lumotlar bermoqchimam.

Global isish — sayyoradagi umumiy haroratning uzoq muddatli isishi. Global isish karbonat angidrid (CO₂) va boshqa havoni ifloslantiruvchi moddalar atmosferada to'planib, quyosh nurlari va yer yuzidan tushgan quyosh nurlarini o'zlashtirganda sodir bo'ladi. Ushbu isish tendentsiyasi uzoq vaqtdan beri davom etayotgan bo'lsa-da, so'nggi yuz yil ichida qazib olinadigan yoqilg'ilarning yonishi tufayli uning sur'ati sezilarli darajada oshdi. Odamlar sonining ko'payishi bilan birga, yoqilg'ilarining yonish hajmi ham o'sdi. Fotoalbom yoqilg'ilarga ko'mir, neft va tabiiy gaz kiradi va ularni yoqish yer atmosferasida „issiqxona effekti“ deb nomlanuvchi hodisani keltirib chiqaradi.

Iqlim o'zgarishi suv mavjudligini o'zgartirib, ko'proq mintaqalarda uni kamaytirmoqda. Global isish allaqachon suv tanqisligi bo'lgan hududlarda suv tanqisligini kuchaytiradi va ekinlarga ta'sir qiladigan qishloq xo'jaligi qurg'oqchiliklari xavfini oshiradi va ekologik qurg'oqchilik ekotizimlarning zaifligini oshiradi. Qurg'oqchilik shuningdek, vayron qiluvchi qum bo'roni va chang bo'roni bo'ronlarini

qo'zg'atishi mumkin, bu esa milliardlab tonna qumni qit'alar bo'ylab harakatga keltirishi mumkin. Cho'llar kengayib, oziq-ovqat yetishtirish uchun yerlarni qisqartirmoqda. Endi ko'p odamlar muntazam ravishda suv yetishmasligi xavfiga duch kelishmoqda.

Endi bu muammolarga yechimlar haqida gaplashaylik. Bu muammoni hal qilishda har bir inson o'z hissasini qo'sha oladi. qanday qilib deysizmi? hammasi oddiy. o'ylashingiz mumkin 1 ta odamning harakati bilan nima o'zgaradi de? ammo sizning birgina harakatingiz tufayli atrofingizdagi insonlarga ham ta'sir ko'rsata olasiz. Buning natijasi esa siz kutgandan a'lo bo'ladi. Aslida, ekalogik holatni yaxshilash ham, yomonlashitish ham o'zimizning qo'limizda. Qachonki global muammolar haqida gap ketganda, har bir inson ma'suliyatli ko'zlar bilan bu holatga qaraganda, ahvolimiz hozirgidek bo'lmasdi. Biz bir narsani inkor etolmaymiz, ya'ni kundalik hayotimizda qanchalik achinarli bo'lmasin insonlar o'zi anglagan holatda chiqindilarini ko'chalarda uloqtirib ketadilar. va shu oddiy bir holat ham xalqaro global muammoga sabab bo'lishi mumkin.

Inson va tabiat chambarchas bo'g'liq ekanligini barchamiz yaxshi bilamiz. Bundan tashqari tabiatimizni yaxshilashga yordam berish bu jadayam oson. Keling, bir ko'rib chiqaylik. Har kuni ishlatayotgan elektr toki va suvni tejashligimiz, oddiygina chiqindilarni o'z vaqtida mahsus chiqindihonalarga topshirib ham biz tabiatga katta yordam berishimiz mumkin. endi navbatda men yurtim qaysiki O'zbekiston haqida gapirib bermoqchiman. Aslida, ekalogik holatni yaxshilash ham, yomonlashitish ham o'zimizning qo'limizda. Qachonki global muammolar haqida gap ketganda, har bir inson ma'suliyatli ko'zlar bilan bu holatga qaraganda, ahvolimiz hozirgidek bo'lmasdi. Biz bir narsani inkor etolmaymiz, ya'ni kundalik hayotimizda qanchalik achinarli bo'lmasin insonlar o'zi anglagan holatda chiqindilarini ko'chalarda uloqtirib ketadilar. va shu oddiy bir holat ham xalqaro global muammoga sabab bo'lishi mumkin. Inson va tabiat chambarchas bo'g'liq ekanligini barchamiz yaxshi bilamiz. Bundan tashqari tabiatimizni yaxshilashga yordam berish bu jadayam oson. Keling, bir ko'rib chiqaylik. Har kuni ishlatayotgan elektr toki va suvni tejashligimiz, oddiygina chiqindilarni o'z vaqtida mahsus chiqindihonalarga topshirib ham biz tabiatga katta yordam berishimiz mumkin.

NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLARNI IJTIMOIYLASHTIRUV JARAYONIDAGI MAVJUD MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI.

Raximova Oybib Kadirovna
+998996777675/+998990797675
Xorazm viloyati Qo'shko'pir tumani "Inson"
Ijtimoiy xizmatlar markazi direktori

Annotatsiya. *Ushbu maqolada nogironligi bo'lgan shaxslar ijtimoiylashtiruvi va usbu jarayonda vujudga keladigan muammolar va ularning yechimlari haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar. *Nogironlik, bolalar, shaxs, ijtimoiy, manfaat, huquq, yordam, jamiyat, ehtiyoj.*

Mamlakatda nogironlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, tibbiy-ijtimoiy yordam ko'rsatish, hayot sifatini yaxshilash tizimini takomillashtirish, ularga ta'lim olish va ishga joylashishda har tomonlama ko'maklashish choralari ko'rilmogda. Davlat tomonidan xalqimizga xos bo'lgan mehr-shafqat hamda ezgulik tuyg'ularini hisobga olgan holda nogironlarning muhim ehtiyoj va talablariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Mamlakatimizda nogironligi bo'lgan shaxslarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, to'siqsiz muhit yaratish, jamiyatga integratsiya qilish borasida izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, keyingi yillarda davlatimiz rahbarining bu borada muhim farmon va qarorlari qabul qilingani nogironligi bo'lgan shaxslarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, ularning hayotga intilishini oshirish, jamiyat hayotida faol qatnashishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Albatta, har bir sohaning rivojlanishi, ayniqsa, nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari bilan bog'liq masalalarni hal etish, avvalo, qonunchilikni takomillashtirishni taqozo etadi. Shu nuqtai nazardan keyingi yillarda qonunchilikka muhim o'zgartish va qo'shimchalar kiritildi. Ushbu soha huquqiy tomondan to'liq qamrab o'lingdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 1-avgustdagi F-5006-son farmoyishi bilan tashkil etilgan Nogironligi bo'lgan shaxslarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirishga qaratilgan takliflarni tayyorlash bo'yicha komissiya tomonidan nogironlikni barvaqt aniqlash va oldini olish, nogironligi bo'lgan shaxslarga tibbiy-ijtimoiy yordam ko'rsatish, ularni kasbga o'qitish va ishga joylashtirish sohasidagi ishlarning ahvoli kompleks va chuqur o'rganildi.

Mazkur jarayonda aholining keng qatlamlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari, shuningdek, xalqaro va xorijiy tashkilotlar vakolatxonalarini yuqori faollik va daxldorlik hissini namoyon qildilar. O'tkazilgan kompleks o'rganish, aholi bilan ochiq va to'g'ridan-to'g'ri muloqot yakunlari bartaraf etish yuzasidan ta'sirchan choralarni tezkor ko'rishni talab etuvchi qator tizimli kamchiliklar va muammolarni aniqlash imkonini berdi.

Hamkorlikdagi sa'y-harakatlar bilan nogironligi bo'lgan shaxslarning turmush darajasi va sifatini yanada yaxshilash, ularga tibbiy-ijtimoiy yordam ko'rsatish, bunday

shaxslarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ro'yobga chiqarishga, jamiyatdagi faol pozitsiyasini shakllantirishga ko'maklashish yuzasidan aniq takliflar ishlab chiqildi.

Yurish, yugurish, sakrash va faqat o'zing yoqtirgan ishingni tashqaridan yordamsiz qilish qanday baxt ekanligini tushunish uchun hech qanday a'zo yoki sog'likni yo'qotish shart emas, atrofga nazar tashlash, nogironlarni ko'rish kifoya. Bu esa bizga yuqoridan berilgan yaxshiliklar haqida fikr yuritish imkoniyatini beradi va biz bundan minnatdor bo'lishimiz kerak. "O'zbekistonda nogironlarning ijtimoiy-iqtisodiy muammolari va ularning yechimlari hukumat darajasida ko'rib chiqilmoqda."²⁴ Jamoat sohalarida ushbu guruhning sog'liqni saqlash, ta'lim, reabilitatsiya va yordamchi reabilitatsiya vositalaridan foydalanish imkoniyati, mehnat bozori, infratuzilma, ijtimoiy himoya, nogironlar hayotini yaxshilash uchun zarur bo'lgan islohotlar bo'yicha tavsiyalar baholanadi. Ushbu mavzuni o'rganishda biz mavjud axborot kanallari orqali ko'plab ma'lumotlarni ko'rib chiqdik. Katta hajmdagi ma'lumotlar nogironlarning ushbu toifadagi odamlar uchun nima bo'lishi kerakligi, ularning huquq va erkinliklarini buzmasdan to'liq hayotga to'liq integratsiyalashuvi uchun qanday sharoitlar bo'lishi kerakligi darajasidagi imkoniyatlardan dalolat beradi. Biroq Jahon bankining O'zbekistonda nogironligi bo'lgan shaxslarni hisobga olgan holda e'lon qilgan hisobotiga tayanib, "Nogironlarning rasmiy soni, ya'ni aholining 2,1 foizi, taxminiy ko'rsatkichni hisobga olgan holda, juda kam baholanadi. Dunyo bo'ylab odamlarning 15 foizi qandaydir nogironlikka ega va ularning 80 foizga yaqini rivojlanayotgan mamlakatlarda yashaydi.

Xulosa shunisi bilan izohlanadiki, ko'pchilikda milliy oilalarda mentalitetga asoslanib, oila sirlari, hatto bola nogiron bo'lsa yoki biron bir og'ish bo'lsa ham, kelajakdagi naslga tegishli bo'lgan sirlar ko'pincha oshkor etilmaydi. "Oilada sodir bo'ladigan hamma narsa ko'pincha o'rganilmagan ob'ekt bo'lib qoladi va bunday muammolarga duch kelgan har bir oila o'z-o'zidan echim topadi"²⁵. Buni, albatta, ochiq jamiyat nuqtai nazaridan ko'rib chiqish qiyin, lekin mentalitet va oilaviy an'analarga munosabat nuqtai nazaridan, ma'lumotni jamoatchilikdan yashirishda ayblab bo'lmaydi. Ammo shunga qaramay, hukumat fuqarolarning nogironligini nogironlik darajasiga emas, balki kasallikning og'irligiga qarab belgilashni taklif qiladigan loyihani ko'rib chiqish uchun taklif qildi. Taklif etilgan loyihada –

²⁴ Tursinboyev Olimjon. Abduxalilov Abdullo. "NOGIRONLIGI BOR SHAXSLARNI BANDLIGINI TA'MINLASHGA QARATILGAN JARAYONLARNING ASOSIY YO'NALISHLARI" Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 | ISSUE 7 ISSN 2181-1784 Scientific Journal Impact Factor

²⁵ Bolalar va yoshlarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash - farovon va taraqqiy etib boruvchi jamiyat asosi. Xalqaro forum materiallari. - Toshkent, 2013. - B. 75.

“a) fuqarolarning nogironlik darajasiga qarab nogironlikni belgilash amaliyotidan voz kechish. Buning o‘rniga nogironlarni hayotga ijtimoiy moslashtirish va sog‘lig‘ini tiklash bo‘yicha xalqaro standartlarga muvofiq nogironlikni belgilash tartibini joriy etish;

b) mustaqil harakat qila olmaydigan va harakatlana olmaydigan shaxslarning barcha ijtimoiy infratuzilma ob'ektlaridan to'siqlarsiz foydalanishi uchun qulay sharoitlar yaratish;

c) nogironligi bo‘lgan shaxslarga axborot texnologiyalaridan qulay formatlarda, imo-ishora tilida va boshqa muqobil aloqa shakllarida (panduslar, liftlar, imo-ishora tilidan tarjimalar, ovozli va vizual signallar va boshqalar) foydalanish imkoniyatlarini yaratish”.

Bir necha yillar davomida nogironligi bo‘lgan shaxslarning manfaatlarini himoya qiladigan jamoat tashkilotlarini davlat tomonidan moddiy qo‘llab-quvvatlash masalasi ko‘tarib kelinardi. Bunday tashkilotlar faoliyati nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlarini himoya qilishda nihoyatda muhim ahamiyatga ega. Lekin ularning moddiy-texnika bazasi, vakolatlari, imkoniyatlari cheklanib qolgan edi. Shuning uchun birinchi marta mana shu tashkilotlarga davlat tomonidan 1 milliard so‘m subsidiya ajratildi. Bu yordam orqali O‘zbekiston Nogironlar jamiyati va Nogironlar assotsiatsiyasi o‘z faoliyatini to‘g‘ri yo‘lga qo‘yib, nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlarini, manfaatlarini ta‘minlashga xizmat qilmoqda.

2021 yilga mo‘ljallangan byudjet to‘g‘risidagi qonun loyihasi parlamentdagi keng va qizg‘in muhokamalardan keyin qabul qilindi. Bu qonunni muhokama qilishda ham ijtimoiy sohaga ajratilgan xarajatlarga alohida e‘tibor qaratildi. Davlat byudjetidan kelgusi yilda 1,2 million oilani moddiy qo‘llab-quvvatlash nazarda tutilgan. Albatta, bunday oilalarda nogironligi bo‘lgan shaxslar ham bor.

Bundan keyin ham nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquq va manfaatlarini ta‘minlash, bu boradagi huquqiy asoslarni yanada mustahkamlash, yuzaga kelayotgan muammolarni parlament darajasida hal qilish bo‘yicha taklif va tashabbuslar davom etadi.

Amalga oshirilayotgan o‘zgarishlarga qaramay, nogironligi bo‘lgan shaxslarni o‘ylantirib kelayotgan muammoli masalalar ham oz emas. O‘zbekiston Nogironlar, Ko‘zi ojizlar va Karlar jamiyatlari a‘zolari, deputatlar bilan bu borada doim fikr almashib turibmiz, echim topish choralari ko‘rilmoqda. Jumladan, nogironligi bo‘lgan shaxslarga belgilangan tibbiy xizmatlar joylarda vaqtida ko‘rsatilmayotgani, protez-ortopediya vositalari etishmasligi, jamoat transportlari moslab jihozlanmagani, bekatlar va marshrutlarda eshittiruvchi, elektron ma‘lumotlar tablolari kabi maxsus vositalarning yo‘qligi bilan bog‘liq muammolar kun tartibida turibdi.

“Nogironligi bo‘lgan kishilar, odatda, boshqalardan farqli o‘laroq, sog‘ligi sustroq, ta‘lim sohasidagi yutuqlari kamroq, iqtisodiy imkoniyatlari cheklangan va moddiy sharoiti ham yomonroq bo‘ladi.”²⁶ Bu o‘z navbatida ularning har kunlik hayotida ko‘plab to‘siqlarni tug‘dirishini hisobga olib, joylarda nogironligi bo‘lgan shaxslarning ijtimoiy himoyasi va moslashuvi samaradorligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar ishlab chiqilishi zarur. Nogironligi bo‘lgan shaxslar, keksalar va aholining boshqa ijtimoiy ehtiyojmand toifalarini ijtimoiy himoya qilishga mas‘ul bo‘lgan yagona idoraning

²⁶ Ashurova Samodil Kamol qizi “O‘ZBEKISTONDA NOGIRONLARNING IJTIMOY-IQTISODIY MUAMMOLARI” Barqaror taraqqiyot va rivojlanish tamoyillari. VOLUME 5 ISSN 1754

mavjud emasligiga ham alohida e'tibor qaratildi. Shu munosabat bilan, O'zbekiston Respublikasida Ma'muriy islohotlar konsepsiyasini amalga oshirish doirasida Sog'liqni saqlash vazirligi huzurida ixtisoslashtirilgan idora tashkil etiladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarning dolzarb muammolarini hal etishda nafaqat davlat, balki oddiy fuqarolarning ishtiroki ham o'ta muhim hisoblanadi. Shu maqsadda, Sog'liqni saqlash vazirligi huzurida Nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi tashkil etilib, uning mablag'lari nogironligi bo'lgan shaxslar ahvolini yaxshilash, tibbiy-ijtimoiy yordam sifatini oshirish, protez-ortopediya buyumlari va texnik reabilitatsiya vositalari ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish hamda texnologik yangilash uchun ishlatiladi. Nogironligi bo'lgan shaxslar muammolariga befarq bo'lmagan fuqarolar va yuridik shaxslarning ixtiyoriy homiylik xayriyalari ham jamg'arma manbalari bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zR 28.01.2022 yildagi 60-son. 2022-2026-yillarda Yangi O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasi to'g'risida. Harakatlar strategiyasi doirasida rivojlanishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha

2. Tursinboyev Olimjon. Abduxalilov Abdullo. "NOGIRONLIGI BOR SHAXSLARNI BANDLIGINI TA'MINLASHGA QARATILGAN JARAYONLARNING ASOSIY YO'NALISHLARI" Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 | ISSUE 7 ISSN 2181-1784 Scientific Journal Impact Factor

3. Panjizoda Hurriyatxon Ziyod qizi. Latipova Nodira . "INKLYUZIV TA'LIMDA NOGIRON BOLLALARNI O'QITISH VA TARBIYALASH MUAMMOLARI" Oriental Renaissance: innovative, educational, natural and social sciences VOLUME 1 | ISSUE 1 ISSN 2181-1784

4. Ashurova Samodil Kamol qizi "O'ZBEKISTONDA NOGIRONLARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY MUAMMOLARI" Barqaror taraqqiyot va rivojlanish tamoyillari. VOLUME 5 ISSN 1754

5. Bolalar va yoshlarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash - farovon va taraqqiyotning asosiy boruvchi jamiyat asosi. Xalqaro forum materiallari. - Toshkent, 2013. - B. 75.

Ibodillayeva Mushtariy Sharofiddin qizi Toshkent viloyati Piskent tumanida tug'ilgan. Yoshi 17 da. Hozirda ko'plab she'r va maqolalari chet el junallarida chop etilib kelinmoqda. Ko'plab xalqaro antalogiyalar qatnashchisi. 20 dan ortiq xalqaro sertifikatlar egasi. Rivojlanish darslari ishtirokchisi. „Rivojlanish sari“ loyihasining rahbari. Ingliz tili va turk tilini boshlang'ich darajada biladi.

So‘z sehri

Gapirsang bir shirin so'z,
Ba'zilarni quvnotar.
Ba'zilarni kuldirib,
Ba'zilarni yig'latar.

So'zning sehri misli nur,
O't kabi yondiradi.
Singan yurak, qalblarni,
Butunlay o'ldiradi.

So'zning sehri quyoshdir,
Baxtni ato etadi.
Xomush yuz-u ko'ngilni,
Tabassum qildiradi.

So‘z sehri betobni ham,
Hatto, davolay olar.
Ammo, sog‘ insonni ham,
Betob holga keltirar.

Sehrni qanday qo‘llash,
O‘zligimizga bog‘liq.
Yaxshi seyr ishlatish,
Hammaga berar hordiq.

Do‘stlar! Bir-biringizga,
Go‘zal so‘zlarni ayting.
Yechilmas tugunlarni,
So‘z sehri-la siz yeching.

Ergasheva Fayoz Bahodir qizi 1993-yil 21-oktabrda Qashqadaryo viloyati Mirishkor tumanida tug‘ilgan. 2013-yilda Qarshi shahar Tibbiyot kollejini tamomlagan. Hozirda Qarshi shahridagi Axborot texnologiyalari va menejment universiteti Defektologiya yo‘nalishi talabasi.

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARNI PSIXOLOGIK TEKSHIRISH

Annotatsiya. *Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarni psixologik tekshirish haqida ma'lumot beriladi. Kichik maktab yoshidagi bolalari psixologik tekshirish TPPK amaliyotida eng dolzarbdir, chunki bu yoshda bolaning imkoniyatlari va xususiyatlariga mos ta'lim sharoitini yaratish, tegishli ta'lim muassasasini tanlash zaruriyati kelib chiqadi.*

Kalit so‘zlar: *intellektual, differensial, sustlashgan, aqli zaif, metodika, tashxis, demensiya, intellekt, predmet, serebral falaj.*

O‘quv dasturi tipini eng avvalo bolaning intellektual imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda tanlangani sababli intellektidagi turli yetishmovchiliklar, ularning tuzilishini, intellektual yetishmovchilik darajalarini aniqlashda eksperimental-psixologik tekshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Intellektual yetishmovchilikning turli formalarini differensial tashxis etish vazifalarini hal etishda eksperimental tekshirish metodikalarining bayoni meyorida rivojlanayotgan, psixik rivojlanishi sustlashgan hamda aqli zaif bolalarni tekshirish natijalarining interpretatsiyasini o‘z ichiga oladi.

Aqli zaiflikning o‘rta darajasidagi bolalar topshiriqni bajarish haqidagi

ko‘rsatmani har doim ham tushunib olishmaydi. Agar tushuntirib berilsa ham, ular faqat «A» variantni bajara olishadi. Hatto shu variantda ham ular nutqini umumlashtira olmaydilar. Uning faqat sodda variantini bajaradalar, lekin odatdagidan boshqacharoq qilib berilgan variantni yoki notanish variantni bajara olmaydilar. Aqli zaiflikning yengil darajasidagi bolalar ko‘rsatmani juda sekinlik bilan o‘zlashtirishadi (ayniqsa topshiriq birinchi marotaba berilayotgan bo‘lsa). Ulardan ko‘pchiligini o‘rtacha murakablikda bo‘lgan topshiriqni to‘g‘ri bajarishadi (ortiqcha predmetni aytib berishadi, mebel, idish, hayvonlar), lekin tushuntirib berishga qiynalishadi. Ularning lug‘atida bu so‘zlar tushunchasi bor bo‘lsa ham, ularni to‘g‘ri talqin qila olishmaydi.

Turli va umumiylikni ajratib berish ular uchun juda murakkabdir; umumiylikni topish o‘rniga ular predmetlarning alohida sifatleri va funksiyalarini aytadilar yoki predmetni farqini aytish bilan chegaralanib qolishadi. Umumlashtirish e’tiborsiz, ahamiyatsiz tomonlarga tayanish orqali amalga oshiriladi. Masalan: rangi, katta-kichikligi; mustaqil umumlashtirish lozim bo‘lgan (G-J) variantli topshiriqlar ular uchun juda murakkab bo‘ib, ulai bajara olmaydilar. Bunday paytda ular yoki javob berishdan bosh tortishadi yoki nomunosib javoblar berishadi. Masalan: chemodan va sumka bilan biror yerga borish mumkin, ryukzak bilan bilan bo‘lsa borib bo‘lmaydi, deb aytishadi.

Demensiya ega bo'lgan bolalar bu metodikani bajarishlarida, ularda umumlashtirishini, fikrlashini notekisligini ko'rish mumkin. Masalan: shizofrenik demensiya turidagi bolalar ba'zi hollarda to'g'ri javob bersalar, ba'zan umuman noto'g'ri umumlashtirishadi. Asosan bunday bolalar umumlashtirishni tushunib bo'lmaydigan affektiv bog'liqliklar bilan hosil qiladilar. Psixik rivojlanishi sustlashgan bolalar odatda bunday topshiriqlarni «A»dan «D» variantigacha bajara olishadi. Ular 3ta bir xil va 4-chi ortiqcha predmetni ko'rsata bilishadi.

«YE» va «J» variantlarni ham bajara olishadi, lekin buning uchun, ularga yo'naltiruvchi savollarni berishi kerak. Asosiy qiyinchilik so'zlab berishda namoyon bo'ladi.

Eshitishda hamda nutqida kantchiligi bo'lgan bolalar bunday topshiriqlarni og'zaki tushuntirilganda anglab olishlari qiyin. Agar ularga misol tariqasida bir necha bor ko'rsatib berilsa (masalan, bola oldiga 4ta predmetni rasm qo'yilib ulardan 3ta bir xilini ajratib, farqini ko'rsatilsa) bola topshiriqni mustaqil bajara oladigan bo'ladi.

Intelekti me'yorida bo'lgan bolalar hech qanday qiyinchiliksiz «A» dan «D» variantigacha topshiriqlarni bimalol bajarishadi.

Agar bola «YE» - «J» varianlarini mustaqil bajara olsa, undan so'zlab berishni talab qilish ortiqcha deb hisoblanadi.

Intellekti saqlangan serebral falajli bolalar va zaif ko'ruvchi bolalar bu topshiriqlarni hech bir qiyinchiliksiz bajarishadi. Serebral falajli bolalarga

harakatlarda yordam berish kerak, zaif ko'ruvchi bolalarga esa ba'zi hollarda predmetlarni rasmlarini nomlarini aytib turish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Normal rivojlangan bolalar bunday turdagi topshiriqlarning hamma variantlarini hech qanday qiyinchiliksiz bajara oladilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. D.A.Nurkeldiyeva, M.U.Hamidova "Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar diagnostikasi" Toshkent - 2016;
2. Raxmanova V.S. "Korreksion pedagogika va logopediya". Toshkent "Iqtisod - Moliya" 2007;
3. M.Y. Ayupova "Logopediya". Toshkent O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti 2007;
4. Muminova L.R., Ayupova M.YU. Logopediya. Toshkent.1993

**Xonqulova Zohida Sherhali qizi tug'ilgan sanasi: 02.01.1993,
Qashqadaryo viloyati Mirishkor tumani. Hozirda Qarshi
shahridagi Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Defektologiya yo'nalishi talabasi**

KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARNI PEDAGOGIK TEKSHIRISH

Annotatsiya. *Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarni pedagogik tekshirish haqida ma'lumot beriladi. Pedagogik tekshirishni psixologik tekshirishdan so'ng o'tkazish tavsiya qilinadi. Psixologik va pedagogik tekshirishni ko'pincha bir mutaxassis-pedagog-defektolog o'tkazadi. Agarda bu tekshirishlar turli shaxslar-psixolog va pedagog tomonidan o'tkazilsa, bunda pedagogga psixologning tekshirish natijalarini bilish zarur. Bu takrorlashlarning oldini oladi va pedagogik tekshirishning rejasini o'tkazishga imkon yaratadi.*

Kalit so'zlar: *Pedagogik, tekshirish, bolalar, hujjat, individual, qiyinchiliklar, maktab, bog'cha, defektolog, logoped, aqli zaif, o'qish, komissiya, malaka.*

Pedagogik tekshirishning maqsadi bolalar tomonidan o'zlashtirib olingan bilim, ko'nikma va malakalarning hajmini, ular tomonidan yangi tushunchalar, yangi faoliyat turlarini o'zlashtirib olish jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar, ularning qaysi bosqichlarda yuzaga kelishini, bu qiyinchiliklarni bartaraf qilish sharoitlarini aniqlashdir.

Tekshirishni boshlashdan avval pedagog bolaning pedagogik hujjatlarini diqqat o'rganib chiqadi (bolalar bog'chasi yoki maktabdan berilgan tavsif, daftarlar, bolaning mustaqil ishlari, chizgan rasmlari va h.k.). Bolaga berilgan tavsifi tahlil qilish pedagogik tekshirish sxemasini to'g'ri tuzishga, bolaning individual xususiyatlarini e'tiborga olib unga to'g'ri yondoshishga yordam beradi. Agarda tavsifda bola tez toliqadi deb ko'rsatilgan bo'lsa, unga tekshirish vaqtida tez va qisqa vaqtda bajariladigan topshiriqlar beriladi, agarda bolaga o'quv faoliyatiga nisbatan salbiy munosabat paydo bo'lgan bo'lsa o'yin holatlaridan foydalanish lozim bo'ladi va h.k. Tekshirilayotgan bolalarning daftarlarini o'rganish u yoki bu malakaning rivojlanish dinamikasi, maktab dasturini o'zlashtirish jarayonida bola yo'l qo'yadigan xatolari xarakteri, qiyinchiliklari haqida fikr yuritishga imkon beradi.

Bolalar tomonidan chizilgan rasmlarni tahlil qilish tashxis qilishda katta ahamiyatga ega bo'lib, faqatgina tasviriy faoliyat sohasidagi bolaning texnik imkoniyatlari haqidagina ma'lumot bermasdan, balki uning kuzatuvchanligi, tasavvur va qiziqishlari doirasi va h.k.lar haqida tushuncha beradi. Agarda bola chizgan rasm g'alati, haqiqatdan tashqari xarakterda bo'lib bola unga to'g'ri tushuncha bermasa u shizofreniya bilan kasallangan deb tahmin qilish mumkin. Aqli zaif bolalar mustaqil tanlangan mavzuga doir rasm chiza olmaydilar. Aqli zaif bolalar chizgan rasmlar stereotip xarakterda bo'lib, aniq tasavvurlar yo'qligidan dalolat beradi.

Pedagogik hujjatlarni shunday tarzda sinchiklab o'rganib chiqqanidan so'ng defektolog bolani tekshirishga kirishadi.

Komissiyada bolani tekshirish vaqtida uning hisoblash operatsiyalarini o'tkaza olishi va matematik tasavvurlarining shakllanganligi aniqlanadi. Maktab o'quvchilarini ular tomonidan o'rganilgan dastur materiallari bo'yicha bilimlari tekshiriladi.

Agarda bola o'qish malakalarini egallanmaganligi aniqlansa uning o'qish malakasining holatini tekshirishning hojati yo'q. Komissiyaga yuborilguncha maktabda o'qigan bolalarning o'qish va yozish malakalari o'tilgan material hajmida tekshiriladi.

Barcha holatlarda bolalarning bilimlarini ular o'qiyotgan sinf dasturi materialidan boshlab tekshirish lozim. So'ngra bolalarning bilimlari quyi sinflarda o'tilgan dastur materiali asosida aniqlandi.

Komissiyada bolaning maktab malakalari va bilimlarining holati, eng avvalo o'qish, yozish, hisoblash malakalarining holatini tekshirishga qaratish lozim.

Pedagogik tekshirishning maqsadi o'zlashtirishnigina aniqlashdan iborat bo'lmay, balki avvalo ushbu bolaning ta'limdagi qiyinchiliklarini tahlil qilish ekanligini esidan chiqarmasligi lozim.

O'qish. O'qish malakasini egallab olmaslik hollari turlicha bo'lib, ba'zan ularni ajratish ancha murakkabdir. Qiyinchiliklar o'qish malakasida ham, shuningdek o'qishning mazmun tomonida ham kuzatiladi. O'qish malakasi o'z rivojlanishida bir qator bosqichlardan iborat murakkab yo'lni bosib o'tadi. Savod o'rganishga kirishib bola ko'pincha tovush tahlilida qiynaladi. Bola qator hollarda bo'g'inlab va so'zlarni sidirg'asiga o'qishni egallab olishda qiynaladi. Qiyinchiliklar harflarni eslab qolishda ham kuzatiladi.

O'qish malakasidan tashqari pedagog bolaning o'qigan so'zlari, gaplarining ma'nosini tushunganliklari, intonatsiyaga ahamiyat berishni, o'qiganlari bo'yicha savollarga javob bera olishi va so'zlab bera olishlariga diqqatini qaratish lozim.

Pedagogik tekshirish asosida pedagog-defektolog faqatgina bolaning bilim darajasi haqida xulosa chiqarmasdan, balki u yoki bu qiyinchiliklar nimalardan kelib chiqqanligi, ularning asosida nimalar yotishini tushunib oladi.

Tekshirish natijalarini tahlil qilish vaqtida asosiy diqqat bolaning berilgan topshiriqni mustaqil bajarish qobiliyati, lozim bo'lganda yordamni qabul qilishi va o'zlashtirilgan harakat usulidan o'xshash sharoitlarda foydalanishga qaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. D.A.Nurkeldiyeva, M.U.Hamidova "Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar diagnostikasi" Toshkent - 2016;
2. Raxmanova V.S. "Korreksion pedagogika va logopediya". Toshkent "Iqtisod - Moliya" 2007;
3. M.Y. Ayupova "Logopediya". Toshkent O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti 2007;
4. Muminova L.R., Ayupova M.YU. Logopediya. Toshkent.1993

Dildora Uktamova Qashqadaryo viloyati Koson tumani 33-maktabning 10 -B sinf o‘quvchisi . Hozirgi vaqtda Nuri cho‘qqilar" nomli ilk kitobi nashr etilgan.

Qozog‘iston respublikasi „Qo‘shqanot" yozuvchilar uyushmasi a‘zosi. „Qashqadaryo jilg‘alari" to‘plamida, O‘zbekiston yoshlari" antologiyasida, she’rlari chop etilgan. Koson tumani gazetasida she’rlari muntazam ravishda chop etilib turadi.

O‘zbekiston bolalari

Xonadonda bulbuldayin, jaranglaydi ovozlari,
Nurga to‘lgan bu osmonga, yetgay albat parvozlari.
So‘zlaridan bol tomganday shirin, ajib dil qandlari,
Biz shodumon bo‘lmoqdamiz, O‘zbekiston dil bandlari.

Harakat va natijalar, keltiradur ishonchlari ,
Umid bog‘lab har tomonga, yo‘nalgaydur nishonlari.
Bir tan-u bir jamoa bo‘lib, quvnatgaydur bu shonlari,
Biz cho‘qqiga ketmoqdamiz, O‘zbekiston tayanchlari.

Imkoniyatlardan hamki, foydalangan yurt yoshlari,
Aql ila ish tutgaydur, kengdir ular bardoshlari,
Har sohaga oshno bo‘lib, qiziqgaydur yondoshlari,
Biz maqsadga yetmoqdamiz, O‘zbekiston qanotlari.

Butun dunyo ishonchini, to‘ldirgaydur volalari,
Izlanishlar, kuch g‘ayratlar, bizlardadur tolalari.
Orzulari osmon bo‘lgan, suyuk ajib lolalari,
Xalq duosin olmoqdamiz, O‘zbekiston bolalari.

She'riyat bo‘stoni

Borar bo‘lsam agar , ul go‘zal joyga,
Nafislik qurshovi cho‘lg‘aydi meni.
O‘xshatar bo‘lsam gar so‘zlarin soyga,
She'riyat bo‘stoni ta'riflar neni.

Ko‘nglim ichra gullar, gullaydi qiyg‘os,

To'ldinlanib toshgan, ajib nur misol.
Bisotim so'zlaydi , so'zlaydi bexos
She'riyat bo'stoni ajoyib timsol.

Goh yog'du, goh bo'lar falak gardishi ,
She'riy bo'stonlarning so'zlari go'zal.
Faqat hukm surar qalb farmoyishi
She'riyat bo'stoni so'zlaydi g'azal.

Shoirona tilni bilish katta baxt ,
Qalblarning suhbatlari sirli qo'llangan.
Makonga yetmoqchun, kerakdir ko'p vaqt,
She'riyat bo'stoni bizga yo'llangan.
Borar bo'lsam agar, ul go'zal joyga ,
Nafislik qurshovi cho'lg'aydi meni.

ALISHER NAVOIY QIT'ALARI VA BUGUNGI TA'LIM-TARBIYA MASALALARI

Sarvinoz Jamolova

O'zbekiston Milliy universiteti

O'zbek filologiyasi fakulteti

2-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada buyuk mutafakkir shoir Alisher Navoiy ijodidagi qit'alarining mazmun-mohiyati tahlil qilingan. Ularda yoritilgan axloqiy masalalarga urg'u berilgan.*

Kalit so'zlar: *qit'a, axloq, tarbiya, badiiy tafakkur, komillik.*

Sharq mumtoz adabiyotida har bir lirik janr o'zining g'oyaviy-badiiy tabiati, qonun-qoidalarini va, albatta, ijodkor o'zining shoirlik iste'dodidan boshqalarni xabardor qilish usuliga ko'ra farqlanadi. Ko'pgina adabiyot namoyondalari, shu jumladan, Turkiy she'riyatning Lutfiy, Nasimiy, Alisher Navoiy, Fuzuliy, Ogahiy kabi ulug' san'atkorlar ijodiyoti lirik janrlar taraqqiyotiga qo'shgan hissasi bilan ham alohida mavqe kasb etadi. Ayniqsa, qit'a janrining mumtoz adabiyotimizda mustaqil janr sifatida paydo bo'lishi va shakllanishi, badiiylik nuqtai nazaridan hamda boshqa lirik janrlar singari alohida o'ringa ega bo'lishi bevosita Alisher Navoiy mahoratining natijasidir. Shoir o'z qit'alarida iyyimoiy-siyosiy, falsaviy masalalar kuychisi sifatida qalam tebratgan. Davr va zamonga o'z munosabatlarini bildirib, undan olgan taassurotlarini badiiy in'ikos ettirgan.

Qit'a so'zi, aslida, arab tilidan olingan bo'lib, qism, bo'lak, parcha, hissa ma'nolarini bildiradi.²⁷ Adabiyotda o'zining mustaqil belgilariga egadir. Ma'no yo'nalishi aniq chegaralanib, ikki baytdan bir necha baytgacha hajmda bo'lgan, faqat juft misralari qofiyalanadigan (b-a, d-a, e-a...) baytli she'r shakliga aytiladi. Shuningdek, qit'a nasriy asarlarda ma'lum bir masala haqida fikr-mulohazalarga yakun sifatida "qissadan hissa" tarzida keltirilgan. "O'rta asr va undan avvalgi Sharq adabiyotining bizga ma'lum bo'lgan vakillarining ko'pchiligi ijodida bu janrning namunalari uchraydi. Fors-tojik adabiyotida lirik poeziyaning g'azal, qasida, ruboiy kabi navlaridek qit'aning ham dastlabki namunalari Abu Abdullo Rudakiy ijodida mavjud bo'lib, uning bizgacha yetib kelgan qit'alari bu janrning klassik poetikada sharhlangan shartlariga to'la javob beradi".²⁸

Mir Alisher Navoiyning birgina "Xazoin ul-maoniy" asarida 210 ta, "Devoni Foni" da 72 ta qit'asi joy olgan. Bulardan tashqari, "Munshoat", "Holoti Pahlavon Muhammad", "Xamsat ul-mutahayyirin" va boshqa asarlarida shoirning talaygina qit'alari uchraydi. Shoir qit'alarini boshqa ijod namunalari orasidan ko'proq realistik obrazga ega bo'lgan shakl deb baholashimiz mumkin. Shu sababli ham unda ijodkor jamiyatga juda aktiv munosabatda bo'lib turgan mutafakkir, dono shaxs sifatida ham tasavvurimizda yaqqol gavdalanadi. Uning qit'alarini tinglagan yoki o'qigan kitobxon,

²⁷ O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jildlik. 4-jild. – Toshkent: Hazina, 1996, 32-bet.

²⁸ R.Orzibekov. Lirikada kichik janrlar – Toshkent: G'ofur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. 1976, 6-bet.

shubhasiz, to'liqlanadi. Hayot, atrof haqida oz bo'lsa ham real tasavvurga ega bo'ladi. O'ziga uqtirmoqchi bo'lgan fikrlari uyg'onadi. U o'z qit'alarining ana shunday xususiyatlari taxminida bu kabi misralar bitgan:

Majmuin o'yla kishvare anglaki, sathini
Hikmat suyidin aylamisham qit'a-qit'a bog'.

Darhaqiqat, Navoiy qit'alarini umumiy holda ma'no ko'lamidan iborat bir kishvar deb talqin qiladigan bo'lsak, ularning sathini hikmat suvi bilan sug'orib yashnatilgan bog' va bo'stonga qiyos etish mumkin. Shu bilan birga, mavzu, ma'no va ifoda yo'liga ko'ra shoir o'z qit'alarida axloqiy-ta'limiy mazmunni ifoda etishi bilan ham e'tiborlidir.

Himmat ahliki erur tuzlik aro sarv kibi,
Dahr bo'stonida sarsabzaduru ozoda.
Ulki suv yang'lig' erur pasd nihodu kajrav,
Chekib afg'on anga tinmaslig' erur omoda.

Hazrat Navoiy ushbu qit'ada o'zining fikrini asoslash uchun zarur bo'lgan vositani birinchi misradayoq himmatli zotlarga xos asosiy bir fazilat - to'g'rilikka diqqatni qaratishdan boshlagan. Tog'rilik esa tik o'suvchi, zangori barglaridan anvoyi hidlar taralguvchi xushqomat sarv darxtiga nisbat berish orqali ko'rsatilgan. Demakki, himmatli odamlar bor uchun bu dunyo obod, ezgulik barglari-da aslo sarg'aymaydi, ularga shikast yetmaydi. Himmat sohibining tabiatida egrilik yo'lini tutish emas, balki yuksaklik tomon ko'tarilish talab etiladi. Shu ma'noda unga jilg'a singari hovliqma "afg'on" chekishni loyiq bilmaydi.

Shoir qit'alari o'zining yuksak ma'nodorligi, falsafiyligi hamda badiiy tomondan g'oyat go'zalligi bilan ham ajralib turadi. Ulardagi mukammallik o'quvchini fikrlashga va xayolan qayta tahrir qilishga undaydi. Navoiy she'rlarining asosiy xususiyati shundaki, u ko'proq an'anaviy mazmunlar bilan emas, balki to'g'ridan-to'g'ri hayot bilan, kishilar turmushi bilan bog'lagan. Buning yaqqol isbotini uning yana bir ijod mahsulida ko'rishimiz mumkin:

Tengri xonin ochuq aqida qilib,
Xalqdin ro'ziy istagan gumroh
Uyladurkim tengsiz qirog'inda
Ro'za ochmoqqa kimsa qozg'oy choh.

Qit'a ayrim bandalarning noshukurligi hamda behuda ta'magirligi haqida. Ammo odatda she'riyatdagi so'zlarning o'z lug'aviy ma'nolaridan ko'ra ancha kengroq mazmun doirasiga egadir. Shu ma'noda, har bir so'z alohida e'tibor va sinchkovlikni talab qiladi. Ilk misrada keluvchi "aqida" so'zining o'z "ishonch", "ixlos" kabi ma'nolarida tushunishimiz mazmunni butun tasavvur qilishimizda kemptiklik bor ekanligini oydinlashtiradi. Ammo iboraning "shubha keltirmoq" tarzida anglashimiz esa boshqa misralar bilan uzviy yaxlitligini hosil qiladi. Ya'niki, Yaratganning har doim marhamatli ekanligiga gumon keltirib, boshqa insonlar qo'lidan, beraridan umidvor bo'lgan, e'tiqodsiz, riyokorlar namoyondasi taxayyulimizda oson gavdalanadi. Ana shunday qiyofali kimsalarni yaqqol tanitish uchun bir taqqos havola qilinadi, unga qiyoslanadi: dengiz qirg'og'ida turgan bo'lsa-da, chuqur qazib, suv chiqarib, ro'zasini ochmoqni xohlagan kishi timsoli ana shu vazifani bajaradi. U shunchalik gumrohki, hatto mashaqqatli va buning ustiga keraksiz ish bilan mashg'ul bo'lishni tanlab, tom ma'noda yo'lidan ozadi. Imon-e'tiqodda subutsiz ekanligi ravshanlashadi. Qit'aning teran ma'nosi,

ifoda yo'sini kishini o'y va mushohadaga chorlaydi, ular esa yanada yangi xulosalar va kuzatishlar sari yetaklashi bor gap.

Umrin ablah kechurub g'aflat ila,
Nuqta o'rnig'aki tortar harros.
Bir eshakdurki, tag'ofil yuzidin
Qilgay izhor payopay arros.

Shoir qit'alarining qariyb hammasi oqilona pand-nasihatlar, ibratomiz ma'nolar bilan sug'orilgan. Buni uning ushbu to'rtligi asosida ham tahlil qilsak bo'ladi. Shoir she'ri orqali bugungi kundagi hayot tarzi, davrga bo'lgan bahosi va munosabatini tanqid yo'li bilan bildirayotgandek go'yo. U birgina "ablah" so'zini qo'llab, umrni g'aflatda o'tkazayotgan g'ofillarga ishora qilgan. G'ofil odam hayot mazmunini anglolmaydi, beg'am-u befarqlarcha kun kechiradi. Uning tabiati, befarqligi eshakka o'xshatilgan. O'z-o'zidan ma'lumki, bu toifa kimasalar hech bir davrada o'z o'zni, qadriga ega emas. Bu toyifa va bu g'ofillik azaldan muqaddas kitoblarda ham qoralangan.

Kamol et kasbkim, olam uyidin,
Sanga farz o'lmag'ay g'amnok chiqmak.
Jahondin notamom o'tmak biaynih,
Erur hammomdin nopok chiqmak.

Birinchi misra boshlanishidagi kamol kasb etmoq birikmasi o'z zamiriga olam ma'nolarni qamrab olgan. Tahlilni shuning izohi bilan boshlash orqali mazmundagi uzviylik zanjirini oson hosil qila olish mumkin. Navoiy bobomizning "Lison ut-tayr" asarida insonning koinotdagi barcha narsalar ichida hammadan ham eng ulug'i ekanligi, kamoloti oldida aql hayron qolishi haqida keltirilgan fikrlari hammamizga ayon. Insonning kamolot yo'li aynan mana shu haqiqatni to'la tushunib yetishdan boshlanadi. O'zini tanishi orqali olamni taniydi. Qalb musaffoligi, pokizaligi esa xotirjamlikka, ma'naviy farog'atga ham yo'l ochadi. Shu tariqa u "olam uyi"da g'am va g'aflat girdobida yashashdan o'zini ozod etishga kuch va jur'at topa oladi. Shoir komillik uchun talab etilgan juda ko'p fazilatlarni nazarda tutib, agar kishi o'zini nafs, hirs, bilimsizlik singari mayllaridan poklamasa, u hech qachon kamolotga erisha olmasligini uqtirmoqchi bo'lgan. Bu kemptiklik esa ma'naviy-ruhiy barkamollikni to'ldira olmaydi. Hammomdan nopok chiqmoq qiyosi orqali ma'no ko'lamini yanada yorqinroq ochib berilgan. Ma'rifat, ilm-u hunar va boshqa insoniy ezguliklarni targ'ib qilish orqali jamiyatdagi illat va marazlarni bartaraf etishga intilish yo'lini g'oyat ixcham shaklda, xalqchil uslubda, sodda tasvir yo'li bilan adib idrok tamali mustahkan yetuk axloq egasidek namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, shoir qit'alari xalqimizning hikmatli so'zlariga aylanib ulgurganini ham eslatib o'tish o'rinlidir.

Aslida Navoiy qit'alarining hech birini ahloq va tarbiya masalasidan ayri tushunib, talqin qilib bo'lmaydi. Qit'alarda hayot haqiqatlarini teran mushohada qilgan, insonlikning asl mazmun-mohiyatini o'quvchiga anglatishga chog'langan nasihatgo'yning yorqin qiyofasi hamisha yaqqol gavdalanib turadi. Ularda qalb sofligi, fikr tozaligiga erishishni tinglovchiga pand-nasihati, o'git tarzida uqtiriladi. Alisher Navoiy ahloqiy-didaktik xarakterdagi qit'alarida ixchamlilik, fikrni lo'nda va hikmatomuz tarzda bayon qilish, turlicha janr formalaridan mohirlik bilan foydalanishni muhim va bosh shartlardan biri sanab, ularda g'oya yo'sini, tili va tasvir vositalaridan samarali foydalangan holda o'zbek adabiyotida qit'a janrining rivojiga katta hissa qo'shdi. Mavzu

doirasini behad kengaytirdi. Ularda lirik qahramon oddiygina nasihatgo'y emas, balki fikr salohiyati yuksak, mushohada quvvati o'tkir insondir. Filologiya fanlari doktori, professor, ustozimiz Ibrohim Haqqul tarificha "Navoiyning serqirra ijodiyoti sir-sinoat to'la Shaxsiga muhtasham ko'zgu bo'lganidek, Shaxsi ijodiga ma'naviyat, e'tiqod va vijdon manbai"dir.²⁹ Bu ulug' shoirning qit'alarida, ayniqsa, ko'zga aniq tashlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. R.Orzibekov. Lirikada kichik janrlar – Toshkent: G'ofur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. 1976, 166 b.
2. Ibrohim Haqqul. Kasbi kamol o'zni tanishdir. – Toshkent: Yoshlar matbuoti, 2021, 204 b.
3. Ishoqov Y. Navoiy poetikasi. – Toshkent: FAN, 1983, 167 b.
4. Alisher Navoiy asarlari tilining izohli lug'ati, 4 tomlik. I-IV tom. –Toshkent: Fan, 1983. –656 b.
5. Sh. Sirojiddinov, D. Yusupova, O. Davlatov. Navoiyshunoslik. – Toshkent: Tamaddun. 2018, 519 b.

²⁹ Alisher Navoiy adabiy va ilmiy merosini o'rganish masalalari. – Toshkent: Adast poligraf, 2021, 6-bet

TASVIRIY SAN'AT FANINI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.

Iskandarova Dilnoza

Annotatsiya: *Tasviriy san'at ta'limi o'quvchilarda ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va o'zini namoyon qilishda muhim rol o'ynaydi. Pedagoglar rivojlanayotgan san'at va texnologiya landshaftiga moslashishga intilar ekan, o'quvchilarni yangi usullarga jalb qiluvchi va ilhomlantiradigan innovatsion yondashuvlarga ehtiyoj ortib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, tasviriy san'atni o'qitishning yangi yondashuvi paydo bo'ladi, u an'anaviy badiiy tamoyillarni ilg'or texnologiyalar, fanlararo hamkorlik va real hayotda qo'llash bilan birlashtiradi. Ushbu yangi yondashuv o'quvchilarga badiiy ifodaning cheksiz imkoniyatlarini o'rganish, an'anaviy me'yorlarga qarshi chiqish va tez o'zgaruvchan dunyoda san'atni chuqur qadrlashni rivojlantirishga intiladi.*

Kalit so'zlar: *tasviriy san'at, tanqidiy fikrlash, an'anaviy yondashuv, raqamli texnologiyalar, innovatsion yondashuv.*

Ta'lim sohasida tasviriy san'atni o'rgatish azaldan o'quvchilarda ijodkorlik, o'z-o'zini ifoda etish, tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini tarbiyalashning asosi bo'lib kelgan. An'anaga ko'ra, tasviriy san'at ta'limi texnik mahorat, san'at tarixi va an'anaviy vositalarga e'tibor qaratgan holda o'rnatilgan uslub va uslublarga amal qilgan. Biroq, bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan dunyoda tasviriy san'atni o'qitishda innovatsiya, ijodkorlik va fanlararo hamkorlikni o'z ichiga olgan yangicha yondashuv zarurligi tobora ortib bormoqda. Tasviriy san'atni o'qitishning an'anaviy yondashuvi ko'pincha muayyan usullarni egallashga va belgilangan badiiy me'yorlarga rioya qilishga urg'u beradi. Texnik mahorat, shubhasiz, muhim bo'lsa-da, tasviriy san'at ta'limiga yangi yondashuv shunchaki malaka oshirish va eslab o'rganishdan tashqariga chiqishga intiladi. U o'quvchilarda tajriba, izlanish va ijodiy tavakkalchilik ruhini tarbiyalashga, ularni chegaralarni chetlab o'tishga, konventsiyalarga qarshi chiqishga va chegaradan tashqarida fikrlashga undashga qaratilgan. Ushbu yangi yondashuvning asosiy elementlaridan biri texnologiya va raqamli vositalarning tasviriy san'at o'quv dasturiga integratsiyalashuvidir.[4]

Borgan sari raqamli dunyoda o'quvchilar badiiy ifoda uchun yangi imkoniyatlarni taqdim etuvchi raqamli ommaviy axborot vositalari va texnologiyalarning keng doirasi bilan tanishadilar. Grafik dizayn dasturlari, raqamli chizma planshetlari va multimedia platformalari kabi raqamli vositalarni o'quv dasturiga kiritish orqali o'qituvchilar o'quvchilarga ijodkorlik va ifoda etishning yangi usullarini o'rganishga imkon beradi. Tasviriy san'atni o'qitishning yangi yondashuvi fanlararo hamkorlik va fanlararo o'rganishga urg'u beradi. Tasviriy san'atni fan, texnologiya, muhandislik va matematika (STEM) kabi boshqa fanlar bilan integratsiyalash orqali o'qituvchilar ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantiradigan boy, ko'p tarmoqli o'rganish tajribasini yaratishi mumkin. San'at, fan va texnologiyani o'zida mujassam etgan hamkorlikdagi loyihalar nafaqat o'quvchilarni amaliy o'rganishga jalb qiladi, balki ularni turli bilim sohalari o'rtasida aloqa o'rnatishga undaydi.[3]

Tasviriy san'atni o'qitishga yangicha yondashuvning yana bir muhim jihati – madaniy xilma-xillik, inklyuzivlik va ijtimoiy dolzarblikka e'tibor qaratishdir. Turli

madaniyatlar va istiqbollar bilan ajralib turadigan globallashtirilgan dunyoda tasviriy san'at ta'limi biz yashayotgan dunyoning boyligi va murakkabligini aks ettirishi juda muhimdir. O'qituvchilar o'quv dasturiga turli xil ovozlari, hikoyalar va badiiy an'analarni kiritishga da'vat etiladi, bu esa o'quvchilarga imkon beradi. San'at orqali inson tajribasining xilma-xilligini o'rganish va qadrlash. Tasviriy san'atni o'rgatish dinamik va ijodiy jarayon bo'lib, o'qituvchilardan o'quvchilarni qiziqtirish va ilhomlantirish uchun doimiy ravishda yangi yondashuvlarni o'rganishni talab qiladi. Bugungi raqamli asrda tasviriy san'atni o'qitishning an'anaviy usullari texnologiya, fanlararo hamkorlik va tajribaviy o'rganishdan foydalanadigan innovatsion texnikalar bilan to'ldirilmoqda va takomillashmoqda. Raqamli san'at va multimedia vositalarini o'quv dasturiga integratsiyalash o'quvchilarga badiiy ifodaning yangi shakllarini o'rganish imkonini beradi. [5]

Adobe Creative Suite, raqamli chizma planshetlari va multimedia platformalari kabi dasturiy ta'minotni o'z ichiga olgan holda, o'quvchilar an'anaviy san'at shakllari chegaralarini kengaytiradigan interaktiv va multimedialik san'at asarlarini yaratishlari mumkin. Ushbu yondashuv nafaqat o'quvchilarning texnik ko'nikmalarini oshiradi, balki ularni raqamli media va dizayndagi martaba uchun tayyorlaydi. Tasviriy san'at ta'limida loyihaga asoslangan ta'lim va hamkorlikdagi loyihalarni ta'kidlash o'quvchilarni birgalikda ishlashga, tanqidiy fikrlashga va murakkab muammolarni hal qilishga undaydi. [2]

Tadqiqot, tajriba va takrorlashni talab qiladigan amaliy loyihalarda ishtirok etish orqali o'quvchilar jamoada ishlash, muloqot va loyihalarni boshqarish kabi qimmatli ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Hamkorlikdagi loyihalar, shuningdek, o'quvchilarga bir-biridan o'rganish, fikr almashish va turli nuqtai nazarlar va badiiy uslublarni chuqurroq tushunish imkoniyatini beradi. Tasviriy san'at bo'yicha o'quv dasturiga jamoatchilik ishtiroki va ijtimoiy amaliyotni kiritish o'quvchilarni ijtimoiy muammolarni hal qiluvchi, muloqotni targ'ib qiluvchi va o'z jamoalarida ijobiy o'zgarishlarni rag'batlantiradigan san'at yaratishga undaydi. Mahalliy tashkilotlar bilan hamkorlik qilish, ommaviy san'at loyihalarida ishtirok etish, ko'rgazma va tadbirlar tashkil etish orqali o'quvchilar o'zlarining badiiy iste'dodlaridan jamiyatga mazmunli ta'sir ko'rsatish uchun foydalanishlari mumkin. Bunday yondashuv nafaqat o'quvchilarni ijtimoiy ongli ijodkor bo'lishga undaydi, balki hamdardlik, hamdardlik va fuqarolik mas'uliyatini ham rivojlantiradi. O'quvchilarni turli xil madaniy an'analari, badiiy amaliyotlar va global istiqbollar bilan tanishtirish ularning dunyo haqidagi tushunchalarini boyitadi va badiiy dunyoqarashini kengaytiradi. [1]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, tasviriy san'atni o'qitishga yangi yondashuv biz rassomlar, ijodkorlar va innovatorlarning keyingi avlodini qanday tarbiyalash va ilhomlantirishimizdagi paradigma o'zgarishini anglatadi. Madaniyatlararo almashinuv dasturlari, rassomlar rezidentsiyasi va butun dunyo bo'ylab rassomlar bilan virtual hamkorlikni o'z ichiga olgan holda, o'qituvchilar o'quvchilarga turli badiiy an'analari, uslublari va uslublarni o'rganish uchun imkoniyatlar yaratishi mumkin. Ushbu yondashuv o'quvchilarda madaniy xabardorlikni, madaniyatlararo muloqotni va global fuqarolik tuyg'usini rivojlantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.M.Mirsolieva., G.Ibragimova — Ta'lim texnologiyalari va pedagogik mahorat. T.: 2015 S.Abdirasilov., N.Tolipov — Dasgohli rangtasvir. "Iqtisod-moliya" T.: 2010[1]
- 2.R.Xasanov, Tasviriy san'at asoslari — T.: Gafur Gulom nomidagi nashriyot matbaa-ijodiy uyi — 2009.[2]
- 3.Kholikova, N. D. (2020). The period of national awakening in uzbek poetry echo of the treasure voice of the nation. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(06), 4045-4054.[3]
- 4.Mamatkulov, S. N., & Ibragimova, K. (2020). National and Universal Content of Fine Arts. Ancient History and Development of Fine Arts of Uzbekistan. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(08), 195-198.[4]
- 5.Nazarovich, M. S., Ibodullaevich, A. S., Qudrat kizi, H. M., Turon ugli, A. R., & Bakhtiyor ugli, A. X. (2019). Fine Art Of Uzbekistan During The Years Of Independence. International Journal of Research, 6(13), 536-540[5]

БИХЕВИОРИСТСКАЯ ТЕОРИЯ В ИСПОЛЬЗОВАНИИ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ В ПРЕПОДАВАНИИ ИСТОРИИ И ИЗМЕНЕНИИ ПОВЕДЕНИЯ

Сапарбаева Азиза

Ургенчский государственный университет, факультет социально-
экономических наук, студент 3 курса исторического образования, лауреат
Навоийской государственной стипендии
azizasaparbaeva1305@gmail.com

Аннотация: Как учитель, вы, возможно, ищете творческие способы вовлечь своих учеников и сделать обучение более увлекательным и содержательным. В этой статье мы рассмотрим шесть примеров методов преподавания истории, которые вы можете адаптировать и использовать в своем классе.

Annotatsiya: O'qituvchi sifatida siz o'quvchilaringizni jalb qilish va o'rganishni yanada qiziqarli va mazmunli qilish uchun ba'zi ijodiy usullarni izlayotgan bo'lishingiz mumkin. Ushbu maqolada biz o'z sinfingizda moslashtirishingiz va qo'llashingiz mumkin bo'lgan tarixiy o'qitish usullarining oltita misolini ko'rib chiqamiz.

Abstract: As a teacher, you may be looking for some creative ways to engage your students and make learning more fun and meaningful. In this article, we look at six examples of history teaching methods that you can adapt and use in your classroom.

Ключевые слова: Сократический диалог, метод Монтеessori, проектное и исследовательское обучение, кооперативное обучение, электронный класс, оперантное и классическое обусловливание, социальное обучение, теория бихевиоризма, поведение.

Kalit so'zlar: Sokratik dialog, Montessori usuli, loyiha va so'rovga asoslangan ta'lim, kooperativ ta'lim, elektron sinf xona, operant va klassik konditsionerlik, ijtimoiy ta'lim, behaviorizm nazariyasi, xulq – atvor.

Key words: Socratic dialogue, Montessori method, project and inquiry-based learning, cooperative learning, electronic classroom, operant and classical conditioning, social learning, behaviorism theory, behavior.

Одним из самых древних и эффективных методов обучения является сократический диалог, названный в честь древнегреческого философа Сократа. Он задавал своим студентам ряд вопросов, которые бросали вызов их предположениям, поощряли критическое мышление и выявляли пробелы в их знаниях. Вы можете использовать этот метод, чтобы побудить своих учеников глубоко задуматься над темой, выразить свое мнение и поддержать свои аргументы. Вы также можете использовать его, чтобы оценить их понимание и оставить отзыв.

Второй метод – метод Монтеessori. Этот метод разработал итальянский врач и педагог Мария Монтеessori в начале 20 века. Она считает, что дети учатся лучше всего, когда они могут свободно исследовать свои интересы и способности в готовой среде, которая способствует независимости, любознательности и творчеству. Вы можете использовать этот метод для создания ориентированного на

учащихся класса, предлагающего разнообразные материалы, виды деятельности и варианты выбора, соответствующие различным стилям и уровням обучения. Вы также можете использовать его для развития навыков саморегуляции, сотрудничества и решения проблем.

Проектное обучение — это метод обучения, который предполагает вовлечение учащихся в решение реальной проблемы или проблемы, требующей от них применения своих знаний и навыков по различным предметам и дисциплинам. Он был основан Джоном Дьюи, американским философом и педагогом, который выступал за эмпирическое и демократическое образование. Вы можете использовать этот метод, чтобы побудить своих учеников учиться на практике, развивать исследовательские, коммуникативные и презентационные навыки, а также связывать свое обучение со своей жизнью и обществом.

Обучение, основанное на запросах, - это обучение, которое включает в себя стимулирование любознательности и интереса учащихся к теме путем постановки вопросов, проблем или сценариев, которые побуждают их учиться и открывать для себя новую информацию и идеи. На него оказал влияние швейцарский психолог и педагог Жан Пиаже, который предположил, что обучение происходит посредством активного построения знаний на основе опыта. Вы можете использовать этот метод, чтобы помочь вашим ученикам развить исследовательские навыки, такие как наблюдение, задавать вопросы, выдвигать гипотезы, экспериментировать и анализировать. Вы также можете использовать его для улучшения концептуального понимания и творческих способностей.

Кооперативное обучение – это метод обучения, который предполагает разделение учащихся на небольшие группы, которые работают вместе для достижения общей цели или задачи. Он опирался на теорию социальной взаимозависимости немецко-американского психолога и педагога Курта Левина, которая предполагала, что положительная взаимозависимость между членами группы приводит к более высоким достижениям и мотивации. Вы можете использовать этот метод, чтобы помочь вашим ученикам развить социальные и эмоциональные навыки, такие как сотрудничество, общение, сочувствие и лидерство. Вы также можете использовать его, чтобы улучшить свою успеваемость и вовлеченность.

Электронный класс — это метод обучения, который предполагает изменение традиционных ролей домашнего задания и работы в классе. Вместо того, чтобы читать лекции в классе и задавать упражнения для домашнего задания, учитель предоставляет учебные материалы, такие как видео, подкасты или материалы для чтения, которые ученики могут использовать и изучать дома. Затем время занятий используется для интерактивных занятий, таких как дискуссии, проекты или викторины, которые укрепляют и расширяют обучение. Этот метод популяризировал Салман Хан, американский учитель и основатель Академии Хана, который использовал онлайн-видео для обучения своих родственников. Вы можете использовать этот метод, чтобы персонализировать свое обучение, оптимизировать время занятий и дать ученикам возможность взять на себя ответственность за свое обучение.

Бихевиоризм — это теория обучения, которая фокусируется на наблюдаемых и измеримых изменениях в поведении в результате внешних стимулов и подкрепления. Бихевиористские теории могут быть полезны в обучении, особенно в формировании поведения, мотивации учащихся и обеспечении обратной связи.

Оперантное обусловливание — это бихевиористская теория, объясняющая, как на поведение влияют его последствия. Существует четыре типа последствий: положительное подкрепление, отрицательное подкрепление, положительное наказание и отрицательное наказание. Позитивное подкрепление означает добавление чего-то приятного или полезного, чтобы сделать поведение более вероятным. Негативное подкрепление означает удаление чего-то неприятного или неприятного для увеличения вероятности определенного поведения. Позитивное наказание — это что-то неприятное или отталкивающее, позволяющее снизить вероятность определенного поведения.

Негативное наказание означает удаление чего-то приятного или полезного, чтобы снизить вероятность такого поведения. Вы можете использовать оперантное обусловливание в обучении, предоставляя награды и стимулы за желаемое поведение, например, похвалу, оценки, наклейки или угощения. Вы также можете использовать оперантное обусловливание, чтобы избежать нежелательного поведения, такого как выговоры, скидки, тайм-ауты или потеря привилегий.

Классическая обусловленность — это бихевиористская теория, объясняющая, как поведение связано со стимулом, вызывающим реакцию. Например, если вы слышите звонок каждый раз, когда едите, ваши слюнные железы срабатывают, когда вы слышите звонок, даже без еды. Это происходит потому, что призыв становится условным раздражителем, вызывающим условную реакцию. Вы можете использовать классическую обусловленность для обучения, создавая ассоциации между стимулами и реакциями, которые облегчают обучение. Например, вы можете использовать музыку, цвета или символы, чтобы создать позитивную или расслабляющую атмосферу в классе или обозначить переходы между видами деятельности. Вы можете использовать классическое обусловливание, чтобы помочь учащимся преодолеть страх или тревогу, например, сочетая стрессовую ситуацию с успокаивающей техникой.

Социальное обучение — это бихевиористская теория, которая объясняет, как поведение изучается путем наблюдения и подражания другим. Согласно теории социального обучения, люди учатся у таких моделей, как сверстники, учителя, родители или знаменитости, которые моделируют их поведение и результаты. На социальное обучение влияют четыре фактора: внимание, удержание, воспроизводство и мотивация. Внимание означает обращение внимания на модель и поведение. Удержание означает запоминание поведения и результата. Воспроизводство относится к способности выполнять определенное поведение. Мотивация означает наличие причины имитировать поведение. Вы можете использовать социальное обучение в своем обучении, предоставляя своим ученикам положительные и влиятельные образцы для подражания, такие как наставники, образцы для подражания или приглашенные докладчики. Вы можете использовать социальное обучение, поощряя сотрудничество между коллегами,

обратную связь и поддержку, например, групповые проекты, дискуссии или презентации.

Примените поведенческие теории к социальному обучению:

1. Моделирование поведения: демонстрация желаемого поведения.
2. Обучение через наблюдение. Используйте групповые занятия для взаимного обучения.
3. Совместное обучение: развитие сотрудничества посредством групповых проектов.
4. Взаимное обучение: вовлекайте учащихся в обучение, повышайте вовлеченность.
5. Социальное моделирование. Обсудите примеры из реальной жизни и истории успеха.
6. Укрепляйте группу: поощряйте ее наградами и признанием.
7. Циклы обратной связи. Установите регулярную обратную связь от коллег.
8. Онлайн-платформы. Используйте цифровые инструменты для совместного обучения.
9. Реальная практика. Соотнесите обучение с практическими сценариями.

Реализация этих стратегий способствует созданию среды обучения, адаптированной для бихевиористов.

Модификация поведения — это бихевиористская теория, которая использует принципы оперантного обусловливания и социального научения для изменения поведения. Модификация поведения включает в себя определение целевого поведения, анализ его предшественников и последствий, а также реализацию плана по изменению поведения. Инструкции по изменению поведения можно использовать, чтобы помочь улучшить успеваемость учащихся, социальные навыки, саморегуляцию или эмоциональное благополучие. Вы можете использовать модификацию поведения, устанавливая запланированные и конкретные цели, отслеживая и записывая поведение, обеспечивая обратную связь и подкрепление, а также оценивая и корректируя план по мере необходимости. Бихевиористские теории могут предложить ценную информацию и стратегии преподавания, поскольку они помогают вам понять, как ваши ученики учатся, ведут себя и меняются. Используя бихевиористские теории в преподавании, вы можете создать более эффективную и увлекательную среду обучения для своих учеников.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. <https://www.linkedin.com/advice/1/what-effective-ways-use-behaviorist-theories-teaching-jgewe>
2. <https://www.linkedin.com/advice/0/what-some-innovative-teaching-methods-from-history-you-iwatc>

Sarabekova Marjona Yadgor qizi 2001-yil Jizzax viloyati Forish tumanida tug‘ilgan. 2022-yilda Jizzax Politehnika instituti “Qurulish materiallari va kimyoviy texnologiya” fakultetining “Kimyoviy texnologiya” yo‘nalishiga suhbat asosida o‘qishga qabul qilingan. Hozirgi kunda fakultetning “Kimyoviy texnologiya” yo‘nalishi 703-21-guruh talabasi.

ИЗОЛЯТСИОН МАТЕРИАЛЛАРДАН БИРИ ВЕРМИКУЛИТ ҲАҚИДА

Сарабекова Маржона Ядгор кизи

Жиззах политехника институти
marjonasarabekova123@gmail.com

Вермикулит иссиқлик сақловчи плита материаллари биноларнинг томлари ва полларини қуришда кенг қўлланилади. Биноларнинг бўлинмалари ва ички деворларида ушбу материаллар овоз қайтариши ва овоз ютиши учун ҳам ишлатилади. Ҳозирги кунда бутун дунёда бино ва иншоотлар инновацион, янги турдаги қурилиш материалларини қўллаш орқали сифатли, ҳар томонлама қулай, энергия тежамкор тарзда бунёд этилмоқда. Ўзбекистонда вермикулит табиий фойдали қазилма сифатида геологлар томонидан Қорақалпоғистон Республикаси, Қораўзак тумани ҳудудида жойлашган Тебинбулоқ конида аниқланган бўлиб, унинг захираси 3,944 млн. тоннани ташкил этади. Маҳаллий хомашёлар асосида кўпчитилган вермикулит-ни гидрофоблаш ва енгил иссиқлик сақловчи материаллар технологиясини ишлаб чиқилган бўлиб, кўпчитилган вермикулит асосида қуруқ қоришмалар асосида композицион гипс-вермикулитли иссиқлик сақловчи сувоқ учун қуруқ қурилиш аралашмаларини олиш ва саноат усулида ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш “THERMOZON” МЧЖда ишлаб чиқаришга жорий этилган.

Илмий-техник адабиётларнинг аҳли қурилиш саноатида, хусусан вермикулит плиталар ишлаб чиқаришда эришилган ютуқлар билан бирга соҳада мавжуд муаммоларни ҳали ўз ечимини топмаганлигини кўрсатди. Ўзбекистон минерал хом ашёлари ва саноат чиқиндиларидан фойдаланиб самарадор технологиялар ишлаб чиқишга қаратилган. Хусусан, ривожланган давлатларда сўнгги йилларда иссиқлик сақловчи материалларнинг кўплаб турларидан фойдаланилмоқда. Мамлакатимизда ҳам бу борада дунё тажрибаси қўлланилмоқда. Бино ва иншоотларни барпо этишда иссиқлик сақловчи материалларини қўллаш бўйича шаҳарсозлик нормалари ишлаб чиқилган. Ушбу қурилиш материалига бўлган талаб йилдан-йилга ошиб бормоқда. Рақамларга эътибор берадиган бўлсак, 2016 йилда мамлакатимизда 12,1 минг тонна иссиқлик сақловчи материал ишлаб чиқарилган бўлса, 2019 йилга келиб бу кўрсаткич 13,5 минг тоннани ташкил этди. Нафақат маҳаллий, балки жаҳон бозорини ушбу турдаги маҳсулотлар билан таъминлаш, ушбу йўналишда янги саноат корхоналарини барпо этиш мақсадида вилоят ҳокимликлари, тижорат банклари, тадбикорлар билан ҳамкорликда кўплаб йирик инвестиция лойиҳалари амалга оширилмоқда.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Акрамов Х.А., Турсунов Б.А., Тиллаев М.А., Ахматов Д.А. Тебинбулоқ кони кўпчитилган вермикулити мисолида майда ва йирик тўлдирувчиларнинг зарравий таркибини аниқлаш учун ҳисоблаш дастури // “Ishlab chiqarishning texnik, muhandislik va texnologik muammolarining innovatsion yechimlari” mavzusidagi xalqaro miqyosidagi ilmiy-texnik anjumani materiallari to‘plami. Jizzax.1-qism 2022 y. 610-613 б.
2. Toshkent arxitektura-qurilish instituti “Arxitektura qurilish dizayn” jurnali, maxsus son, 61-64 bet Toshkent, 2019 yil.
3. Tilavov E., Ibragimov S. TOM UCHUN RULONLI QOPLAMA MATERIALLAR XOSSALARINI O‘RGANISH VA ULARDAN FOYDALANISH //Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 9. – С. 121-128.
4. Nurmamatov N. R. et al. Bazalt armatura ishlab chiqarishdagi chiqindi asosida fibrabeton tarkibini tanlash va xossalarini o‘rganish //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 146-152
5. Nurmamatov N. R. et al. Bazalt tolasi asosida fibrabeton optimal tarkibini tanlash va fizik mexanik xossalarini taxlili //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 153-160.

Файзуллаева Гульсанам Шухратовна
студентка 3 курса 314 Е группы факультета Узбекской филологии
направления Русский язык в иноязычных группах Национального
университета Узбекистана им. Мирзо Улугбека Ташкент, Узбекистан

ТЕМАТИКА В ЦИКЛЕ СТИХОТВОРЕНИЙ ДАВЫДОВА («ЭЛЕГИЧЕСКИЙ ЦИКЛ»)

Аннотация. В данной статье описываются разные темы в творчестве один из ярких представителей «гусарской поэзии» Дениса Васильевича Давыдова («Элегический цикл»). При анализе его стихотворений были использованы описательные, статистические и сравнительные методы.

Ключевые слова: тема, тематика, элегия, стихотворение, стихотворные размеры, поэзия, “гусарская” поэзия, ямб.

Annotation. This article describes various themes in the work of one of the brightest representatives of “hussar poetry,” Denis Vasilyevich Davydov (“Elegiac Cycle”). Descriptive, statistical and comparative methods were used in the analysis of his poems.

Key concepts and words: theme, theme, elegy, poem, poetic meters, poetry, “hussar poetry”, iambic.

Тематика художественного произведения традиционно рассматривается в литературоведении как одна из сторон содержания литературного произведения. Центром художественной тематики является понятие «тема».

Тема – это то, о чем идет речь в произведении, основная проблема, поставленная и рассматриваемая автором в произведении, которая объединяет содержание в единое целое; это те типические явления и события реальной жизни, которые отражены в произведении.

В литературоведческих работах термин «тема» имеет две основные трактовки:

- 1) «тема – (от др.-греч. *thema* – то, что положено в основу) предмет изображения, те факты и явления жизни, которые запечатлел в своем произведении писатель;
- 2) основная проблема, поставленная в произведении»³⁰.

Наиболее популярном учебнике по литературоведению советского периода – в учебнике Г. Л. Абрамовича – «тема понимается почти исключительно как проблема»³¹.

Нередко в понятие «темы» объединяются два эти значения. Так, в «Литературном энциклопедическом словаре» дается следующее определение: «Тема – круг событий, образующих жизненную основу эпических и драматических произведений и одновременно служащих для постановки философских, социальных, эпических и других идеологических проблем»³².

³⁰ Хализев В. Е. Теория литературы. – М., 2002. – С. 60.

³¹ Абрамович Г. Л. Введение в литературоведение. – М., 1970. – С. 122.

³² Литературный энциклопедический словарь. Под. ред. Кожевникова В.М., Николаева П.А. – М., 1987. – С. 347.

Тема – это все то, что стало предметом изображения, оценки, познания. В ней заключен общий смысл содержания. О. Федотов в учебнике по литературоведению приводит следующие определение категории тема: «Тема – это явление или предмет, отобранный, осмысленный и воспроизведенный определенными художественными средствами. Тема сквозит во всех образах, эпизодах и сценах, обеспечивая единство действия»³³.

Иногда «тема» отождествляется даже с идеей произведения, причем начало подобной терминологической неоднозначности положил, очевидно, М. Горький: «Тема – это идея, которая зародилась в опыте автора, подсказывается ему жизнью, но гнездится во вместилище его впечатлений еще неоформленно»³⁴. Разумеется, Горький как писатель ощущал прежде всего неразделимую целостность всех элементов содержания, но для целей анализа именно такой подход непригоден. «Литературоведу необходимо четко разграничить и сами понятия «тема», «проблема», «идея», и – главное – стоящие за ними «уровни» художественного содержания, избегая дублирования терминов»³⁵. Такое разграничение было проведено Г.Н. Пospelовым, и в настоящее время разделяется многими литературоведами.

Тема как фундамент художественного произведения подчиняет себе отдельные элементы произведения, составляет, по словам Б.В. Томашевского, «единство значений отдельных элементов произведения»³⁶.

В соответствии с этой традицией под темой понимается объект художественного отражения, те жизненные характеры и ситуации (взаимоотношения характеров), а также взаимодействия человека с обществом в целом, с природой, бытом и т.п.), которые как бы переходят из реальной действительности в произведение и образуют объективную сторону его содержания. Тематика в таком понимании – все то, что стало предметом авторского интереса, осмысления и оценки. Тема выступает как связующее звено между первичной реальностью и реальностью художественной (то есть, она как бы принадлежит сразу обоим мирам: реальному и художественному).

При анализе тематики акцентируется внимание на отборе писателем фактов действительности как первоначальном моменте авторской концепции произведения. Следует отметить, что иногда тематике уделяется неоправданно много внимания, как будто главное в художественном произведении – та действительность, которая получила в нем отражение, тогда как на самом деле центр тяжести содержательного анализа должен лежать совсем в другой плоскости: не что автор отразил, а как осмыслил отраженное. Преувеличенное внимание к тематике может перевести разговор о литературе в разговор об отраженной в художественном произведении действительности, а это далеко не всегда нужно и плодотворно.

³³ Федотов О. И. Введение в литературоведение. – М., 1998. – С. 65.

³⁴ Электронный источник. Режим доступа: <https://myfilology.ru/137/tematika-i-problematika-khudozhestvennogo-proizvedeniia/>.

³⁵ Пospelов Г.Н. Целостно-системное понимание литературных произведений // Вопросы литературы, 1982, №3. – С. 52.

³⁶ Томашевский Б.В. Теории литературы. Поэтика. – М., 1996. – С. 176.

«Анализ тематики включает в себя рассмотрение времени действия, места действия, широты или узости изображенного материала»³⁷.

О методике анализа тематики в своем пособии пишет А.Б. Есин. «Важно добавить, что отдельные темы, как правило, повторяются в творчестве одного автора, что позволяет говорить о сознательном формировании тематики произведения, о важнейшем положении тех или иных тем внутри художественного мира, об их первостепенной значимости в оценке автора»³⁸. Тема является компонентом повторяющимся. Сами повторяющиеся темы становятся своего рода символами, знаками художественного мира писателя. И темы, и тематика сопряжены с обращением автора к внехудожественной реальности, действительности, без чего создание литературного произведения представляется невозможным. В основании художественного дискурса – материал, который извлекается автором из реальности.

В процессе создания своих произведений автор проникает глубоко в сущность реальности, тех или иных процессов, событий, которые волнуют его, стремится познать их. Соответственно, как тема, так и тематика – явления внехудожественные, извлеченные автором из действительности, осознанные, проанализированные и отраженные в слове. Тема и тематика в данном аспекте выступают исходным моментом художественного творчества, совокупностью идей, эмоций, чувств автора, ищущих достойной формы выражения, оформления.

Написанные в 1814-1817 гг. девять элегий Дениса Давыдова составляют тематически обозначенный цикл, своеобразный поэтический «дневник» лирического чувства от момента возникновения до угасания. Хотя элегии и открывают сборник стихотворений Дениса Давыдова, изданный в 1832 г., это скорее дань сложившейся традиции (элегиями открывают свои поэтические сборники Батюшков и Пушкин). Сам Денис Давыдов был о своих элегиях невысокого мнения. В 1832 г., он, уже известный поэт, признавался: «Вся гусарщина моя хороша... но элегии слишком пахнут старинной выделкой, задавлены эпитетами, и краски их суть краски фаянсовые...»³⁹.

Поэзия Дениса Давыдова отличается самобытностью и оригинальностью. А.С. Пушкин, высоко ценивший талант поэта, называл его среди своих учителей. «Я не поэт, а партизан, казак / Я иногда бывал на Пинде, но наскоком»⁴⁰ – писал о себе Давыдов («Ответ», 1826). Так начинает формироваться миф о том, что поэзия Давыдова – это всего лишь одна из сторон бурной жизни бесшабашного гусара, который сочиняет стихи как бы между прочим: в перерыве между сражениями, на биваке, во время дружеских пирушек. Эта легенда подкреплялась и поэтами-современниками: А.С. Пушкин, Е.А. Баратынский, П.А. Вяземский и многие другие обращались к Д.Давыдову с поэтическими посланиями, адресованными прежде всего лихому рубাকে-гусару, а только затем – поэту.

³⁷ Эсалнек А.Я. Основы литературоведения. Анализ художественного произведения: Учебное пособие. – М., 2004. – С. 11.

³⁸ Есин А.Б. Принципы и приемы анализа литературного произведения: Учебное пособие. – М., 1998. – С. 36-40.

³⁹ История русской литературы: в 4 томах / Под редакцией Н.И. Пруцкова и других – Л., 1980-1983. URL: <https://www.textologia.ru/literature/literatura-rossii/lit-perv-polov-xix/poeziya-denisa-vasilevicha-davidova-i-ee-osobennosti/5771/?q=471&n=5771&ysclid=ldwohsrbij242201027>.

⁴⁰ Барков А.С. Денис Давыдов: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://militera.lib.ru/bio/barkov_as/index.html

Творчество Дениса Давыдова не исчерпывается только «гусарской» лирикой, он пробовал свои силы в разных жанрах, но наибольших успехов он достиг в жанрах послания, элегии, песни, романса. Да собственно «гусарская» лирика Давыдова не одномерна, она представляет собой реализацию целого комплекса тем: это и тема верности воинскому братству, дружбе, тема войны и человека на войне, тема житейских радостей и удовольствий.

У Давыдова мы не найдем подробного описания красот тела возлюбленной, свойственного французам. В элегии VIII мы встретим следующее описание тела возлюбленной:

*«Зачем сей взгляд, зачем сей вздох глубокий,
Зачем скользит небрежно покров
С плеч белых и груди высокой?»⁴¹.*

От предыдущих элегий резко отличается «Элегия» VIII (1817):

*«О, пощади! Зачем волшебство ласк и слов,
Зачем сей взгляд, зачем сей вздох глубокой,
Зачем скользит небрежно покров
С плеч белых и с груди высокой?
О, пощади! Я гибну без того,
Я замираю, я немею.
При легком шорохе прихода твоего;
Я, звуку слов твоих внимая, цепенею;
Но ты вошла... и дрожь любви,
И смерть, и жизнь, и бешенство желанья
Бегут по вспыхнувшей крови
И разрывается дыханье!
С тобой летят, летят часы,
Язык безмолвствует... одни мечты и грезы,
И мука сладкая, и восхищенья слезы...
И взор впился в твои красы,
Как жадная пчела в листок весенней розы».*

Поэтический синтаксис этой элегии отнюдь не «элегичен», если вспомнить классические каноны жанра элегии, он принадлежит скорее ораторскому стилю. И эта ораторская интонация постепенно нарастает. Лирическая тема «возлюбленной» строится на анафорических повторах («О пощади!», «Зачем»). Портрет героини лишен конкретности, он возникает в восхищенном созерцании поэта, возникает отраженно, в нем нет никаких описаний, ни одной конкретно узнаваемой черты, в нем – те чувства, что переживает сам поэт.

Чувство облачается поэтом в словесную форму так умело, непосредственно и живо, что мы ощущаем, как герой замирает, немеет «при лёгком шорохе прихода» любимой. Дыхание его учащается, волнение от «сладкой муки» (красивый оксюморон) достигает предела:

*«Но ты вошла ... и дрожь любви,
И смерть, и жизнь, и бешенство желанья*

⁴¹ Давыдов Д. Стихотворения. – Л.: Сов. писатель, 1984. – С. 88.

*Бегут по вспыхнувшей крови,
И разрывается дыханье!»*

Элегия написана разноstopным ямбом (чередуются строки шести-, пяти- и четырёхstopного ямба), она богата пиррихиями (почти в каждой строке встречаются одна или две стопы пиррихия). Перебои в ритме передают взволнованность, у лирического героя «разрывается дыханье».

Поэтический синтаксис усиливает передачу эмоций: множество риторических восклицаний, многоточий, риторический вопрос, многосоюзие. Особую выразительность придают такие стилистические фигуры, как анафора («О, пощади!», «Зачем сей взгляд ... », «Зачем скользит ... » и др.) И градация («Я гибну без того, / Я замираю, я немею », «И смерть, и жизнь, и бешенство желанья »).⁴²

В этой «элегии» поражает эмоциональный накал чувств, бьющая через край энергия. Если любовь – то настоящий «огонь», если страсть – то подлинное «пламя». И этот «огонь» принадлежит лирическому герою этой элегии, который ничем не напоминает унылого, мечтательного, нерешительного героя обычной «унылой элегии», с тоской и обреченностью ожидающего близкой смерти. Лирический герой Дениса Давыдова – страстен (и это в элегии!). В присутствии «возлюбленной» он резко меняется: «я гибну», я замираю, я немею», «цепенею» – так тонко поэт передает все оттенки переживаемых героем чувств. Любовь для него:

*«И смерть, и жизнь, и бешенство желанья
Бегут по вспыхнувшей крови
И разрывается дыханье!»*

На лирического героя Давыдова (который переживает даже «дрожь любви») ни в коей мере не распространяются «те этические и эстетические запреты, которыми ограничена сфера чувств и поведения «унылого» элегического героя», – тонко заметил В.Э. Вацуро.⁴³

Д. Давыдов, используя недосказанность в описании прелестей подруги героя, с одной стороны, отличается большей скромностью, с другой, дает читателю простор для воображения. Важно также отметить тему воинской славы, которая проходит через весь цикл элегий.⁴⁴

Основная тема произведения Давыдова – зарождающаяся любовь. Герой поэта-гусара рассказывает о своих душевных порывах, тогда как во французских элегиях описывается появление трепетного чувства у возлюбленной героя.

Таким образом, тематика элегического цикла Д. Давыдова – это вечные темы как тема войны, тема дружбы, тема быстротечности времени, тема воинской славы и другие. Тема любви в творчестве Давыдова романтизируется, а в после революции приобретает общественное звучание. Духовная и телесная стороны любви являются для поэта неразделенными. Тема любви во всем творчестве поэта играет важную роль.

⁴² Жизнь и творчество Давыдова | Инфошкола (info-shkola.ru).

⁴³ «Элегический цикл» Д. Давыдова. Анализ элегии VIII (licey.net).

⁴⁴ Давыдов Д. Стихотворения. – Л.: Сов. писатель, 1984. – С. 88.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Абрамович Г. Л. Введение в литературоведение. – М., 1970.
2. Федотов О. И. Введение в литературоведение. – М., 1998. – С. 65.
3. Электронный источник. Режим доступа: <https://myfilology.ru/137/tematika-i-problematika-khudozhestvennogo-proizvedeniia/>.
4. Пospelов Г.Н. Целостно-системное понимание литературных произведений // Вопросы литературы, 1982, №3. – С. 52.
5. Томашевский Б.В. Теории литературы. Поэтика. – М., 1996. – С. 176.
6. Хализев В. Е. Теория литературы. – М., 2002.
7. Давыдов Д. Стихотворения. – Л.: Сов. писатель, 1984.
8. Эсалнек А.Я. Основы литературоведения. Анализ художественного произведения: Учебное пособие. – М., 2004. – С. 11.
9. Есин А.Б. Принципы и приемы анализа литературного произведения: Учебное пособие. – М., 1998. – С. 36-40.
10. История русской литературы: в 4 томах / Под редакцией Н.И. Пруцкова и других – Л., 1980-1983.
11. Барков А.С. Денис Давыдов: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://militera.lib.ru/bio/barkov_as/index.html.
12. Литературный энциклопедический словарь. Под. ред. Кожевникова В.М., Николаева П.А. – М., 1987.
13. <https://www.textologia.ru/literature/literatura-rossii/lit-perv-polov-xix/poeziya-denisa-vasilevicha-davidova-i-ee-osobennosti/5771/?q=471&n=5771&ysclid=ldwohsrbij242201027>. (электронный ресурс).
14. [Жизнь и творчество Давыдова | Инфошкола \(info-shkola.ru\)](http://info-shkola.ru).
15. [«Элегический цикл» Д. Давыдова. Анализ элегии VIII \(licey.net\)](http://licey.net). (электронный ресурс).

THE ROLE OF MEMORY IN SIMULTANEOUS INTERPRETATION

Davlatova Zulayho Hasanboy kizi

+998937489700

davlatovazulayho23@gmail.com

*Tashkent city InterNation English School
educational center English teacher*

Abstract. *This article talks about simultaneous translation and the role and importance of memory in this process.*

Key words. *Translation, simultaneous translation, interpreter, translator, conference, productivity, convention.*

The history of translation dates back to ancient times. Since ancient times, peoples speaking different languages used to communicate with each other through translators. It was difficult to finish work without a translator. Translation is always needed in trade, diplomatic relations and cultural relations. Since ancient times, people have treated their translators with great respect. Their names are forever written on the pages of history. The history of translation is closely connected with the history of culture, art, and literature. A nation cannot develop in its own shell. It grows by learning and developing the achievements and experiences of other nations.

Translation is as old as human relations, it is a means of expression between different peoples, bringing closer and bridging the gap between them, and then it is a means to connect communication and civilization, yes It is a strong rope that binds humanity all over the world. and is a bridge. Until the end of the twenties, consecutive translation was used at international congresses, conferences and meetings, and after listening to the speaker's speech, it was translated into other working languages. Depending on the number of special languages adopted in the meeting of multilingual delegates, each speech was repeated from the podium several times in a row, which caused a great loss of time. From the end of the twenties, the translation of speeches began to be performed episodically at the same time as listening to them, and in this regard it was called simultaneous translation.

Simultaneous interpretation is carried out for participants who do not know the language at large conferences, international meetings. In simultaneous interpretation, the interpreter sits in a booth and listens to the speaker through a headset, then translates through a microphone while listening. Delegates in the conference room listen to the main language through headphones.

Simultaneous interpreting is also done through sign language (for the deaf and dumb). It is translated from spoken language into sign language. In Gesture, interpreters do not sit in a booth: they stand in a conference room where they can see the speaker and be seen by other participants. Whispered interpreting is a form of simultaneous interpreting in which the interpreter sits behind the delegate, rather than in a conference room booth, and whispers the gist of the speech into the delegate's ears. The greatest advantage of simultaneous interpretation is high efficiency, simultaneous interpretation, when the

interpreter conveys the speech to the audience without interrupting the speaker's speech, using the listener's full understanding of the speech, without affecting or interrupting the speaker's thoughts. provides speech. Simultaneous interpreting is a common method of interpreting in the world today and has a strong scientific and professional character, usually used for official international conferences. "Today, 95% of international conferences are based on simultaneous interpretation."⁴⁵ The characteristic feature of simultaneous translations is that the speaker is always speaking while the interpreter is listening and translating, and the average interval between the original and the translation is 3-4 seconds, up to more than 10 seconds.

We can say that simultaneous translation is the translation of speech or texts from the original language into another language while preserving the full meaning of the original language. Here are some notes on this definition:

1. Synchronous translation is included in translation types according to the execution time of this type of translation. In addition to this type, there are also types of short translation and extended translation.

2. In this type of translation, it can be said that speed is the main determinant of the process, but the speed of work does not mean to ignore the need to translate the text between the two languages he is translating in the same sense and deliver it to the listener.

3. It should be mentioned among these tariffs. This concept of simultaneous translation can lead us to some applications that translate texts in real time.

The most important areas where simultaneous interpretation is used: There are many meetings and international conferences where the use of simultaneous interpretation is necessary and indispensable, and this interpretation is a conversation between diplomats and delegations, these interviews are directly Whether it is face-to-face or indirect, whether the interview takes place in one place, or whether it is broadcast or over the Internet, the following are the most important of these situations:

1. Conferences: There are many international conferences attended by many nationalities, and in these conferences interpreters speak several languages, and here the conference management allocates interpreters to convey the speech in the conference, for example, we often see conferences. the participants wear headphones because these headphones are the means by which the translation is transmitted to them. It includes seminars, meetings, international forums and many other meetings and conferences.

2. Media materials: When broadcasting the facts of an event live, for example (United Nations session), some media outlets need to assign a simultaneous interpreter to simultaneously translate all the speeches in that session.

3. Meetings or interviews: When a foreign delegation arrives in an Arab country, we see that some of this delegation is accompanied by an interpreter, so whether they are at the airport, in a restaurant, or in other places, the interviews are considered a process of

⁴⁵ Harris B. (1981). Prolegomenon to a study of the differences between teaching translation and teaching interpreting //L'enseignement de l'interprétation et de la traduction. Ed. J. Delisle. Ottawa: University of Ottawa Press.

simultaneous interpretation. in which the interpreter acts as an intermediary between the guests and the other party.

Professional activities of simultaneous interpreters require a high level of psychological training. This preparation is done in order to ensure the reliability and efficiency of the interpreter. “Simultaneous interpreting is a cognitively demanding task that requires a combination of linguistic, cognitive, and psychological skills”⁴⁶. Psychological preparation plays a crucial role in developing the necessary mental skills and coping strategies for effective simultaneous interpreting. There are some key aspects of psychological preparation in simultaneous interpreting, including:

1. Stress management and emotional control: Simultaneous interpreting can be a very stressful activity due to cognitive load, time pressure and the need to constantly multitask. Psychological training focuses on developing stress management techniques, such as deep breathing exercises, mindfulness practices, and cognitive-behavioral strategies to control anxiety and maintain emotional stability in interpreter training.

2. Attention and concentration: Interpreters need to maintain a high level of concentration and attention in order to properly process and convey information in real time. Training techniques may include exercises to enhance selective attention, divided attention, and sustained attention, as well as strategies to combat mental fatigue and lapses in concentration.

3. Working memory and information processing: Simultaneous translation relies heavily on working memory capacity to store and process information in the source language to produce target language output. Training may include exercises to increase working memory capacity, improve data collection and retrieval, and increase cognitive flexibility for effective language processing.

4. Active listening and note-taking: Interpreters should actively listen to the source speech and make selective notes to aid their memory and comprehension. Training focuses on developing active listening strategies, effective note-taking techniques, and the ability to prioritize and effectively organize information.

5. Public speaking and confidence building: Interpreters must have excellent public speaking skills and the confidence to convey messages clearly and persuasively. Training may include public speaking exercises, simulated interpreting scenarios, and techniques to build confidence, manage stage fright, and stay calm under pressure.

6. Preparation and research strategies: Effective preparation and research are necessary for translators to familiarize themselves with the topic, terminology and context of the interpreting assignment. Preparation includes strategies for gathering background information, studying relevant materials, and developing domain knowledge to improve translation accuracy and fluency.

7. Decision Making and Problem Solving: A translator must make quick decisions and quickly solve problems such as dealing with unfamiliar terminology, accents or technical issues. Activities may include simulations and case studies that encourage interpreters to

⁴⁶ Чернов Г.Ч.. Теория и практика синхронного перевода: Международные отношения, М., 1978.

develop critical thinking, decision-making, and problem-solving skills in dynamic interpreting situations.

“In the current stage of simultaneous interpretation, a number of strategies and tactics are used, which are made possible by direct preparation, training and physical fitness for the translation situation.”⁴⁷ Simultaneous translation means simultaneous translation of silent text from one language to another. In this type of translation, even if the memory is not erased, the reading will always continue. Memory preserves its meaning, and in the constant recovery of the text, its meaning continues. The role of memory is very important in simultaneous translation, as the memory is stored in the brain by the translation software and retains important points of meaning. This is necessary for the translation of inverted words and the rechecking of the translated text.

Memory understands the context of the text in translation and works on the correctness and meaning of the words in the text. In simultaneous translation, memory is useful in clearly identifying the structural divisions of the text, meaningful units, and the meaning of words. As a result, simultaneous translation provides the basis for the development of the text and allows for inaccuracies in meanings. In such a translation, the memory, the meaning should be clear and simple, so the program should have enough memory to keep the important memories in terms of simultaneous translation.

REFERENCES:

1. Hamidov X, Ismatullayeva N, Ergasheva S. Synchronous translation. - Tashkent: Tashkent State Institute of Oriental Studies, 2020.
2. Чернов Г.Ч.. Теория и практика синхронного перевода: Международные отношения, М., 1978.
3. Harris B. (1981). Prolegomenon to a study of the differences between teaching translation and teaching interpreting //L'enseignement de l'interpretation et de la traduction. Ed. J. Delisle. Ottawa: University of Ottawa Press.
4. Salomov G'. Culture of translation. - Tashkent: Teacher. - 1982. - 197b.
5. Комиссаров В. Н. (1990). Теория перевода (лингвистические аспекты). – М.: Высшая школа.

⁴⁷ Hamidov X, Ismatullayeva N, Ergasheva S. Synchronous translation. - Tashkent: Tashkent State Institute of Oriental Studies, 2020.

ЎРТА УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА ФИЗИКА ФАНИГА ДОИР НАМОЙИШ ТАЖРИБАЛАРИНИ ЎТКАЗИШ МЕТОДЛАРИ

Бегмурадов Шахзод

Аннотация: *Ҳозирги пайтда ўқитишнинг анъанавий кўринишидан фарқ қиладиган замонавий ахборот технологияларини қўллаш юқори самарадорликка эришишга имконият яратади. Ушбу мақолада физика фанини ўқитиш борасида ўқувчилар онгида назарияларга оид моделнинг тасаввурларини шакллантириш, ҳодисалар ва жараёнлар билан таништиришнинг самарали методлари ва муаммолари таҳлил этилган. Физика курсининг электр ва магнетизм курсини ўқитиш жараёнига компьютер технологияларини қўллаш ва улар асосидаги мултимедия воситалардан фойдаланиш принциплари баён қилинган.*

Калит сўзлар: *Физика курси, замонавий ахборот технологиялари, физикавий ҳодисалар, электр ва магнетизм курсини ўқитиш, лаборатория иши, физик асбоблар, эксперимент*

КИРИШ.

Ҳозирги кунда олий таълимнинг устувор вазифаси замонавий инновацион таълим технологияларини шакллантиришдан иборатдир. Бу вазифанинг долзарблиги шундн иборатки, давлат таълим стандартларининг янги авлодига мувофиқ, компьютер технологияларидан фойдаланган ҳолда материални интерактив тақдим этиш улуши кескин ошиб бормоқда Ўзбекистон олий таълими соҳасидаги туб ўзгаришлар Ўзбекистоннинг Миллий хусусиятлари ва ривожланиш эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда Европа ва халқаро таълим ҳамжамиятига интеграциялашуви билан боғлиқ. Таълим сиёсатининг устувор йўналишлари Болония жараёни билан боғлиқ ҳужжатларда, "2030 йилгача Ўзбекистон таълимини модернизациялаш концепцияси"да ўз аксини топган. Ҳозирги кунда Ўзбекистон жамияти Болония шартномасига мувофиқ фан, техника ва технологияларни ривожлантиришнинг инновацион моделига ўтмоқда. Шу билан бирга, ахборот-телекоммуникация технологиялари ва электроника йўналиши энг юқори ўринга эга бўлиши приоритет сифатида тан олинди.

Ахборотлаштириш ўқув жараёнининг барча шакллари, шу жумладан лаборатория амалиёти каби муҳим таркибий қисмини қамраб олиши керак. Компютер технологиялари анъанавий таълим методлари билан бир қаторда ўқув материални янада аниқ ва равшан тақдим этишга ёрдам беради ҳамда кейинги малака ошириш учун зарур бўлган ваколатларни шакллантиради лаборатория ишларини моделлаштириш реал электрон қурилмаларда содир бўладиган жараёнларни яхшироқ тушунишга ёрдам беради. Моделлаштиришга асосланган тажрибалар, ананавий тажрибалардан фарқли уларок ўрганилаётган жараёнларнинг ривожланишини секинлаштириш ёки тезлаштириш имконини беради, бу эса уларнинг моҳиятини янада чуқурроқ англашга имкон беради. Ўлчаш қурилмаларида турли занжирларни йиғиш ва улаш нуқтаи назаридан реал ва

виртуал элементлар ва қурилмалар ўртасида фарқ йўқ. Бу эса электрон виртуал лабораториялардан фойдаланиш бўйича кенг истиқболларни очиб беради. Ўқув жараёнида виртуал компьютер технологияларидан кенг фойдаланиш - олий таълимнинг замонавий умумжаҳон тенденциясидир.

Лаборатория ишларини ўтказишда виртуал лаборатория амалиётидан тобора кўпроқ фойдаланилади, унинг моҳияти реал асли тадқиқотларни ўрганилаётган физик, кимёвий ва бошқа жараёнларни математик моделлаштириш билан алмаштиришдан иборат Компьютер таълим жараёнининг ахборот таъминоти имкониятларини сезиларли даражада кенгайтиради. Умуман олганда, виртуал лаборатория - тадқиқот объекти билан бевосита ўзаро таъсирсиз тажриба ўтказиш имконини берувчи ахборот муҳитидир. Виртуал лаборатория иши - компьютер визуализацияси воситаларидан фойдаланган ҳолда ўрганиш учун зарур бўлган реал техник объект ва унинг хусусиятларини интерактив моделлаштирувчи ахборот тизими. Лаборатория тренажёрлари тажриба ўтказиш учун оптимал параметрларни топиш, тайёргарлик босқичида дастлабки тажриба ва кўникмаларни эгаллаш ҳамда ҳақиқий тажриба қурилмалари ва объектлар билан ишлашни осонлаштириш ва тезлаштириш имконини беради. Замонавий ахборот технологияларининг дастурий воситалари ёрдамида турли шаклдаги касбий таълим бўйича электрон ресурслар яратишнинг кенг имкониятлари мавжуд. Бунда Power Point, Macromedia DreamWeaver, Microsoft FrontPage, HTML му.апприлари ва Microsoft Word, Adobe Photoshop, CorelDraw, Acrobat Reader, Director, Macromedia Flash каби дастурий воситаларнинг имкониятлари катта .исобланади. Масалан, Macromedia Flash 8 анимацион дастур бунга мисол бўлади. Бу дастурдан фойдаланиб комплекс бирикмалар изомерияларининг анимациялари тайёрланди.

Мультимедиа технология - бир вақтнинг ўзида маълумот тақдим этишнинг бир неча усуллари билан фойдаланишга имкон беради: матн, графика, анимация, видеотасвир, овоз ва ҳ.к. Сўнгги йиллар давомида кўплаб мультимедиа дастурий маҳсулотлар яратилди ва яратилмоқда: энциклопедиялар, ўргатувчи дастурлар, компьютер тақдимотлари ва бошқалар шулар жумласидан. Мультимедиа маҳсулотлари:

Биринчидан, фойдаланувчига, албатта, интерфаолликни тақдим этадиган, яъни инсон ва компьютер ўртасида бўйруқ ва жавоблар алмашинувини таъминлаб, диалог муҳитини яратадиган дастурий маҳсулот;

Иккинчидан, турли видео ва аудио эффектлар ишлатиладиган муҳит.

Macromedia Direktor – тақдимот ва мультимедиа маҳсулотлари яратишга хизмат қилади. Ушбу дастур ММХ-технологиялар билан, шунингдек, тугмалар, слайдлар, клип ва анимациялар билан ишлашга имкон беради.

Мультимедиа иловалари қуйидагиларга бўлинади:

Crocodile Technology дастури

Crocodile Technology дастури ўрта мактаб ўқувчи ва ўқитувчилар, лицей, коллеж талабалари учун физика фаннини "электр" қисмини чуқурроқ ўзлаштиришда ҳозирги замон ахборот технологиялари имкониятларидан фойдаланиш имконини беради. Бундан ташқари, Crocodile Technology дастуридан электротехника, электр занжирлар назариясини ўрганиш курсларида ҳам фойдаланиш мумкин. Дастур электрон конструктор бўлиб, у монитор экранда

электр схемаларини йиғиш жараёнини худди ҳақиқий тажрибадаги сингари имитация қилиш, электр катталикларни мултиметрда (3 ўлчовли), амперметр ва вольтметрларда ўлчаш имкониятини беради.

Crocodile Physics дастури.

Crocodile Physics дастури кучли симулятор бўлиб, физик жараёнларни моделлаштириш ва физиканинг механика, электр занжирлар, оптика ва тўлқин ҳодисалари бўлимларига оид тажрибалар яратиш ва кузатиш имкониятини берувчи дастурдир. Бу дастурдан дарсларда интерактив доска орқали машғулотларни ташкил этиш мумкин, шунингдек мустақил иш сифатида шахсий компьютерда ишлатиш мумкин. Бу кучли дастур физик ҳодисаларни кузатиш, тажрибалар ўтказиш ва турли мураккаблик даражасидаги жараёнларни моделлаштириш имкониятини беради. Масалан, дастурда:

Микропроцессорларни дастурлаш ва робототехникага оид моделларнинг 3D кўринишда симуляциялаштириш мумкин.

1. Конструктор деталларининг тасвири ва ўлчов асбобларининг схематик ва ҳақиқий кўринишда берилган;

2. Қаршилиқдан оқиб ўтаётган ток қувватининг қиймати берилган номиналдан ортиб кетса, қаршилиқ (портлаб) куяди, бу эса экранда унинг ранги ўзгариб қорайган детал кўринишида ўтиши билан кўрсатилади;

3. Лампочка ва электр иситгич асбоблари қувватининг номинал қийматида ёрқинлашади, агар улардаги қувват ишчи қийматидан ортиб кетса — куяди ва бу асбоб экранда қорайиб қолади.

4. Худди шунингдек экранда бошқа деталлардаги физикавий катталикларнинг ўзгариши имитация қилинади;

5. Кўпгина жараёнлар ва уларнинг натижалари товушли эффектлар орқали ифодаланади. Буларнинг барчаси, талаба ўзи йўл қўйган ҳатоларини кўриши, муваффақиятсиз бажарилган тажрибанинг сабабларини аниқлашни ўрганиши ва электр схемаларини тажрибани ҳақиқий қурилмаларда бажаришдан олдин таҳлил қилиш кўникмаларини ҳосил қилиш имконини беради

Бу дастур, касби ким бўлишидан қатъий назар фойдаланувчини изланувчанликка, ижодий фикр юритишга, иш натижаларини таҳлил қилишга ўргатади. Дастур имкониятлари жуда кенг бўлиб, ундан амалий машғулотларда (яъни масалалар ечишда) айниқса, виртуал лаборатория ишларини бажаришда кенг фойдаланиш мумкин. Ўқувчиларни мустақил яратиладиган тажриба қурилмалари ёрдамида ўқитиш орқали физикавий фикрлашларини ривожлантириш методикаси такомиллаштирилиб, дидактик мақсад, вазифа, мазмунлар интеграцияланиб, шахсга йўналтирилган педагогик жараёни асосий ташкил этувчиларидан бирини ривожлантиришга эришилади. Моҳияти жихатдан экспериментал фан бўлган физикани ривожлантириб ўқитиш методларини фундаменти-бу тажрибага таяниб физик ҳодисалар моҳиятини ўрганишда инноватсион усуллар ёрдамида самарали натижаларга эришишдан иборат. Ҳозирда ўрта таълим физика кабинетлари керакли лаборатория ва намоёниш жиҳозлари билан таъминланмагани учун тўлақонли маънода дарс ўтишга имкон бермайди. Бу кемтикни қисман бўлсада тўлдириш мақсадида биз ушбу ишда зарядлар ҳаракатини ва уларни ташқи магнит майдон таъсирида ўзгаришини электролитларда намоёниш этишни креатив усулини

таклиф этдик . Эътиборлиси шундаки, намоишсиз дарсга нисбатан бундай дарсга қизиқишдаги фарқ бир неча баробар юқорилигини тезда пайқаш мумкин бўлди. Ўқувчилар синфга кириб ўртада намоишли қурилмани кўриб қўйиб бугунги дарс қизиқарли бўлишини кўтиб диққатларини жамлаб ўтирадилар. Қурилмани кўлда оддий материаллардан яратилгани эса, ўқувчиларни янада кўпроқ қизиқтира бошлайди. Айрим ўқувчилар мустақил ҳолда шунга ўхшаш бирор нарса тайёрлаш истагини билдира бошлайдилар, бу эса дарсни ютуқ элементлари бошланишини билдиради. Физик қурилмаларни ўқувчилар билан биргаликда мустақил тайёрлаб тажрибалар ўтказишни афзал томони шундаки, қурилма қандай физик қонуният асосида ишлаётганини ўқувчилар чуқурроқ тушунадилар ва ундан нима мақсадларда ишлатиш мумкинлигини ўрганиб борадилар. Ундан ташқари тажриба қурилмалари яратиш жараёни ўқувчиларни ижодий ва шахсий қобилиятларини янада очилиб боришига ва уларни мустақил тарзда атроф олами билиб боришларига ундайди.

Электролитларда ажралган мусбат ва манфий зарядлар ўз атрофига қутбланган суюқлик молекулаларини бириктириб ўзидан катта ўлчамдаги солватларни ҳосил қилиши эвазига уларнинг умумий заряди ўзгариб, ҳаракатчанлигини камайиши рўй бергани учун электр майдонда улар ҳаракати секинлик билан рўй беради. Бундан фойдаланиб рангли ионлар тезлигини аниқлаш орқали ишқаланиш коэффитсиентини топишга имкон яратилади. Шунингдек, электродларни ўзгартириб электролиз учун Фарадей қонунларини, суюқликларда Ом қонуни, электролитларда электр токини температурага ва ионлар контсентратсиясига боғланишини кўриш мумкин. Кўрамизки, битта қурилма ёрдамида бир неча тажрибаларни бажаришга имкон яратилади. Қурилма элементларини топиш бугунги кунда ҳеч қандай қийинчилик туғдирмайди, чунки ҳар қандай эски кераксиз бўлиб қолган радио, телевизор ёки бошқа электрон қурилмалар элементларидан фойдаланиш мумкин. Ҳар бир тажрибадан сўнг улардан амалиётда фойдаланиш соҳаларини алоҳида кўрсатилиши ўқувчиларни тахлилий фикрлашлари ривожига катта ёрдам беради.

Физикага ажратилган соатларнинг камлиги бундай экспериментларни ўтказиб дарс ўтишга имкон бермайди деган эътирозларга айтиш керакки, бир икки марта тажрибалар билан қизиқтириб ўтилган дарсдан сўнг келгусида ўтиладиган машғулот тажрибасини биргаликда тайёрлашга қизиқувчилар келишини таклиф этиб ўқувчилар билан бирга тажриба қурилмасини тайёрлашга киришиш ўқувчилар фаоллигини оширишда катта рол ўйнайди ва улардаги қизиқишни сўндирмай мунтазам равишда ишлайдиган физика тўғарагида давом эттирилиши эса, тажриба экспонантлари сонини етарли бўлишига ёрдам беради. Бугунги турмушда кенг фойдаланиб келинаётган Юқори технология материалларидан лазерлар, нур диодлари ва турли яримўтказгичлар асосидаги асбоблар иш тамоилини фундаментал асослари улардаги зарядлар ҳаракатини бошқариш усулларини яратиш билан боғлиқ бўлгани учун металлар ва яримўтказгичларда зарядлар ҳаракатини ўрганишга қаратилган тажрибалар ўтказишни ҳам аҳамияти жуда катта. Улардаги зарядлар ҳаракатини намоишли кўз билан кузатишни иложи йўқлиги учун уларни компьютерда виртуал тажрибалар ўтказиш орқали ўрганиш мумкин .

НАТИЖАЛАР ВА МУҲОКАМАЛАР

Лаборатория ишларини факултатив дарсларда физик устахона шаклида бажариш фойдасига бир қатор далиллар келтирилиши мумкин. Физик устахонанинг лаборатория ишларини бажариш талабаларнинг индивидуал қизиқишлари ва мойиллигини ҳисобга олиш, ижодий қобилиятларини ривожлантириш учун катта имкониятлар очади. Дастгоҳда сиз вазифанинг мураккаблиги ва табиати жиҳатидан фарқ қиладиган ишни қўйишингиз мумкин. Физик амалиётда факултатив курсларда ҳар хил турдаги ишлар бажарилди.

1) Физиканинг энг муҳим муносабатлари ва қонунлари экспериментал тарзда ўрнатиладиган ёки текшириладиган мавзулар. Ушбу турдаги ишларни бажариб, талабалар Нютоннинг иккинчи қонунини, механик энергиянинг сақланиш қонунини, фотоэффект қонунларини экспериментал равишда текширадилар, айланиш ҳаракати динамикаси учун асосий тенгламани, бурчак моментининг сақланиш қонунини ўрнатадилар, тажрибадан оладилар. Стефан-Болцман қонуни ва радиоактив парчаланиш қонуни, ўзгарувчан ток занжири учун Ом қонуни фотонларнинг модданинг молекулалари билан ўзаро таъсири учун самарали кесманинг частотага боғлиқлигини ва ёруғликнинг ютилишининг квант табиатини очиб беради.

2) Талабалар физик катталикларни ўлчаш усуллари билан танишадиган ишлар. Улар тезлик ва тезланишни, масса ва кучни, жисмларнинг инерция моментларини, айланаётган жисмнинг кинетик энергиясини, кучланишни, ток кучини, электр қаршилигини, магнит майдон индукциясини, кондансатор ва ўзгарувчан ток бобини қаршилигини ўлчайди, максимал энергияни аниқлайдилар. Гамма-спектрнинг сифатли спектрал таҳлилини ўтказинг.

3) Вазифалари атрофимиздаги дунёнинг турли хил табиий объектларининг физик хусусиятларини ўрганишдан иборат бўлган ишлар. Эркин тушиш тезланишини, атмосфера ҳавоси молекулаларининг ўртача тезлигини, Ер магнит майдонининг индукциясини, электромагнит тўлқинларнинг тарқалиш тезлигини, ўтказувчанлик кучини аниқлаш, космик жисмларнинг хоссаларини ўрганиш бўйича ишлар шулар жумласидандир.

4) Ушбу турдаги лаборатория ишларида материаллар, асбоблар ва техник қурилмаларнинг физик-техник хусусиятлари ва параметрлари текширилади. Талабалар пўлатнинг қаттиқлигини, электромагнит, фоторезистор, транзисторнинг иш параметрларини аниқлайди, электр ўлчаш асбобларини текширишни амалга оширади, ўзгарувчан ток занжирида резонанс эгри чизиғини олади, уч фазали ток генератори ва асинхроннинг ишлашини ўрганади.

5) Физик ва техник моделлаштириш устида ишлаш. Уларни амалга ошириш жараёнида ҳисоблаш кўникмаларига эга бўлади, қурилмаларни лойиҳалаш, йиғиш ва синовдан ўтказиш, яримўтказгичли қурилмалар моделларини ўрганадилар. Юқори аниқлик синфидаги ўлчов асбобларини қўллаш билан физикавий тадқиқотнинг замонавий усулларини қўллаш ўқувчилар олдида синфдан ташқари машғулотларнинг обрўсини оширишга ёрдам беради, чунки бу "мактаб" ва "ҳақиқий" физика ўртасидаги фарқни камайтиради.

Магнит майдонини фақат доимий магнитлар ҳосил қилмайди, балки электр токи ҳам магнит майдон ҳосил қилади. Айнан мана шу жиҳатига кўра магнит

майдони алоҳида эътибор билан ўрганилади. Магнит майдонининг энг оддий ҳоли бир жинсли магнит майдонидир, қайсики нуқтадан нуқтага ўтганида ўзгармайдиган. Кенг жойларда бир жинсли магнит майдонини ҳосил қилиш бир мунча қийин иш ҳисобланади. Доимий магнит майдони ҳосил қилувчи жисмнинг (доимий магнит) магнит қутблари текисликдан иборат бўлса, бир жинсли магнит майдонига яқин бўлган магнит майдон ҳосил қилиш мумкин.

Фақат доимий магнитнинг четларида бир жинслилик бузилади. Магнит майдон куч чизиқлари бир-бирига нисбатан параллел жойлашган бўлса, магнит майдони бир жинсли деб ҳисобланади. Лекин кўпинча магнит майдони нуқтадан нуқтага ўтганида ўзгариб турадиган магнит майдони, яъни бир жинсли бўлмаган магнит майдонига дуч келинади. Биз бир неча оддий ҳолларда магнит майдон индуксияси векторини қандай ҳисоблаб топишни ва магнит майдони ва унинг манбалари орасидаги боғланишларни кўриб чиқамиз.

1820 йилда Даниялик физик Г.Х.Эрстед (1777-1851) тажрибаларда электр токини магнит стрелкасига таъсирини аниқлаган.

1-расм. Ўзгармас ток атрофида магнит майдони ҳосил қилиш бўйича Эрстед тажрибалари.

Тажрибаларнинг кўрсатишича тоқларнинг ўзаро ва магнит стрелкасига таъсирига сабаб шуки ҳар қандай тоқли ўтказгич атрофида алоҳида табиатли магнит майдони ҳосил бўлади ва бу магнит майдон иккинчи тоқли ўтказгичга ёки магнит стрелкасига таъсир кўрсатади. Магнит майдонни текшириш учун, майдоннинг текширилаётган нуқтасига тоқли берк контур киритилади ва уни «синов контури» деб аталади. Шунингдек, биз талабаларга лаборатория дарсларида уларнинг ахборот-коммуникация технологиялари компетентлигини ошириш мақсаотида виртуал лаборатория ишларидан фойдаландик. Бунда обектив борлиқни табиий сезги органлари ёрдамида идрок этиш ўрнини махсус интерфейс, компьютер графикаси ва овоз воситасида суний яратилган компьютер ахбороти эгаллайди. Бугунги кунда виртуал борлиқ инсон маданий фаолиятининг турли соҳаларида қўлланилмоқда. Виртуал борлиқдан энг аввало у вужудга келган соҳада, фанда, жумладан физикада суюқлик ва газлар динамикасини моделлаштиришда

фойдаланилмоқда. Таълимда шахсий компьютердан эркин фойдалана оладиган, жамоалар ва талабалар билан мулоқот қила оладиган ўқитувчиларнинг рақамли саводхонлиги муҳим рол ўйнайди; таълимда улар электрон технологиялардан фойдаланган ҳолда ўз ресурсларини янгилайдилар, унда талабалар томонидан электрон шаклда бажариладиган вазифалар тизими амалга оширилади. Биз, курс охирида талабаларнинг ахборот-коммуникация технологиялари компетентлигини текшириш мақсадида сўровномани қайта ўтказдик, тадқиқот натижалари куйидаги 2-жадвалда берилган.

1-жадвал. Электромагнетизм курс охирида талабалар томонидан ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш кўрсаткичлари.

АКТ номи	Фойдаланиш кўрсаткичлари			
	Доимий, %	Тез-тез, %	Камдан-кам ҳолларда, %	Мунтазам
Онлайн дарслар	3	12	65	20
Виртуал лаборатория ишлари	0	60	40	0
Power Point дастури	45	45	8,5	1,5

Жадвалдан лекция вақтида электрон доска, электрон дарсликларни қўлланиш ва лаборатория ишларини бажаришда виртуал лабораториялардан фойдаланиш талабаларнинг ахборот-коммуникация технологиялари компетентлигини оширишга имконият яратганини кўришимизга бўлади (1-жадвал). 1-жадвалдан талабаларнинг Онлайн малумотлар базасидан ва Power Point дастуридан фойдаланиш кўрсаткичлари ортганлигини кўрдик. Сабаби курс давомида талабаларга мустақил ишларни бажаришда электрон малумотлар базасидан ва тақдимотлар таёрлашда Power Point дастуридан фойдаланишди. Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, курс бошида олинган сўровнома бўйича талабаларнинг АКТ дан фойдаланиш кўрсаткичлари курс охирига келиб 10–15 % га ошганлигини кўришимиз мумкин.

Демак, дарс жараёнида электрон дарслик, электрон доска ва лаборатория ишларини бажаришда виртуал лаборатория дастурларидан фойдаланиш талабаларнинг информацион коммуникацион билимларини оширишда асосий ролни бажаради. Замонавий ахборот технологиялари, ўқув-тарбия жараёнларининг барча босқичларини жадаллаштиради. Бунда ахборот технологияларидан фойдаланиш асосида, таълим жараёнининг сифати ва самарадорлиги ортиши, талабаларнинг билиш фаолияти фаоллашувини кузатишимиз мумкин.

ХУЛОСА

Юқоридаги лаборатория ишларини пухта ўрганиб, тажриба ўтказиш кўникмасига эга бўлган ўқувчи ёшлар ҳаётнинг барча соҳаларидаги муаммоларга инноватсион ғоя билан ёндаша оладиган, ўзининг ички салоҳият имкониятига ишонган ва энг муҳими техник тараққиётга мос ҳолда тарбияланадилар. Лаборатория ишларини мустақил амалга оширишга ўрганиб борган ёшлар билан иқтисодий юксалиш сари дадил боришга, янги технологияларни ўзлаштиришга, халқимиз салоҳияти ва имконияти ортиб ривожланган мамлакатлар қаторидан ўрин олишимизга ҳеч шубҳа қолмайди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Ўрта мактабда физика бўйича кўргазмали эксперимент. - М.: Маърифат, 1979. - 432 б.
2. Қоджаспирова Г.М., Петров К.В. Ўқитишнинг техник воситалари ва улардан фойдаланиш усуллари. - М.: Академия, 2001. - 256 б.
3. Леонтович И.В. Талабаларнинг тадқиқот ва лойиҳа фаолиятини ривожлантириш концепциясининг асосий тушунчалари тўғрисида. Мактаб ўқувчиларининг тадқиқот ишлари. - 2003. - 4. - С. 12-17.
27. Черемисина Е.Н. Интеграция виртуальной компьютерной лаборатории и знаниевого пространства – новый взгляд на подготовку высококвалифицированных ИТ-специалистов / Системный анализ в науке и образовании. - 2014. - № 1 (23). С. 97-104.
28. Антипов О.Е. Опыт использования открытого программного обеспечения в виртуальной компьютерной лаборатории на основе технологии облачных вычислений // Проблемы и перспективы развития образования в России. - 2010. - №6. С. 112-116.
29. Егоров П. Н. Методика применения виртуальных лабораторий в учебном процессе вуза // Концепт. – 2013. – № 07 (июль).

**Maqsudaliyev Muxammadorif 2003-yil Farg‘ona
viloyati Buvayda tumani Bachqir qishlog‘ida
tug‘ilgan.**

Mening onam

Yomg‘irdek, sochilib
O‘tsam dunyodan,
Yaxshilik yomonlik
Kutsam dunyodan.
Sevilib sevolmay
Ketsam dunyodan,
Har onda duoda
eslar bir odam.
U mening onamdir,
U mening onam.

Vujudimga yopirilib
kirsa gar ofat,
Boshimga dard -alam
Tushsa ham qat-qat.
Xo‘rlanib o‘kinib
G‘am cheksam faqat,
Xolimga chidolmay
yig‘lar bir odam.
U mening onamdir,
U mening onam.

Yurakda alamim
Ketsa -da toshib,
Tanamni yondirsa
Istimam oshib.
Shu onda men
tomon yugurib shoshib,
Dardimni uzoqdan
ilg‘ar bir odam,
U mening onamdir,
U mening onam.

Shu inson tayanchim
Dardimga malham,
Qolganlar yo‘qotish

Paytida har dam.
Eskirgan yozuvdek
O‘chib ketsam ham,
Abadiy qolishim
Istar bir odam.
U mening onamdir,
U mening onam.

Jannatim onam

Ba’zida shod yurar
Ba’zida ma’yus,
Farzandlari uchun
doim farvona,
Kechani kech
Demas kunduzni kunduz,
Dilbandim bolam der
Mehribon onam.

Barcha ona kabi
go‘zal oqila,
U bilan to‘kindir
Doim oila,
Suyib erkalatgan shirin
So‘z ila,
Duogoyim mening mehribon onam.

O‘rgandik halolik ham
Hunar mehnat,
Zara sezdirmadi
Cheksa mashaqqat,
Shukurkim ulg‘aydik
Duo ijobat,
Otamdan yodgorim
Onajon onam.

MUNDARIJA	
Пулатова М.О Балтабаева А.М. <i>ПОНЯТИЕ ОБРАЗ В ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ.</i>	2
Qodirova Munibaxon <i>SHAYX MUHAMMAD SODIQ MUHAMMAD YUSUF USTOZ VA SHOGIRDLARI</i>	5
Begov Bekhzad <i>LIFE AND SCIENTIFIC ACTIVITY OF ZOHIDJON ISLAMOV</i>	8
Abdurahimova Muslima Furqatbek qizi <i>KO'P MILLATLAR, MADANIYATLAR VA URF-ODATLARNI BIRLASHTIRA OLGAN ZAMIN</i>	12
Tohirova Robiya Adahamjon qizi <i>O'ZBEKISTON GAVHARI - ANDIJONIM!</i>	14
Sa'dullayeva Shoxsanam Asatilla qizi <i>YOSHLARDA IJODKORLIK RUHINI YUKSALTIRISHDA BADIY ADABIYOTNING ROLI</i>	24
Dildora Oxbutayeva <i>SHAVKAT RAHMON- XALQPARVAR SHOIR</i>	27
Ibragimova Sarvinov Ilhomjon qizi <i>SIZ BILGAN VA BILMAGAN SIRLI ANDIJONIM</i>	30
Amatova Husnora <i>"OTA" ROMANI HAQIDA</i>	33
Karimova Mehriniso <i>JYUL VERNNING "KAPITAN GRANT BOLALARI" ASARI HAQIDA</i>	35
Istamova Ruxshona Mustaf qizi <i>AZIM DARYO IRMOQLARI</i>	36
Умурбаев Рустам Шакиржанович <i>«ОПЕРАЦИЯ «БИШОП»»; «ОПЕРАЦИЯ «АЛЬФИЛЬ»» (1990-1991)</i>	39
Turdimurodova Olima Rustamxonovna, Tursunova Aziza Xoshimovna Nurboboyeva Dilso'z Abdurahmon qizi <i>TA'LIM JARAYONINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASHKIL ETISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI</i>	43
Umida Jamshidovna, Sheramatova Mohina Shahriddin qizi Tursunova E'zoza Ibrohim qizi, <i>GLOBAL MUAMMOLAR VA ULARNI BASHORAT QILISHNING AHAMIYATI.</i>	46
Maxmudova Laziza Akmal qizi <i>YOSHLARNI MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLAR ASOSIDA TARBIYALASHNING ASOSLARI</i>	49
Laylo Sobir qizi <i>Моему сыну АБДУЛХАЮ</i>	53
Najmutdinova Gulnozaxon Baxtiyorovna <i>UTILIZING TECHNOLOGY AND MULTIMEDIA RESOURCES TO ENHANCE CULTURAL UNDERSTANDING IN LANGUAGE EDUCATION</i>	55
Fayziyev Xayrullaxon Omonilloevich <i>INSONLARDA KALSIY YETISHMOVCHILIGI OQIBATIDA YUZAGA KELADIGAN KASALLIKLAR, KALSIY TABIIY MANBAALARI HUSUSAN TUXUM PO'STLOG'I MISOLIDA.</i>	58
Холжигитова Диёра Махмудовна <i>ИЗУЧЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕПАРАТА ЭМАБЕН БЕК 5% В.Д.Г. ПРОТИВ ХЛОПКОВАЯ СОВКА НА ХЛОПЧАТНИКЕ</i>	64
Холпулатова Севинч Муродовна, Тиллаева Муяссар Ербазаровна. СТАТЬЯ <i>" СПОСОБЫ ОБРАЗОВАНИЯ СЛОВ В РУССКОМ ГРАММАТИКЕ".</i>	68
Жабборов Бибисора Хуснидиновна, Тиллаева Муяссар Ербазаровна <i>СЛОВСОЧЕТАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ РУССКОМ ЯЗЫКЕ</i>	72
Ахатова Шохсанам, Гулмуродов Рискибой <i>СОРТА ХЛОПКА, ВЫРАЩИВАЕМЫЕ В УЗБЕКИСТАНЕ</i>	78
Bo'riyeva Bahora Jamshid qizi <i>АРХАИЗМЫ В СОВРЕМЕННОЙ ЖИВОЙ РЕЧИ</i>	84
Bo'riyeva Dilnura Ilhomjon qizi <i>ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО В УЗБЕКИСТАНЕ</i>	87
Azizova Shodiyona <i>USTOZIM</i> <i>ONAJONIM</i>	90
Ravshanova Shaxnoza Abduqaxxorovna	92

<i>DUNYODAGI ENG SHIRIN TAOM</i>	
Jo'raqulova Marjona Sherzod qizi <i>EFFECTIVE STRATEGIES FOR INTEGRATING TECHNOLOGY INTO ENGLISH LANGUAGE INSTRUCTION</i>	94
Bo'riyeva Shahzoda, Sattorova M.A. <i>BOLALAR NUTQIDA UCHRAYDIGAN NUQSONLAR VA ULARNIBARTARAF ETISH CHORALARI</i>	97
Shukurullayeva Marjona Azadovna <i>POSTINDUSTRIAL JAMIYATDA INSON VA FANNING O'ZARO ALOQASI: MUAMMO VA YECHIMLAR.</i>	100
Xotamova Zulxumor <i>OLIV TA'LIM TIZIMIDA TABIIY FANLARNI O'QITISH USULLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH.</i>	103
Islomova Hulkar Fayzullayevna <i>VERMITTLUNG DER DEUTSCHEN SPRACHE IN DER GRUNDSCHULE MIT HILFE VON MUSIKUNTERMALUNG</i>	107
Tolkinova Visola <i>I AM GREATFUL THAT FATE GAVE HER TO THE UZBEK NATION!!! KHADICHA SULAYMONOVA - FIRST UZBEK WOMEN SCIENTIFIC LEFT AS A LEGAL SCHOLAR A HUGE ADDITION TO HERITAGE AND THE LEGAL SYSTEM CONTRIBUTION</i>	111
Khadicha Sulaymonova	113
Нарзуллаева Мафтуна Жобир кизи <i>«КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ ВНИМАТЕЛЬНОГО РАЗВИТИЯ И УЛУЧШЕНИЯ ПАМЯТИ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ»</i>	118
Jasmina Muzaffarzoda <i>O'ZBEKISTON XALQ SHOIRASI ZULFIYA ISROILOVAGA HAVAS ILA YURTIM</i>	126
Islomboyeva Durdona <i>HECHDAN KO'RA KECH</i>	128
Anorov Sirojiddin Nozimjon o'g'li <i>INGLIZ TILI SO'ZLASHUVIDAGI MUAMMOLAR, QIYINCHILIKLAR VA ULARGA YECHIM</i>	130
Shodmonova Muborak Ravshanovna <i>MAKTABGACHA TA'LIM SIFATI VA SAMARADORLIGINI TA'MINLASHGA YO'NALTIRILGAN JARAYONLARNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH</i>	135
Rashidova Gullola Latif qizi <i>MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARNING AQLIY RIVOJLANISHIDA NUTQ O'STIRISH MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI</i>	142
Norqobilova Zulxumor Erkinovna <i>MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK ASOSLARI</i>	146
Nizomova Mokhinur Baratboyevna, Zokirova Elinura Jasurovna <i>ENHANCING READING AND COMPREHENSION SKILLS IN YOUNG LANGUAGE LEARNERS: METHODS AND ACTIVITIES</i>	153
Muxammadov Azizbek Zokirjon o'g'li <i>KOMPYUTER INJINIRINGI</i>	158
Xolbo'tayeva Nargiza Marufbekovna <i>YOSH AVLODNING O'Z ISTE'DODINI YUZAGA CHIQARISHIGA TO'SQINLIK QILUVCHI SABABLAR</i>	161
Zakirova Gulnora Sadikovna <i>IELTS READING QUESTION TYPES AND SOME WAYS TO IMPROVE READING</i>	164
Abdijamilova Durdona <i>MULTIMEDIA TOOLS IN TEACHING AND LEARNING ENGLISH LANGUAGE</i>	169
Madina Uralova G'anisherovna <i>GIDROTEXNIK INSHOOTLARIDAGI SUVLARNING IFLOSLANISH SABABLARI</i>	173
Корганбаева Дилфуза Хасановна <i>BOLALIGIM QISHLOG'IMDA QOLIB KETDI YOLG'IZ QOLGAN AYOLLAR</i>	177
Ismoilova Nigora Mirzoaliyevna <i>SENSIZ O'TDI YANA BITTA KUZ</i>	179
Олимова Мохинур Каримжон кизи <i>ИШЛАБ ЧИҚАРИШДА ФУҚАРО МУХОФАЗАСИ ЯНГИЛИКЛАРИ</i>	180
Xabibullayev Abdullazizxon Omonillo o'g'li <i>AZOTLI O'G'ITLAR ME'YORLARIGA BOG'LIQ HOLDA TUPROQDAGI NITRATLI AZOT DINAMIKASI</i>	184
Kuanishova Aydana Bakmirzayevna <i>SPHERES OF DIGITAL ECONOMY AND THEIR IMPACT ON ECONOMY TRANSFORMATION</i>	190
Sultanova Dilfuza Xalmuratovna <i>ONA BO'LIB, ONAMNING QADRINI BILDIM USTAZIMNI MEHRI BASQASHA.....</i>	194

Omonova Nilufar Erkinovna <i>JADIDLARNING XORIJIY TILLARGA BO'LGAN QIZIQISHLARI HAQIDA</i>	195
Raxmatullayeva Oydin Ravshan qizi <i>MAHSI (hikoya)</i> <i>Quyosh qadri (Bolalar uchun)</i> <i>SUMALAK (Masal)</i>	199
Мадаминова Мафтунабегим Нодирбек кизи <i>ДОРИВОР ГУЛХАЙРИ (ALTHAEA OFFICINALIS) ЕТИШТИРИШ ВА ДОРИВОРЛИК ХУСУСИЯТЛАРИНИ ЎРГАНИШ</i>	201
Jumanazarov Zohidjon Eldor o'g'li <i>ACTUAL ISSUES OF IMPLEMENTING CULTURAL REFORMS IN THE DEVELOPMENT OF NEW UZBEKISTAN</i>	205
Abdulboqiyeva Gulshanoy Lutfillo qizi <i>MO'JIZA</i> <i>ASKAR</i>	209
Timurkulova Ruxshona Rustamovna <i>THE ROLE OF IT TECHNOLOGIES IN SERVICE PROVISION IN THE FIELD OF TOURISM</i>	211
Gulimmatova Dilnoza Islombek qizi <i>MUVAFFAQIYATLI TIL O'RGANISH SIRLARI</i>	217
Sherzodov Shohsulton	219
Ro'ziyeva Sevinch Usmonovna <i>Shoir</i>	220
Qurbonboyeva Xumora <i>MANBALARDA AMIR TEMUR SALTANATIDAGI QOZILIKLAR HAQIDAGI MA'LUMOTLAR</i>	221
Polvonova Gulchehra Yuldashaliyevna <i>JADIDCHILIK HARAKATI NAMOYONDALARI ASARLARINI MILLAT HAYOTIGA TA'SIRI</i>	224
Ashirov Og'abek Mansurovich <i>O'ZGARMAYDI ONALAR</i> <i>OTALARNI ASRA ALLOHIM</i>	227
Olimjonova Zarnigor Shokirjon qizi <i>SAHNA QONUNIYATLARI</i>	229
Ibragimov Sohixxon Temirovich <i>O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA NUTQ MADANIYATI</i>	234
Юсупова Шахло Отабековна <i>ВОПРОСЫ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ В СЕМЬЕ ПО ИДЕЯМ ВОСТОКОВЕДОВ</i>	238
Koshakova Barna Komilovna <i>ILK BOLALIK DAVRLARIDA PSIXIK TARAQQIYOT. 3-7 YOSHDA KECHADIGAN PSIXOLOGIK O'ZGARISHLAR</i>	241
Sabirova Sharifa Jumanazar qizi <i>RIVOJLANISH PSIXOLOGIYASI. (O'TISH DAVRI KRIZISLARI)</i>	244
Sa'dullayeva Madina Odamboy kizi <i>PROFESSIONAL TA'LIM TIZIMIDA MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY AXBOROT TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.</i>	247
Turdiqulov Kamronbek Muzaffar o'g'li <i>ЭТО СЕРДЦЕ СКУЧАЕТ ПО ДЖАМАЛТУ...</i> <i>ТЫ МЕНЯ СРАЗИЛ...</i>	251
Muhammadnur Murodkhonov <i>THE HISTORY OF INTERNATIONAL LAW IN THE MIDDLE AGES</i>	253
Ноила Ибрагимова <i>ТЕЛЕМОСТ- ТЕЛЕКОПИРК</i>	259
Raximova Nodira Odilbek qizi <i>ROBOTOTEXNIKANI BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI.</i>	262
Sirojiddinova Dilnura <i>MENING DADAM</i>	266
Charos Babajonova Anvar qizi <i>AMONNING SEVIKLI FIR'AVNI</i>	268
Qahramonova Zebuniso Raufjon qizi <i>RIVOJLANISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARNI LOGOPEDIK TEKSHIRISH</i>	270
Eshpo'latova Shaxlo Baxrom qizi <i>GLOBAL TEMPERATURA</i>	273
Raximova Oybibbi Kadirovna <i>NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLARNI IJTIMOYLASHTIRUV JARAYONIDAGI MAVJUD MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI.</i>	275

Ibodillayeva Mushtariy Sharofiddin qizi <i>SO'Z SEHRI</i>	279
Ergasheva Fayoz Bahodir qizi <i>KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARNI PSIXOLOGIK TEKSHIRISH</i>	280
Xonqulova Zohida Sherali qizi <i>KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARNI PEDAGOGIK TEKSHIRISH</i>	282
Dildora Uktamova <i>O'ZBEKISTON BOLALARI</i> <i>SHE'RIYAT BO'STONI</i>	284
Sarvinoz Jamolova <i>ALISHER NAVOIY QIT'ALARI VA BUGUNGI TA'LIM-TARBIYA MASALALARI</i>	286
Iskandarova Dilnoza <i>TASVIRIY SAN'AT FANINI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.</i>	290
Сапарбаева Азиза <i>БИХЕВИОРИСТСКАЯ ТЕОРИЯ В ИСПОЛЬЗОВАНИИ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ В ПРЕПОДАВАНИИ ИСТОРИИ И ИЗМЕНЕНИИ ПОВЕДЕНИЯ</i>	293
Сарабекова Маржона Ядгор кизи <i>ИЗОЛЯТСИОН МАТЕРИАЛЛАРДАН БИРИ ВЕРМИКУЛИТ ҲАҚИДА</i>	297
Файзуллаева Гульсанам Шухратовна <i>ТЕМАТИКА В ЦИКЛЕ СТИХОТВОРЕНИЙ ДАВЫДОВА («ЭЛЕГИЧЕСКИЙ ЦИКЛ»)</i>	299
Davlatova Zulayho Hasanboy kizi <i>THE ROLE OF MEMORY IN SIMULTANEOUS INTERPRETATION</i>	305
Бегмуратов Шахзод <i>ЎРТА УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА ФИЗИКА ФАНИГА ДОИР НАМОЙИШ ТАЖРИБАЛАРИНИ ЎТКАЗИШ МЕТОДЛАРИ</i>	309
Maqsudaliyev Muxammadorif <i>MENING ONAM</i> <i>JANNATIM ONAM</i>	317

ISBN: 978-1-4452-5360-2

